

Redaktor guşəsi

Bir yaşın mübarək, XƏZAN!

*Jurnalda kifayət qədər tanınmış
karifeylərin öz qələm məhsulları ilə
çıxış etmələri, sadəcə qürurverici bir amildir*

Bir il az vaxt deyil, heç çox vaxt da deyil. Baxır bu zaman ölçüsü hansı işə görə hesablanır. Bir il müddətində nə işlər görmək mümkündür, hansı işləri görmək üçünsə kifayət etməz.

"Xəzan" ədəbi-bədii jurnalın bütün ədəbi dərgilərə paralel olaraq ortaya çıxması bir tarixi zərurətdəndi. Bunu sübuta yetirməyə ehtiyac yoxdur, vaxtı gələndə zaman özü isbatlayacaq.

Bu da bir bəlli aksiomadır ki, jurnal nəşr etmək tək adamın işi deyil, kollektivin əməyinə ehtiyac var. Belə olmasaydı "Azərbaycan", "Ulduz", "Qobustan" kimi ədəbi-bədii jurnalların redaksiyalarında onlarla qələm sahibi çalışmadı. Müstəqil jurnallarda birbaşa redaksiyada çalışmaq olmasa da ən azından dəstək olmağa hərtərəfli potensial imkana malik qələm əhli gərəkdi. Odur ki, jurnal nəşr etmək məsələsi ortaya çıxanda azdan-çoxdan şairliyi, yazıçılığı ilə tanınan ondan çox adam jurnalla əməkdaşlıq edəcəklərinə söz verdilər, mütəmadi nəşr olunması üçün imkanlarını səfərbər edəcəklərini bildirdilər. Amma... nə fayda ki, onların qaçıb gizlənmələri, jurnalın nəşri üçün heç nə etmədikləri... yalnız təəssüfdoğurucu hiss kimi birinci il tariximizə yazılıdı. İndi onlardan hər hansı birinin adının çəkilməsinin heç bir əhəmiyyəti yoxdur, nə vaxtsa boşluqdan istifadə edərək öz cizma-qaralarıyla meydanda varlıqlarını gözə soxmağı bacarıblar.

Nəhayət, yekun qərarla jurnalın nəşrinə start verəndə iki nəfərlə tam səmimiyyətlə razılışdıq, hansı ki, onların adını çəkməmək olmur, çünki hər ikisi jurnalın şanlı tarixinə müüm vəzifə sahibləri kimi daxil olublar. Onlar Hikmət Məlikzadə və Vahid Məhərrəmovdur.

Hikmət Məlikzadə - imzası kifayət qədər tanınmış şairdir. Məhsuldar işləyir, fəaldır, ədəbi proseslərdə yaxından iştirak edir. Ədəbi məkanda baş verən dəyişikliklərə münasibətini bildirməyi bacarır.

Jurnalın nəşrində onun da əməyinin ol-

XƏZAN
Ədəbi-bədii jurnal

Yanvar - fevral, 2017

Baş REDAKTOR:
Əli BƏY AZƏRİ

Sahib ABDULLAYEV
NƏSR şöbəsinin müdürü

Mahir CAVADLI
POEZİYA şöbəsinin müdürü

Təsisçi:
Ə.RZAQULİYEV

Redaksiya heyəti: Akəm Xaqan, Ayaz İmranoğlu, Firuzə Məmmədli, Fariz Çobanoğlu, Damət Salmanoğlu, Məhəmməd Əli, Şahməmməd Dağlaroğlu, Camal Zeynalıoğlu, Məlahət Yusifqızı, Nemət Bəxtiyar, İlham Qazaxlı

Redaksiyanın ünvani:
Bakı şəhəri, Mətbuat prospekti, 529-cu məhəllə, "Azərbaycan" nəşriyyatı

Əlaqə telefonları: (070) 575 03 99
Email ünvani: xezan23@mail.ru,
5750399a@mail.ru

Dönməz ABBASOV
dizayn

Çapa imzalanıb: 15 fevral 2017-ci il

Ədliyyə Nazirliyində 15 yanvar 2016-cı ildə qeydə alınmışdır: 5331

Materiallar elektron variantında, ya-xud diskdə və on dörd şriftle printerdən çıxmış çap variantında (bir nömrə üçün) poeziya və publisistika beş, nəşr on səhifədən çox olmamaq şərtilə qəbul olunur.

Jurnalda dərc olunmuş yazılar tam olaraq bədii təxəyyülün məhsuludur və müəlliflər məsuldur.

JURNALI Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin "Bayati" və KİTABEVİM.AZ kitab mağazalarından əldə edə bilərsiniz.

masını hər iki tərəf üçün uğurlu addım hesab etdiyimdən qarşılıqlı razılıq əsasında jurnalın poeziya bölməsinə rəhbərlik onun üzərinə düşdü.

Vahid Məhərrəmov imzası cəmiyyətə, daha çox hərbi jurnalist kimi tanış idi. Bir neçə kitab müəllifinin hərb (Qarabağ) mövzusundakı əsərləri digər bədii yazılarını üstələyirdi. Jurnalistika üzrə hazırlığı vəziyyətdə məşhur dərslik müəllifi hesab olunan Qulu Məhərrəmlinin qardaşı idi. Jurnalın nəşrində onun da faydalı fəaliyyətinin ola biləcəyini zənn etdiyiimdən nəsr bölməsinə rəhbərlik, razılaşdırılmış kimi onun üzərində qaldı.

Hər ikisi ilə birgə əməkdaşlığın xeyli faydalı nəticəsi olacağını düşünürdüm. Jurnalın ilk üç nömrəsi onların poeziya və nəsr bölmələrinə simvolik rəhbərliyi altında nəşr olundu. Amma çox təəssüf ki, onlar jurnalda doğmaliq aşilaya bilmədilər. Bu, onların işlərininmiş çoxluğundan, yoxsa mənə bəlli olmayan digər səbablardanmı baş verdi, anlamaq çətindir. Amma bunun işə heç bir maneçiliyi olmadı, jurnal nəşr olundu, yayıldı, əhatəsini genişləndirdi. Nəticədə jurnalın sorağı sərhədlərini genişləndirdikcə yeni imzalar, daha doğrusu, tanılmış, mükəmməl simalar jurnalın həyatına bir doğma kimi qatıldılar.

Cox keçmədi ki, belə doğmaliq nümayiş etdirən insanlardan Mahir Cavadlı poeziya, Sahib Abdullayev isə nəsr şöbəsinə rəhbərliyi öz üzərlərinə götürmiş oldular. 2017-ci ildə "XƏZAN" jurnalı belə bir tərkibdə nəşrini davam etdirir.

2016-ci il ərzində jurnal davamlı olaraq nəşr olunmuş, iki aydan bir çıxmışla müntəzəmliyi davam etdirmiş, cəmi 6 nömrə ərsəyə gətirmişdir. 120-dən çox müəllifin qələm məhsulları jurnalda yer almışdır ki, onlardan da 34 nəfərin yazıları nəsr (bir roman, bir povest, 30 nəfərin 76 hekayəsi və iki nəfərin iki novellası) əsərləridir. Poetika sahəsində şairlər daha çox üstünlüyü malik olmuşlar, 69 şairin mindən çox şeiri jurnalda dərc edilmişdir. 23 nəfər publisistik yazıları ilə çıxış etmişlər ki, onların da əksəriyyəti ədəbi proseslərlə bağlıdır.

Analiz apararkən daha bir məqam ortaya çıxır ki, hər iki sahədə milli vətənpərvərlik (hərb, Qarabağ) ruhu aşilan əsərlər üstünlük təşkil edir. İl ərzində, başqa jurnallarda dərc olunan əsərlərdə belə təsvirə rast gəlmədik.

Demək olar ki, qarşımıza qoyduğumuz məqsədə nail olduq. Hər kəsə şərait yaratdıq ki, sərbəst şəkildə öz əsərlərini dərc etdirə bilsin. Kimin əsərinin daha yaxşı, kimin əsərinin nisbətən zəif olduğu məsələsinin müzakirəsi plana daxil deyildi. Onsuzda hamının yazdığı bütün əsərlər ədəbi inci hesab edi-

lə bilməz.

Jurnalla six əməkdaşlıq məsələsinə gələndə şair Şahməmməd Dağlaroglu xüsusiylə qeyd etmək, əlbəttə ki, yerinə düşərdi. "İsmayıllı yazarları" ədəbi birliyinin sədri şair Dağlaroğlu bu bir il müddətin-də jurnalın müntəzəm nəşr olunmasında öz əməyini əsirgəmədi. Rəhbərlik etdiyi ədəbi birlikdə sanki, yaradıcılıq marafonu yaratdı. Jurnalın hər yeni nömrəsi üçün bölgədə yaşayan bir şairin şeirlərini təqdim etdi. Bununla da bölgə yazarlarının jurnalda olan marağını artırdı.

Ayaz İmranoğlu və Məlahət Yusifqızı jurnalın müntəzəm nəşr olunmasında, bədii əsərlərlə zənginləşdirilməsinə və rəngarəngliyinə çalışan redaksiya heyəti üzvlərindəndirlər. Onlar müntəzəm olaraq jurnalın təbliğatını aparmış, jurnalda yeni imzaların artmasına nail olmuşdur.

Camal Zeynaloglu jurnalın nəşrində yaxından iştirak etmişdir. Hər dəfə oxucuların görüşündə yeni hekayə və esseləri ilə gələrək vətənpərvərlik mövzusunda silsilə hekayətlər sərgiləmişdir. Eyni zamanda yeni, səmballı imza sahiblərinin jurnal səhi-fələrinə çıxarıllaraq zənginliyi rəngarəng etməyə çalışmışdır.

Sahib Abdullayev, Eyvaz Zeynalov, Aslan Quliyev, Əlabbas Bağırov, Nurəddin Ədiloğlu, Meyxoş Abdulla, Elçin Kamal kimi hekayə ustalarının müntəzəm olaraq çap olunmaları jurnalın ahəngini da-ha da zənginləşdirdi. Şəfaqət Cavanşirzadə, Ülviy-yə Niyazqızı, Elvira Məmmədova, Gülsən Mustafa dərc etdirdikləri hekayələri ilə jurnalı daha da rəngarəng etdilər.

Həsən Hüseyni, Nemət Bəxtiyar, Ələsgər Talıboğlu, Damət Salmanoğlu jurnalda öz qələm məhsullarını dərc etdirməklə yanaşı jurnalın təbliğatının genişləndirilməsinə çalışmış və yeni imzaların əməkdaşlığı cəlb edilməsinə nail olmuşlar.

Beləliklə, jurnalın təbliğatının genişləndirilməsində, yeni imzaların əməkdaşlığı cəlb olunmasında, ümumiyyətlə jurnalın nəşrində əməyi olan hər bir qələm sahibinə, eyni zamanda texniki işçiyə minnətdarlığını bildirir, jurnalın bir yaşı tamam olması münasibətilə oxucular da daxil olmaqla həminin təbrik edir və "gözünüz aydın olsun" deyirəm.

Qismən də olsa "XƏZAN" jurnalının bir illik tarixinə nəzər saldıq. Jurnalın nəşrinin davamlı və uzunmüddətli olacağı nəzərdə tutulur.

Böyük hörmətlə:
Əli bay Azəri,
Baş redaktor

Qəlbdən gələn gözəllik

(Teyfur Çələbinin 60 yaşına)

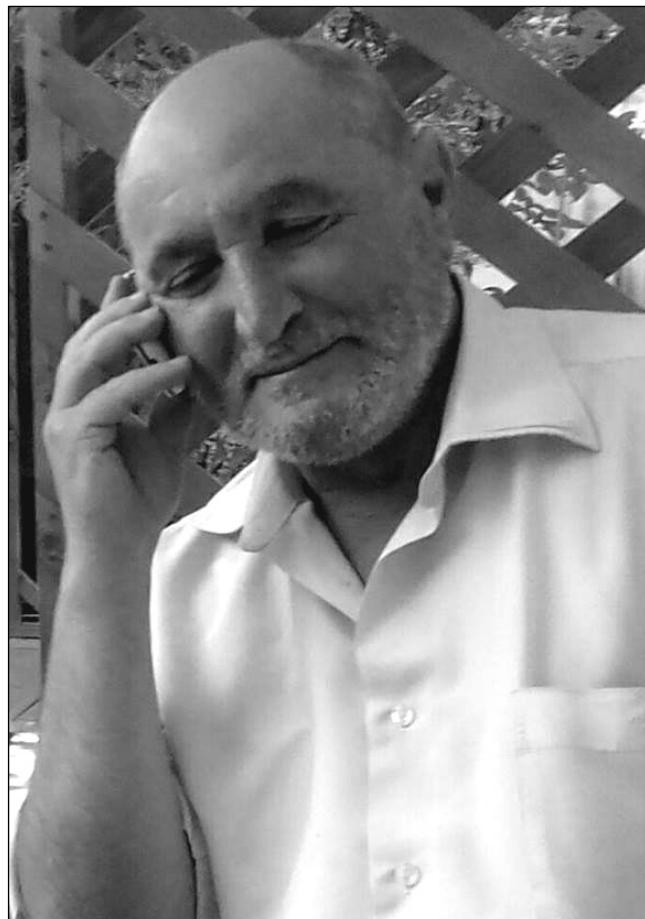
Fevral, kiçik çilənin iyirmi günlük ömrünün on birinci günündə, qışın sərt bir çağında dünyaya gəlmış, bəsirət gözü açıq sözləri ilə könülləri ov-sunlamağı bacaran bir şairin ad günüdür.

*Bölür, kəsir, üstə gəlir,
Gözlərimə tüstü gəlir.
Bir ömür atüstü gəlir,
"Vur"una bax, "çix"ına bax.*

Atüstü gələn bu fevral da xoş gəlib. Nə itirdin, nə qazandın, şair? İtirdiklərin şüx gəncliyin, qırırm saçların, dumanda azmiş bir durna, qazandıqların həyat dərsi, 60-dan çox kitab və...

Mövlənə Cəmaləddin Rumi deyir: "Bitkinin gözəlliyi toxumun yaxşılığından, insanın gözəlliyi isə qəlbindən gəlir".

Qəlbi gözəl olanlar Tanrının bəşər içindən seçdiyi insanlardır. Belə insanlar mərhəmətli, sevimli, xeyirxah olur. Özünün dediyi kimi bir dərviş ömrü yaşamış, dünyani bütün gözəllikləri və çirkinlikləri ilə, olduğu kimi görməyi bacaran böyük insan Teyfur Çələbi gözəlliyi qəlbindən gələn

şəxsiyyətlərdəndir.

Bu yaxılarda tələbələrindən biri olmuş Telman Nüsretoglunu və məni çay süfrəsində tanış etdi. Adaşım elm adamı - alimdir, Türkiyə universitetlərinin birində müəllimlik edir. Bu iki insan demək olar ki, uzun müddətdir görüşməyiblər və həmin zaman kəsiyində T.Çələbi ilə biz tanış olmuşuq, yoldaşlıq etmişik. Həmin görüşdə səhbətimiz çox maraqlı alındı. Bir nəfəslik fasılədən sonra süfrə sahibi: "Sən Telmanı itirdim, şair Telmanı

tapdım, amma T.Çələbini itirən başqa bir T.Çələbi tapa bilməz!" - dedi. Bir həqiqət-aksiomadır, isbata ehtiyac yoxdur.

İndiyədək fani dünyanın "Ala qapı"sından keçərək, "Tanrı hökmü" ilə "Məmləkət"i gəzə-gəzə, "Dərviş nəğmələri" oxuya-oxuya, "İlahi şeirlər" yaza-yaza, "Üz tutduğu adamlar"la yoldaşlıq edib, həmsöhbət olub Baba Dərviş - Teyfur Çələbi:

*"Hər şey gözüm önungdə baş verdi,
Başımı aşağı salıb söz mülkündə
söz yükümü daşıdım...
Mən dərviş ömrü yaşadım".*

Heç bir əzaba haqq etməyib şair. Şairi əzab çəkən cəmiyyətin cahili savabdan uzaqdır.

*"Mənim şairliyim nağıl kimidi,
amma əvvəlində
"biri vardi, biri yoxdu"su yox,
"üç alma"sı yox,
Əzabı çox, qorxusu çox".*

60 illik bir ömrü roman, şeir, publisistik yazınlara köçürdü:

*"Habelə könlüm, habelə
Dözdün, dözüb tab elə.
Dərdlərini kitab elə,
Oxuyanı tapılacaq".*

Haqqın tərəzisini əyənlərə, insan-

lıq yolunu azanlara:

*"Nə meydana atılmışan,
nə satmışan, satılmışan,
Adam, dönüb it olmuşan,
Mən yenə dərviş babayam".* - deyə etiraz edir.

Söz sahibi olan Teyfur Çələbi insanlar üçün can yandıran, onların sevincinə sevinəndir, alturistir:

*"Məni ağlatma fələk,
ürək ağlar ağlasın.
Məni Tanrı öldürsün,
Səni Allah saxlasın".*

"İnsanları tanımaq üçün bütün gücünü verin, amma bütün sevginizi verməyin. Onları tanımağa başladıqca verdiyiniz sevgiyə acıyaçaqsınız" - deyən Mövlənə Cəmaləddin Ruminin bu fikirlərini oxuyandan sonra başa düşdüm ki, Teyfur Çələbi insanlarla sıx münasibət qurmağı bacarmasına baxmayaraq, niyə "mənim dostum yoxdur" deyir.

60 yaşın mübarək olsun, Dərviş Baba.

*Sən mayaksan,
biz dənizdə gəmiyik,
Bir az özümüz kimi,
bir az sənin kimiyik.*

*Telman Ümman Tircanlı,
şair-publisist,
Azərbaycan Jurnalistlər
Birliyinin üzvi*

Torpağa bənzəyən şair

(Kəmaləddin Qədim - 60)

Sair Kəmaləddin Qədimlə tanışlığıımızın arasından qırıq illik bir zaman kəsimi keçir. Mən onu ilk dəfə Şərur rayonunda çıxan "İşıqlı yol" qəzətinin nəzdində fəaliyyət göstərən "Şərur qonçələri" ədəbi dərnəyində görmüşəm. Elə həmin dərnəkdə oxuduğu şeirlərindən də onu bir şair kimi tanımişam və sevmişəm. Təkcə şair kimi deyil, eyni zamanda da bir insan kimi də...

*Mən kiməm, nəçiyəm, sıradan biri,
Nə qulam, köləyəm, nə xan adamam.
Bir az göylərdəyəm, yaradan bilir,
Bir az da aşağı baxan adamam.*

"Mən kiməm, nəçiyəm, sıradan biri". - deyən Kəmaləddin Qədim özünün dediyi kimi heç də sıradan biri olan şair deyildir. "Keçir məni bu çaydan" adlı birinci kitabından başlamış "Dünya qonaq sevən deyil" adlı sonuncu kitabına qədər uğurlu bir yaradıcılıq yolu keçmiş şairin çağdaş ədəbiyyatımızda özünəməxsus yeri vardır. "Qoymayın düşsün yerə, girin sözün altına" deyən şair daşıdığı yükün ağırlığını anlayan bir söz adamıdır.

"İçimdə, çölümde nə var, özüməm" deyən Kəmaləddin Qədim adı də qeyri adını görməyi, özünəməxsus deyim tərzi və poetik ifadə üslubu ilə də onu əks etdirməyi bacaran bir sənətkardır. Bu keşməkeşli yaradıcılıq yollarında da hər bir sınaqdan uğurla çıxır.

*Mən bu ömrü daha bərkdən,
Boşdan çıxarıb gedirəm...
Nəyim gəlmədisə xoşa,
Xoşdan çıxarıb gedirəm...*

Onun şeirlərində təkcə doğuluğu Sədərək kəndinin deyil, bütövlükdə Azərbaycanın - Türk dünyasının ab-havası duyulur. Şairin hər bir şeiri öz duruluğu, dilinin sadəliyi, bədii hikməti, fəlsəfi düşüncəsinin dərinliyi ilə oxucunu özünə ram edir.

*Bir quşuna tay elə,
Bir qurduna pay elə.
Bulaq elə, çay elə,
Axım qurağa gedim.*

Eyni mövzuya ayrı-ayrı bucaqlardan, kəsimlərdən baxmayı bacaran şairin poetik "məni" həminin qəbul edəcəyi bir formada, poetik biçimdə özünü əks etdirir.

*Yoxdu əl uzadan mevvəsinə də,
Güman ki, bənzəmir bar ağacına.
Nə orden - medala dönür sinədə,
Nə də ki, çıxarıb dar ağacına.
Mən kimə yazıram bu şeirləri?....*

Kəmaləddin Qədimin əkdiyi ağacların barı, yəni şeirləri geniş oxucu kütləsi tərəfindən qəbul edilir. O, bu gün çağdaş Azərbaycan ədəbiyyatında həm də çox sevilən şairlərdəndir.

Vətən, yurd, torpaq sevgisini İlahi sevgi zirvəsinə qaldıran şair bu duygularını vətəndaşlıq yanğısı ilə qələmə alır.

*Bir yarasan, bitişməyən,
Bir sevdasan, ötüşməyən.
Sən, ey əlim yetişməyən,
Sərvətim, dəfinəm Vətən?...*

"Üz tutub Şuşaya sarı, ulayan yalquzaq mə-nəm" - deyən şairin yaradıcılığında Qarabağ möv-zusu özünəməxsus yer tutur.

*Hər külək döndərib, yel əyibdirəsə,
Bir şey ki, səsi də öz səsi deyil.
Göyçəsiz, Təbrizsiz ölməyibdirəsə,
Şuşasız, Laçinsiz ölsəi deyil.*

"Bu millət ölməyi bacarmır hələ" - deyən Kə-maləddin Qədim xalqının ağrı-acılarını onunla birgə yaşayan təkcə vətəndaş deyil, eyni zaman-də bu ağrı-acıları poetik bir dillə, ürək yanğısı ilə yaradıcılığında əks etdirən bir şairdir.

*Uğrunda döyüldüyümüz,
Bu kəm baxtdan utanırıq.
Səcdəyə əyildiyimiz
Bu torpaqdan utanırıq.*

*Məqamında dillənməyən,
Qardaş, söz də sözmü bəyəm?...
Şuşasında yellənməyən,
Al bayraqdan utanırıq.*

* * *

*Beşimiz satmışıq, yüzümüz alaq,
Yığulsın yollardan gözümüz, alaq.
Aлаq, Qarabağı özümüz alaq,
Aлаq, özümüzə sataq yenidən.*

Bu yanğılar hər kəsin bildiyi yanğı olsa da, Kəmaləddin Qədim bu yanğıları könül süzgəcindən keçirərək özünəməxsus bir şəkildə poetik sö-zün gücü ilə cilalayır.

Onun şeirlərində adamı daha çox özünə cəlb edən bədii formada söz oynatmaları, çevirmələri-dir.

*Üzüm gəlmir yaşamağa,
Üzümdən çıxıram artıq....
Ömür adlı bu nizamdan,
Düzümdən çıxıram artıq...*

Kəmaləddin Qədim çağdaş ədəbiyyatda bəlkə də ən məhsuldar, yəni çox yazan şairlərdəndir. Poetik təbinə və istedadına güvənən sənətkardır. Qoşma, gərəyli kimi klassik şeir üslubundan daha çox və məharətlə istifadə edən əvəzsiz şairdir.

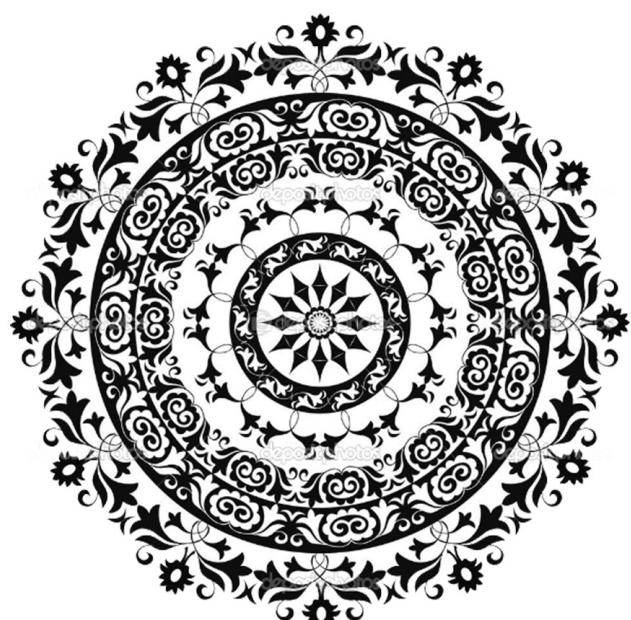
*Bu səfərin, nizamın, düzümün gücü,
Doğrumun gücü, düzümün gücü.
Nədən görünməsin sözümün gücü,
Gör neçə mövladan, xocadan gəlir.*

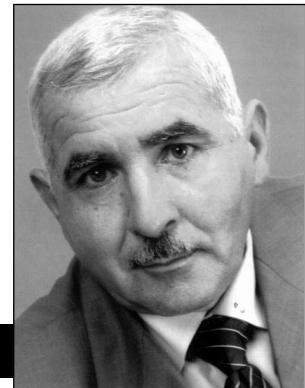
Kəmaləddin Qədim sözə ömür verən şairlər-dəndir. Onun qələminin gücünə bələd olduğum üçün təmənna edərdim ki, şair qardaşım klassik şeirimizin digər növlərində - təcnis, ciğalı təcnis, dodaqdəyməz və s. şəkillərində də qələmini sınasın. İnanıram ki, şeirimizəancaq uğur gətirə bilər.

Mənim üçün isə Kəmaləddin Qədim hər şey-dən əvvəl, Vətən torpağına bağlılığı, sevgisi ilə hər kəsdən daha çox seçildiyinə görə, elə torpağa bənzəyən şairdir.

*Rənginə bax payızında yarpağın,
Mən yarpağa, yarpaq mənə bənzəyir.
Məndə bütün çaları var torpağın,
Mən torpağa, torpaq mənə bənzəyir...*

Ələsgər Talıboğlu
şair-publisist,
Azərbaycan Yaziçilər Birliyinin üzvü,
Məmməd Araz mükafatı laureanti

MƏHƏMMƏD ƏLİ

Azərbaycan

Azərbaycan -

yerin qəlbindən qopan od, atəş!

Azərbaycan -

yerdən göylərə nur saçan günəş!

Azərbaycan -

qədimdən qədim ulu bir torpaq,

Azərbaycan -

inam, and yerim, müqəddəs ocaq.

Azərbaycan -

dahilər yurdu, şanlı məmləkət,

Azərbaycan -

cənnətlər içrə əbədi cənnət.

Azərbaycan -

daşı, torpağı, həm də suyu dürr,

Azərbaycan -

tanrıdan gəlmış ilahi bir nur.

Azərbaycan -

açılan aydın sabah, al səhər,

Azərbaycan -

onun nurundan boylanır bəşər.

Azərbaycan -

yerin qəlbindən qopan od, atəş!

Azərbaycan -

yerdən göylərə nur saçan günəş!

Şeir yarandı

Qar əridi,
kol dibindən

mürgülü-mürgülü

boynu bükülü

bənövşə boylandı,

şeir yarandı.

Narın-narin

yağış yağdı,

təbiət yuyundu,

gül-çiçəklər nazlandı,

şeir yarandı.

Buludlar toqquşdu,

şimşəklər çaxdı,

göy üzündə tonqal qalandı,

şeir yarandı.

Iki gənc eşqə düşdü,

eşq odunda alovlandı,

yandı,

şeir yarandı.

Dilsiz bir körpənin

üzündəki təbəssüməndən

cahan nura boyandı,

şeir yarandı.

Bahar gəldi,

təbiət atlas donunu geyindi,

bağça-bağlar çiçək açdı,

hər yan al-əlvандı,

şeir yarandı.

Ulu tanrı bəndəsinə

yol göstərən müqəddəs

bir kitab göndərdi,

adı "Quran"dı,

şeir yarandı.

Bizim qızlara

(müəssisəmizin qızlarına)

Vardı əhdinə sədaqəti bizim qızların,
Çün safdır eşqi, məhəbbəti bizim qızların.

Dodaqlarında təbəssüm var, üzündə gülüş,
Xoşdur hər kəslə ünsiyəti, bizim qızların.

Dindirsən əgər dodaqları dürr saçacaqdır,
Baldır, şəkərdir, söz-söhbəti, bizim qızların.

İnsan cildində olan sanki huri-mələkdir,
Görən çəş qalır, ol surəti, bizim qızların.

Pərvanəsidir öz eşqinin, yanar oduna,
Tükənməzdir eşq hekayəti, bizim qızların.

Məhəmməd Əli, etsələr də onlar sənə naz,
Qəlblərində var mərhəməti, bizim qızların.

Bulud - duman

Göydən enən bulud
Yerdə duman olur.
Kol-kosa sürtünüb
həli yaman olur.
Şimşek olub çaxmir,
olmur yağış - qarı,
sürünə-sürünə
bağlayır yolları.

Bakıda qar

Maşınların üstünə yىxılmış ağaclar.
Sonu görünməyən sonsuz tixaclar.
Odu sönmüş sobalar, ocaqlar.
İşıqsız, soyuq otaqlar.
Saysız qəzalar, neçə-neçə yaralı və ölüm.
Mollaların, həkimlərin,
maşın təmirçilərinin dodaqlarında təbəssüm.
Buz bağlamış çala-çuxur yollar.
Məmurların cibinə seltək axan pullar.
Şaxta, məşəqqət.
Yoxsulların çəkdiyi min bir əziyyət
və bir də
göydən birbaş
onların başına düşən qara daş!

25.11.2011

Hardasa

Havadan yağış ətri gəldi,
Hardasa bir qız ağlayırdı.
Göy üzünü qara bulud büründü -
hardasa sevən iki gənc
bir-birindən ayrıldı.
Yaz günüsi güneydəki qarı əritdi.
Hardasa bir gözəlin od baxışından
bir igidin ürəyinə od düşdü.
...payız gəldi,
hardasa başlandı yarpaq tökümü...

Çiçək

Çiçək dərildimi, solar,
çiçək ömrünün sonu olar.
Dərilməyən ciçək ciçək deyil,
o heç kimə gərək deyil.

xxx

Bülbülün yuxusu,
qızılgülün qoxusu.

Yarpaq töküür

Əvvəl Fikrət Sadiq getdi,
sonra İlyas Tapdıq getdi.
İndi növbə mənimmidir, bilmirəm kimin?
Başlanıbdir şairlərin yarpaq tökümü.

Oynayır

Qəlbimdə ocaq sönübü,
yerində kül oynayır.
Xarabaya dönəndən
içində yel oynayır.

Göy üzü qara bulud,
hər tərəf ölü sükut.
Şadlanmayı gəl unut,
qəmdən könül oynayır.

Baxıram göz alışır,
yazıram, söz alışır.
Bir-birinə qarışır,
oba, həm el oynayır.

Fikrət Sadıq haqqında

Fikrət Sadıq öldü, - dedilər,
sözüm burda qutardı, bitdi.
Şeirimizin duzu, məzəsi,
kaloriti onunla getdi.

xxx

Hərə öz ampiludasında
üç zurnaçı zurna çaldı.
Fikrət Sadıq zurnaçıları
olduğutək şeirə saldı.

xxx

Gənc yaşlarında gördü
həyatın sərt üzünü,
heç kimə əyilmədi,
üzə dedi sözünü.

xxx

Ata dərdi, oğul dərdi,
qəlbində bitdi, göyərdi.
Şükür eylədi Tanrıya,
bunu ona o, göndərdi.

Cavid əfəndi

Bir kimsəyə həsəd aparmadı o,
nə də sənəti ilə özünü öydü.
Özündən razılar unudulubdur,
qəlblərdə yaşayır Cavid əfəndi.

Zəlimxan Yaqub

Sinəsi idi söz dəryası,
dinəndə tufantək qopardı.
Ancaq çox sözləri demədi,
getdi, özü ilə apardı.

Yuxuda

Heç xəbərin də olmayıb, gülüm,
dünən axşam,
sübhədək
sənnən ürəyimcə
kam almışam,
- qal yana-yana.

Adsız şeirlər

Baxıb acı taleyimə
gülüb keçirsən yanımdan,
sənin gülən vaxtındır.
Unutma, mənim acı taleyim,
sənin qara baxtındır.

xxx

Mən sənə yaxınlaşdıqca
məndən qaçırsan.
Özün də bilmədən
günəş olub
yollarıma nur saçırsan.

xxx

Arzularım gül açmamış,
yağan dolu döyüdü məni.
Fələyə mən neyləmişdim,
yaman əydi,
əydi məni.

xxx

Bəzən də sübhədək mən
yatamıram gecələr.
Mən küçələrdə deyil,
küçə məndə gecələr.

MƏLAHƏT YUSİFQIZI

Güclülər allaha silah çevirir

*...İki bölünməkdən elə qoxmuşam,
Çöpü də ikiyə bölmərəm daha.*

Söhrab Tahir

Əjdaha oyunu, İblis oyunu...
Haqsızın oyunu gedir cahanda.
Nəbzi tutulmursa oyunbazların,
Soy-köklər, yol-izlər itir cahanda.

Nədən danışırsan sən, ay pir olmuş?!
Haqqından Şeytana gələ bilmirsən.
Bir düymə basmaqla gedir milyonlar,
Sən çöpü yarıya bölə bilmirsən.

Gücsüzü artmağa qoymurlar, atam!
Kələk öyrənənlər gedir irəli.
Təslimə endirir qoluzorlular,
Kəsirlər, dil əgər demirsə “bəli”.

Gözləri götürmür bu Yer üzündə
Sənin millətinin böyüklüyünü.
Dostuna Haqq kimi baxır millətin,
Heç görən olmayıb dönüklüyünü.

O gün neçəsini haqqının üstdə
Dindaşlar (İran rejimi) asdırı dar ağacından.
Xəbər tutmaq olur yad planetdən,
Xəbər yox o tayda qardaş-bacından.

Bizə öyrətmədi ulularımız
Haqqı tapdayıb da Şeytan olmayı.
Doğmalıq öyrətdi dosta, yoldaşa,
Bir də öz Haqqına qurban olmayı.

Haqq şərə güc verir. Yerin kələyə,
şərə qaldığını bilib, gedirik.
Güclülər Allaha silah çevirir,
Biz Allah adına ölüb, gedirik.

Düşmüşəm

Qismətim seçilib, sirrim olubdu.
Ocağım olubdu, pirim olubdu.
Allahın yanında yerim olubdu,
Mən Yerin üstünə baha düşmüşəm.

“Haqqam” deyənlərə Haqq sırrı açaq.
Haramlar könlümdən olubdur qaçaq.
Olmuşam gah torpaq, gah su, gah ocaq...
Gahlardan asılıb, gaha düşmüşəm.

Kimsəni yolundan əyməz yerişim.
Nə kəc yolum olub, nə kəc vərdişim.
Bir Allah şahiddir, haqq olub işim,
Haqq olan yaddaşa daha düşmüşəm.

Haqdan yarandım ki, hər haqqı tutam,
Şər-şeytəni qovub, haqqqa haqq qatam.
Anam haqq olubdu, haqq olub atam,
Soy-köküm dərindi, şaha düşmüşəm.

Şeytandan yetişən çörəklər qıfil,
Kilidə tuş gələn diləklər qıfil.
Sevgi bir açardı, ürəklər qıfil,
Bir sevgi öldürüb, aha düşmüşəm.

Yoxsa

“Darıxmaq” sözünü, gəl, məndən soruş!
Adsız ünvanlardı gedib-gəldiyim.
Adı itmişlərdi, özü var hələ,
Dünyaya sərf etmir mənim bildiyim.

Yazır, yazdığını pozur durmadan,
Dilinə gətirmir elədiyini.
Aldadıb qarmağa keçirir, heyif!
Qəbirə sallayır bələdiyini.

Uşaq olmayasan, aldanmayasan,
Gözünü qırpdığın an sənin deyil.
Soyunu, kökünü qazıyan dünya
Başını aldadır, qan, sənin deyil!

Adını dəyişib, ayrı ad verir,
Gözünü döyməklə bitirir işi.
Onun əlindədi Yer-Göyün hökmü,
İstədiyi səmtə əyir gərdişi.

Apar bu yol ilə, çək bu yol ilə,
Batan nəsilləri bir çıxart üzə.
Yoxsa kələk-külək dövlətlər ki, var,
Yenə kül üfürər "kor" gözümüzə.

Baha kəsdilər başımı

Bicaq
eyni həvəslə
kəsməz hər başı.
Boynunda yaxşı işlədi
cəllad bıçağı.
Kəsilib
50 yaşimdakı işimin
içinə atıldı başım.
-Öldürmək daha ucuzdur, - deyə
baha kəsdilər başımı.

Kəsilmiş başım
yaman qarışib
bədənini axtarmağa.
Hər gün başını axtarır
bədənim də.

Bağlı tabutda dəfn olunur başsızlar,
bilirəm.
Cənnətin qapıları bağlanacaq
cəlladların üzünə.
Sındırmağa baş qalmayacaq
o qapıları.
Cünki
ölənlər başkəsik gedəcək
o dünyaya.

Nəyin "təbiətə uyğun" olduğunu
anladır bilik.
"Təbiətə uyğun" yaşamadı
başkəsənlər.
Nəticəni qəlizləşdirilər
səbəb çox sadə olduğu halda.
Hücum etmək özünü qorumaqdırsa
edək!

Doğmalığın bəsdir

(Nizami Cəfərova)

Havada gullə səsinə öldü quşlar.
Dirisinə dəyməyə macal tapmadı gullələr.

Babalar çoxdan bildi
düşmənin ağciyər olduğunu.
Hər yerdən qovulanda
bizə sığındı düşmən.
Hər kəs bildi,
Bizdən düşmən olmadığını.
Hər kişiyyə qismət deyil
ağırtaxtalı olmaq.
Olmaq və görünmək.

Sözlüün sanbalını artırdı
"qolgücü", "kişilik", "ərlik" sözləri.
Düymənin basılmağına bağlıdır
Yerin işi.
Qorxusundan sümüyü çıxdı
Yer kürəsinin.
Sümüyü atmadıq
ətini yediymizin.

Oğullar düşmən çəpəri deyil daha.
Başlı başını götürüb qaçıdı.
Qaçıdı və canını qurtardı.

Ayağına daş dəyməsin, qardaş,
dur, sən də qaç!
Mənə doğmalığın qaldı, yetər!

Agır saxlanc

Əlini saxlamışdı hər iki tərəf
tətiyin üstündə,
sərhədin iki addımlığında.
Bir əlin haqqı
çox idi o birindən.
Hər oğulun işi deyil
nəyi isə saxlamaq.
Saxlamaq gah şərəf,
gah da qaxınc gətirər
anamız, ya elə atamız Yer üzündə.

Qarnını saxlayır başı olmayan.
Ağrısı yaman olur
saxlanan qarnın.
Çoxu qarın saxlamağa gəlir həyata.

Gəlir də arxasında yaşayır qarnının.
Zamanın qırılacağından qorxur adam.
Qorxur da saxlayır ayağını.
Saxlayır da uduzur zamanı.
Əslində uduzmalıdır
tərəflərin biri.

İki tərəfi var "qarşı" sözünün.
Birliyi, həm də təkliyi var "bir" sözünün.
Dilini saxlayır yad sözdən.
Dilini saxlayır kəsilməkdən.
Kiminin dili kəsilir, kiminin başı.

Dili kəsilsə yolu kəsilir yarasaların.
Gözünü saxlayır sözü ağızında qalan.
Gördüyünü gözünən yığır dilindən olan.
Özünü saxlayır gözü böyüyen.
Neçə anlamı var "saxlamaq" sözünün.
Başını saxlayır hərə
udmağa, uduzmağa.

Ağır saxlandır baş saxlamaq,
başını saxlamaq.

Sinacaq axır

Gözəlliyi dünənqidir,
Qol açanda gözələ bax!
Dilinin üstdə dil bitib,
Dil açanda gözələ bax!

Hörüyü beldən aşağı,
Yetdi dünənin uşağı.
Saymaz qadağa, yasağı,
Dalaşanda gözələ bax!

Çox gec alışa, gec yana,
Gec çeşidləyə, gec qana.
Yaralaya, əli qana
Bulaşanda gözələ bax!
Yetkinliyinə dolunca,
Biri yetişib, alınca.
Yalquzaqları dəlinca
Ulaşanda gözələ bax!

Od tutub, yanacaq axır,
Dünyani qanacaq axır.
Bu yolda sinacaq axır,
Yolaşanda gözələ bax!

Coxu öldü

Uzaqdan yaxın olmadı,
Sel gəldi, axın olmadı.
Heç azim, çoxum olmadı,
Nə oldu, bildim?! - Bilmədim.

Sevincimiz dərd sayaqdı,
Bizə təkcə Haqq dayaqdı.
Dünyanın başı ayaqdı,
Yüyürüb gəldim?! - Gəlmədim.

Haqq çox verdi, mən az umdum.
Dedim, köləndim, qulundum.
Kimə qulluqda bulundum,
Uduzdum, üzüm gülmədi.

Yaradana aşiq idim.
Yaddaşa yaraşiq idim.
Ömrü qat-qarışiq idim,
Coxu öldü, mən ölmədim.

Dərd-qəmdən bahası yox

*İndi hər şey satılır,
Təkcə dərd-qəm müftədir.*

Nurafız

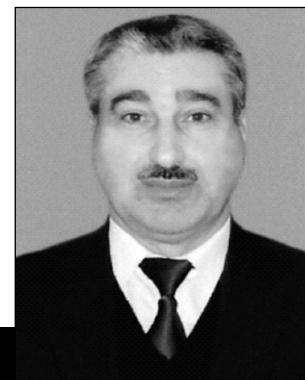
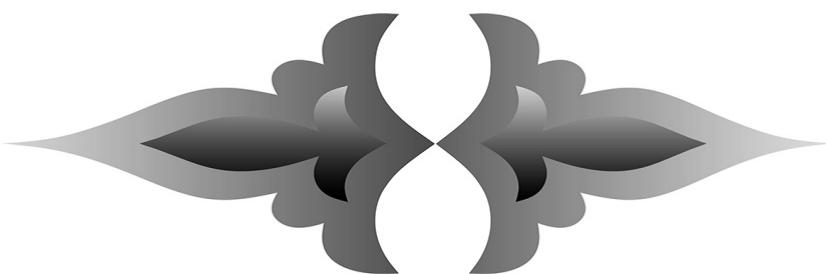
Qəflətə uyma, qardaş!
Dərd-qəmdən bahası yox.
Dərd verən çox ustادی,
Sonu, intəhası yox.

Dəyişdik vari dərdə,
Yatırı, yarı dərdə.
Köləyik qarı dərdə,
Deyirlər, qafası yox.

Bir düşünüb dayanın,
Bir qan-gen, bir soy anın.
Meydanda ad qoyanın
Ölməyə kahası yox.

Varımın üstündə cəm,
Birlikdir qəsdimdə cəm.
Suçunun üstündəcə
Tutmuşam,ahası yox.

Yol gədiyə dayanıb,
Əl tətiyə dayanıb.
Söz sümüyə dayanıb,
Gerisi, dahası yox.

CAMAL ZEYNALOĞLU

ZƏFƏR DOLU DÖRD GÜN

(hekayə)

Hekayəni Aprel döyüslərində doğma torpaqlarımızın geri qaytarılması uğrunda şəhid olmuş Milli Ordunun əsgərləri və XTD-nin cəsur üzvlərinin əziz xatırəsinə ithaf edirəm

Mart ayının sonlarında kəşfiyyatçılarımız müüm bir məlumat götərdilər; düşmən Tərtər rayonu istiqamətində genişmiqyaslı təxribat planı hazırlayırlar. Düşmənin planı beləydi: qabaqcadan, gizlicə erməni "sapyorlar"ı tərəfindən eni bir tank keçidi olan ərazidə minalanmış sahəni təmizləmək, hərbi texnika ilə sürətlə hücuma keçib, rayon mərkəzini darmadağın etmək, Azərbaycanda çoxlu əsgər və dinc sakini məhv etmək və yenidən əvvəlki mövqelərinə qayıtmaq. Düşmənin bu planı 1992-ci ildə törətdiyi Xocalı ssenarisinə bənzəyirdi.

Ermənilərin belə bir təxribat törətmələrinə qətiyyən yol vermək olmazdı! Ona görə də bu məlumatın nə dərəcədə doğru olduğu müxtəlif mənbələr vasitəsilə bir daha yoxlanıldı. Kəşfiyyatımız haqlı çıxdı. Bundan sonra ermənilərin növbəti təxribatının qarşısını almaq üçün təcili əks-həmlə planı hazırlanırdı. Artıq səbr kasası daşan Azərbaycan Ordusunun düşmənə öz həddini bildirmək və Azərbaycan əsgərinin nəyə qadir olduğunu göstərmək vaxtı çatmışdı.

Azərbaycan Ordusu bu əməliyyatı hökmən keçirməliydi, müəyyən qüvvələr bu əməliyyatın əleyhinə olsalar belə. Ona görə də düşmənlə sərhədyanı bütün hərbi hissələr döyüş hazırlığı vəziyyətinə gətirilmişdi. Topların hamısı düşmən mövqelərinə tərəf tuşlanmışdı. Koordinatlar topçulara qabaqcadan verilmişdi. Tanklar və piyada dəstələri hücum

əmrini gözləyirdi. Piyada döyüşçülərimizə havadan da dəstək olacaqdı...

Aprelin ikisinə keçən gecə təxminən altımişa yaxın cəsur əsgərimizdən ibarət xüsusi təyinatlı dəstə kəşfiyyatın nişan verdiyi yerdən düşmənin möhkəmləndiyi mövqeni keçdi. Xüsusi təyinatlılar kəşfiyyatın qabaqcadan minalanmış sahədən çəkdiyi ip üzrə hərəkət etməliyidilər. İpdən azacıq kənarə çıxmamaq ölüm deməkdi. Çünkü düşmən hər tərəfi minallamışdı. Onlar çox dəqiq və ehtiyatla hərəkət edərək düşmənin birinci postunu keçdilər. Dəstə iyirmi nəfər olmaqla üç qrupa bölünmüdü. Hər qrupun qarşısında xüsusi tapşırıq qoyulmuşdu. Arxadan gələn üçüncü qrup düşmənin rabitə əlaqəsini kəsməliydi ki, onlar ikinci postla əlaqə saxlaya bilməsindər. Amma üçüncü qrup postda dayanan düşməni hələlik məhv etməməliydi. Tapşırıq beləydi. Birinci qrup isə ikinci postdakı düşməni sakitcə aradan götürməliydi. Bununla da Talış kəndinə gedən yol düşməndən təmizlənməklə sabah Dağlıq Qarabağı azad etməyə başlayacaq əsas qoşunlar üçün keçid açılmalıdır. Nəhayət ki, birinci qrup ikinci posta gəlib çatdı. Dəstə artıq xeyli məsafədə düşmən mövqeyinin içərisinə girmişdi. Kəndə isə hələ iki kilometr qalırdı. Gecə saat 4-ə işləyirdi. Birinci dəstənin komandiri mayor Samid İmanov digər qruplarla

Talış kəndində görüşəcəklərini qabaqcadan bildirmişdi. Onlar səssiscə ikinci posta yaxınlaşaraq oranı müşahidə etdilər. Dəqiq müşahidə nəticəsində məlum oldu ki, postda 6 erməni əsgəri var. Onlardan ikisi "dot"da qoyulmuş pulemyotun yanında, ikisi postun arxa tərəfində, ikisi də postun içindəydi. Komandir döyüşülərindən üç nəfər seçib onlara piçiltiyla təlimat verdi:

-Uşaqlar, düşməni heç bir səs salmadan, yalnız bıçaqla aradan götürməlisiniz. Zəruri halda isə səsiz tapançadan istifadə edə bilərsiniz.

Əsgər Tərlan dedi:

-Cənab komandir, siz narahat olmayın. Biz onları elə aradan götürəcəyik ki, heç səslərini çıxarmalarına imkan tapmayacaqlar. Onlar gözlərini bir də cəhənnəmdə açacaqlar!

Mayor əsgərin sözünə gülümşəyərək:

-Elə isə sizə uğur olsun! - dedi.

Tərlangil əvvəlcə postun arxasındaki erməni əsgərlərini aradan götürmək qərarını verdilər. Arxdakı erməni əsgərlərin səsi də çıxmadi. Sonra ildirim sürətilə postun içinə tullanaraq buradakı iki erməni əsgərini də öldürdürlər. İndi əsas məsələ "dot"dakı əsgərlər idi. Ora girmək çətin olacaqdı, çünki oranın giriş qapısının açılması üçün gizli parolu söyləmək lazımdı. Parolu isə uşaqlar öldürdükləri erməni əsgərlərindən öyrənməyə macal tapmamışdılar. İndi yeganə çıxış yolu düşməni yalnız səssiz tapançayla vurmaqdı. Buna imkan isə ancaq beton istehkamin qarşısındaki kiçik baxış pəncərəsindəndi. Uşaqların hər üçü gəlib "dot"un altında oturaraq, ermənilərin "pəncərə"dən görünmələrini müşahidə etməyə başladılar. Onların sıfəti "pəncərə"də görünən kimi atəş açılmalıdır. Buna görə də "dot"un qabağında nəsə bir səs, xışlıt yaratmaq lazımdı. Tərlan bir ağac parçası götürüb beton istehkaminin qarşısına atdı. Bu zaman hər iki əsgərin başı baxış pəncərəsindən göründü. Eyni anda iki atəş açıldı. Eləcə iki baş bir-birinə söykənib daşa döndü. Ətrafi ölüm sükütu büründü. Bundan sonra dəstə kəndə tərəf istiqamət götürdü...

Sübh çəngi xüsusi təyinatlı dəstənin üzvləri artıq kənddəydir. Komandırın göstərişiyələ döyüşülərimiz hamısı maska taxmışdı. Onlar kənd camaatiyla ünsiyyətdə olmamaliydlər. Əsas məqsəd erməni xüsusi təyinatlıların və kəndin ətrafında yerləşən hərbi texnikanın yerini öyrənməkdir. Səhər yuxudan ayılan kənd sakinləri maskalıları görüb təəccübənləndilər. Amma onlar elə bildilər ki, erməni əsgərləri yenə hərbi təlim keçirlər. O biri əsgərlərimiz evlə-

rin zırzəmilərində gizlənmişdilər. Komandirə məlumat çatdı ki, on nəfərə yaxın erməni hərbçisi kəndin qurtaracağında yerləşən qəbiristanlığın yanındakı evdə cəmləşib. Komandir əmr verdi ki, təcili həmin dəstə məhv edilməli, sonra isə hərbi texnikanın yeri öyrənilməlidir. Bir saatdan sonra həmin evdəki on iki erməni əsgəri öldürdü. Bizimkilər oradan bir xəritə tapmışdır. Həmin xəritədə Tərtər rayonu qırmızı dairəyə alınmışdı. "Demək, kəşfiyyatımızın məlumatı düzgünmüş. Alçaqlar bizə qarşı növbəti çirkin plan hazırlayırlar!", - deyə mayor İmanov düşündü.

Günortaya yaxın ikinci dəstədən xəbər gəldi ki, düşmən tankları və piyada əsgərləri kəndə yaxınlaşır. "Deməli, ermənilər bizim kənddə olduğumuzdan artıq xəbər tutub. Bu necə ola bilər? Onlar bu tezliklə xəbər tutmamaliydlər!" - deyə mayor İmanov fikrə getdi. Komandir əsgərlərimizə kənddə mövqə tutmağı tapşırırdı. Çünkü tanklar kəndə girə bilməzdi. Kəndə ancaq ermənilərin xüsusi təyinatlıları və piyada əsgərləri girə bilərdi. Bu da bizimkilərə döyüşmək üçün sərf edirdi. Amma gözlənilən kimi olmadı. Düşmən tankları gəlib sırayla kəndin girişində dayandılar və atəşə başladılar. "Adə, bu qansızlar nə edir?! Bunlar kənd camaatını qırmaq istəyirlər?! Vay, sizi şərəfsizlər!", - deyə yenidən Tərlanın səsi eşidildi. Sonra komandir əmr etdi: "İgid qartallarım, indi düşmənə kim olduğumuzu sübut etmək vaxtıdır. Biz buraya Azərbaycan əsgərinin nəyə qadir olduğunu göstərmək üçün gəlməşik. Siz bu gün şərəfinizlə, göstərəcəyiniz şücaətinizlə tarix yazacaqsınız. Allah bizə düşmənin anasını ağlatmaq üçün güc-qüvvət versin!" Əsgərlər bir ağızdan: "Amin, komandir! Amin!" dedilər.

Tankların atlığı mərmilərdən yer-göy lərzəyə gəlirdi. Evlər bir anda yerlə-yeksan olurdu. İnsan qışqırtısı partlayan mərmi səslərinə qarışmışdı. Kənd sakinləri hara qaçaqlarını belə unutmuşdular. Çünkü top və tanklardan atılan mərmilər kəndin hər tərəfinə düşürdü. Mayor İmanovun dəstəsi yaxşı döyüş mövqeyi seçmişdi. Kəndə tərəf irəliləyən düşmənin canlı qüvvəsi xeyli tələfat versə də, geri çəkilmək fikrində deyildi. Bu zaman kəndin şərq və qərb istiqamətində yerləşən birinci və ikinci dəstədən on nəfərə yaxın əsgər arxa tərəfdən mayor İmanovun dəstəsinə yaxınlaşdı.

-Bəs digər uşaqlar həni? - deyə komandir soruşdu.

Əsgərlər əvvəlcə susdular. Sonra Zakir adlı oğlan astadan dedi:

-Komandir, qalanlar elə təkcə bizik. Digərlərin-dən xəbərimiz yoxdur.

Bunu eşidəndə komandırın gözlərindəki ümid işartisi öleziləşdi. Bu vaxt səmada iki döyüş vertol-yotu göründü. Vertolyotlar tankları raket atışın tutdular. Düşmən tanklarından üçü alışib yanmağa başladı.

-Uşaqlar, bizim vertolyotlardır! Bizə köməyə gəliblər! Sizə dedim ki, bizimkilər köməyə gələcəklər! - komandir sevincək ucadan qışqırdı.

Sonra mayor:

-Uşaqlar, bizimkilər hücumu keçib. Bu əclaflara aman verməyin! Daha bəsdir, əsəblərimizlə oynadılar. Bu döyüsdə erməni dığalarına nəyə qadir olduğumuzu göstərməliyik! - dedi.

Düşmən tankının alovlandığını görən döyüşülər daha da ruhlandılar. Onlar yaxınlaşmaqdə olan düşmən "dığalarını" bir-bir "dənləməyə" başladılar. Snayper Kamran bu dəfə daha fəal idi. O, bacardıq-ca düşmənin qara beretli xüsusi təyinatlılarını aradan götürməyə çalışırdı. İstəyinə də nail olurdu. Bu vaxt Tərlanın sağ tərəfində bir mərmi partladı. Çı-ğırtı eşidildi. Tərlan əsgərlərə tərəf süründü. Vaqif, Qabil al-qan içindəyidilər. Onlara heç cür kömək etmək mümkün deyildi. Ancaq Vaqif: "Tərlan, bizim də intiqamımızı alarsınız. Bizə söz ver!", - deyib gözlərini yumdu. Tərlanı qəhər boğdu və: "Qardaşlarım, söz verirəm ki, həm sizin, həm də bütün şəhidlərimizin intiqamını bu alçaqlardan alacağam!", - deyib hər iki döyüşü yoldasını qucaqladı. Tərlan yoldaşlarının ölümünü komandirə söylədi. Komandir pərişan halda: "Allah rəhmət eləsin! Qardaşlarımız şəhidlik zirvəsinə yüksəldilər... Allah sizi qorusun!" - dedi.

Şiddətli döyüş axşama kimi davam etdi. Kənd sa-kinləri ara azaciq sakitləşən kimi evlərini qoyub qaçırdılar. Erməni tanklarının atlığı mərmilərdən çoxlu ev dağılmışdı, camaat arasında xeyli ölen vardi. Düşmənin piyada və xüsusi təyinatlı dəstələri kəndi mühəsirə vəziyyətində saxlamağa çalışırdılar. Onlar isteyirdilər ki, Azərbaycanın xüsusi təyinatlı dəstəsinin üzvlərini əsir götürsünlər. Düşmən bunu da yaxşı bilirdi ki, xüsusi təyinatlılar heç bir zaman əsir düşmürlər. Ermənilər axşam kəndə girməyə cəsarət etmədilər. Başa düşürdülər ki, kəndə girsə-lər, özləri xeyli itki verəcəklər.

Həmin axşam komandir qalan döyüşüsünə belə bir tapşırıq verdi: "Uşaqlar, şübh tezdən 3 kiçik qrupa bölünüb, mühəsirəni yararaq mövqelərimizə çat-malıyıq. Bilirsiniz ki, biz hazırda döyüş mövqeləri-

mizdən qabaqda, təxminən 4-5 kilometr düşmən mövqeyinin içərisindəyik. Narahat olmayın, bizə kömək gələcək. Çünkü indi bizimkilər Tərtər-Ağdə-rə və Xocavənd-Füzuli istiqamətində bütün cəbhə-boyu hücumu keçiblər. Bu saat düşmən böyük vahimə içindədir. Onlar özlərinə gəlməmiş biz mühasi-rədən çıxmalyıq. Bilirəm, iki gündür yuxusuz və acsınız. Amma dözmək lazımdır. Siz belə şeylərə artıq alışmışınız. Bunu da bilməlisiniz ki, bu döyüş əməliyyatından çox şey asılıdır. Bu döyüsdən sonra biz erməniləri məcburən danışıqlar masasına əyləşdirəcəyik. Çünkü onlar bizə başqa çarə buraxmadılar. Ermənilərin yalnız burnu ovulandan sonra ağılları başlarına gəlir. Bu əməliyyat sabahkı sülhün taleyini həll edəcək! Bundan sonra ermənilər anlaya-caqlar ki, bizimlə zor dilində danışmaq olmaz. Bu torpaq əcdadlarımızın bizə qoyub getdiyi müqəddəs əmanət və mirasdır. Əmanətə sahib çıxmalyıq ki, gələcək nəsillər qarşısında üzüqara olmayaq və onlar bizi qınamasınlar. Allah yardımımız olsun! Kim bilir, bəlkə sabah bugünkü döyüş haqqında sizin qəhrəmanlığınıdan yazacaqlar. Allah-təala bizi bu sınaqda utandırmاسın! Hə, uşaqlar, sabahkı qəzamız mübarək olsun!"

-Qəzamız mübarək olsun! - deyə döyüşülər bir ağızdan səsləndilər.

Komandir döyüşülərə qəti tapşırıdı ki, sabaha qədər kimsə gözünü qırpmasın.

Sübh çığı, aprelin üçündə komandırın dediyi kimi, 3 kiçik qrup kəndin üç istiqamətindən düşmən mühəsirəsini yarib keçmək üçün hərəkətə keçdi. Tərlangılın qrupunda komandırın özü, Kamran, Teymur, Şahin, Elnur, Müşfiq və Sərxan vardi. Komandir uşaqlara göstəriş verdi ki, əsas istiqamət məşə olmalıdır.

Bu zaman ermənilər artıq ikinci postlarını yenidən bərpa etmişdilər. Postu qorumaq üçün oraya çoxlu sayda əsgərlər qoymuşdular. Düşmən əsas canlı qüvvəsini meşə ətrafına cəmləşdirmişdi. Mayor İmanov Tərlanın dediyi istiqaməti qəbul etmədi. O, qrupa meşəyə doğru hərəkət etmək əmri verdi. Amma yenə birlikdə deyil, üç-üç olmaqla ayrı-ayrı qruplarda meşəyə doğru istiqamət götürdülər. Kənddən bir kilometrdən artıq məsaflədə aralanmışdilar ki, arxalarıyca güllələr yağmağa başladı. Onlardan aralı bir neçə minamyt mərmisi də partladı. Qəlpələrdən biri Sərxanın sol qolunu siyirdi. Əsgərlər dayanmadan qaçırdılar ki, mümkün qədər meşəyə tez girsinlər. Ermənilərin xüsusi təyinatlı dəstəsi onları izləyirdi. Meşəyə təzəcə girmişdilər ki, düş-

mən snayperi Şahini arxadan vurdu. O, yerindəcə gözlərini əbədi yumdu. Bir azca getmişdilər ki, Teymuru da vurdular.

-Komandır, onlar bu yolla hamımızı dənləyəcəklər. Qaçarkən biz onların hədəfinə daha yaxşı tuş gölərik. Gəlin, ağacların arxasında özümüzə mövqə seçək və onları ləngidək. Bu zaman digər yoldaşlarımızın uzaqlaşmaları üçün imkan yaranar, - deyə Tərlan komandirə məsləhət verdi.

-Yaxşı, bu dəfə sən deyən olsun!, - mayor Samid döyüşünün fikriylə razılaşdı.

Sonra komandır üzünü Kamrana tutub dedi:

-Kamran, indi öz şücaətini göstərmək vaxtındır!

-Oldu, komandır! - deyə Kamran cəld böyük bir ağacın arxasında özünə mövqə seçdi. Digər əsgərlər də erməniləri qarşılıamaq üçün silahlarını hazır vəziyyətdə tutdular. Ermənilər görününcə Kamranın snayperi işə düşdü. On dəqiqənin içərisində Kamran altı erməni gəbərtdi. Tərlan da sərrast atəşlə dörd erməni düşəsini o dünyaya göndərdi. Düşmən qüvvələri getdikcə artırdı. Onlar əsgərlərimizi mühasirəyə alıb, əsir götürmək istəyirdilər.

Bu zaman Kamran dedi:

-Komandır, uşaqları da götürün, gedin. Mən onları gecikdirərəm. Ona kimi siz də bir xeyli uzaqlaşmış olarsınız.

-Bəs sən sonra necə edəcəksən, Kamran?

-Məndən ötrü narahat olmayın, komandır. Mən arxadan gəlib sizə çatacağam!

-Yox, qəti olmaz! Gediriksə, birlikdə gedəcəyik. Səni burada tək qoymarıq! - deyə komandır Kamranı etiraz etdi.

-Komandır, gedin, yoxsa burada hamımız həlak olacaq. Siz getsəniz, yoldaşlarımızı da xilas edərsiniz. Mən söz verirəm ki, arxadan gəlib sizə çatacağam, - deyə Kamran yenə israr etdi.

-Yaxşı, biz gedirik, ancaq səni meşənin çıxacağında gözləyəcəyik. Allah səni qorusun! - komandır dedi.

Əsgərlər meşənin içiyle qaçmağa başladılar. Onlar iyirmi dəqiqədən sonra meşənin qurtaracağına gəlib çıxdılar. Bir az oturub dinclərini aldılar. Komandır: "Burada Kamranı gözləyək", - dedi. Meşədən fasilələrlə silah səsləri gəldi. Bir azdan süküt çökdü. Amma qarşidakı ermənilərin döyüş mövqelərində mərmi səslərinin arası kəsilmirdi.

-Komandır, getmək vaxtıdır. Deyəsən, bizə kömək gəlməyəcək, - deyə Tərlan dilləndi.

-Necə gedək?! Bəs Kamran? - Komandır sərt baxışla Tərlanı süzdü.

-Komandır, o, artıq gəlməyəcək. - Tərlan məyus halda başını aşağı dikdi.

-Ola bilməz! O, söz verdi ki, gəlib bizə çatacaq.

- Komandır dolmuş gözlərini uşaqlardan gizlətmək üçün yana çevirdi.

-Komandır, biz tələsməliyik, ermənilər hər an bizi haqlaya bilərlər, - deyə Tərlan yenidən komandırı tələsdirdi.

-Yaxşı, gedək. - Komandır göstəriş verdi.

-Onlar yerlərindən təzəcə tərpənmışdilər ki, arxadan düşmən snayperindən atılan gülə komandirin qızına dəydi. Komandirin dizdən aşağıdakı sümüyü az qala bayıra çıxacaqdı. Sadəcə, dəri sümüyü saxlamışdı. Tərlan tez komandiri yerə uzandırdı, qan çox axmasın deyə, gülə dəymış qızını dizdən yuxarı hissəsini bel kəməriylə möhkəm bağladı.

-Demək, mənimki bura qədərmiş. - Komandır dərindən köks ötürdü. - Tərlan, uşaqları da götür, get. Qarşidan sizə hökmən kömək gələcək!

-Xeyr, komandır, biz sizi burada tək qoyub gedə bilmərik. - Tərlan komandirinə etiraz etdi.

-Komandır, Tərlan haqlıdır. Biz sizi burada necə qoyub gedə bilərik? - Uşaqlar bir ağızdan səsləndilər.

-Mən sizə əmr edirəm. Siz gedin! Məni apara bilməzsınız. Sizə ancaq artıq yük ola bilərəm. Əvvəlcə məni burada yaxşıca gizlədin ki, ermənilər görə bilməsin. Sonra gəlib məni apararsınız. İndi gedin. Verilən əmri icra edin! Tərlan, uşaqlar sənə əmanət, onları qorу! - Komandır ucadan dilləndi.

Əsgərlər vaxt itirmədən komandırı böyük bir kolluğun altına gətirdilər və üstünü yarpaqlı budaqlarla örtdüler. Sonra Tərlan üzünü uşaqlara tutub dedi:

-Uşaqlar, bundan sonra komandanlıq məndədir. Nə desəm, onu yerinə yetirəcəksiniz!

-Oldu, komandır! - uşaqlar bir ağızdan səsləndi.

Onlar Tərlanın göstərişiyile ermənilərin ikinci postuna tərəf getdilər. Posta yaxınlaşanda Tərlan dedi ki, axşamın düşməsini gözləməlidilər. Çünkü posta gündüz vaxtı hücum etsələr, onların itkisi çox ola bilər. Posta hökmən axşam hücum edilməlidir. Belə ki, uşaqlar çox da dərin olmayan bir kanalda gizlənib axşamın düşməsini gözlədilər. Bəlli ki, düşmən postunda çoxlu sayda erməni əsgəri vardi. Onlar isə dörd nəfərdi. Əsgərlər artıq üçüncü gündü ki, ac idilər. Onlar ancaq su içirdilər, çünkü əməliyyatın bu qədər uzun çəkəcəyini bilmədiklərinə görə özləriylə yemək götürməmişdilər. Açıqdan heydən düşmüşdülər, gücləri tükənmişdi. Silah-sursat

da qurtarmaq üzrəydi. Tərlan axşamkı hücumda ancaq əl qumbaralarından istifadə etməyi qərara almışdı.

Əsgərlər arxası üstə uzanıb səmaya baxırdılar. Hər kəs evdəkiləri düşünürdü. "İndi evdə heç kəs bilmir ki, biz düşmən arxasındayıq. Kaş ki, indi burada anamın bişirdiyi kənd çolpasının bozbaşı olaydı. Onu necə də acgözlükle yeyərdim!" deyə Tərlanın xəyalı kənddəki evlərini gəzib dolandı. Onların ailəsi böyükdü, doqquz nəfərdən ibarətdi. Atası Arif süfrə başına oturmadan kimsə süfrədə oturmazdı. Anası toyuq bişirəndə, Tərlanın bu toyuqdan nəsibi yalnız onun bir qanadı olardı. Atası ailəsini halal zəhmətiylə dolandırıldı. Anası Zəminə evdar qadındı. Qardaşlarının ikisi Tərlan kimi Milli Ordu sıralarında xidməti müddəti başa çatdıqdan sonra könüllü qalaraq xidmət edirdilər. İki qardaşı isə məktəbliyilər. Bacısının biri ərə getmiş, digər bacısı isə evdə anasına kömək edirdi. O da nişanlıydı. Qonşuların evlərinə baxanda, onlarındakı müasir daxmaya bənzəyirdi. Cəmi üç otağı vardı. Büyük bir ailə üçün əlbəttə ki, bu çox kiçikdi. Onsuz da üç oğul hərbçi olduğundan evə nadir hallarda gəlirdilər. Onlar da artıq evlilik yaşını keçirdi. Anası Zəminə kənddən oğlanlarına qız almaq üçün bir neçə evin qapısını döymüşdü. Amma heç kəs ona qız verməmişdi. Bəhanə də onu göstərildilər ki, qızlarını o cür daxmaya gəlin köçürmələrinə razı deyillər. Buna baxmayaraq, Arif kişi bu günə kimi övladlarının boğazından haram tike keçirməmişdi. Ona görə də onun övladları atasını, anasını, bacı-qardaşlarını necə sevirdilərsə, doğma torpağını, Vətənini də o cür sevirilər. Tərlanı xəyal bir anlıq orta məktəb illərinə apardı; yaxşı xatırlayırdı, yeddinci sinifdə oxuyurdu. Onunla bir sinifdə atası rayon İcra hakimiyyətində məsul vəzifədə işləyən Mürsəl müəllimin oğlu Ramal da oxuyurdu. O, məktəbdə uşaqlara göz verib, işiq vermirdi. Atasına görə məktəbdə müəllimlər də daxil olmaqla, kimsə Ramala "gözün üstə qaşın var" demirdi. O, istədiyi uşağı döyür, təhqir edir, yoldaşları yanında alçaltmağa çalışırdı. Ramal məktəbdə təkcə Tərlandan çəkinirdi, onun gücünə bələd idi. Çünkü bir dəfə o, Tərlanı da başqaları tək təhqir etmək istəmişdi. O zaman: "Ramal, məni başqalarıyla səhv salma. Sənə elə bir dərs verərəm ki, ömrün boyu o dərsi unuda bilməzsən!" demişdi. Sonra Ramal ondan soruşdu:

-Tərlan, özünü niyə bu qədər dartırsan? Özünü niyə yuxarıdan aparırsan? Buna yalnız mənim haqqım çatır. Çünkü dərslərimi yaxşı oxuyuram. Sən isə

dərslərdən çox zəifsən. Gələcəkdə səndən heç nə çıxmayacaq. Mən isə ali məktəbi bitirib, tanınmış biznesmen olacağam. Bax, o zaman gəlib əlimi sıxaraq məndən yardım istəyəcəksən.

Tərlan isə Ramalın bu sözünə bərk əsəbiləşdi və:

-Mən ölürem, ancaq sənin kimi şərəfsizə heç vaxt əl açmaram. Bir də ki, kim-kimin ayağına gələcəyini zaman göstərəcək. - dedi.

-Bəs sən gələcəkdə kim olacaqsan? - Ramal yenə də irişərək soruşdu.

-Mən böyükəndə qəhrəman olcağam. O zaman hamınız gəlib mənimlə görüşəcəksiniz. Mənə həsəd aparacaqsınız. Hətta, sənin atan Mürsəl müəllim də yanına gəlib məni bağrına basıb alnımdan öpərək: "ananın südü sənə halal olsun, Tərlan! Sən bizi fəxrimizsən. Biz, bütün kənd, rayon, el-oba, xalqımız səninə qürur duyur!" deyəcək.

Bunu eşidən Ramalı gic gülmək tutdu. O qədər güldü ki, axırdı əlləriylə qarnını qucaqladı.

-Qəhrəman ha! Lap kinolardakı kimi danışdın, Tərlan. Allah səni güldürsün. Qəhrəmana bir baxın! Bu gündən sonra adın Qəhrəman qaldı. Uşaqlar, bundan sonra Tərlanın adı Qəhrəman oldu. Onu da-ha Tərlan deyil, Qəhrəman çağıracaqsınız. Eşitdinizmi?! - deyə Ramal amiranə tərzdə bildirdi...

Bu zaman yaxınlıqda xışılıt səsi Tərlanı şirin xəyallardan ayıltdı. Tərlan döyüşü yoldaşlarına əl işarəsiylə "hazır olun!" göstərişini verdi. Bizim uşaqlardandı, ikinci dəstədən. Üç nəfərdilər. Onların dediyinə görə, digər dəstənin uşaqları düşmənin cəbhə xəttini şərq istiqamətindən yarib keçməyi planlaşdırıblar. Bunlar isə Tərlangilin ikinci postdan keçib gedəcəklərini bilirdilər. Artıq vaxtdı. Tərlan posta iki tərəfdən - şimal və qərb istiqamətindən hücum etməyə göstəriş verdi. Onun işarəsiylə deyildiyi kimi, postun hər iki tərəfindən əl qumbaraları erməni əsgərlərinin üstünə atıldı. Bir-birinin ardınca dörd partlayış oldu. Ermənilərin qışqırtısı eşidildi. Uşaqlar onlara avtomat silahlarından atəş açmağa belə macal vermədilər və hamisini öldürdülər. Tərlangil posta daxil oldu. O, on bir erməni meyiti saydı. Əsgərlər ac olduğundan yemək axtardılar və tapdilar da. Onlar tez "tuşonka"ların ağızını açıb yeməyə başladılar. Bir az keçmişdi ki, posta atəş açıldı. Demək, ermənilər postdakı partlayışın səsini eşidiblər. Ona görə də, onlar posta hücumu keçiblər. Tərlangilin silah-sursatı qurtardığından öldürüdləri erməni əsgərlərin silahlarından istifadə etməyə başladılar. Güclü atışma başladı. Tez bir zamanda uşaql-

ların güllələri tüketdi. Tərlan postun içini axtarmağa başladı. O, üç yaşık əl qumbarası tapdı. Hər yaşıkda də 40 ədəd qumbara vardı. Amma qumbaraların "zapal"ları yox idi. Sonra o, digər qutuları axtardı. "Uşaqlar, zapallar da burda olmalıdır. Səngəri yaxşı axtarın!" deyə Tərlan yoldaşlarına göstəriş verdi. Bu vaxt Sərxan səsləndi:

-Tərlan, burada böyük "tuşonka"lar var. Onları da açaqmı?

-Əlbəttə, açın!" - Tərlan dedi.

Sərxan "tuşonka"nı açanda, "zapal"ların burada olduğunu görüb tez Tərlanı səslədi:

-Tapdım! "Zapal"ları tapdım! "Tuşonka"ların içindəymiş!

Tərlan uşaqlara göstəriş verdi:

-Uşaqlar, siz tez-tez "zapal"ları qumbaralara bağlayıb mənə verirsiniz. Ermənilər artıq yaxındadırlar. Cəld olun!"

Tərlan hazır qumbaraları bir-bir əsgərlərdən alıb, "Ya Allah!" - deyərək erməni əsgərlərinə tərəf atıldı. Bu minvalla Tərlan ermənilərə doxsana yaxın qumbara atdı. Bu döyüş bir saatdan çox çəkdi. Sonra ara sakitləşdi. Teymur və Elnur ağır yaralanmışdılar. Digər əsgərlər onların yaralarını sariyıldır. "Dözün, tezliklə bizə kömək gələcək!" - deyə vəziyyəti ağır olan yaralıları yoldaşları sakitləşdirməyə, onlara ümid verməyə çalışırdılar. Daha ermənilərdən atəş səsi, səs-səmir gəlmirdi. Əsgərlər təecüb içindəyidilər. "Görəsən, diğalara nə oldu belə, səslərini kəsdi?" - deyə Tərlan soruşdu. Bu zaman Sərxan ucadan gülüb dedi:

-Nə olacaq? Diğaların hamısını gəbərtdin də!..

-Ola bilməz. Yəni deyirsən ki, bizə hücum edənlərin hamısı öldü?! - Tərlan təəccübə dilləndi.

-Yəqin ki, ölünlər özü, sağ qalanlar da qorxub qaçıblar. Qoy, bir baxım görüm, bunlar hara yox olular. Bəlkə, səhərin açılmasını gözləyirlər? - Sərxan başını azca səngərdən bayıra çıxarmaq istədi.

-Başını səngərdən çıxarma, Sərxan! Snayper vura bilər! - Tərlan tez Sərxanın qıcıından tutub səngərin içində çəkdi.

Onlar oturub səhərin açılmasını gözlədilər.

Aprelin 4-ü səhər tezdən Tərlan gördü ki, kapitan Məmmədov on döyüşü ilə onlara köməyə gəlib. Kapitan səngərin ətrafında ölmüş erməni əsgərlərini Tərlangılı göstərib soruşdu:

-Bunlar sizin işinizdir?! Vətənin çörəyi sizə halal olsun! Rəis məndən qəhrəman adı istəyirdi. İndi bu dəqiqə zəng edib, adlarınıza ona söyləyəcəyəm. Siz hamınız əsl qəhrəmanlarınız! Sizin kimi oğullarla

fəxr edir, qürur duyuruq! Bu dəfə ermənilərin yaxşıca dərsini verdik. Düzünü deyim ki, sizin sağ olmağınızı bilmirdik. Bizə məlumat verdilər ki, siz hamınız şəhid olmusunuz. Buna görə bizi bağışlayın, vaxtında sizə köməyə gələ bilmədik. Amma sizə sevindirici xəbərlərim var. Xocavənd-Füzuli istiqamətində də Milli Ordumuz böyük qələbə əldə edib. Bizim istiqamətə düşmənin ən iri hərbi bazalarından biri sayılan, Ağdərə şəhərinə aparan əsas yol üzərində və onun şimalında yerləşən strateji baxımdan əhəmiyyətli olan Madagiz məntəqəsindəki hərbi bazonın qərargahı artilleriyamızın dəqiq zərbələri nəticəsində dağdırılıb, ermənilərin xeyli sayıda canlı qüvvəsi və hərbi texnikası məhv edilib. Ən böyük şad xəbər odur ki, uzun müddətdən bəri ermənilər tərəfindən işgal edilmişə, mühüm strateji əhəmiyyətə malik olan Lələtəpə yüksəkliyi şanlı orдумuzun əsgərləri tərəfindən azad olunub. İndi həmin yüksəklikdə Azərbaycan bayraqı dalgalanır. İndi isə gedək, göstərdiyiniz qəhrəmanlığı gözlərinizlə görün. Sonra yaralı əsgərlərimizi buradan təcili çıxarmalıyıq!

Bundan sonra qabaqda kapitan Məmmədov, arxasında da digər əsgərlər dünən axşam döyüşdə olən erməni əsgərlərinin meyitlərinə baxmağa getdilər. Onlar əlli səkkiz erməni meyiti saydlar.

-Yoldaş kapitan, bunların hamısını axşam Tərlan əl qumbaralıyla öldürüb! - uşaqlar bir ağızdan dil-ləndilər.

-Bunların hamısını təkcə mənim adıma niyə çıxırsınız? Bəs özünüzün öldürdükərinizi niyə demirsiniz?! Siz hamınız axşam böyük şücaət göstərdiniz! - deyə Tərlan döyüşü dostlarının göstərdikləri igidiyyi yerə vurmaq istəmədi. Sonra əlavə etdi. -Yoldaş kapitan, mayor İmanovu ağır yaralı halda meşədə gizlətmışik. Onu oradan götürmək lazımdır.

-Siz narahat olmayın, mayoru ordan götürəcəyik, - deyə kapitan Tərlanı sakitləşdirdi. Sonra o, ratsiyani açaraq dedi: "Cənab rəis, siz məndən qəhrəman adı istəyirdiniz. İndi mən sizə əsl qəhrəmanın adını söyləyirəm. Yazın, əsgər Tərlan Arif oğlu Zahidov. Tərlan təkbaşına 60 erməni əsgəri öldürüb. Mən buna şəxsən şahidəm."

-Bəli, cənab kapitan, bu döyüşün əsl qəhrəmanı Tərləndir! - deyə uşaqlar bir ağızdan kapitanın dediklərini təsdiqlədilər.

-Bu hamımızın qələbəsidir. Bunu təkcə mənim adıma yazmaq böyük ədalətsizlik olar. Bu bütünlüklə Azərbaycan əsgərinin zəfəridir. Biz bu döyüşdə ermənilərə nəyə qadir olduğumuzu göstər-

dik. Bundan sonra çətin ki, onlar bir daha təxribat törədərlər. Yoldaş kapitan, bəs arxamızca Milli Ordunun əsgərləri niyə hücuma keçmədirər? Talış kəndi bizim əlimizdəydi axı. İki gün gözlədik orada.

-Oğul, biz əmrə tabeyik, elə şeylər var ki, bizim imkanımız xaricindədər. Əlbəttə, biz bu sürətlə hərəkət etsəydi, bir həftənin içərisində bütün Qarabağı işğaldan azad edərdik. Amma nə edəsən ki, böyük güc dövlətləri və bütün beynəlxalq təşkilatlar bizə torpaqlarımızı döyüş yoluyla işğaldan azad etməyə imkan vermir. Onlar məsələnin dinc yolla, sülhlə həll olunmasını istəyirlər. Sühl danışıqlarını da hər dəfə erməni tərəfi təxribat törətməklə pozur. Bu döyüşdə Sarkisyan bizim tərəfimizdən hücumun dayandırılması üçün Moskvaya yalvarılmış. Yaxşı, yaralıları da götürün, mövqelərimizə geri çəkiləyin. Bir azdan bu postu geri qaytarmaq üçün ermənilər yenidən hücuma keçəcəklər. Biz tələsməliyik!

-Yoldaş kapitan, bəs ermənilərin birinci postu?!

-Bu barədə narahat olmayıñ, 1-ci postu da bizim uşaqlar götürüblər.

-Bəs mayor İmanov necə olacaq? Onu oradan götürməyəcəyik?

-Samidi götürməyə hökmən qayıdaçaq! İndi isə getmək vaxtıdır, - deyə kapitan uşaqları tələsdirdi.

Onlar ermənilərin 1-ci postuna az qalmış birdən kapitan yerə yixildi. Erməni snayperi arxadan Məmmədovun başından vurmuşdu. Bu atəşdən sonra Tərlanın göstərişiyələ uşaqlar sürünen-sürünə hərəkət etməyə başladılar. Bir neçə dəqiqədən sonra onlar kapitanın meyitini 1-ci posta çatdırıldılar. Əsgərlər kapitan Məmmədovun ölümündən bərk sarsılmışdılar. Bir neçə dəqiqə bundan öncə onlarla həmsöhbət olan, uşaqlara ümid verən insan artıq həyatla vidasmışdı. Nə etmək olar, müharibənin öz qanunları var. Burada ölümdən kimsə sığortalanmayıb...

Ertəsi gün ermənilərin yalvarışı, Moskvadan təkidi, eləcə də digər güc dövlətlərinin və beynəlxalq təşkilatlarının xahişi ilə yenidən "atəşkəs" elan olundu. Qərara alındı ki, Qırmızı Xaçın iştirakı ilə hər iki tərəf meyitlərini döyüş ərazisində götürsünlər.

Həmin gün Tərlan da döyüşü dostlarıyla birlikdə mayor İmanovu və Kamranı qoyub gəldikləri yerə getdilər. Onlar komandirlərini gizlətdiyi yerə

çatanda, Samid artıq Haqqın dərgahına qovuşmuşdu. O, çoxlu qan itkisindən keçinmişdi. Komandirin sağ əlində başlığı çıxarılmış qumbara vardi. Sonra bir az da irəli gedib, Kamranın meyitini ağacın araxasında tapdılar...

Sonradan ermənilər apreldəki bu dörd gün döyüşünün möglubiyyətini müxtəlif bəhanələrlə örtbasdır etməyə çalışırdılar. Belə ki, onlar Tərlanın "Ya Allah!" - deyib qumbara atmasını, "aprel döyüşündə azərbaycanlılar tərəfindən İŞİD-çilər də vuruşurdular" deyə sərsəmləyirdilər...

Zəfər dolu bu dörd günlə Azərbaycan Ordusu şanlı tarix səhifəsi yazdı. Müqəddəs torpaq və haqq uğrunda şəhid olan cəsur oğullarımız da unudulmadı. Onlar Ali Baş Komandan tərəfindən ali mükafat olan Milli Qəhrəman adına layiq görüldülər...

Xalq döyüş ovqatı üstündə köklənmişdi... Hami Ali Baş Komandanın şücaətindən, Azərbaycan Ordusunun zəfər yürüşündən, ermənilərin hücumunu darmadağın etməsindən danışındı. Cavanlar da, qocalar da Qarabağın azadlığı, Azərbaycan torpaqlarının bütövlüyü naminə səfərbərliyə hazır idi...

Döyüşdən bir həftə sonra Tərlan kəndə, doğma yurda əsl qəhrəman kimi qayıdı. Kənd camaati Tərlanın ayaqları altında qurbanlar kəsdi. Kəndin bütün cavanları dəstə-dəstə Tərlana baş çəkməyə gəlirdilər. Gələnlər arasında onun sınıf yoldaşı Ramal da vardi. Ramal Tərlanı qucaqlayıb hər iki üzündən öpərək dedi:

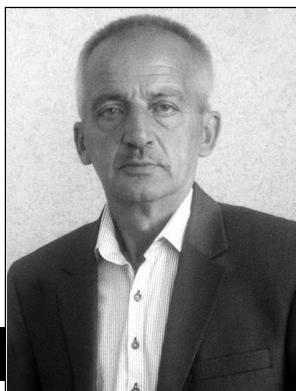
-Tərlan, sən doğrudan da, əsl qəhrəmansan. Sən vaxtiylə orta məktəbdəki dediyin sözü tutdun və həqiqətən də nəinki bizim qəhrəman, hətta xalqımızın qəhrəmanı oldun. Biz səninlə fəxr edirik!

Azca keçmişdi ki, Mürsəl müəllim də xarici məşiniyla gəldi. O, maşından gülə-gülə düşüb Tərlana tərəf addımladı. Onu bərk-bərk qucaqlayıb bağrına basdı. Sonra Tərlanın alnından öpüb dedi:

-Ananın südü halal olsun ki, sənin kimi mərd, cəsur, qəhrəman oğul böyüdüb. Sən bizim kəndin, el-obamızın adını göylərə ucaltdın, Tərlan! Allah səni ucaltsın və daim qorusun! Rayonda hamı səndən danışır. Mən də fəxrlə deyirəm ki, Tərlan mənim kəndçimdir, qohumumdur, əzizimdir, can-ci-yərimdir...

...Aprel zəfərindən sonra vaxtilə Arifin oğlanlarına qız verməyənlər indi özləri qızlarını vermək üçün elçi düşmədilər. Çünkü eşitmışdılər ki, Arifin iki oğluna Ali Baş Komandanın göstərişiyələ ev veriblər...

15.09.2016

MÖVLUD AĞAMMƏD

Gah sağa boylanır, gah da ki, sola

Gah sağa boylanır, gah da ki, sola,
Gözlərim sağımla sol arasında.
Nə əcəl yaxına gəlir, nə də sən,
Dizlərim ölümlə ol arasında.

Ürəyim çırpınır, sinəm bir qəfəs,
Nə bir hənerti var, nə də ki, bir səs.
Dilim topuq çalır, təngiyir nəfəs,
Sözlərim qucaqla qol arasında.

Elə bil qəsdimə dayanıb kədər,
Xəyalən qurdugum səadət hədər.
Mövludam, çəkdiyim ölümdən betər.
İzlərim cığırla yol arasında.

Dünyanın dərdini çəkə bilsəydim...

Dünyanın dərdini çəkə bilsəydim,
Çəkib yetirərdim sona, bilmirəm.
Bu qədər ah-nalə, bu qədər mələl,
Pərvanə gərəkdi, yana bilmirəm.

Çevirib üzümü tənə baxışdan,
Gedim uzaqlara dostdan, tanışdan.
Üstümə çilənən qardan, yağışdan
Gəlmışəm cazanə, cana, bilmirəm.

Bu cövri-cəfalar, bu möhnət, kədər,
Sanma keçəridir, yox olub gedər.
Mövluda, dünyaya gəlməyin hədər,
Getməyə günləri sana, bilmirəm.

Üzüyün üstündə qaşa bənzəyən...

Üzüyün üstündə qaşa bənzəyən,
Zərgər yaxşı bilər zərin qədrini.
"Əllini aşirdın, yüze nə qaldı?"
Doxsanda bilərsən ərin qədrini.

Üzüyün üstündə qaş qaralmasın,
Ömrünü boranlı qış, qar almasın.
Günəşin sönməsin, qaş qaralmasın,
Solanda bilərsən tərin qədrini.

Üzüyün üstündə qaş daşa dönəz,
Daş qara daşdışa, qaş-daşa dönəz.
Torpağın altında daş başa dönəz,
Son anda bilərsən sərin qədrini.

Üzüyün üstündə qaş incidəndi,
Süzülür dürr kimi yaş, incidəndi.
Gözlərin can alır, qaş incidəndi,
Dər, onda bilərsən bərin qədrini.

Üzüyün üstündə qaş pərvanədi,
Dərdindən xəstədi, lap divanədi.
Mövludun ürəyi şanə-şanədi,
Yananda bilərsən nərin qədrini.

Boyun əymə, dərddi eşqin dərmanı

"Eh, qalmışan bir ürəyin əlində,
Sindira da bilmirsən ki bilmirsən."

Xəlil Adigözəl

Boyun əymə, dərddi eşqin dərmanı,
Dərdin varsa, gözləmə heç fərmani.
Dərdi eşqə dərman bilən loğmanı
Qınayasan? Bilmirsən ki, bilmirsən.

Bu qiflı açar olsan, dərd olar,
Açıldıqca dər boşalar, dər dollar.
Dərd əlindən qaçar, yenə dərd qalar
Hayanasan, bilmirsən ki, bilmirsən.

Qədd əyilər, çatar mimə, sinə də,
Ömür bitər, dərd tükənməz sinədə.
Dərddən ağır dərd götürməz sinə də
Sınayasan? Bilmirsən ki, bilmirsən.

Dağlar dağa söykənibdir, dayaqdır,
Əyilməyən vüqarı var - o haqdır.
Kimiłr yatıb, kimiłr hələ oyaqdır
Oyanasan, bilmirsən ki, bilmirsən.

Göz yaşım çox, qocalmağa nə var ki,
Sözlə, Mövlud, öc almağa nə var ki.
Bir ürəklə bacarmağa nə var ki
Ha yanasan, bilmirsən ki, bilmirsən.

Zaman-zaman, aram-aram...

Zaman-zaman, aram-aram
Dünya, sırrın açılacaq.
Açıldıqca dərd köynəyin
Xirtdəyindən asılacaq.

Demə, günahkardı dərdin,
Nübarını özün dərdin.
Dəndlərinə sinə gərdin,
Dərd sinənə qışılacaq.

Mövlud dərdin dəstələmiş,
Taleyinə qəsd eləmiş.
Dərd dərdini üstələmiş,
Basıldıqca basılacaq.

Bağı-gülüstanda gül dərən gözəl....

Bağı-gülüstanda gül dərən gözəl,
Asta gəz, inciyər gül qədəmindən.
Gül kimi incədir bəyaz əllərin
Bülbül cuşa gəlsin, gül, qədəmindən.

Baxıb oğrun-oğrun salıram nəzər,
Sən gülə bənzərsən, gül sənə bənzər,
Ələnsin çiçəklər üstünə zər-zər,
Çəkilsin çəmənə tül qədəmindən.

Yoxdu bu dünyada sənintək pəri
Olmusan Mövluda dillər əzbəri
Oxşayım, vəsf edim nazlı dilbəri
Açılsın ürəyim, gül, qədəmindən.

Ya da sən

Bu yazını yazdı bəxtimə,
Nə biləydi, qisməti nə, bəxti nə.
Səni məndən ayrı salan bəxtdi, nə
Ya mən həsrət qalım sənə, ya da sən.

Yox gülşəndə sən adında tər gülüm,
Çıxar məni xəyalından, sil, gülüm.
Taleyimə nə ağlayım, nə gülüm,
Ömür billah salma məni yada sən.

Aşıq edər dünyani tən dərdinə,
Bəxtim üçün açılacaq dərdi*, nə.
Səni sevən Mövluddusa, dərdi nə
Könül vermə əgyara sən, yada sən.

* dər--qapı mənasında

Göz yaşı içində gülüşlər donuq....

Göz yaşı içində gülüşlər donuq,
Gülənin min dərdi, gülməyənin bir.
Dünyanın əzəli, pünhan sırrını
Bilənin min dərdi, bilməyənin bir.

Bir aşiq istərəm qəddin bükməyə,
Könül bağçasında dərd-qəm əkməyə.
Məcnuntək cahana möhnət çəkməyə
Gələnin min dərdi, gəlməyənin bir.

Öldürüb içimdə çəş-başlarını,
Göylərə qaldırıım baş daşlarını.
Çətindi saxlamaq göz yaşlarını,
Silənin min dərdi, silməyənin bir.

İçdim qəm badəsin nübar elədim,
Bu qədər zillətə qərar elədim.
Dərdimi dərdliyə izhar elədim,
Bölənin min dərdi, bölməyənin bir.

Mən cahan mülküñü qəmxanə sandım,
Qalandım oduna, od tutub yandım.
Axır nəfəsimdə, Mövlud, inandım,
Ölənin min dərdi, ölməyənin bir.

TURAC HİLAL

*Turac Hilal (Turac Ramiz qızı Səfərova)
1979-cu ildə İsmayıllı rayonunun Qurban-nəfəndi kəndində anadan olub. Orta təhsili
lini doğma kənddə alıb.*

*Erkən yaşlarından ədəbi yaradıcılığa
meyil göstərib. Çap olunmağa tələsməsə də,
bu yaxınlarda oxuculara təqdim etdiyi şeirlər
rəğbətlə qarşılanıb.*

*Turac Hilal imzası ilə yazan müəllif İsmayıllidəki "Dağ çıxəkləri" ədəbi məclisi-
nin və "İsmayıllı Yazarları" Ədəbi ictimai
birliyin üzvüdür. T.Hilalın bir neçə şeirini
diqqətinizə çatdırırıq:*

Mənim anamdır

Bir ana yoxuşa enir aşağı,
Çiynində ot yükü.., çox ağır deyil.
Amma ürəyində bir dağ yükü var,
O yük, bu başımın tacıdır deyir...

Ot biçib qayıdır, dəryaz əlində,
İstdən quruyub dili, dodağı.
Dolaşır daşlara şələ belində
Köhnə qaloşundan çıxır ayağı.

Tutub ətəyindən körpə qızçıqaz,
İlişir paltarı hərdən kollara.
Bir az qoltuğunda göy ot gətirir,
Onun da yarısın töküb yollara.

Tələsən anaya çatmir qızçıqaz,
Əlindən ayrılır, hərdən etəyi.
Atıb şələsini qızını tutur,
Qorxudan titrəyir ana ürəyi.

Diksinir hər gələn səsə, hənirə,
Tez-tez dönüb baxır yan-yörəsinə.
Fikri evdə qalıb, onu dərd alıb,
İndi baxan varmı ac körpəsinə?

Bu dağlar onunla sirdaş olubdu,
Bu düzdə ömrünün yazı saralıb.
Palıd kölgə salıb, qardaş olubdu,
Qara gözlərində nazi saralıb...

Gün döyüb, qaralıb ağ mərmər sinə,
Qara tellərinə bəyaz qar yağış.
Ömrün qurban verib cüt körpəsinə,
Bulaqlar gözünün yaşıdan axıb.

Qabar əllərində kişi qüvvəti,
Qəlbində nazlı bir gəlin yaşayır.
Bir evin yükünü çiyinlərində,
Ürəkdə eşq ilə namus daşıyır!

Ay dəlim

Göynədi burnumun ucu sənünçün,
Dəlitək darıxdım bu gün, ay dəlim!
Dünya beş günlüksə, biri bizimdır,
Ya sən yanına gəl, ya da mən gəlim.

Yıxıb bu həsrətin sarayını biz,
Görüşüb ümüddən bir koma tikək.
Bu gecə sığınib o dar komaya,
Səhərin danını bir yerdə sökək.

Bu kiçik komanın damı göy olsun,
Sayım ulduzları dizlərin üstə.
Sən bir busə istə dodaqlarımdan,
Mən deyim: - Ay dəlim, gözlərim üstə!

Çox şey istəmirəm, bir yol görüşək.
Sığal çək telimə, ürəyim əssin.
Dola qollarını incə belimə,
Dərədə axan su səsini kəssin.

Beləcə dəyanaq səhərə qədər,
Danışın baxışlar, odlansın könül.
Yavaşça pıçılda, - sevirəm, gülüm...
Araya söz atım, - bax, ulduz sönür..

Yenə də...

Yenə ayaqlarım yolunu azıb,
Yenə dayanmışam sizin küçədə.
Bircə mən oyağam, bir də köpəklər.
Şirin mürgü döyü zülmət gecə də.

Durub bir qaranlıq tində baxıram,
Sizin pəncərədən gələn işığa.
Gizlicə axtarır gözlərim səni,
Bir it də hey hürür, - düşüb acığa.

Pəncərə öündə var-gəl edirsən,
Görürəm uzaqdan sənin kölgəni.
Pərişan saçların düşüb üzünə,
Yuxuya verirsən dilsiz körpəni.

Görən düşürəmmi heç yadına mən,
Yoxsa ümüdünlə mən də ölmüşəm?
Nə olar, bircə an bax pəncərədən,
Gör, peşman ürəklə yenə gəlmışəm.

Yenə də başladı, nə ola... kaş ki..
Edirəm özümü mən mühakimə.
Yox-yox, bu ürəklə bacarmayacam,
Gərək mütləq gedəm sabah həkimə.

Niyə inadkarsan axı, ürəyim?
Unut, bir körpənin anasıdır o.
O şamı yandıran sən olsan belə,
Özgə otağında yanasıdır o.

A dağlar

Duman saçlarını dara üzünə,
Göz dəyməsin gözlərinə, a dağlar.
Qorxuram ki, görüb düşə yalquzaq,
O ahunun izlərinə, a dağlar.

Örtsün çən sinəni, - qoy görünməsin,
Qayaları Günəşə qısqanıram.
Meh laləli yamaclardan öpəndə,
Günəş kimi mən alışib yanıram.

Bir ovçunun gülləsinə tuş gələn,
Bir gözəlin ruhu gəzir sinəndə.
Sal dumanı qayaların başından,
Nazlı gözəl göz yanında çıməndə.

İtirsin cığırı, tapmasın yolu,
Yad girib qoynunda gecələməsin.
Mən yolu taparam gözü yumulu,
Qoy, duman dağlardan köç eləməsin.

Çoxdu bu dünyanın namərdi, dağlar!
Çəkilsə dumanın, başına çıxar.
Çıxartma üzündən rübəndi, dağlar!
O gözəl hüsnünə birdən yad baxar!

Yarım deyilsən

Özümdə deyiləm, özüm deyiləm.
Mən səni gördüyüüm o gündən bəri.
Şirin təbəssümün alıb ağlımı,
Ruhum "Məcnun" kimi gəzir çölləri.

Qara gözlərinin qarası xal tək,
Düşüb ürəyimə, çürüyürəm mən.
Xəyalın gözümdən asılıb qalıb,
Kor kimi səsinlə yeriyirəm mən.

Əllərin əlimdən tutub elə bil,
Bir dəli sevdaya aparır məni.
Sənə bağlanmağım hər gün bir az da,
Alıb keçmişimdən qoparır məni.

Gecəyə dönürəm hər gecə, gülüm,
Alıram qoynuma səni Ay kimi.
Xəyalım öpəndə bal dodağından,
İnləyir qəlbimin lap sarı simi.

Niyə doğma oldun mənə bu qədər?
Sevgilim deyilsən, yarım deyilsən!
İllərdir gəzdiyim paramsan dedim,
Gördüm ki, bütövsən, yarım deyilsən.

Mən belə qismətə nə deyim, gülüm.
De, necə qaytarım illəri geri?
Elə yarım qalib, axtaraydım kaş,
İndi ki, tutmurдум o yarım yeri.

İslanmış gözəl

Bir payız axşamı, yağırkı yağış.
Durmuşdu qarşımıda, titrək bir gözəl.
Ovçunun toruna düşmüdü sanki,
Yağışdan qaçarkən, ürkək bir gözəl.

Bu zərif çiçəyi yuyurdu yağış,
Düzürdü kipriyə mirvariləri.
Qırırmı tellərindən süzüldükçə su,
Alırdı canımı islənmiş pəri.

Bir damçı ayrılib qara tellərdən,
Qönçə dodaqların çatına düşdü.
Sızladı qəlbimin həsrət yarası,
Xəstə könlümün nar, yadına düşdü.

Sinəmin üstündə od qalayırdı,
Sinəsi üstünə axan damcılar.
Elə bir qəsdimə durmuşdu mənim,
Köynəyi sinəyə sıxan damcılar.

Çırpırdı ətəyin, sıxırdı saçın,
Yağışla bəhsəmi girirdi gözəl?
Tanrı fırçasıyla çəkilən şəkli,
İncə əlləriylə silirdi gözəl.

Yağış hislərimlə oynayıb sanki,
Alırdı ağlımı, - havalanırdım...
İslatdıqca bizi payız yağışı,
Gözəl üzüyürdü... mən odlanırdım...

Kas...

Ay saçları dəniz, gözəl,
Kaş, bataydım dalgalarda.
Çırpıb sərəydin canımı,
Sinən üstə - qayalarda.

Bir həyat öpüşü alıb
Dodağından, diriləydim.
Ay tək çıməydin dənizdə,
Məst olub eşqdən öləydim.

Qovrularaq sahil kimi,
Sənə uzaqdan baxaydım.
Çıxıb islaq ayağını,
Yanan sinəmə basaydın.

Bir gecə ay, dəniz, qaya,
Səni mənə qısqanayıdı.
Bir səhər kaş Günəş kimi,
Mən qoynunda oyanayıdım!

Günahım nədi?

Günəş tək gözündə batmaq istədim,
Qızardı yanaqlar qürub çağrı tək.
Baş qoyub qoynunda yatmaq istədim,
Titrədi tər sinə nar budağı tək.

Qönçədi, üstdəki şəh ismətidi,
Gecə saçlarıdı, Ay surətidi,
Baxışlar durubdu qəsdimə, valalıh,
Alacaq canımı, fikri qətidi!

Əyildim ki, öpəm bal dodağından,
Nə "yox" söyləmədi, nə "hə" demədi,
Duruş gətirməyə yox daha tabım,
Bu necə sehirli, sirlili gecədi?!

İlahi, ağlımdan sən muğayat ol!
Yuxumu görürəm, ya möcüzədi?
Qarşında cənnətin meyvəsi durub,
Səbr etmək cəzamsa, günahım nədi?

Əlində bir cubuq

Əlində bir cubuq, balaca bir qız,
Gölməcə yanında oturub yalqız.
Qırılmış sacları düşür gözünə,
Tez-tez yana atır, baxmir sözünə.
Bulayıb cubuqla suyun dibini,
Bircə görəydiniz onun üzünü.
Sanki o hamidan küsüb, qaçıbdı,
Körpə xəyalları suda batıbdı.
Bu kicik gölməcə dönüb dənizə,
Gözləyir arzusu sahilə üzə.
Gözünü bulanlıq sulaları dikir,
Köksünü ötürür, burnunu cəkir.
Sudan güllü sancaq tapır qızçıqaz,
Əlindən cubuğu atrır qızçıqaz.
Bir anlıq sevinir bu tapıntıya,
Baxır yavaş-yavaş durulan suya.

Birdən anasını xatırlayır o,
Axı paltarını cox bulayır o.
Gorsə danlayacaq anası onu,
Bulaşsa geyməyə yox başqa donu.
Bəs nəylə oynasın, yoxdu kuklası...
Nə vaxt qayıdacaq, görən, atası?..
Dolmuş gözləriylə donuna baxır,
İslaq ətəyini əlində sıxır.
Bulanlıq gölməcə artıq durulur...
Bir damla göz yaşı suda boğulur...

Qırıq xəyalların iniltisi

Tənha oturmusan ay işığında,
Axır göz yaşların səndən xəbərsiz.
Qırıq xəyalların iniltisən,
Bir vaxt şiltaq qızdırın, qəmdən xəbərsiz.

Kimə qurban verdin arzularını?
Harda itirmisən ümüdlərini?
Axan göz yaşların coşqun sel kimi,
Yuyubdur üzündən gülüşlərini.

Dərdinə mürgülü Ay qulaq asır,
Bürünüb ahına zülmət gecələr.
Gündüzlər girdiyin bəxtəvər dona,
Sübhədək edirsən nifrət gecələr.

Qaldırıb başını Aya baxırsan..
Ay girir buluda üzgün, pərişan.
Bulud leysan tökür... göz yaşlarından,
Solğun yanaqlarda qalmayıq nişan.

Qəlbin iniltisi... ildirim səsi...
Qarışib dünyani alıb başına!
Qaçıb ocağının vahiməsindən,
Sığındın dünyanın soyuq daşına.

Soyuq daşlar qədər deyilmiş insan!
Bəlkə səni kimsə insan sanmadı?!
Yer, göy üsyan etdi acılarına.
Ahından daş yandı, insan yanmadı.

Gizli ağlayırsan, kimsə görməsin...
Diksinir gecələr lal fəryadından!
Onsuzda günahkar sən olacaqsan..
Dünyada günahkar yoxdur qadından...

Ana çörək bisirir

İsidibdir təndiri, çörək bisirir ana,
Odun, közün içində əlləri yana-yana.

Təndirin divarında çörəklər bir-bir bisir,
Ananın gözlərindən ara-sıra yaş düşür.

Çızıldayır damçılard köz üstündə elə bil,
Qovrulan ürəyidir, gözdən düşən yaş deyil,
İsti çörəyin ətri yayıldılqca dörd yana,
Qulağı səsdə, baxır tez-tez ətrafa ana.

İndi oğlu gələcək... Üz-gözündən öpəcək,
Kəsib isti çörəkdən sonra dil-dil ötəcək...
-Kim mənim anam kimi çörək bisirə bilir?
Anamın çörəyindən cənnətin ətri gəlir!

Yanar közün üstünə bir az ayran səpəcək,
Sonra da anasının əllərindən öpəcək...
Əsir ana əlləri, çörək düşür əlindən,
Bəxti, taleyi ondan bunca küsmüşdür, nədən?

Bircə oğluydu axı dünyada varı, yoxu,
Onu böyüdənəcən bilmədi nədir yuxu.
İndi gözü yollarda, qulağı səsdə qalib,
Vətən adlı anası oğlunu ondan alıb.

Bir il var çörək yapır, gözü yaşılı gözləyir.
İsti çörək ətrini sevən oğlu gəlməyir.
Kəsib isti çörəkdən bir tikə də yeməyir,
Çörək boyat olunca acımişam deməyir.

Ana çörək bisirir övladının xətrinə,
Güman edir gələcək oğlu çörək ətrinə.
Fikir aparıb onu, sönüb təndirin odu,
Gözü önündə heykəl - bu oğludu, bu, odu.

Hər yandan qayğı, diqqət: ana yenə də tənha,
Ümidləri böyükür gələn günə, sabaha.
Amma onun ürəyi təndirtək yanasıdır,
Bu tənha, məğrur qadın bir şəhid anasıdır!

Sevgi bumu?

Yarın olub dolanmadım başına,
Sən gələndə çıxanmadım qarşına,
Əyləşmədin süfrəmizin başına,
Bir tikəni yarı böle bilmədik.
Sevgi bumu? Bəlkə biz heç sevmədik?

Sən sevindin, dünyalar mənim oldu.
Kədərləndim, qəlbin qüssəylə doldu.
Arzumuz bir, yuvamız ayrı oldu.
Qoşa gəzib, bir qapıdan girmədik.
Sevgi bumu? Bəlkə biz heç sevmədik?

Gah qisməti, gah da bəxti qınadıq.
Gecə-gündüz xəyal qurub dolandıq.
Bəlkə bir gün... Ümid etdik, inandıq.
Nə yaşıdadıq, nə də ayrı ölmədik.
Sevgi bumu? Bəlkə biz heç sevmədik?

Bir vüsalın həsrətinə tən olduq.
Bir dünyada iki dünya qəm olduq.
Sən bir gözdə, mən bir gözdə nəm olduq.
Birgə yandıq, bir ocaqda sönmədik.
Sevgi bumu? Bəlkə biz heç sevmədik?

Səhid sevgilisi

Həsrətlə gözünü dikib qapıya,
Ölümün yolunu gözləyən qadın.
Baxıb Əzrailə gülümşəyirsən,
Göz yaşı axıdır qəmli övladın.

Nələr düşünürsən, indi nələr sən?
Gözünün önündən gəncliyin keçir.
İllərdir qəlbində gizlətdiyin dərd,
Bu gün ürəyindən əbədi köçür.

Köksünə sıxlığı solğun məktuba,
Yazılıb: "Döyüşə gedirəm, gülüm,
Qayıtsam, baharda toyumuz olar,
Dönməsəm... Əsgərə şərəfdür ölüm!"

Məni ürəyində yaşat, amma, bil,
Ruhum incik düşər sən tənha qalsan.
Ölsəm, Vətənimi qorumaq üçün,
Bir mərdə yar olub, oğul doğarsan!"

Bu son məktub oldu, ilk sevdasından,
Vətənin yolunda o sinə gərdi.
Üçrəngli bayrağı öpüb son dəfə,
Qanlı sinəsinin üstünə sərdi.

O gündən göz yaşı qəlbinə axdı,
Bir şəhid eşqilə əridi gözəl.
O son vəsiyyətə əməl edərkən,
Sanmayın unutdu, kiridi gözəl.

O gullə yarası qaysaq tutmadı,
Hələ də ağrıdır, hələ incidir.
Sevinir, gözləyən Əzrail deyi,
Onu aparmağa gələn eşqidir!

Əsgər məktubunu verib oğluna,
-Sən saxla yadigar, gedirəm, - dedi.
-Səni Allahıma, sənəsə, oğlum,
Vətəni əmanət edirəm! - dedi.

Bir oğul qəlbində qisasa döndü,
O ığid bağırına sançılan güllə.
Göz yaşı tökməyin, ağı deməyin,
Onu yola salın çiçəklə, güllə.

Tabuta sərilən qanlı bayraqı,
Gətirin, duvaq tək üzünə salın.
Bir şəhid ruhuna gəlin köçür o,
Çalın! Azərbaycan himnini, çalın!!!

Bir neçə sual

Ay məni aldatmaq fikrinə düşən,
Mən səni toruma salım, salmayım?
Süzüb gözlərimi naz-qəmzə ilə,
Ağlını başından alım, almayım?

Səni tuş eyləsəm könlüm oduna,
Fələk də yetişməz inan, dadına.
Yalvarıb çağırısan lap imdadına,
Mən sənin yanında qalım, qalmayım?

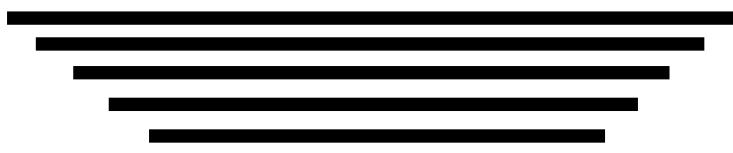
Gox da meyil salma saz havasına,
Ruhum qanad açıb yaz havasına.
Oynadıb sevginin naz havasına,
Eşqin dəryasına dalım, dalmayım?

Sevmək niyə günah imiş

Basdı ürəyimi həsrət kolları,
Cızıldı, didildi hər döyünəndə.
Qəlbə qubar düşdü, dodağıma çat,
Sevənlər eşqılə hər öyünəndə.

Gizli-gizli tüstünləndim içimdən,
Birdəfəlik alışmadım, yanmadım.
Mən bu eşqin cəzasını anladım,
Sevmək niyə günah imiş, qanmadım.

Öz eşqimi əsir etdim sinəmdə,
Bir çürüyen məhəbbətə zindanam.
Can üstündə yalvarıram əcələ,
Kaş ki, məni doğmayaydı heç anam.

AKİF ALIŞANOV,
Polis polkovniki,
Sumqayıt Şəhər Mühafizə İdarəsinin rəisi

HEYDƏR ƏLİYEVİN AZƏRBAYCANÇILIQ İDEOLOGİYASI

(araşdırma - təhlil)

***Azərbaycanlıların milli
özünüdərk prosesi nə vaxt və
necə dirçəlməyə başladı...***

İlk öncə azərbaycançılıq ideologiyasının banisi, milli özünüdərk prosesinin başladıcısı və idarəedicisi Ulu öndər Heydər Əliyev Azərbaycan xalqının böyük oğlu, müstəqil Azərbaycan dövlətinin qurucusu, həm də Azərbaycan siyasi sisteminin yaradıcısıdır. Ümummilli lider Heydər Əliyev Azərbaycan xalqının dövlətçilik tarixində böyük yeniliklərə, böyük işlərə imza atıb. Onun dövlətçilik fəaliyyətinə nəzər salmaqla yanaşı bir qədər də sırf milli kontekstdə yanaşmaq lazımdır, çünki bu sahədə gördüyü işlər heç də digər sahədən az olmamışdır. Heydər Əliyev şəxsiyyəti və Onun fəaliyyəti təkcə Azərbaycanın etnosiyası coğrafiyası ilə bağlı deyil və Ulu öndərin bir siyasetçi kimi fəaliyyəti də Azərbaycanın etnosiyası coğrafiyası ilə məhdudlaşdır. O, istər Sovet xalqları müstəvisində və istərsə də Şərqi Avropadan tutmuş, hətta, Afrika ölkələrinə qədər olan xalqların tarixində rol oynamış, onların yaxından tanıdığı və onların həyatına təsir edəcək proseslərə imza atmış bir

şəxsiyyətdir. Ona görə də, hesab edirik ki, bu gün Ulu öndəri hörmətlə anarkən Əliyev-şünasların və Heydər Əliyev sevərlərin, tədqiqatçıların araşdırımalı olduğu elmi istiqamətlərdən biri də, məhz, bu olmalıdır.

Ümumi yanaşma Ulu öndər Heydər Əliyevin azərbaycançılıq ideologiyasını məhz Azərbaycanın siyasi rəhbərliyinə gəldikdən sonra başlatdığı yönündədir... Ancaq Ulu öndər Heydər Əliyev azərbaycançılıq ideologiyasının əsaslarını, rüseymlərini hələ Sovet dövründə Azərbaycanın Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsinə rəhbərliyi dövründə başlatmışdır. Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsi Sovet dövrünün ideoloji və siyasi əsaslarını formalasdırıb, onu idarə edən və yönləndirən əsas orqan idi. Və təəssüf ki, Sovet Azərbaycanı dövründə Ulu öndər Heydər Əliyevə qədər Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsinə rəhbərlik edən azərbaycanlı olmamışdır. Azərbaycan xalqının, Azərbaycan ziyalısının, Azərbaycan dövlətçiliyinin, Azərbaycanın düşünən beynlərinin başına gələn faciələrin əsas törədicisi və əsas ideyavericisi də, məhz, bu sistemdən doğurdu. Sovet quruculuğu prosesində, 1937-ci il repressiyasında, həmçinin, ondan sonrakı dövrlərdə Azərbaycan xalqının ziyalılarına qar-

şı törətdiyi repressiyanın mərkəzi, məhz, təhlükəsizlik orqanları idi. Bu təhlükəsizlik orqanları sanki Azərbaycanın daxilində Antiazərbaycançı qüvvələrin mərkəzini, konsektivitəsini təşkil edirdi. Bu yanaşma Ulu öndər Heydər Əliyev milli təhlükəsizlik orqanlarına rəhbərlik edən günə qədər davam etmişdir. Onun rəhbərliyi dövründə isə respublikanın təhlükəsizlik orqanlarından antiazərbaycançı qüvvələr, Azərbaycanı sevməyən müxtəlif xalqların nümayəndələri təmizlənməyə başlandı. Azərbaycançılıq ideologiyasının rüşeyimi də, milli özünüdərk prosesinin rüşeyimi də elə oradan cücməyə başladı. Bundan sonrakı mərhələdə Ulu öndər öz fəaliyyətini siyasi sahəyə transfer etdi. 1969-cu ildə Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin birinci katibi seçildikdən sonra artıq bu rüşeyim daha bir münbit sferaya düşməklə siyasi populyarlıq qazandı. Beləliklə, artıq 1978-ci ildə Ulu öndərin həyata keçirdiyi fəaliyyət nəticəsində Azərbaycan dili Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının dövlət dili kimi Azərbaycan Konstitusiyasına düşdü. Hesab edirik ki, bu, Ulu öndərin Azərbaycan xalqı karşısındaki misilsiz xidmətlərindən biri idi.

İdeyanın ideologiyaya çevrilmə mexanizmi

Məhz elə həmin dövrdə artıq azərbaycançılıq ideyası bir ideya şəklindən, yəni, bir fərdin, bir siyasetçinin, bir öndərin ideyasından ideologiyaya çevrilməyə başladı. Təsadüfi deyil ki, bu ideologiyaya çevrilmə prosesi də, ideya müəllifi tərəfindən həyata keçirildi. Bundan sonrakı mərhələdə azərbaycançılıq ideologiyasının xalq tərəfindən mənimsənilməsi, dərk olunması prosesi başladı. Bu istiqamətdə atılan ilk addımın ilkin nəticəsi isə, Bakı şəhərinin azərbaycanlaşdırılması oldu. Çünkü o dövrdə Bakının, istənilən yerdə və istənilən şəkildə ümumi

universal möhürü beynəlmiləl şəhər möhürü idi. Bu beynəlmiləl şəhər bir kosmopolit bəklilər anlayışını özündə birləşdirməklə, milli ünsürləri rədd edirdi. Beləliklə, hətta o dövrdə mərkəzi hakimiyyətdə Dərbənd kimi neft mərkəzi olan Bakını da hansısa bir şəkildə federasiyaya bağlamaq, bu mümkün olmayanda isə, heç olmasa Bakının azərbaycanlılarından qorumaq siyaseti həyata keçirildi.

Beynəlmiləl şəhərdən milli paytaxt Bakıya doğru

Bakını azərbaycanlılardan ayıran o zəncir halqalarını Ulu öndər qırdı. 1969-cu ildən başlayaraq 1970-ci illərdə böyük dövlət xadimi Heydər Əliyev tərəfindən Azərbaycanın regionlarından, rayonlarından, kəndlərindən azərbaycanlıların məhz Bakı şəhərində məskunlaşdırılması ilə Bakı bir Azərbaycan şəhərinə çevrildi və azərbaycançılığın ilk nəticəsi Bakının azərbaycanlaşması oldu. Əlbəttə ki, bu proses həm iqtisadi, həm siyasi, həm milli intellektual müstəvidə baş verirdi. Yəni, regiondan gələn gənclərin işlə, qalacaqla təmin olunması, məskunlaşması prosesi vardır. Həmin dövr Azərbaycanda həm sənaye müəssisələri, həm yataqxanalar tikildi, həm də yeni qəsəbələr və mikrorayonlar salındı. Beləliklə də, Bakı azərbaycanlaşdırıldı.

Heydər Əliyev erası müxtəlif sosial, iqtisadi və ideoloji qatlardan ibarətdir

Ulu öndərin Azərbaycan xalqı qarşısında xidmətləri ayrı-ayrı qatlardan və mərhələlərdən ibarətdir. Bu qatların və mərhələlərin hər biri Azərbaycan xalqının tarixində ayrıca səhifədir. Ən əsası odur ki, bu səhifələr Azərbaycan xalqının və dövlətinin inkişafını özündə ehtiva edən, onu stimullaşdırın səhi-

fələrdir. Əlbəttə ki, Ulu öndərin hakimiyyətinin ikinci dövrü Onun SSRİ rəhbərliyinə aparılması ilə bağlıdır. Bu dövrdə də yenə Azərbaycan daima Ulu öndərin diqqətində olmaqla respublikamızın inkişafı başlıca məsələ kimi SSRİ rəhbərliyinin diqqət mərkəzində tutulurdu. Ulu öndərin sonrakı mərhələdəki fəaliyyəti Onu artıq müstəqil bir dövlətin, müstəqil bir xalqın lideri kimi səciyyələndirməyə imkan verir. Genetik olaraq, liderlik keyfiyyətlərinə və yüksək xarizmaya sahib olan Heydər Əliyev heç kəsin proqnozlaşdırılmış bilməyəcəyi proseslər baş verərkən, XX əsrin sonlarında bunları proqnozlaşdırmağı, həmçinin, öz yeri və mövqeyini bu proseslərin içində müəyyənləşdirməyi dəqiqliklə bacarırdı. Eyni zamanda, Onun qəbul etdiyi şəxsi qərarlar bir növ Azərbaycan xalqının siyasi qərarlarına çevrilirdi. Ən əsaslı isə bu qərarlar uzaqgörən və məqsədyonlu, konkret hədəfə doğru istiqamətlənmiş olduğu üçün bizim ümummilli yolumuzu işıqlandıran mayaka çevrildi.

Azərbaycan xalqının milli özünüdərkinin bərpası

20 Yanvar faciəsindən sonra Moskvada Azərbaycanın Daimi nümayəndəliyinə gələrək, xalqının ağır günündə onun yanında olduğunu nümayiş etdirən Ulu öndərin bu addımı bütün dünyaya səs saldı. Əslində bu, Azərbaycanın milli dövlətçilik prinsiplərinin elan olunması və hədəflərinin göstərilməsi idi. Əlbəttə ki, Azərbaycan xalqının milli özünüdərkinin bərpası və müstəqillik mübarizəmizin uğurla sona çatması üçün Ulu öndər Heydər Əliyev böyük xidmətlər göstərdi. Baxmayaraq ki, o dövrdə, istər siyasi baxımdan, istər iqtisadi baxımdan, istərsə də mənəvi-psixoloji baxımdan daim məhdudiyyətlər və təzyiqlər altında fəaliyyət göstərirdi. Amma Naxçıvana gələr-gelməz dərhal Naxçıvan MR Ali Sovetində Azərbaycanın bugünkü bayrağını və eyni

zamanda, Azərbaycanın tarixi bayrağını - 1918-20-ci illərdə dalğalanmış üçrəngli bayraqımızı, məhz, xüsusi qərarla Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Sovetinin binası üzərində ucaldı. Bu addımın özü xalqın milli azadlıq hərəkatına yeni keyfiyyət, yeni ruh və optimizm gətirdi. Tariximizin yadda-qalan, maraqlı və gərəkli səhifələrindəndir.

Ondan sonrakı mərhələdə, əlbəttə ki, Ulu öndərin fəaliyyət sferası daha da genişlənməyə başladı. Azərbaycandan ilk dəfə olaraq imperiya əsgərlərinin çıxarılması və bir xarici dövlətlə sərhədlərin qorunmasının özümüzə qaytarılması da Heydər Əliyev erasında tariximizə yazılın qızıl səhifələrindəndir.

Müstəqil dövlətimizin tərəqqisi Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır

Əlbəttə ki, başqa maraqlı bir dövr Azərbaycanda vətəndaş müharibəsinin qarşısının alınması ilə bağlıdır. Bu, olduqca mürəkkəb və təzadlı bir dövr idi. Azərbaycan dövləti parçalanmaq təhlükəsi ilə baş-başa qalmışdı. Həmin dövrə diqqətlə nəzər salsaq görərik ki, Ulu öndər Heydər Əliyev dahi bir dövlət xadimi kimi Azərbaycan dövlətinin və dövlətçiliyinin mənzərəsini çox aydın şəkildə görür və onun struktur formulasını müəyyənləşdirərək nəyin, necə olmasını dəqiq cizgilərlə qura bilirdi. Məhz bunun nəticəsi idi ki, müstəqil Azərbaycan dövləti quruldu. Məhz Ulu öndərin həmin dövrdə həyata keçirdiyi siyasət nəticəsində bu gün Azərbaycan müstəqil dövlət kimi, yəni, formal müstəqil deyil, həqiqi müstəqil dövlət kimi tanınır.

O, böyük müəllim, mükəmməl natiq, dahi təbliğatçı idi

Ulu öndərin başqa böyük keyfiyyətlərinindən biri də Onun böyük müəllim, dahi təbli-

ğatçı və mükəmməl natiq olmasında idi. Heydər Əliyev "ideya, ideologiya və təbliğat" universal üçlük formulasından çox məharətlə istifadə etməyi bacarırdı. O, ideyanı verir, onu ideologiyaya çevirir və həmin ideologianın kütlə tərəfindən mənimsənilməsini təmin edirdi. Elə Azərbaycanı birləşdirəcək universal formula olan azərbaycançılıq ideologiyasının da müəllifi, təbliğatçısı və icraedicisi, məhz, Ulu öndərimiz olub. Əslində, bir xalqın vahid ideologiya ətrafinda təşkilatlanması üçün illər keçir. Yəni, hər hansı bir ideologianın mənimsənilməsi, öyrənilməsi və xalqın həmin ideologianın daşıyıcısına çəvrilmə prosesi uzun illər, bəlkə də qərinələr, yüzillər aparır. Amma Ulu öndər özünəxas xüsusi əvvələ üsul və metodlarla bu prosesi elə etdi ki, qısa müddətdə azərbaycançılıq ideologiyası Azərbaycanın başlıca milli-siyasi ideologiyasına çəvrildi. Bir qədər sonra isə bu öz müsbət bəhrəsini verdi. Azərbaycanda bu ideologianın bərqərar olması və mənimsənilməsi ilə ölkəmizdə etnik separatçılığa son qoyuldu.

Heydər Əliyev dövlətin siyasi və ideoloji varisliliyini təmin etdi

Ulu öndər elə böyük dövlət və siyasi xadimlərdən idi ki, dövlətçiliyin siyasi-ideoloji əsaslarını yaratmaqla bərabər, eyni zamanda, onun varisliliyini də təmin etdi. Hər hansı bir dövlətin var olması üçün mütləq ideoloji-siyasi varislik lazımdır. Əgər bu olmasa, dövlət bir nüfuza, liderə, bir fiziki şəxsə bağlı olduqda, o şəxsin fiziki-biooji mövcudluğu bitdikdən sonra dövlətin də ömrü bitir. Məhz bunu bilən Ulu öndər dövlətçiliyimizin siyasi-ideoloji varisliliyini də təmin etmiş oldu.

Heydər Əliyev üçün biz çoxlu titullar deyə bilərik. Ümummilli lider, Ulu öndər, Azərbaycan Respublikasının siyasi rəhbəri, Sovet İttifaqı Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin Siyasi Bürosunun üzvü, müstə-

qil Azərbaycan Respublikasının Prezidenti və s. Bunlar əlbəttə ki, hamısı bir titul, bir vəzifədir. Amma Heydər Əliyev şəxsiyyəti bütün bunların hamisinin fövqündə duran bir nümunədir. Yəni, bu bir həqiqətdir ki, bütün bu vəzifələrdən və titullardan Heydər Əliyev Azərbaycan xalqının milli və dövlətçilik maraqlarının təmin olunması üçün istifadə etdi. O, bir millət mücahidi idi, xalq mücahidi idi, Azərbaycan xalqının böyük mücahidi idi, Azərbaycan xalqını beynəlxalq münasibətlərdə böyük arenaya çıxarmağı qarşısına məqsəd qoymuşdu. Azərbaycan həqiqətlərini dünyaya çatdırmağı qarşısına məqsəd qoymuşdu. Müstəqil Azərbaycan dövlətinin əbədi olmasını qarşısına məqsəd qoymuş böyük bir mücahid idi. Prezidentlikdən tutmuş digər titul və vəzifələr isə Onun üçün, məhz, bu məqsədləri həyata keçirmək üçün bir mexanizm və vasitə idi. Ona görə də, Ulu öndər Heydər Əliyev Azərbaycan xalqı tərəfindən daima hörmətlə anılacaq. Xalqımız var olduqca O, da yaşayacaqdır.

Yeri gəlmışkən bir məqamı da qeyd etməmək mümkün deyil. Azərbaycan Respublikasının prezidenti, ümummilli lider Heydər Əliyev siyasətinin ən layiqli davamçısı İlham Əliyev dövlət siyasetini uğurla həyata keçirdiyi kimi AZƏRBAYCANÇILIQ ideologiyası strategiyasını da müvəffəqiyyətlə davam etdirir. Ortaq türkdilli ölkələrin mərkəzi hesab olunan Azərbaycanda təkcə türkdilli dövlətlərin deyil, digər müsəlman ölkələrinin də taleyüklü problemləri öz həllini tapmaqdadır. Azərbaycan həm də təriqətlər və sivilizasiyalararası bir coğrafi məkan hesab olunur. Burada bütün insanlar dinindən, ırqindən, milli mənsubiyyətdən asılı olmayaraq dostluq, qardaşlıq, əmin-amanlıq şəraitində yaşayırlar. Yola saldığımız ötən ili cənab İlham Əliyevin MULTİ-KULTURALİZMİ İLİ elan etməsi bunun bariz nümunəsi oldu.

ƏLİSAHİB ƏROĞUL

MƏN TÜRKƏM, BƏŞƏR OĞLUYAM

Comərdliyim fitrətimdir,
İradəm mətanətimdir.
Qeyrətim də sərvətimdir,
Mən türkəm, bəşər oğluyam!

İnsani boza, alaya,
Bölmürəm ağa, qaraya.
Uymazam yalan dünyaya,
Mən türkəm, bəşər oğluyam!

Böyüklük ləyaqətimdir,
Nemətim sadəliyimdir.
Özümlük mayam, şəhdimdir,
Mən türkəm, bəşər oğluyam!

Qəlb diri, nəfsimdir ölü,
İç dünyamın var özülü,
Üzbəüzdür içi, çölü,
Mən türkəm, bəşər oğluyam!

İçdən dolub yarananam,
Amalliyam, ilqarlıyam.
Təbiətə doğmaliyam,
Mən türkəm, bəşər oğluyam!

İzzət, iffət siqlətimdir,
Ruhanilik ülfətimdir.
Abır, həya zinətimdir,
Mən türkəm, bəşər oğluyam!

Səfalətdən, cəhalətdən,
Hiylədən, kin-küdürütdən,

Riyadan uzağam, mərdəm,
Mən türkəm, bəşər oğluyam!

Sirri uca Nəsimiyəm,
Ənəlhəqqəm, haqq səsiyəm.
İlahi eşq əsiriyəm,
Mən türkəm, bəşər oğluyam!

Ruhum, qəlbimlə insanam,
İnsanlığın nizamiyam.
Fədəkarlıq mizaniyam,
Mən türkəm, bəşər oğluyam!

Nicatımdır insanlaşmaq,
İnsanlığı uca tutmaq,
Həqiqətə örnək olmaq.
Mən türkəm, bəşər oğluyam!

Adəm oğlu, özümlüyəm,
İnsanlığın təməliyəm.
Yerin, göyün ahəngiyəm,
Mən türkəm, bəşər oğluyam!

Demə türkəm, təklənmişəm,
Yağlılığın düşməniyəm.
Ali məna aşiqiyəm,
Mən türkəm, bəşər oğluyam!

Əroğulam, şax sözlüyəm,
Bir sifətli, bir üzlüyəm.
Tox könüllü, tox gözlüyəm,
Mən türkəm, bəçər oğluyam!

RAMİZ İSMAYIL

Görünür axı

İndi bildim sənin kim olduğunu,
Qəlbində küdurət, kin olduğunu.
Şeytan olduğunu, cin olduğunu
Mən dedim, demədim, görünür axı!

İblis doğulmusan, yoxsa bəndəmi?
Dar gündə gəzmədin dostu, həmdəmi.
Duymadın sevinci, bölmədin qəmi,
Mən dedim, demədim, görünür axı!

Ramizə atdiğın qarmağı gördüm,
Gözümə tuşlanan barmağı gördüm,
Gördüm, sənin kimi axmağı gördüm,
Mən dedim, demədim, görünür axı!

22.12.14 Bilgəh qəsəbəsi.

Sevgisiz həyat

Kərəmə nə var ki, bir dəfə yandı?!
Əlli ildi, ömür yanır canımda.
Tüstüsü çıxmaga bacası yoxdu,
Köksüm altda kömür yanır canımda.

Məcnuna nə var ki, çöllərə düşdü?!
Dərdini, qəmini özgələr çəkdi.
Əlim həsrət qaldı telinə, gülüm!
Sığalı, tumarı özgə əl çəkdi.

Mənim dərdim ki, var, adı dərd deyil.
Demirəm, od vurdun, daş atdırın mənə.
Əlli il ömrümə yazılan deyil,
"Sevgisiz" bir həyat yaşatdırın mənə.

Yandım

Acı belə yandırmazdı,
Şirinin oduna yandım.
Ölən öldü, rəhmət ona,
Dirinin oduna yandım.

Çəkilməz dünyyanın dərdi,
Duyan ərdi, dözən nərdi.
Bəxtimlə oynadım nərdi,
Zərinin oduna yandım.

Yoxuş çıxdım, bələn aşdım,
Çənə düşdüm, yolu çasdım.
Bir gözələ könül açdım,
Birinin oduna yandım.

Mən Ramizəm, üzü yola,
Bəxt ilə girdim qol-qola.
Özüm ocaq ola-ola,
Pirinin oduna yandım.

Qaçqın-köckün adı

Açılmırkı qaş-qabağı,
Qəmi gözündən yağırdı.
Soruşmayın, deməyəcək,
Dərdi özündən ağırdı.

Gileyi yaşıdan deyil,
Əynindən, başidan deyil.
Heç "ölüm" yaşında deyil,
"Olum" yaşıdan ağırdı.

Sərvəti, varı əsirdi,
Gorgahı, goru əsirdi.

Ocağı, qoru əsirdi,
Külü közündən ağırdı.

Bir də dönəcəkmi geri?!
Saman çöpü ümid yeri.
Qeribşeyən a yurd yeri,
Yolun izindən ağırdı.

Bu ayrılıq çox çəkəcək,
Sinəsinə dağ çəkəcək.
Öz-özünə ah çəkəcək,
Dərin hüzndən ağırdı.

Azalıb yaxını, yadi,
Qolundan tutan olmadı.
Ramiz, qaçqın-köckün adı
Ölüm sözündən ağırdı!

Nə qalıb ki?

Bəxtim yatıb, daha mənim
"Yatmağıma" nə qalıb ki?!
Yapışdım saman çöpündən,
Batmağıma nə qalıb ki?!

Karvan gedir, yönü bəlli,
Bu səfərin sonu bəlli.
Haqlamışam onu, bəlli,
Tutmağıma nə qalıb ki?!

Həyat sirlə doluymuş ki,
Müamması boluymuş ki,
Əl boydaca yoluymuş ki,
Çatmağıma nə qalıb ki?!

Danladım, döydüm gözümü,
Axır ki, duydum özümü.
Hərraca qoydum sözümü,
Satmağıma nə qalıb ki?!

Vaxt yetişir, Ramiz qaşa!
Bürünüb beş arşın ağa,
Canımı qara torpağa
Qatmağıma nə qalıb ki?!

Sükür, Allah

Qayıtmışam doğma yurda,
Güzarıma şükür, Allah!
Həsrət könlüm şəfa tapdı,
Azarıma şükür, Allah!

El-obamla "alverim" var,
"Son qazancım, son xeyrim var,
Bir qarış qəbir yerim var,
"Bazarıma" şükür, Allan!

Baş daşımı silən desin,
"Bu Ramizdir," bilən, - desin.
Ziyarətə gələn desin,
Məzarıma şükür, Allah!

Qəm şairi

Çoxu sevgi şairidi,
Mən də oldum qəm şairi.
Sevə-sevə yaşadıram
Həm şeiri, həm şairi.

Məhəbbətdə dönük olan,
Eşqi dayaz, sönük olan,
Köksü qara kötük olan
Tapar bəxti kəm şairi.

Dərin mətləblər qandırar,
Ümid çıraqı yandırar.
Qəlbindəki dərd sindırar,
Gözündəki nəm şairi.

Köhnə yurd

Səndən ötrü ürəyimin
Başı göynəyər, köhnə yurd!
Gözlərimin qurumayan
Yaşı göynəyər, köhnə yurd!

Kimlə dərdi böləm daha,
Əcəl gəlmir oləm daha.
Ocaqdakı küləm daha,
Daşı göynəyər, köhnə yurd!

Məndə qalıb quru bədən,
Bağrım olub zədən-zədən.
Ömrün, günün qürub edən
Yaşı göynəyər, köhnə yurd!

Ramizin də ömrü bitər,
Dərdi yoxdur bundan betər.
Qərib eldə qəbri itər,
Nəsi göynəyər, köhnə yurd!

SABİR ZAMANLI

Bu dar dünya dörd divardı

Arzularım kövrək, çəşqin,
Ümid gödək, güman dardı.
Hara getsin xəyallarım,
Bu dar dünya dörd divardı.

Nə sağı var, nə də solu,
Yaranmışam yerin qulu.
Necə tapım çıxış yolu,
Bu dar dünya dörd divardı.

Hara getsəm dönüşü düz,
Yoxusu düz, enisi düz.
Bəxtim mənə deyir ki, döz,
Bu dar dünya dörd divardı.

Hardan gəldim bura, hardan?!

Çıxammıram bu gen dardan.
Nəyə lazım qala, zindan,
Bu dar dünya dörd divardı.

Dünyanın da qarğışı var

Dünya sevinir, qəmlənir,
Dünyanın da göz yaşı var.
Dünyaya qarğış etməyin,
Dünyanın da qarğışı var.

Bir atılmış tordu dünya,
Yaxşı baxın, gordu dünya.

Düşünmeyin kordu dünya,
Dünyanın da baxışı var.

Sən bu dərddən qopammazsan,
Yolun, izin tapammazsan.
Vallah, burdan çıxammazsan,
Dünyanın tək girişi var.

Payız vergül, qış nöqtədi

Hara qaçaq yer üzündən,
Dünya özü dərd üstədi.
İlin ömrünə yazılan,
Payız vergül, qış nöqtədi.

Torpaq altda batan ömrə,
Yaddaşlarda yatan ömrə,
Son mənzilə çatan ömrə,
Məzar üstə daş nöqtədi.

Dünya tanrıının əsəri,
Şifrəlidi hər bir sırrı,
Barmaqda tale möhürü,
Bədən imza, baş nöqtədi.

Xəyalımız görüşsün

Ömürüməndən, günüməndən,
Barı, sən ayrı düşdün.
Gözlərim yol çəkir, qoy -
Xəyalımız görüşsün.

Gedirlər üzü sənə,
Xəyallarım barışla.
Məndən incisən belə,
Xəyalımı qarşıla.

İnada güc verdinsə,
Bəs, qəlbimin ahı nə?!
Biz incidik, biz küsdük,
Sevginin günahı nə?!

Ağlına gün dəyməyib

Boyu uca, baxışı lal,
Elə bil heykəldi bu.
Ağlına gün dəyməyib,
Dindirirsən kaldı bu.

Ədəbsiz gülüşü var,
Əcaib baxışı var,
Ədabaz yerisi var,
Guya, Rüstəmzaldı bu.

Bir ahdi zardan uzaq,
Abırdan, ardan uzaq,
Beynində əsir sazaq,
Özündən bihaldı bu.

Hər nə dedi, lağ oldu,
Yalanları ağ oldu,
Kəlməsi qınaq oldu,
Gör nə günə qaldı bu.

Sabir, bunda ar olmaz,
Heç bir dərdə bar olmaz,
Kimsəyə də yar olmaz,
Ona görə duldu bu.

Bədən başdan asılıb

İpi teldən də nazik,
Tale yaşdan asılıb.
Baş bədənə yük deyil,
Bədən başdan asılıb.

Mənzilin yönü yoxuş,
Nə tin var, nə də dönüş.
İçim bahar, çölüm qış,
Qar da saçdan asılıb.

Ömrümün yarısında,
Bəxtimin qarasında,
Alınla göz arasında,
Ölüm qaşdan asılıb.

Günəş batıb dənizə

Bu ki bir möcüzədi,
Günəş batıb dənizə.
Bəlkə intihat edir,
Özün atıb dənizə .

Yox, deyəsən dəryada,
Günəş üzünü yuyur.
Kül basıb, rəngi solub,
Yəqin közünü yuyur.

Günəşdə qismətə bir bax,
Közü özünü yandırır,
Dünyani isitmək üçün,
Özü özünü yandırır.

Yaltaqlığı yaşıdan

Əzəl gündən də olub,
Kor quyuya daş atan.
Min üzlü yaltaqlardı,
Yaltaqlığı yaşıdan.

Bir baxın bu yaltaqlar,
Dünyaya yaltaqlanmir.
Çünki, dünya heç zaman,
Yaltaqlara aldanmir.

Heyif torpaq altında,
Məndlə namərd bir yatır.
Bu rəzalət içində,
Dünya günaha batır.

*Kim dəyib
çayın xətrinə*

Duman dağlara çəkilir,
Baharın, yayın xətrinə.
Boynu büük lal dayanıb,
Kim dəyib ayın xətrinə?!

Bu dünyanın qışına bax
O üzüyən daşına bax,
Üzündə göz yaşına bax,
Kim dəyib göyün xətrinə?!

Gör necə coşub, sellənib,
Suyu bulanib lillənib,
Ağzı yaman köpüklənib,
Kim dəyib çayın xətrinə?!

*Ad günün
mübarək, dünya*

Qapanmışan öz - özünə,
De, sərri bilək, dünya.
Unudulub yaddan çıxan,
Ad günün mübarək, dünya.

Əsirlərdən keçib gələn,
Ürəklərə axıb dolan,
Qocaldıqca cavan qalan
Ad günün mübarək, dünya.

Varmı könül verən sənə?
Ər deyənin, ərən sənə?
Qucaqlayıb deyən sənə,
Ad günün mübarək, dünya?!

Elə bil sirlər də deyir,
İllər, əsirlər də deyir,
Gələn fəsillər də deyir,
Ad günün mübarək, dünya.

*Günahından
incimə, qız*

İçindəki bu nə ündü,
Baxışında kədər dindi,
Bu ah sənin öz ahındı,
Gəl ahından incimə, qız,

Dərd sənindi, qınaq sənin,
Ağır, yüngül sınaq sənin,
Qınadığın günah sənin,
Günahından incimə, qız.

Yolun, izin bilmədiyin,
Qapısından girmədiyin,
Üzün belə görmədiyin,
Sabahından incimə, qız.

Sənə qalan həsrətindi,
Qəlbindəki xiffətindi,
O bəxt sənin öz bəxtindi.
Döz, bəxtindən incimə, qız.

Cəbrayılın EL QƏHRƏMANI - Rəşid Məmmədov

(oğurk)

Dağlıq Qarabağ uğrunda işgalçi ermənilərlə savaş uzandıqca yeni-yeni igid oğullar ortaya çıxır. Onlar cəsarətlə düşmənin üzərinə yeriyr, şəxsi şücaətləri ilə nəinki mənfur erməniləri, hətta uzaq-uzaq ellərdə yaşayan çoxlarını heyran qoyurlar. Amma heç kim onların şərəfinə dastanlar qoşmur, adalarına qəhrəmanlıq səlnamələri quraşdırırlar. Çünkü camaatın dilində EL QƏHRƏMANına çevrilmək üçün əldə silah düşmənlə vuruşub doğma vətəni müdafiə etmək azdır. Gərəkdir ki, el-oba sənin mübarizənə, mübarizliyinə, güclü iradənə, əqidəndən dönməzliyinə inana, sənin bir sözünlə ayağa qalxıb silaha sarıla bilə, silahlanıb vətənin müdafiəsinə yollana. Ermənistanla və Dağlıq Qarabağı həmsərhəd olan bəzi rayonlarda ad-sən qazanmış belə EL QƏHRƏMANlarından biri də Cəbrayıl rayonu tarixinin şanlı səhifəsinə hələ sağlığında öz adını həkk etdirmiş RƏŞİD MƏMMƏDOVDUR.

Nüsret Qafarovun "Xan Çinarın yetirmələri" kitabında onun haqqında duyğusal qeydlər yer alıb.

"Elə oğlanlarımız, igidlərimiz, ərənlərimiz olub ki, taleyin xoş təsadüfü nəticəsində ölməyiblər, sağ qalıqlar, sağlıqlarında özlərinə əbədi heykəl qoyublar. Belə ərənlərimizdən birini, bütün cəbrayıllıların dilinin əzbəri, uşaqtan tutmuş böyüyə kimi hamının hörmətlə yanaşlığı Rəşid Məmmədovu kim tanımır ki? Bəs nəyə görə bütün el obamızın adamları onu belə böyük məhəbbətlə sevirlər?"

Rəşid Cəbrayıl oğlu Məmmədov 1944-cü ildə Göyçay rayonunun anadan olub. Göyçayda məktəb gedib, orta təhsilini Göyçayda başa vurub, elə əsgərliyə də Göyçaydan yola düşüb.

Həqiqi hərbi xidməti başa vurandan sonra elə həmin 1966-cı ildə Moskva Dəmir Yolu Daxili İşlər İdarəsinin Moskva - Rıqa Dəmir yolu şöbəsində milis nəfəri kimi xidməti işə qəbul olunub. 1967-1969-cu illərdə Belorusiyanın Mogilyevski şəhərində Xüsusi Orta Milis məktəbində təhsil alıb. Məktəbi bitirərək "milis leytenantı" zabit rütbəsi alaraq geriyə qayıdan kimi xarici xidmət müvəkkili vəzifəsinə təyin edilib. Amma çox keçmədən iş yerini Bakı şəhər Daxili İşlər İdarəsinə dəyişdirib. Burada o, cinayət-axtarış şöbəsində əməliyyat müvəkkili

vəzifəsində xidmətini davam etdirib. Rəşid Məmmədov işləyə-isləyə 1971-1976-cı illərdə SSRİ Daxili İşlər Nazirliyi Milis Akademiyasının Rostov filialında təhsilini qiyabi yolla davam etdirərək ali təhsil alaraq hüquqsünsəz ixtisasına yiyələnib.

1974-cü ildə Azərbaycan SSR Daxili İşlər Nazirliyi Cinayət-Axtarış İdarəsində əməliyyat müvəkkili vəzifəsinə təyinat alaraq burada o, 1988-ci ilədək müxtəlif mühüm vəzifələrdə çalışmışdır.

1998-ci ildə Cəbrayıl rayon Daxili İşlər Şöbəsinə reis təyin olunur. Bu həmin vaxtlar idki, ermənilər artıq baş qaldırmışdır. Cəbrayıl rayonu Dağlıq Qaraba. Muxtar Vilayətinin Hadrut rayonu ilə həmsərhəd olduğundan İrəvandan gəlmiş saqqallıların buralarda təxribatlar töretməsi hər an gözlənilirdi. Eyni zamanda Hərəkül də daxil olmaqla bir vaxtlar Cəbrayıl torpaqlarında yaradılmış erməni kəndləri ən qaynar nöqtə hesab olunurdu. Cəbrayıl da işləmiş həmin yaxın kəndlərdən olan ermənilər bütün əraziləri beş barmaqları kimi tanır, İrəvan-dan gələnlərə öz çirkin əməllərini həyata keçirmək üçün hər cür yardımalar göstərir, hətta bələdçilik də edirdilər. Qısa zaman ərzində rayon ərazisində ciddi qayda-qanun yaranan Rəşid Məmmədovun sora-

Rəşid Məmmədov döyüşçülər arasında

ğı gedib erməni kəndlərinə də çıxmışdı. Belə günlərin birində bir qrup yaşlı erməni kişisi yiğişib Rəşid Məmmədovun qəbuluna gəlmışdilər. Onlar xahiş edirdi ki, həmin kəndlərin Cəbrayıl rayonunun tabeçiliyinə keçirilməsini istəyir və burada qeydiyyata durmağa hazırlıdılar. İrvəndan gələn ermənilərdən şikayetlənməyi də unutmadılar. Bu özlüyündə onu deməyə əsas verir ki, Rəşid Məmmədov vətəndaşların asayışinin təşkilatçısı kimi təkcə Cəbrayıl rayonunda deyil, rayona yaxın ərazidə yerləşmiş on bir erməni kəndində də şöhrətlənmişdi, ermənilər də öz təhlükəsizliklərini ona etibar etməyə hazır idi.

1990-cı ildən sonra döyük əməliyyatlarının başladığı bir dövrdə isə Rəşid Məmmədov öz sərkərdəlik məharətini ortaya qoydu. Erməni kəndləri ilə həmsərhəd bölgələrdə milis postları düzərək ehtimal olunan bütün hücumların qarşısını məharətlə dəf edə bilirdi. Şəxsən onun əlində silah, səhra geyimində postlarda görünməsi təkcə milis nəfərlərini deyil, bütün Cəbrayıl camaatını qüvvətləndirirdi.

Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər naziri general-major Məhəmməd Əsədovun rəhbərliyi altında Dağlıq Qarabağ ətrafında keçirilən "Üzük" əməliyyatının ən cəsur iştirakçılarından biri olmuşdur Rəşid Məmmədov. Onun rəhbərliyi altında səfərbər olmuş Cəbrayıl milisi çox qısa zamanda Hadrut rayonunun həmsərhəd on bir kəndini erməni yaraqlılarından təmizləmiş, dinc əhalinin sağ-salamat avtobuslarla Qubadlı rayonu ərazisindən keçməklə Sisiyan rayonuna köçürülməsinin təminatçısı olmuşdur. Bu bir daha onu deməyə əsas verir ki, polkovnik Rəşid Məmmədovun şanlı rəşadəti qonşu rayonlarda da kifayət qədər məşhur idi. Ermənilərin

köçürülməsində heç bir yerli sakin avtobuslardakı ermənilərə daş belə atmamışdı, baxmayaraq ki, ermənistanda baş verənlərə görə yerli cavanlar çox narahat idilər. Həm də təhqir edilərək Ermənistandan köçürürlənlərin bir hissəsi Cəbrayıl rayonunda məskunlaşdırılmışdı.

Uğurlu əməliyyati müvəffəqiyyətlə həyata keçirən də polkovnik Rəşid Məmmədov Daxili İşlər nazirliyində ona təklif olunan rahat kreslolu vəzifəni qəbul etmir, iş mahiyyətinə görə daha geniş olan Ağdam rayon Daxili İşlər Şöbəsinə rəis vəzifəsinə yollanır.

Sonralar harada işləməsindən asılı olmayaraq polkovnik Rəşid Məmmədovun əziz xatırəsini cəbrayillilər daima xoş tuturlar, məclislərdə xatırlayırlar, ruhuna fatihə verir, rəhmət diləyirlər. Onun ığidlık salnamələrini bir-birlərinə danışırlar.

Cəbrayıl rayon Daxili İşlər Şöbəsində rəis müavini işləmiş polkovnik-leytenant Vaqif Məhərrəmov onu belə xatırlayıır: "Çox mərd, cəsur, qorxmaz və ədalətli bir rəis idi. Bir çox hallarda əməliyyatı keçirmək üçün qrup rəhbəri olaraq məni göndərirdi. Biz hadisə, yaxud əməliyyat yerinə gəlib çatanda polkovnik Rəşid Məmmədovu orada gördürük. Dəqiq hesablamlar aparırdı. Uğurlu əməliyyatlarımızin böyük əksəriyyəti onun adı ilə bağlıdır. O, yənəmizda olanda, yaxud radiostansiyada səsini eşidəndə özümüzü ikiqat güclü hesab edirdik".

Vaqif Hüseynov, Mədət Hümbətəliyev və onlarla başqaları, hansı ki, Sur, Şayaq, Ağcakənd və digər əməliyyatlarda iştirak ediblər, onlar Rəşid Məmmədovun cəsurluğundan, mətinliyindən danışırlar. Döyüşlərin birində ciyindən gülə yarası

alan polkovnik əlini yarasının üstünə qoyub döyüşçülərə əmr verir ki, döyüşü davam etsinlər, ruhdan düşməsinlər, komandir, rəisin yaralanmasına görə sərvaxlıqlarını zəiflətməsinlər:

-Mənə görə narahat olmayıñ, ölmərəm. Ölsəm də qoy Vətən uğrunda döyüsdə ölüm.

Bax, Rəşid Məmmədov belə döyüşçü, belə sərkərdə, belə rəis idi.

Hətta məlum hadisələrlə bağlı Moskvadan böyük rütbəli nümayəndə heyəti gələndə Rəşid Məmmədov geniş tərkibli müşavirə təşkil etmiş, məsələnin obyektiv araşdırılmasına çalışmışdır. Moskvalıların qərəzli mövqeyini və erməniləri müdafiə etmək cəhdlərini aşkarlaşdıqda onların məkrili niyyətinə ifşa etmiş və faktlar qarşısında susmağa məcbur edə bilmışdır.

Polkovnikin igid obrazı Cəbrayıl haqqında yazılmış bir çox kitablarda da öz əksini tapmışdır. Xüsusən də Nüsrət Qafarovun "Xan çinarın yetirmələri", Əli bəy Azərinin "Arazgersdən keçən köç" və Əlisahib Əroğulun "Cəbrayıl - müqəddəs torpaq" kitablarında Rəşid Məmmədovun bir milis (polis) rəisi kimi o qarmaqarışıq və görgin illerdə bir tərəfdən azgrün ermənilərə qarşı rayonun müdafiəsini təşkil etmək, digər tərəfdən daxili sabitliyi qoruyub saxlamaq kimi çətin vəzifənin öhdəsində layiqincə gəlməsi obrazını canlandıra (yarada) bilmişlər. Bu, sırf real hadisələrin fonunda yazılan, bəlkə də, Rəşid Məmmədovun xidmətlərinin kiçik bir hissəsinin tərənnümüdür.

"Cəbrayıl - müqəddəs torpaq" kitabının müəllifi yazıçı Əlisahib Əroğul onu belə xatırlayır: "1996-ci ilin bir yaz gündündə xidməti işimlə bağlı Abşeron rayonuna ezam edilmişdim. Həmyerlim, polis əməkdaşı Müzəffər Əliyevlə Xirdalan qəsəbəsinin mərkəzi küçəsində təsadüfən rastlaşdım. Məcburi köckünlükdən sonra Xirdalan qəsəbəsində məskunlaşdığını, həm də Abşeron rayon Polis Şöbəsində işlədiyini bildirdi və "xəbərin varmı, Rəşid Məmmədov da burada işləyir, görüşmək istəyirsən, burdadı, elə yerindədi" dedi. Mən tələsik işim olsa da Rəşid müəllimlə görüşmək qərarına gəldim. Abşeron rayon Polis Şöbəsinə ayaq aldım. Hal-əhəval tutduq. Məndən nə işlə məşğul olduğumu soruşdu. Gəncədə məskunlaşdığını, həm də yazı-pozuya məşğul olduğumu söylədim. Gülmüşədi, "Əgər müharibə ilə bağlı bir şey yazmaq istəsən gəl, danışaq, sənə çox hadisələr barədə məlumat verəcəm" dedi. Xudafızlışdik, görüşmək ümidi ilə ondan ayrıldım. Ancaq iş elə gətirdi ki, bir xeyli müddət ərzində görüşə, rastlaşa bilmədik. Mən yaşayış yerimi

artıq Sumqayıt şəhərinə dəyişmişdim. Rəşid müəllimlə görüşmək, Cəbrayılın işgalı ilə bağlı yazım barədə onunla mukamilə aparmaq arzusu bir an məni rahat buraxmırıdı. Bir gün imkan tapıb Xirdalan qəsəbəsinə yollandım. Abşeron RPŞ-nə getdim, Rəşid müəllimlə maraqlandım, dedilər ki, o, artıq burada işləmir, nazirliyə dəyişib. Kor-peşman geri döndüm, Rəşid müəllimin yeni iş yerini, ünvanını soraqlamağa başladım. Onunla görüşə can atırdım, lakin çox təəssüflər olsun ki, istəyimə çatmadım. Gözəmədiyim bir xəbərdən isə sarsıldım. Yol qəzası hadisəsi nəticəsində Rəşid müəllimin faciəli şəkildə dünyasını dəyişdiyini dedilər. Bizim görüşmək, Cəbrayılın - bu müqəddəs torpağın işgalı ilə bağlı fikir mübadiləsi aparmaq barəsində vədimiz, əhdimiz baş tutmadı, arzu olaraq qaldı".

Yenə də Nüsrət Qafarovun "Xan çinarın yetirmələri" kitabına müraciət edək. Axı bu kitab işğalından sonra isti-isti yazılın kitablardandır, camaatin qaynar duyğularını əks etdirən kitabdır. Kitabı ("Xan Çinarın yetirmələri" nəzərdə tutulur) tamamlaymaq üzrə idim. Haqqında söhbət açılan cəbrayillilərin hamısı məndən Rəşid Məmmədovun sıralarında olması xəbərini alırdılar. Göyçay rayonunda ana-dan olsa da Cəbrayıl torpaqlarında, onun bütün zəhmətsevər, istiqanlı, insan əməyinə yüksək qiymət verən vətənpərvər, qeyrətli adamlarının ürəyində özünə isti yuva quran, Cəbrayılın fəxri vətəndaşı sayılan, erməni faşistlərinə əlinin duzunu göstərən, öz sözünü döyüş bölgələrində, səngərlərdə, top, qrad, mərmi, avtomat, pulemyot güllələrinin, qəlpələrinin "yağışı" altında deyən, dəfələrlə həyatı ölüm təhlükəsi altında olsa da, ölümdən qorxmayan, Koroğlu, Cavanşir, Babək, Qaçaq Nəbi hünərli, qeyrətli, Xan Çinar vüqarlı, Qala, Tey, Ziyarət dağları kimi əzəmətli Rəşid Məmmədovdan olardımı? El-obamızın istəkli oğlu, "Xan Çinarın yetirmələri"nin əziz qonağı Rəşid müəllimdən, Rəşid dayıdan nə qədər yazsan da azdır, çünkü ən çox yazılmaga layiq elə odur. Çünkü Rəşid Məmmədov bu sevgini kişiliyinə, qeyrətinə, torpaqlarımıza, insanlarımıza, el-oba, ata-ana, bacı-qardaş, ən başlıcası isə adı anamızla qoşa çəkilən ANA VƏTƏNƏ MƏHƏBBƏTİΝƏ görə QAZANIB!"

Məncə, artıq şərhə ehtiyac yoxdur, Cəbrayılın EL QƏHRƏMANI kimi şöhrət qazanmış polis polkovniki Rəşid Məmmədovun əziz xatırosi cəbrayillilərin qəlbində əbədidir.

Cavad Behbudov,
Sabiq polis mayoru,
Mühəribə veterani

XALIQ LAÇINLI

Dili yoxdu

(Həyatdan vaxtsız gedən həyat
yoldaşının baş daşına baxarkən)

Dəfələrlə siğal çəkdirim,
Baş endirib diz də çökdüm,
İslanınca yaşı da tökdüm,
Bu daşın dili yox imiş.

Əzizlədim, gedib-gəldim,
Dərddə azdım, qəmdə itdim.
Gileyləndim, giley etdim,
Bu daşın dili yox imiş.

Bu daşın yaşı süzülmür,
Nə ağlamır, üzü gülmür.
Bu daşın "canı" üzülmür,
Bu daşın dili yox imiş.

Bu qismətə, dərdə baxın,
Ürək imiş dərdə yaxın.
Danışmadım, dərdin çıxdu,
Bu daşın dili yox imiş.

Fələk gidi, mənsə naşı,
Daşı, canım, dərdi daşı.
Susub baxır bu baş daşı,
Bu daşın dili yox imiş.

Xalıq tökər yaşı, kiriməz.
Yay kiriməz, qış kiriməz.
Daş ağlamaz, daş kiriməz
Bu daşın dili yox imiş.

Əllərimə

Bu gün də dərdimlə kef eləmişəm,
Bu gün də bir arzu dəfn eləmişəm.
Bu gün bir həsrəti əhv eləmişəm,
Kövrəlib demişəm, yan əllərimə.

Ölən arzuların sanı bilinmir,
Zamanı bilinmir, ami bilinmir.
Yaxşı ki, tökülən qanı bilinmir,
Yoxsa bulaşardı qan əllərimə.

Həmişə qənşərim qaşa çıxıbdi,
Dəyib, çiliklənib, daşa çıxıbdi.
Yenə də əllərim boşça çıxıbdi,
Bir deyən olmadı "can" əllərimə.

Xalıq ümidi gümana bağlar,
Günahı illərə, zamana bağlar.
Harayın min ahı amana bağlar,
Haçansa açılar dan əllərimə.

Dərd edəcəyəm

Gedirsən, get, yollar açıq,
Unutma ki, biz sirdəşiq.
Fikir, xəyalım dolaşiq,
Özümə dərd edəcəyəm.

Qəm azalmaz bölməyəndə,
Yad qədrimi bilməyəndə,
Baxıb sənə gülməyəndə,
Gözümə dərd edəcəyəm.

Xoş gəldim dərdin gözünə,
Bənd edib bağlar özünə.

Öyrəşib üzüm üzünə,
Üzümə dərd edəcəyəm.

Çoxalıb ahım-amanım,
Sən ümidi, sən gümanım.
Çətin ki, dözüm, dayanım,
Dözümə dərd edəcəyəm.

Xəyalım dörd dolanacaq,
Gözüm yolunda qalacaq.
Həsrət bezib, yorulacaq,
Düzümə dərd edəcəyəm.

Kimsəsizdir axı Xalıq,
Sevincdən az, dərddən boluq.
Biz ayrılan iki yoluq,
İzimə dərd edəcəyəm.

Dilinə gəlmədi

Durmuşuq üz-üzə sözü yox kimi,
Baxırıq həyata gözü tox kimi.
Dinib danışmırıq üzü yox kimi,
Deyəsən, bağlanıb bu bəxtin gözü,
Dilinə gəlmədi "sevirəm" sözü.

Duyuram, təntiyir titrək nəfəsin,
Başqa bir havada ürəyin, səsin.
Elə bil, donubdu sevgin, həvəsin,
Beləcə kül oldu bu odun közü,
Dilinə gəlmədi "sevirəm" sözü.

- Bu anın qədrini bilək, - deyirsən.
- Gedək, bu yollardan dönək, - deyirsən.
- Enək fələklərdən, enək, - deyirsən.
- Dinmirəm qarşında, dinmirəm düzü,
Dilinə gəlmədi "sevirəm" sözü.

Bu mənim qismətim, sənin inadın,
Çıxara bilmədik sevginin dadın.
Qəlbində söndürdün bu eşqin odun,
Bilmirəm, bəs nədən allanıb üzün?!
Dilinə gəlmədi "sevirəm" sözü.

Nə məndən uzaqdın, nə mənə yaxın,
Baxın əzabıma, günümə baxın.
Qaldım arasında "hə" ilə "yox"un,
Odlayar özümü közərən közüm,
Dilinə gəlmədi "sevirəm" sözü.

Nə günahı

Salam verdim, əl tutmadın,
Əllərimin nə günahı?!
Qucağımda soluxsundu,
Güllərimin nə günahı?!

Ya tilsimdi, ya ofsundi,
Eşqin gözlərimdə dondu
Qəhərlənib, doluxsundum,
Çöllərimin nə günahı?!

Yollarıma daş atdırılar,
Mənə nələr yaşatdırılar.
Baş ağartdım, baş qatdırılar,
Tellərimin nə günahı?

Yenə yatmır söz düzümə,
Qayıdır dəyir özümə.
Dəm verirəm hey gözümə,
Sellərimin nə günahı?!

Bilmirəm, necə xoşladım,
Sığalla dərdi oxşadım.
Didərgin ömür yaşadıım,
Ellərimin nə günahı?!

Daş atıb, başı tutmuşam,
Bələdçi, naşı tutmuşam.
Günahkar yaşı tutmuşam,
İllərimin nə günahı?!

Gözlədim, baxtı gözlədim,
Dayandım, vaxtı gözlədim.
Qismət də yoxdu, gözlədim,
Günlərimin nə günahı?!

Xalıq düşüb qana, gəlməz.
Yerli-yersiz qına, gəlməz.
Yadırğayıb, sona gəlməz,
Göllərimin nə günahı?!

Səndən ötrü

Yaman səksəndirdim bu daş yolları,
Bir kimsə keçməyən o boş yolları.
Yenə təkləyəcək bu qış yolları,
Yollar da darixar keçəndən ötrü,
Elə darixıram mən səndən ötrü.

Payız bu çəməni yolar, aparar,
Açan çıçəkləri solar, aparar.
Çöllərdə kimsəsiz qalar, aparar,
Biçənək darıxar biçəndən ötrü,
Elə darixıram mən səndən ötrü.

Qalıbdır binələr, yurdalar yiyəsiz,
Ulayar səhrada qurdalar yiyəsiz.
Bulagın bagrı da çatlar yiyəsiz,
Sular da darıxar içəndən ötrü,
Elə darixıram mən səndən ötrü.

Bir yolcu yol qırar toran-torana,
Ayrılıq səpəcək duzu yarama.
Həsrətlə boylanar daglar arana,
Yaylaqlar darıxar köçəndən ötrü,
Elə darixıram mən səndən ötrü.

Fikrim uzaqlarda, gözüm yol cəkər,
Dözüm ayrıliga, dözüm birtəhər.
Alar qıisasını geçədən səhər,
Gecə darıxarlar səhərdən ötrü,
Elə darixıram mən səndən ötrü.

Həyat bir tamaşa, oyun gülməli,
Hamiya acılmır talenin əli.
Sən mənim gözümdə dünya gözəli,
Baxışlar zillənər ötəndən ötrü,
Elə darixıram mən səndən ötrü.

Çəkil, get

Sevib səni ürəyimə hörmüşəm,
Qram-qram, para-para sökül, get.
İstəmirəm ta qarşında durasan,
"Gözlərimin səkisi"ndən çəkil, get.

Daş bağlayıb bu bağrıma dözərəm,
Əllərimi ümidsiz tək üzərəm.
Damla-damla gözlərimdən süzərəm,
Gözlərimin qarasından tökül, get.

Günlərimi belə yoldun, yol, apar,
Son ümidi bir ciğirdi, yol tapar.
Meydanımda ayrılığın at çapar,
Sənə çatan toz-dumana bütük, get.

Çətin kimsə bu könlümü ovuda,
İtirmişəm bərəni də, ovu da.
Həyat nakam, hökm oxuya lap Xuda,
Olub mənə əzabların vəkil, get.

Xalıq bilir, qəm ürəyə qənimdi,
Vaxt üyüdür, dəyirmandı, dənimdi.

O ürəyin sevir, sevmir, sənindi,
Sən elə qal xatirimdə şəkil, get.

Sənsizlik və sükut

Gəlimdən, gedimdən bu yol üzülüb,
Tikilib harasa bir göz, süzülüb,
Bir ümid tükenib, bir əl üzülüb,
Sənsizlik, sənsizlik, bir də ki, sükut.

Heç nə dəyişməyib, öz yerindədi,
Yamac yamacında, düz yerindədi.
Sənsiz də yandırır göz, yerindədi,
Sənsizlik, sənsizlik, bir də ki, sükut.

Qəm- kədər, lal sükut, elə mənimtək,
Qarışib odumda külə mənimtək.
Tənhalıq kəsilib mənə qənimtək,
Sənsizlik, sənsizlik, bir də ki, sükut.

Sükut layla çalır bu an gecəyə,
Yamanca sərilib səssiz küçəyə.
Tənhalıq sıgnıb bir düşüncəyə,
Sənsizlik, sənsizlik, bir də ki, sükut.

Ötüşər beləcə, günə nə gərək?!
Götürər payını, kimə nə gərək?!
Toxunma, o sarı simə nə gərək?!
Sənsizlik, sənsizlik, bir də ki, sükut.

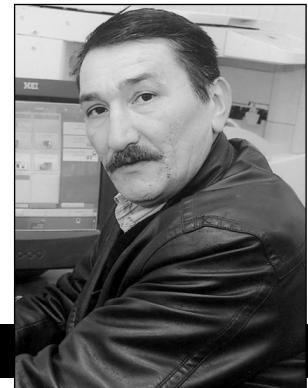
Qarışib işinə basın bəlkə də,
Dağlılib balınca saçın bəlkə də,
Donub gözlərində yaşın bəlkə də,
Sənsizlik, sənsizlik, bir də ki, sükut.

Bəlkə də yadına düşən deyiləm,
Bəlkə də qəlbini köçən deyiləm.
Tənhalıq üzündür, o "sən" deyiləm,
Sənsizlik, sənsizlik, bir də ki, sükut.

Kənardan bir kölgə sürünbə, gedir,
Geyib qaranlığı, bürünüb, gedir.
"Sənsizlik" gözümə görünüb, gedir,
Sənsizlik, sənsizlik, bir də ki, sükut.

Beləcə bir sükut, bir də mən tənha,
Dayandıq ümidi üzü sabaha.
Mələklər yanındı çəkdiyim aha,
Sənsizlik, sənsizlik, bir də ki, sükut.

Beləcə içimi sıxdım vərəqə,
Bütün günahımı yıxdım vərəqə.
Bu gecə əridim, axdım vərəqə,
Sənsizlik, sənsizlik, bir də ki, sükut.

AZAD QƏLBİNUR

Sən dünyadan köçəni

Bir zaman görünördim əzəmətli dağ kimi,
Ömrə gəldi payızım, saraldım yarpaq kimi.
Əlindən oyunçağı alınan uşaq kimi
Çekilib bir kənara, mən hamıdan küsmüşəm,
Sən dünyadan köçəli mən dünyadan köçmüşəm.

Mənə baxan gözlərdən oxuyuram hay-haray,
Yazılıb baxan gözə ömrü getdi hədər, vay!
Məni tənha buraxma, al, məni də apar tay,
Sevinc toxumu əkib, kədər barı biçmişəm,
Sən dünyadan köçəli mən dünyadan köçmüşəm.

Bir sən idin köməyim, sevinclə kədərimdə,
Səninlə getdi sevinc, qaldım kədər əlində.
Axşam-səhər gizlində ağı deyir dilim də,
Dünyanın zəhərini qədəh-qədəh içmişəm,
Sən dünyadan köçəli mən dünyadan köçmüşəm.

Azad, sənin qəlbini fələk sancıbdır bir ox!
Etiraz qəbul etmir, əcəl gəlsə ha de yox.
Facieli ölümün ruhumu yandırdı, oxx!..
Apar məni yanına, mən ki, səni seçmişəm,
Sən dünyadan köçəli mən dünyadan köçmüşəm.
Sən dünyadan köçəli...

Məni dağlama

*Mərhüm Vüsal Fitat oğlu Məmmədovun
əziz xatırəsinə, öz dilindən*

Üzü qara çörək aldı ömrümü,
Zamansız fələklər çaldı ömrümü.
Sevgim bu dünyada qaldı, ömrümü,
Yaradan əlimdən aldı, ağlama!
Ağlayıb, ay ana, məni dağlama!

Bu qədər yazmış qədəri yazan,
Tez qazdı adıma məzarı qazan.
Aldı Vüsəlini bu haqqı - mizan,
Sel kimi kükrəyib coşub, çağlama,
Ağlayıb, ay ana, məni dağlama!

Ay ata, məğrur ol, görünmə dərdli!
Sürdüm az da olsa, ömrü şərəfli.
Sizə kömək olsun imamım Əli!
Deyirəm, sinəsi dağlı ağlama!
Ağlayıb, ay ana, məni dağlama!

Olsun bacılarım uzaq kədərdən,
Kədər qara saçə salmasın ağı dən.
Dünyanın şərbəti acı zəhərdən,
Məni intizarla burda saxlama,
Ağlayıb, ay ana, məni dağlama!

Demə, qısa imiş ömür saatım,
Məni tez ağladı qohumum, yadım.
Qara mərmər üstə yazıldı adım,
Ahu-nalə ilə sən soraqlama,
Ağlayıb, ay ana, məni dağlama!

Ata

Ata dünyamızın çörəyi, duzu,
Ata gecələrin ayı, ulduzu.
Ata körpələrin şərəfli adı,
Ata hər bir evin ocağı, odu.
Atadır övlada həyat quranlar,
Atadır düşmənə qarşı duranlar.
Atadır uşağın şöhrəti, şanı,
Atadır qoruyan Azərbaycanı.
Atadır əyilib diz üstə çökən,
Atadır torpağı ana tək öpən.

Ata atasızın gözdə yaşıdır,
Atalı uşağın məğrur başıdır.
Ata kükrəyəndə bənzəyər çaya,
Ata ilk yetişən, bil, odur haya.
Ata ümidimiz, pənahımızdır,
Ata damarlarda al qanımızdır.
Atadır dünyada sülhün baisi,
Atalar səsində var dünya səsi.
Atasın sevməyən övlad xar olar,
Atasız uşağa dünya dar olar.
Atadır dünyanın ilkin nəfəsi,
Ata məhəbbəti, eşqin guşəsi.
Atasız gündüzüm gecədən qara,
Atalı gecələr boyanar nura.
Atadır dünyanın yorğun gözləri,
Atadır tarixin ölməz izləri.
Atasız sürdüyüm ömür puç olar,
Atasız, ay Azad, dünya heç olar!

Sirin albalı

Qaşların kamandır, gözlərin dərya,
Nurlu üzün bənzər bəbirli aya.
Heç kim bənzəməyir bizim Elaya,
Sənsən bibisinin şəkəri, balı,
Şirindən şirinsən, şirin albalı!

Baharın mehidir sənin nəfəsin,
Qəlbləri oxşayır o gözəl səsin.
Olmusan sevinci, Elay, hər kəsin!
Çiçəkdən yoluna düzülsün xalı,
Şirindən şirinsən, şirin albalı!

Nənənin, babanın şirin payışan,
Dağın şəlaləsi, şəffaf çayışan.
Günəşin bənzəri, oxşar tayısan,
Atanın, ananın sərvəti, malı,
Şirindən şirinsən, şirin albalı!

Dodağın püstədir, yanağın alma,
Üzü ağ qaymaqlı, çənəsi dolma.
Gül kimi ətir saç, heç zaman solma,
Burun findiq kimi, gözlər gavalı,
Şirindən şirinsən, şirin albalı!

Sən Elman babanın tek göyçeyisən,
Sən Tərgül nənənin gül-ciçəyisən.
Azad babanın da sevinci sənsən,
Həmişə xürrəm ol, dəyişmə hali,
Şirindən şirinsən, şirin albalı!

RİNATIM, RAMALIM MƏNİM

Yaşamışam bu dünyanın
Körpə gözdə, sevinc payın.
Olmusunuz günüm, ayım
Baldan şirin balam mənim,
Rinatım, Ramalım mənim!

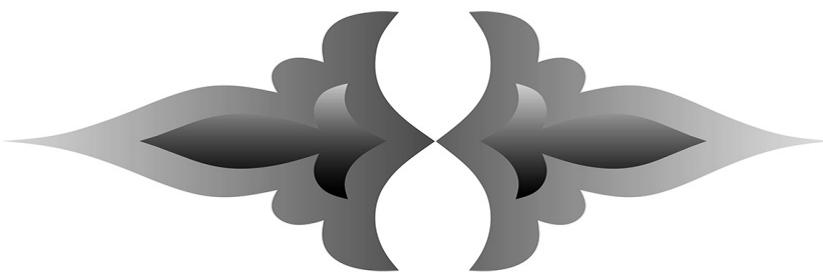
Ömrümə sevinc ələndi,
Gözümdə yaş gilələndi.
Həyatım nura bələndi,
Oldunuz amalım mənim,
Rinatım, Ramalım mənim!

Xəzan idi baxça-bağım,
Çiçək açdı aran-dağım.
Yenidən yandı çirağım,
Artdı sərvət-varım mənim,
Rinatım, Ramalım mənim!

Əritdiniz qəlbə buzu,
Gətirdiniz ömrə yazı.
Babanın qoşa ulduzu,
Həm ürəyim, canım mənim,
Rinatım, Ramalım mənim!

Həyat bəxş etdiniz bizə,
Çıraqsınız evimizə.
Azad baba fəda sizə,
Soy-köküm, öz qanım mənim,
Rinatım, Ramalım mənim!

ÜLVİYYƏ NİYAZQIZI

İŞIQ

(*hekayə*)

Hava qaralmaq üzrə idi. Şəhərin işıqları qaranlığı boğmaq istəsə də gücü çatmırı. Göyün üzərində günəş yoxdusa deməli, heç bir işıq qaranlığa güc gələ bilməzdi. Yalnız qəlbin işığı heç bir qaranlığa məhəl qoymadan hər zaman işıq saçın bilər.

Yenə həmin parkın yanından ötüb keçirdim. Birdən yenə də parkın qirağında səkidə əyləşən həmin oğlanı gördüm. Hər dəfə burdan keçəndə bu oğlanı görürdüm və dilənçi olduğunu zənn edərdim. Oğlan hardasa 12-13 yaşlarında olardı. O, çox kefsiz və üzgün görünürdü. Ac olduğunu düşündüyüm üçün yaxınlıqdakı kafedən dənər aldım. Sakitcə yaxınlaşış əlimdəki dənəri ona uzatdım. Oğlan qəribə, sual dolu baxışlarını üzümə dikdi və dedi:

- Mən dilənçi deyiləm!..

Oğlanın sözləri bu tonda deməsi məni heyrətləndirdi. Həm dilənçi zənn etdiyim bu oğlanın dilənçi olmamasına sevinirdim, həm də onu dilənçi zənn etdiyim üçün öz içimdə xəcalət çəkirdim. O, cörəyi qəbul etmədi. Mən dənəri yarı böldüm, onun yanında əyləşdim, mələyim təbəssümlə dedim:

- Əslində dənəri özümə almışdım, sadəcə sənə də nəzakət xatırınə təklif etdim, istəmirsin yemə, özüm yeyərəm.

Bunu deyib böldüyüm dənəri iştahla yeməyə başladım. Yarısını da elə salafanda səkinin üzərinə qoydum. Mən ona heç əhəmiyyət vermirmiş kimi ağızımı marçıldadaraq yeyirdim. Bir azdan o, soyuqdan bütüşmiş əllərilə dənərin yarısını yeməyə

başladı. Beynimdə, qəlbimdə saysız-hesabsız suallar dolaşırdı^ "Görəsən, bu oğlan dilənçi deyilsə, bəs kimdir?.. Niyə hər gün bu vaxtlar tək-tənha burda oturur? Bəlkə usaq evindən qaçıb gəlib?"

...Bax bu suallar içində dənəri necə yeyib qutarlığımdan da xəbərim olmadı. Parkın ətrafindakı bəzi işıqları söndürmüdürlər, hətta demək olar ki, çoxunu. Cəmi üç dirəkdə işıq yanındı. Qaranlıq getdikcə qatlaşırıv və işıq üzərində müvəqqəti qələbəsinə sevinirdi, yaxşı ki, hər qaranlıq gecənin bir işıqlı sabahı var. Yaxşı ki, gecəni-gündüzü insanlar idarə etmir, işıqlar kimi, yoxsa ömrümüzün daha çox hissəsini qaranlıqda keçirməyə məhkum olardıq...

Oğlan da cörəyini yeyib qutardı. Mən yarımülayim-yaricidddi şəkildə dedim:

- Dilənçi olmadığını biliyəm, bəs burda tək-tənha niyə oturmusan? İndi hamı dərsdən, işdən çıxıb evinə gedir, sən isə bura gəlirsen...

O, gözəcə mənə baxdı. Anladım ki, həm danışmaq istəyir, həm də ehtiyat edir. Az sonra dilləndi.

- Mən hər gün bu vaxt bura gəlirəm, çünki bura evimizdən sakitdir. Ən azından burda atamla anamın dava səslərini, bacının ağlamağını eşitməyəm. Düzdü, soyuqdu, amma sakitlikdi.

İndi mən ona qəribə və sual dolu baxışlarla baxırdım və səbirsizliklə yenidən danışmasını gözləyirdim. O, bir müddət susdu və yenidən danışmağa başladı:

- Yeddinci sinifdə oxuyuram. Ailədə dörd nəfərik, anam, atam, bacım və mən.

O, dərindən köks ötürdü. Oğlanın xırda qara gözlərində sonsuz hüzn və ümidsizlik vardi.

- Bacım birinci sinfə gedir. Təsəvvür edirsizmi? Onun ilk dərs ilidir, ancaq o sevinə bilmir. Atam ti-kinti ustasıdır, anam isə dolanışq çətin olduğuna görə evimizin yaxınlığındakı çörək zavodunda işləyir. Atam dörd il müharibədə olub, ermənilərlə vuruşub. Qarabağda cəsur döyüşü olub, indi müharibə veteranıdır. Müharibədən sonra torpaqlarımızın erməni tapdağında qalması daxilən sarsırdı onu, qapandı özünə və tədricən içkiyə qurşandı - anam belə deyirdi. Anama həm inanırdım, həm də yox. Anamın dilindən eşitmışəm ki, atama içki qətiyyən olmaz, çünki müharibədə başından zədə alıb. Hər bir halda atamı içkili vəziyyətdə görmək bütün ümidi rəmzi qırıb məhv edir. Baxın, indi mənim yaşıdlarım isti evlərində oturub dərslərini oxuyurlar, mən isə... ehh... - bu anda onun soyuqdan qızarmış yanaqlarında yaş gilələndi, gözünün yaşıını əlinin arxasıyla silərək danışmağa davam etdi. - Atam hər axşam evə içkili gəlir, hamımızı söyür, anamı isə döyür. Yaziq anam səsini də çıxarmır, daim atamı sakitləşdirməyə çalışır, - "qonşulardan ayıbdır" - deyir. Atam isə qonşuları da söyürdü. Anam Allaha yalvarırdı ki, kimsə eşitməsin, rüsvay olmayaq. Bacım atamı içkili görən kimi qorxudan ağlamağa başlayır. Bu olanlara seyrçi qala bilmirəm, içimdə atama böyük üşyan baş qaldırır. Anama əl qaldıranda isə ona nifrət edirəm. Yaziq anam yorğun, üzgün halda işdən qayıdır ki, ev işlərini də səhmana qoysun, bizi yemək bişirsin, palṭarlarımı yusun, o, isə anama əzab verir. Atam hər səhər yuxudan oyananda üzündə dərin peşmanlıq ifadəsi görüürəm, sərxoş vəziyyətdə etdiyi bütün hərəkətlərə görə xəcalət çəkir, üzülür sanki. Ancaq axşam yenə də evə yixila-yixila gəlir, deməli, o bizi yox, içkini sevir, çünki bizim rahatlığımızı, xoşbəxtliyimizi, gələcəyimizi içkiyə qurban verir. Əgər bizi sevsəydi belə etməzdi.

Oğlan bu sözləri deyəndə gözlərində hədsiz kin və nifrət duydum, bu isə yaxşı hal deyildi. O, mənə tərəf döndü və birnəfəsə soruşdu:

- Sizin belə atanız olsayı sevərdinizmi?
- Bəli, sevərdim..., - nədənsə heç düşünmədən belə cavab verdim.

O, verdiyim cavabdan təəccübləndi, çox güman ki, məndən əks cavabı gözləyirdi. Bir qədər fikrə getdikdən sonra yenidən danışmağa başladı:

- Bilirsiniz, bir dəfə atam yenə evə içib gəlmış-

di. Onda mən altıncı sinifdə oxuyurdum, bacımın isə beş yaşı vardi. Bacım üçün rəsm çəkmışdım və orda mehriban ailəni təsvir etmişdim. Bacım rəsmə baxıb sevinir, tez-tez ailə üzvlərini adlarıyla sadalayırdı. Bu vaxt atam anamla dalaşırıldı. Bacım göz-lənilmədən qəribə, özünəməxsus hırslı qələmi götürüb rəsmidəki ata şəklini qaraladı. Atamın görəcəyindən qorxdum və rəsmi gizlətdim. Bacım nə qədər ağla da, rəsmi ona vermədim. O, küsüb ağlaya-ağlaya yuxuya getdi. Gecə o yuxudaykən al-nından öpüb üzr istədim. Səhər atam yuxudan qalxanda rəsmi ona göstərdim və anladı... Həmin gecə atam evə ayıq gəldi, bizim üçün yemək də bişirdi, hətta bacım üçün rəsm albomu və boyalar da almışdı. Anam bizdən də çox sevinirdi, sanki yenidən həyata gelmişdik. Düşündüm ki, rəsm məsələsi atama bərk təsir edib və daha araq içməyəcək. Bir sözlə, çox sevinmişdik, lakin ertəsi gün eyni mənzərə təkrarlandı. Elə o anda bütün ümidi rəmzi qorxur ki, həmin rəsm əsəri kimi əlindən alaram və vermərəm. Hələ də o rəsmi saxlayıram, özümə söz vermişdim ki, həyatımız qaydasına düşsə o rəsmi yenidən işləyib ona verəcəm, təessüf ki, artıq ümidim yoxdu.

O, susdu və baxışlarını çox uzaqlara dikdi. Ümidsiz və boğuq səslə dedi:

- Evə dönməyimə az qalib, bir azdan atam yatacaq və mən gedəcəm. Axşamları heç sevmirəm, bəlkə də hamı sevinir ki, axşamları bir yerə yığışırılar, mən isə gecələri qara kabus kimi görünəm, və bir şeyə əminəm ki, axşam saatlarında keçirdiyim bu park evimizdən isti, bu daş səki isə divanımızdan yumşaqdı!..

Qəribə və qarışq haldaydım. Balaca oğlanın həyat hekayəti məni çox sarsılmışdı. Hələ ki, onun danışdıqlarının təsirində çıxa bilmirdim. O, yerindən qalxıb 2-3 addım irəli gedib geriyə döndü və sakit tərzdə dedi:

- Sizcə mən nə edim? Evdən qaça bilmirəm, çünki anamı, bacımı qoyub gedə bilmərəm, atamı da evdən qova bilmərəm. Ancaq bu gedişlə də məhv oluruq. Bəlkə mən də oxumayım, gedib işləyim, pul qazanıb anama kömək edim?!.. Atamdan onsuza heç bir xeyir gəlmir. O, bütün qazandığını içkiyə xərcləyir. Əgər mən qazana bilsəm, anam da çox əziyyət çəkməz.

Onun bu sözləri məni diksindirdi, "necə yəni

oxumayım?!"...Axı oxumasa belə düşüncəli, dərrakəli uşağıın həyati məhv ola bilərdi. O, azca irəlidə olan ağacın yanına getdi və ordan salafan paket götürdü, mənə baxıb dedi:

- Bilirəm, sizə maraqlıdır salafanda nə olduğu. Burda dərs kitablarım var. Dərs başlayanda anam bacıma çanta aldı, mənə almağa isə pulu çatmadı. Mən də anama yalandan dedim ki, onsuz da əksər uşaqlar kitabları salafanda gətirirlər məktəbə, əslində mənim üçün fərqi yoxdu, təki içində kitablar olsun. Sizə bir həqiqəti deyim ki, bu günkü dərslərimə tam hazır deyiləm, artıq bu məni o qədər də narahat etmir. Ailəmə kömək etməliyəm. Məndən soruşsaydılar ki, "ən böyük arzun nədir" heç düşünmədən cavab verərdim, "atam içkidən uzaqlaşın".

Onun sinəsi sözlə doluydu, danışdırıcı yüngüləşirdi, az da olsa. Onu dinləməyimdən çox razi idi, axı o heç kimə deyə bilmirdi içindəkiləri, ürəyindəkiləri, özü demiş, "onsuz da heç kim məni anlamayacaq"

...Hiss etdim ki, getməyə hazırlaşır, ancaq mənim də ona deyəcəklərim çox idi. O qədər çəşqin idim ki, heç bilmirdim nədən və necə başlayım. Ondan kitab-dəftərlərinə baxmaq üçün icazə istədim. Təbii ki, həvəslə açıb göstərdi. Gündəliyinə baxanda gözlərimə inanmadım, hamısı "5" idi, adı isə Qismət Şahverdiyev... Bəli, Qismət gözəl addır, (bu adı, əlbəttə ki, ona atası qoymuşdu) kaş ki, Qismətin qisməti də qəlbi kimi gözəl olaydı... Onu alqışladım və dedim:

- Halaldır sənə, bu cür də davam et!..

Reaksiyasından anladım ki, "davam et" o qədər də ürəyincə olmadı, köks ötündü... Bu cür gələcəyi parlaq ola biləcək uşaq niyə valideyn səhvi ucbatından əziyyət çəkməlidir axı?!.. Niyə onun gələcəyi məhv olmalıdır?!.. Suallar içində vurnuxurdum və düşünürdüm ki, ilk növbədə atasına olan nifrəti yox olmalıdır. Ona yaxınlaşıb başını sığalladım və sözə başladım:

- Sən ağıllı oğlansan, Qismət!. De görüm, müharibədə xalq, torpaq üçün vuruşmuş və onun acılarını canında yaşıdan bir insana nifrət etmək olarmı?!

O qədər həssas və duyumlu idi ki, nə demək istədiyimi dərhal anladı və başını aşağı saldı. Qismətdə anlayış tapmağımdan həvəslənərək söhbətimə daha həvəs və inamla davam etdim.

- Əlbəttə ki, nifrət etmirsən, sadəcə onun içkili

halı qorxunc görünür. Sənə elə gəlir ki, o araq içəndə dönür başqa insan olur - yad, həm də rəhmsiz...

- Bunlar təbiidir, ancaq görürsənmi, ayıq vəziyyətdə onu çox sevirsiz. Deməli, atan daxilən çox gözəl insandı, sadəcə ona kömək lazımdı. İki onun qanına yeriyb, ona müalicə lazımdı.

Mən danışarkən onun gözlərində ümid qığlıcımları gördüm. Bu məni sevindirdi. Birdən ümidi gözlərində məyusluq da hiss etdim. O, utana-utana dedi:

- Bizim pulumuz çatmaz onun müalicəsinə, anamın qazancı bizə güclə çatır. Atam içən olduğundan qohum-qonşudan heç kim bizə borc verməz.

Qismətin çarəsiz vəziyyəti üzəyimi ağrıldı, axı onun günahı nəydi ki, bu yaşında taleyin ağır yükünü daşıyırdı?!. Mən arxayınlıqla dedim:

- Pulu mən borc verərəm, sonra imkanınız olanda qaytararsan. Pul ancaq onun iynə-dərmanlarına lazım olacaq, həkim puluna görə narahat olma, yaxın dostum bu sahə üzrə peşəkar həkimdi, təmən-nasız kömək edəcək.

O, çox fikrə getdi, nələr düşündüyüni tam da olmasa, qismən anlayırdım. Təklifimi qəbul etdi, borcu qaytarmaq şərtilə, təbii ki. Sağollaşarkən ona dedim:

- Əsas odur ki, atanla ayıq vaxtı daniş, həkimə getməyə razı sal.

Həkimin ünvanını yazıb verdim, bir də cibimdə olan 200 manat pulu. O, evə gedərkən bayaqkindən daha inamlı və arxayıñ görünürdü. Mən isə hər şeyin düzələcəyinə, işığın qaranlığa qalib gələcəyinə inanırdım. Ayrılarkən mənə təkrar-təkrar minnətdarlıq etdi.

Evə çatanda anladım ki, üzərimdə bir əsrin yorğunluğu var, ağrıları var.. Ancaq bu fiziki yox, mənəvi yorğunluq, mənəvi ağrıları idi...

Bir müddət parkın yanından keçmədim, yolumu uzadıb başqa küçəylə gedirdim. İstəmirdim ki, Qismət məni görüb pulu qaytarmaq haqda düşünün, yaxud sixıntı keçirsin. Ancaq həm də o ailənin taleyindən nigaran qalmışdım...

Nəhayət, bir axşam parkın içiyə getməyə qərar verdim. Qismətin həmişə oturduğu yerə boylandım, yox idi. Bilmədim buna sevinim, ya kədərlənmə?.. Artıq hər gün parkın içiyə getməyə başladım, ancaq Qisməti görmürdüm.

Bir gün yenə də parkın ətrafına boylana-boylana keçirdim, arxadan kiminsə çağırduğunu eşitdim:

-Xanım..., ay xanım... - deyə səs gəldi.

Arxaya döndükdə Qisməti gördüm. Sevindim, həm də şübhələndim, əgər hər şey qaydasındadırsa, o, burda neynirdi? Üzündə təbəssüm mənə yanınlaşış təngnəfəs dedi:

-Adınızı da deməmisiniz mənə, bilmədim necə çağırırmı sizi.

Oturacaqda əyləşib nəfəsini dərdi və sözə başladı:

- Neçə vaxtdı bura gələ bilmirəm, inanırsız ki, sizlə görüşdən sonra evimizdə günəş doğdu sanki. Atama sizin məsləhət gördüklorınızı dedim, təbii ki, öz adımdan. Axı siz tapşırınız ki, haqqınızda heç nə deməyim. Əvvəlcə anamlı danışdım, sonra atamın ayıq vaxtında ona dedim. Əvvəlcə qəbul etmədi, məyus oldum, ancaq ertəsi gün razılaşdı və sizin yazdığınız ünvana getdik. Həkim adımı soruşdu. Atam anlamadı, ancaq mən anladım ki, həkimə mənim adımı vermişiz, axı başqa heç kimin adını bilmirdiz. Həkim müayinə və analizlərdən sonra atama dedi ki, "müalicəylə sağalması mümkünü, ancaq deyilənlərə ciddi riayət etməlisən". Atam sağalması üçün nə lazımsa edəcəyinə söz verdi. Həkimin təyin etdiyi müalicəyə başladıq. Artıq neçə vaxtdır ki, atam içmir, özünü yaxşı hiss edir, hətta dostlarla möclisdə də içkidən yan qaçırl. Hər dəfə müayinəyə gedəndə həkim atama "qəhrəman döyüşü" deyə müraciət edirdi. Nə vaxtsa atamla fəxr edəcəyim ağlıma belə gəlməzdi. Çox sağlam olun, xanım, çox minnətdarıq sizə! Siz olmasaydınız bunları nə düşünə, nə edə bilməzdik.

O, bütün bunları birnəfəsə danışdı, elə xoşbəxt və şən idi ki, sevincdən gözlərim yaşardı. Sevincimi duymamaq mümkün deyildi. Qismətin əlində salafan paket gördüm və təəccübə baxdım, o, dərhal təəccübümü anladı və gülümsəyərək dedi:

- Narahat olmayın, kitablarım deyil, sizə kiçik hədiyyə almışam.

- Hədiyyə qəbul etmirəm. - deyə üzümü turşut-dum.

- Xahiş edirəm, kiçik hədiyyədi, məndən sizə yadigar qalsın, baxanda məni xatırlayın.

Özü gedəndən sonra hədiyyəni açmağımı rica etdi. Onu qırmamaq üçün hədiyyəni qəbul etdim.

Telefon zəngi eşidildi. Qismət telefonu cibindən çıxarıb cavab verdi:

- Bəli, ata, indi gəlirəm.

O, başını qaldırıb səmaya baxdı, göyün üzü açıq idi. Ay və ulduzlara baxa-baxa dedi:

- Kim deyir ki, ay və ulduzlar əlçatmadı, insan istəsə hər şey onun üçün ram ediləndir, çünkü mən də bu günləri mümkünüsüz hesab edirdim. Bunun üçün sizə çox minnətdaram, əziz və dəyərli xanım!..

Bəli, o mənə sadəcə "xanım" deyirdi, çünkü adımı deməmişdim və bilməyini də istəmirdim. Biz sağıllaşış ayrıldıq. Qismət getdikdən sonra oturacaqda əyləşib səmani seyr etdim, birdən mənə elə gəldi ki, əlimi uzatsam ulduzları tuta bilərəm.

Hədiyyəni açdım. Bu üz qabığında dəniz və şəhər təsviri olan dəftər idi... Bu sürpriz mənə xoş təsir bağışladı, açdım, vərəqlədim və dəftərin arasında zərfi gördüm. Zərfi açdım, içində 200 manat pul və məktub vardı. Məktubda yazılmışdı:

"Əziz və dəyərli xanım! Əvvəla sizə çox minnətdarıq hər şeyə görə! Zərfi sizə birbaşa versəydim yəqin ki, qəbul etməyəcəkdiz və narazılığınızı bildirəcəkdiniz. Onu deyim ki, dəftərin üzündəki dəniz təsvirinin sizin dənizlər qədər geniş, daim dalğalı, düşünən qəlbinizin olmasıdır. Şəhər isə insanlığı, yaşamı əks etdirir. Demək istəyirəm ki, ədalətli dünya, insanlıq sizin kimi geniş və xeyir-xah qəlbli adamların ciyində, ruhunda bərqərardı. Pula gəlincə, anama söylədim həqiqəti, çünkü yalan desəm də inanmayacaqdı. Ancaq narahat olmayıñ, adınızı bilmədiyimdən anama da demədim. Pulu qaytarmağıma hirslenməyin, əksinə, sevinin. Yادınızdadırsa, bunu borc almışdım, borcu isə qaytaralar, axı mən də gələcəyin bir kişisiyəm, kişi də sözünün ağası olmalıdır. Bacımin da inamını geri qazandım, rəsmi olduğu kimi işləyib ad günündə ona hədiyyə etdim, çox sevindi... Onu bilin ki, sizi tanımasam da, mənə göstərdiyiniz mərhəmətə, inama və anlayışa hər zaman layiq olmağa çalışacam. Buna borcluyam!.."

Məktubu oxuduqdan sonra gözlərim doldu, təsirləndim, həm də sevindim. Qeyri-adi və izahı mümkün olmayan hissələr yaşadım, bəlkə də həyatimdə heç nəyə bu qədər sevinməmişdim. Ətrafdə qəribə sakitlik vardi, bu səssizlik ruhuma dinclik və rahatlıq bəxş edirdi. Parkın kənarıyla addımlayırdım, işıq direklərindən cəmi ikisində lampa yanındı, amma mənə elə gəlirdi ki, hər tərəf işıqlıdır, qaranlıqlar yox olmuşdu. Bu hansısa lampa işığı deyil, qəlbimizin işığıydı... İşıq insanların içindədir - deməli, dünya nura boyanır. Bu - işığın qaranlıq üzərində daimi qələbəsi idi.

TELMAN ÜMMAN TİRCANLI

Sözü atma daş kimi

Sözü atma daş kimi,
Gedib dəyər, baş yarar.
Sakit, rahat döyünen
Bir ürəyi qoparar.

Ağladar zülüm-zülüm,
Ağlamayan gözlərdən
Gilə-gilə yaşı tökər,
Bax, o yaşı daş tökər.
Sərrafların dilində
Söz məqama uclar.
Min il də ötüb keçsə
Dəyişməz təravəti.
Bir nadanın dilində
Olma sözün dəyəri,
Dəyərsiz söz gətirməz
Əlbəttə ki, hörməti.

Varlı-kasib

Varının kasıbla
sövdası tutmaz.
Biri çörəyə möhtac,
Biri bilmir "yox" nədir,
bilmir nədir ehtiyac.
Birinin hörməti çox,
"Salam" verib-alanı,
Bir az da sərvəti çox,
Saysan hesaba gəlməz.
Biri qara qəpikcün
oda vurar özünü,

közə atar özünü,
səhər-axşam çalışar,
yenə də üzü gülməz.
Qız verməzlər-almazlar
kasib olan bir kəsə
sərvəti bol olanlar,
sərvətə qul olanlar.
Insanlığı sərvətdə
görməyə alışibdir
Düşüncəsi - ağılı
dəyməmiş, kal olanlar

Doğru axtardım

Sağında-solumda doğru axtardım,
Baxdım əriyirəm yalan içində.
Yaxşını aradım, sanki iynəni
Axtarıb gezirəm saman içində.

Gecəylə gündüzün rəngi bir oldu,
Yaxşıyla-yamanın cəngi bir oldu.
İnsanın zirəngi, ləngi bir oldu,
Keçirdim ömrümü ziyan içində.

Düşündüm, əyrilər düzələr bir gün,
Düşündüm, açılar çox müşkül, düyun.
İnsanlar əlimdən çəkdi ətəyin,
Yaşadım bir ömrü güman içində.

"Ağ-qara ilana lənət", dedilər,
Belədir bu tale-qismət, dedilər.
Hökmlə aldılar, "hörmət" dedilər,
Tək qaldım döyüşdə, meydan içində.

Seir yazır indi çoxu

Bacardı, ya bacarmadı
 Şeir yazır indi çoxu.
 Bir deyən yox nə yazırsan,
 Niyə yolunu azırsan?
 Şeir sənlək deyil axı.
 Şeir yazır yaltaq, yalaq,
 Yazdıqları çoxu yalan.
 Şeir yazan cəllad da var,
 Mürəkkəbi qırmızı qan.
 Şeir yazır şair qardaş,
 Ağ vərəqdə yavaş-yavaş.
 Dostdan yazır, həm kəndindən,
 əlilərin, vəlilərin
 ağrı-acı, min dərdindən.

Görəcəymiz var imiş,
 Şeir yazır indi hamı.
 Biri qəlbə sözlə dolu,
 Biri yazır əldə camı.

Allahum gizlətdi məni

İnsanlara ağız açdım,
 Coxları gözlətdi məni.
 Dostlarım əzab verdilər,
 Allahım gizlətdi məni.

Qohum-qardaş qorxma dedi,
 Qonşu bəri baxma dedi.
 Sutək azıb axma dedi,
 Allahım gizlətdi məni.

İnsanlar ya zaman səbəb,
 Qalmayıbdır hörmət, ədəb.
 Mat qalib quruyanda ləb,
 Allahım gizlətdi məni.

Niyə dəbdi əmr eləmək,
 Zülm eləmək, cəbr eləmək?
 Əzab ikən ömr eləmək,
 Allahım gizlətdi məni.

Gül açıbdır qoxuyan yox,
 Gözəl çələng toxuyan yox.

Dedi, kitab oxuyan yox,
 Allahım gizlətdi məni.

"Allah olub" allahsızlar

"Allah olub" allahsızlar,
 İnsanlara tale yazır,
 Yoldan çıxıb yoluñ azır.
 Ürəklərmi daşa dönüb,
 Yoxsa da ki, insanlığın
 qığılçımı, odu sözüb?
 Bəlkə elə bu səbəbdən
 "Allah olub" allahsızlar,
 Kənar düşüblər ədəbdən.
 Hamı bəndə, mən də, sən də.
 Allahdan imdad umuruq
 İşimiz dara düşəndə.
 Kimin kimdən nəyi artıq?
 Bir dünyanın adamıq,
 Coxbilmiş, ya xamışıq.
 "Allah olub" allahsızlar,
 İnsanlara tale yazır,
 Yoldan çıxıb yoluñ azır

Xədicə

Tanrım gözəl yaradıb,
 Güldən, çiçəkdən incə.
 Gövhəri -ləl yaradıb,
 Şəkər, baldı Xədicə.

Özü boyda dünyadı,
 Sevinc qatır sevincə.
 Nağıldı, bir röyadı,
 Şəkər, baldı Xədicə.

Həzin - həzin can deyir,
 Can deməyim mən necə?
 Naz edir, özün öyür,
 Şəkər, baldı Xədicə.

İşiq saçısın ömrünə
 Gündüz Günəş, Ay gecə.
 Tanrım, şükür əmrinə,
 Şəkər, baldı Xədicə.

İLHAM QAZAXLI

Haqqımız yox, millət kimi Qarabağsız yaşamağa

Gör, nə vaxtdır xain düşmən od ələyir başımıza,
Zaman-zaman bəd niyyətlə zəhər qatır aşımıza,
Sahib çıxır, çeşməmizə, dağımıza, daşımıza,
Haqqımız yox, dövlət kimi məğlub adı daşımağa,
Haqqımız yox, millət kimi Qarabağsız yaşamağa!!!

İşgal olan torpağımdan qaçqın düşüb elim, obam,
Inildəyir tapdaq altda, cənnət Şuşam, mərd Topxanam,
Laçın, Qubadlı, Zəngilan, Ağdam, Füzuli - qəmxanam,
Haqqımız yox, dövət kimi məğlub adı daşımağa,
Haqqımız yox, millət kimi Qarabağsız yaşamağa!!!

Hər gün qara qan süzülür açıq qalan yaramızdan,
Ana Vətən, ana torpaq qeyrət umur hamımızdan,
Keçməliyik Vətən üçün qanımızdan, canımızdan,
Haqqımız yox, dövlət kimi məğlub adı daşımağa,
Haqqımız yox, millət kimi Qarabağsız yaşamağa!!!

Mərd oğullar qaçmadılar topun, tankın qabağından,
Atıldılar döyüşlərə, öpüb üç pəng bayraqımdan,
Qurtardılar xalqımızı imperiya caynağından,
Haqqımız yox, dövlət kimi məğlub adı daşımağa,
Haqqımız yox, millət kimi Qarabağsız yaşamağa!!!

Vətən bizə babalardan qalan miras, əmanətdir,
Haqq yolunda şəhid olmaq, ən şərəfli ibadətdir,
Şəhidlərin şücaəti hamımıza bir ibrətdir,
Haqqımız yox, dövlət kimi məğlub adı daşımağa,
Haqqımız yox, millət kimi Qarabağsız yaşamağa!!!

Yer titrəyir, göy titrəyir qəlblərdəki nisgillərə,
Calayıraq günü-günə, ili-ilə, fəsilləri fəsillərə,
Cavabdehik bizdən sonra gələn bütün nəsillərə,
Haqqımız yox, dövlət kimi məğlub adı daşımağa,
Haqqımız yox, millət kimi Qarabağsız yaşamağa!!!

Qazaxlıyam, istəmirəm torpağında gəzsin yağı,
Torpağıma sahib çıxıb, qəlbimizə çəksin dağı,
Almalıyıq düşmənlərdən cənnət yurdum Qarabağı,
Haqqımız yox, dövlət kimi məğlub adı daşımağa,
Haqqımız yox, millət kimi Qarabağsız yaşamağa!!!

Dahi Sabirə ithaf

*"Mən belə əsrarı qana bilmirəm,
Qanmaz olub da dayana bilmirəm..."*

M.Ə.Sabir.

Qələmin od ələdi nadanların başına,
Dedin, bəlkə cahillər əməlindən daşına,
Kimsə məhəl qoymadı sənin bu təlaşına,
Nə demişdin - hamısı təsdiqin tapdı bir-bir,
Rəhmət sənə, min rəhmət, ey müdrik, dahi - Sabir!

Müftəxoru-əyyaşı satiranla daşladın,
Qələmini rüşvətxor - mollalara tuşladın,
Ömrün gözəl çağında - baharında qışladın,
Hər vuranda tək gəldi..., yixdi bizi "tək səbir",
Rəhmət sənə, min rəhmət, ey müdrik, dahi - Sabir!

Qamçılardin durmadan vicdanı murdarları,
Haqqə dəvət eylədin, nəfsi, gözü darları,
Daima rüsvay etdin, hoqqabaz dindarları,
Mövhumatı yixmağa görmədi xalq bir tədbir,
Rəhmət sənə, min rəhmət, ey müdrik, dahi - Sabir!

Haqq səsini car etdin, duymadılar səsini,
Sındırdın qələminlə avamlıq qəfəsini,
Satiraya gətirdin öz yeni nəfəsini,
Qorxutmadı gözünü nə edam, nə də Sibir,
Rəhmət sənə, min rəhmət, ey müdrik, dahi - Sabir!

"Pendir istədi tülkü, qarğadan quyruq qısib",
"Oxutmuram, əl çəkin"- söylədi avam kasib,
"Millət tarac" olsa da, o vaxtdan hamı susub,
Susmağıyla bu millət qazdı özünə qəbir,
Rəhmət sənə, min rəhmət, ey müdrik dahi - Sabir!

Bu yuxulu millətə qalib gəldi istibdad,
Biganəlik törətdi sonda, gör neçə fəsad,
Qazaxlı rəhmət dilər, sənə ey böyük ustad,
Daha bu cəmiyyətə tənqid də kar eləmir,
Rəhmət sənə, min rəhmət, ey müdrik, dahi - Sabir!

SEVİRƏM DÜNYANI OLDUĞU KİMİ

Bu da bir yazıdır bəxtimə düşən,
Həyat gözlərimdə bir yuxu kimi.
Bağlansam kədərə nədir dəyişən?
Sevirəm dünyani olduğu kimi.

Gənclik təravətim solsa da belə,
Gözlərim qəhərdən dolsa da belə,
Saçıma ağ dəni salsa da belə,
Sevirəm dünyani olduğu kimi.

Əvvəli müəmma, sonu müəmma,
Oğulsan, başına dönəmə, dolanma,
Yorsa da, üzsə də, sıxsa da,,, amma,
Sevirəm dünyani olduğu kimi.

Yollar hamar olmur, qabarır, çökür,
Yaşıl yarpağı da küləklər tökür,
Şükür bu günümə, min kərə şükür,
Sevirəm dünyani olduğu kimi.

İLHAMAM, tükənməz, coşan təbim var,
Sevgiyələ döyünen, daşan qəlbim var,
Poladtək iradəm, böyük səbrim var,
Sevirəm dünyani olduğu kimi.

S A İ R L Ə R

Şeiriylə bəzər könül mülkünü,
Xəyal dənizində üzər şairlər.
Qəlbinin hissini, ruhun hökmünü,
Yazar, misralara düzər şairlər.

Sözə hünər verər, sözlə ucalar,
Haqqə sığınaraq, haqdan güc alar.
Sacına dən düşər, vaxtsız qocalar,
Hər yaşda məhəbbət gəzər şairlər.

Qələmi dost bilər, təbini həmdəm,
Ilham çeşməsində durular hərdəm.
Başında min fikir, əlində qələm,
Duyğu qanadında süzər şairlər.

Vurar aylar, illər ömrünə qamçı,
Süzülər varağa söz damcı-damcı.
Şeir olar dövləti, vari, qazancı,
Haqsızlıq görəndə küsər şairlər.

Bəsləyər qəlbində min arzu-istək,
Qayğısı yüz olar, sevinci tək-tək.
Əyilməz, qürurlu, məğrur qalatək,
Hər zülmə-əzaba dözər şairlər..!

Qazaxlı, şairlik bir sirrdir, özü,
Yolu haqq yoludur, hikmətdir sözü.
Bəşərə vurğundur urəyi, gözü,
Dünyani söz ilə bəzər şairlər...

MƏNİ BU HƏYATA SEVGİ BAĞLADI

Göz açıb dünyaya gəldiyim gündən,
Bir gözüm gülsə də, biri ağladı.
Nə qədər əzablar çəksəm də belə,
Məni bu həyata sevgi bağladı.

Bəslədim qəlbimdə xoş arzu, niyyət,
Yad oldu qəlbimə həsəd, kin, nifrət.
Ruhumu oxşadı sevgi, məhəbbət,
Məni bu həyata sevgi bağladı.

Aşıq bülbül oldum sevda bağında,
Cəh-cəh vurdum qonub eşq budağında.
Vüsala yetişdim bahar çağında,
Məni bu həyata sevgi bağladı.

Güclü iradəmlə aşdım sədləri,
Qoymadım yaxına qüssə-dərdləri.
Özümə dost bidim dürüst, mərdləri,
Məni bu həyata sevgi bağladı.

Yolumu azmadıım, əhdə düz oldum,
Nə özümdən razı, nə aciz oldum.
Könüllərdə nəğmə, dildə söz oldum,
Məni bu həyata sevgi bağladı.

İlhamam, borcluyam qələmə, sözə,
Sevgidə görmüşəm neçə möcüzə.
A dostlar, açıram sırrimi sizə,
Məni bu həyata sevgi bağladı.

SALAM OLSUN

Dərdi atıb bir kənara,
Gülənlərə salam olsun.
Sevincini dostlar ilə,
Bölənlərə - salam olsun!

Gəlib çatıb çətin dövran,
Sınaqdadır insan hər an.
Məhəbbəti dərdə dərman,
Bilənlərə - salam olsun!

İnsan ömrü bənzər çaya,
Yön almaz eyni məcraya.
Saf diləklə bu dünyaya,
Gələnlərə - salam olsun!

Ürəyində yurd həsrəti,
Qəriblik tale - qisməti.
Göz yaşlarını xəlvəti,
Silənlərə - salam olsun!

Qazaxlı, yaşınan yazı,
Yazılana yoxdu pozu,
Qəlbində xoş niyyət, arzu,
Olanlara - salam olsun!

İSTƏDİM

Camalını görən gündən,
Nə Günəş, nə Ay istədim.
Əl açaraq İlahidən,
Səni ömrə pay istədim.

Qərq olurdu dərddən gəmim,
Baxışında itdi qəmim.
Baş qaldırıdı sevgi dəmim,
Tənha qəlbə tay istədim.

Gülüşündən nurlandı göz,
Dodağında bal oldu söz.
Hicran dedi, bir az da döz,
Vüsal həftə, ay istədi.

Təzələdim yaddaşımı,
Atdım qüssə-qəm daşını.
Sinənə qoyub başımı,
Ruhuma lay-lay istədim.

Qazaxlı vurğundur qaşa,
Zülfün, xalın bir tamaşa.
Vida edib fəsli qışa,
Ömrü bahar, yay istədim.

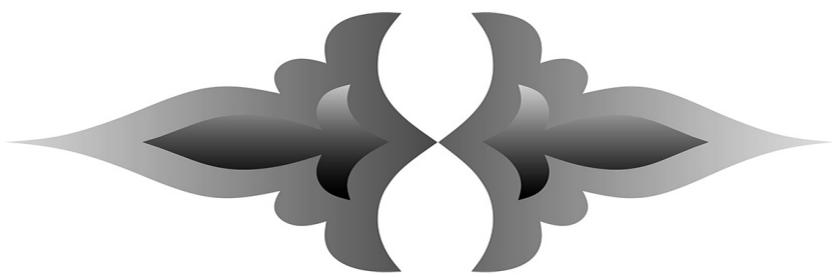
GEDİRƏM HAQQ A DOĞRU

Hey baxıram yollara,
Yolun sonu görünmür
Gücdən düşmüş ürəyim,
Əvvəlki tək döyünmür.

Uçub gedən gəncliyim,
Qayıdır gəlməz daha.
Qalmayıbdır bir seçim,
Həyat ölümən baha.

Ömrün qəmli günləri,
Xəbər verir payızdan.
Qorxmur ürəyim artıq,
Soyuq, şaxta, ayazdan.

Təsəllim budur yalnız,
Son qoyam qəmə-aha.
Gedirəm haqq a doğru,
Yol uzanır Allaha....

RƏŞİD BƏRGÜŞADLI

NAMUS DAĞI

(*hekayə*)

Yas məclislərinin birində molla deyəndə ki, cəhənnəm əzabının bu dünyadakı tek işartisi böyrək daşının ağrısıdır, böyrəyimin ağrısı səksənib dik atıldı, elə bil məni içəridən qəməltiylə doğradılar. Allah heç kimə göstərməsin, həqiqətən dəhşətli əzabdır! Çoxları Gürcüstandakı mineral suların böyrək daşını əritdiyini demişdi. Dedim, -"Ölmək, ölməkdi, ta xırıldamaq nədi!?" - vaxt itirmədən bir aylıq otaq tutdum, arvad-uşağımı da götürüb maşnimla Sairmə yolunu aldım əlimə, yollarda dincələ-dincələ iki günə gəlib çatdım Gürcüstanın Sairmə sanatoriyasına.

Şükr Allahın kərəminə, ensiz bir dərədə neçə dərdin dərmanı varmış, özü də günü qırx lariyə, bizim pulla iyirmi manata... Hər bulaqda bir dərdin dərmanı var - göz, revmatizma, mədə xorası, böyrək daşı, dəri xəstəlikləri, hələ, qıjnov çayın farelini demirəm. Zavallı balalarım elə bil cənnətə düşmüsdülər. Six meşəli sıldırımların dibində oturub ürkəkdolu təmiz hava almaq nəyə desən dəyordi. Sairmənin göz oxşayan təbiətinə baxdıqca düşünürdüm, - "Vallah, belə götürsək, Qafqazda ən avam xalq bizik! El-aləm, gör, haralarda yaşayır, biz də əlimizdəkini erməniyə, gürcüyə verib gedib pir deyib yapışmışıq Mil-Muğanın irəmələrindən. Halal xoşları olsun, lap özümüzün ləzgisi, kürdü, avarı, talişi da meşəli, dağ-dərəli yerləri məskən seçir, biz isə yenə Aranı qucaqlayıraq, Abşeronun şoran torpağını tutuya kimi gözümüzə sürtürük. Axı nə var bu ilan mələyən düzlərdə, əkib-becərmək elə bizim boyumuza biçilib? Erməninin boynunun kökündən bas düzəngahlara, qoy öküz kimi işləsin, sən də otur dağlarda, buz bulaqlı meşələrdə şah ki-

mi kefini çek da"...

Nəysə, lənət şeytana, mətləbdən uzaqlaşdım. Bir sözlə, Bakının toz sovuran isti avqust küləyindən canımızı qurtardığımıza hamımız sevinirdik. Uşaqlar bütün günü həyətdə gəzib-oynayır, mən isə həkimlərin yazdığını prosedurları qaçırmamağa çalışırdım. Sonbeşik qızım Selcanı həyətdən yiğişdirə bilmirdik. Dörd yaşı var, öz balamdır deyə demirəm, çox istiqanlı, qaynayıb-qarışan uşaqdır. İlk gündən Sairməyə elə valeh olmuşdu ki, bizə dinclik vermirdi, elə, -"Anuşla oynamaq istəyirəm" - özünü yerə çırpıb dad deyirdi.

Sairməyə gəlmişimizin beşinci günüydü, vannadan yenicə qayıdır uzanmışdım. Yoldaşım Selcanın biləyindən yapışıp güclə otağa saldı. Uşaq hönkür-hönkür ağlayırdı.

- Burda da qoymazsan rahat duraq! Niyə ağladırsan uşağı! - yoldaşima açıqlandı.

- Yapışıp bir gürcü uşaqdan, əl çəkmir ki, -"Qoy bacıyla oynayım!"

-Qoy oynasın da, nə var ki bunda?!

-Dilini bilmir axı, həm də xalxın evinə gedir...

-Uşaqların öz dili olur, dəymə, qoy oynasınlar. - Üzü divara çönüb ədiyalala büründüm. Amma uşaq kirimek bilmirdi. Naəlac qalib özüm onu həyətə düşürdüm. Gül-ciçəkli meydancada uşağın gözü kimi-sə axtarır, kəlməbaşı: - Bəs Anuş hanı? - deyib gözünün müütüünü axıdırdı. Uşağı bir qədər ovudub bir gürcüylə ölkələrimizin dərdindən-sərindən danışındıq ki, birdən Selcan sevincək böyrümü dürtmələdi: - Odey, Anuş gəlir! - barmağıyla göstərdiyi səmtə baxdım. Cavan ər-arvad qarayanız qızçığazın arxasında əllərində plastik stəkan su içməyə gəlirdilər. Şirin uşaq idi, özümün də qanım qaynadı Anu-

şa. Selcanı görcək, düz bizi tərəf götürdü. Qızım gözlərini yazıq-yazıq üzümə dikdi. "Uşaqlar niyə bu qədər məsum, günahsız olur, görəsən?" - Get, get bacıyla oyna - söz ağzından çıxan kimi qızı tərəf elə götürdü ki, bir-biriyələ toqqusanda az qaldı yixılsınlar. Heç doğma bacısını, məhlədəki həmyaşıdlarını, gəlinciklərini belə sevmirdi Selcan. Cüt-lük yanımıza çatanda kişi ayrılib bizi yaxınlaşdı. Əl verib gürcüçə bildiyim tek sözü dedim, - "Qamar coba". O, rusca "zdrastvuy" deyib salamımı aldı. - "Bunlar rus dilinə qadağa qoyublar axı" - səki, uşaqların birlikdə oynaması üçün ondan icazə alacaqdım. Bir az şübhəli gəldi mənə, soruşdum, - Gürcü deyilsiniz? - Yox, erməniyik, - deyəndə elə bil təpəmə bir qazan qaynaq su əndərdilər. Bir andaca qanım it qanına döndü. Ən murdar və iyrənc əli sixdiğim üçün özümdən iyrəndim, əlimi şalvarıma sildim. Mən iyirmi il olardı ki erməni görmürdüm. Torpağıma soxulan və tankımızın altında xincimladığımız ermənini axırıncı dəfə 1993-cü ilin oktyabrında Ağdamın Papravənd kəndində görmüşdüm. Kim nə deyir desin, amma müharibənin "tüfəng dövründən" tutmuş, ta atəşkəs dövrünədək bu haramzadalarla əlisilahlı döyüşən, iki dəfə yaralanan biri üçün bu görüş əsl dəhşət idi və indi dərim səriyir, tüklərim biz-biz olurdu. Elə andira qalmış böyrək daşını da Qarabağın soyuq səngərlərində canıma yiğmişdim. O, sual dolu baxışlarıyla üzümə kilidlənib nəsə soruşmaq isteyirdi. Mənimse artıq danışmağa gücüm yox idi və indi gözüm qızımı axtardı. Balacalar çəməndə gülə-gülə kəpənək qovurdular. - Selcan! - səsimdəki hırsı qızım da duyu, ikisi də yanımıza gəlib üzümə baxdilar. - "Ata, qoymursan oynamaya?" - uşağın üzündəki bu ifadəni ancaq korlar görməyə bilərdi. "Yox" desəydim özünü didib-tökəcəkdi, - Gedək yeməyimizi yeyək, sonra oynayarsınız, - biləyindən bərk-bərk yapışdım. Anuş erməni dilində qızıma nəsə dedi və hər ikisi təkrar görüşmək ümidiyle müvəqqəti ayrılığa candərdi razılaşdılar. Selcanı evə gətirib anasının üstünə itələdim, açıqla, - Anuş dediyiniz uşaq gürcü yox, it küçüyü - erməniymiş! Bir bu çatmirdi! Uşağı yanında hərlə, qoyma o uşaqla oynasın! - qapını arxamca çırpdim. Yoldaşımın gözləri bərəldi: - Nə danışırsan!? Bəs xəberin var ki, onlar bizim divar qonşumuzdu?! Yan otaqda qalırlar...

- İşə düşmədik..?! "İlanın zəhləsi yarpızdan gedir, o da gəlib yuvası ağızında bitir"! Cəhənnəmə olsun, sən uşağı gözdən qoyma! - cin atına mindim. Onsuz da hövsələsizəm, indi isə özümə heç yer tapa bilmirdim. Elə bil ki, dörd yaşı uşağım böyük, bağışlanmaz günah işlətmışdı, doğma bala bir anda

gözümdən düşmüdü. Hər şey cəhənnəm, bir erməniylə qonşu olmanın töhmətini heç cür götürə bilməzdəm. "Səni lənətə gələsən, şeytan! Cənnət kimi yerdə dincliyimi pozdun! - axşam yeməyindən sonra müşətəri qeydiyyatı otağına yaxınlaşış yerimizi dəyişmək üçün başqa otaq soruşdum. - Bütün otaqlar doludur, heç cür mümkün deyil - deyəndə əsəblərim uğuldadı, ətim ürpəndi..."

...Hər dəfə bu erməni ailəsini həyətdə asudə gəzən görəndə vurağan öküzə dönürdüm. Məni qınamayın, bu dünyada erməninin varlığı məni iyrəndirir. Hər millətin baltaya sap olanı var, ancaq bu millət qonşuya xəyanətə göz yumdusa, yediyi çörəyə tüpürdüsə, ayaga qalxıb öz qudurğan, əfi kimi zəhərli satqınlarının başını əzmədisə, mənim gözümdə alçaq və nadan xalqdır. Erməni xisləti deyilən şey danılmazdır, bu barədə Teymurləng, Düma, Puşkin, Qobusnamə, Sədi Şirazi və onlarla başqaları da deyib. "Ermənilər dünyanın ən pis ağ dərili nökərləridir. Onlar şərəfsizdirler, ogrudurlar. Onlar yalnız qorxu və kötək altında sakit olurlar" - bunu ki mən deməmişəm, bu Adam Metenin sözüdür. Düz də deyir! Bəli, erməni Qafqazın üz qarası, dünyanın qara ləkəsidir! Məni qanıma qəltən edin, lap qoy övladlarım gələcəkdə yenə birlikdə mehriban yaşamış olsun, amma bu qəti fikrimdir - erməniylə qonşu olan çomağı əlindən yerə qoymamalıdır!

"Boynunu yerə soxum, məğlub ordunun rəzil əsgəri! Erməniyə uduzduğun bəs deyil, hələ sanatoriyalarda böyrək daşını tökməyə gəlmisən! Öl qurtar səni!" - qaysaq bağlamış yaramın qabığını qoparmışdı bu erməni ailəsi. Onların məni heç vecə almaması, dədəsinin evindəki kimi asudə gəzməsi isə mənə lap od qoyurdu. Daha eşiyyə də az çıxırdım. Birdən Selcan Anuşa tərəf dartinanda dalına yağlı sillə çəkir, göz yaşına baxmadan amansızca onu susdururdum. On altinci günüməndən başlayaraq istirahətim bax, beləcə zəhərə döndü...

* * *

...Bir gecə yoldaşım hövlnak məni silkələyib yuxudan oyatdı, - Başımıza kül oldu, dur! Selcan otaqda yoxdu, uşaq itib! - bir anda Sairmənin ulduzlu səması, aylı gecəsi başıma firlandı. İlk ağlıma gələn qonşu ermənilər oldu - "Bunlardan nə desən gözləmək olar!" - yerimdən dik atıldım. Hamama baxdım, çarpayıların altına boylandım, balkona, dəhlizə, foheyə cumdum - uşaq heç yerdə yox idi. Üzümə üz tutub qonşunun qapısını təpiklədim. Qapını üzümə "dığa" açdı. - Uşaq itib, Anuşun yanında deyil ki?! - özümü içəri təpdim. Arxamca otağın işığını yandır-

di. "Anuş!" - onun da gözləri bərələ qaldı, Anuş da qeyb olmuşdu. Dığanı xirdəklədim, - Alçaq kopa-yoğlu, hani uşaqlar!? - bağırkıma "haxçık" də yuxudan oyandı. Qadın Anuşun itdiyini biləndə cəld balkona cumdu, sonra gülümşəyib barmağı ilə bizi çagyrdı. İkimiz də balkona çıxdıq və gördük ki, Anuş üzüştə, atasının idman pencəyinin altında kirpi kimi yumrulanıb, yanğını Selcanın o üzdən uzatdığı əlinin üstünə qoyub yatıb. Sən demə, balkonlarımız arasındaki arakəsmə nazik azbest lövhədənmiş və altlığı uşağın başı girəcək qədər hündür imiş. Üzüstə erməninin balkonuna uzandı, arakəsmənin o üzündə müşil-müşil yatan qızımın məsum nəfəsi üzümə toxundu. Dığa Anuşu qucağına alıb ehmalca yatağına uzatdı. Öz otağımıza qayıdırıb balkona çıxdı. Qızım yun ədyalın altında yuxulmuşdu. Onu vurmağa əlim gəlmədi - "Uşaq nə bilir ki, erməni nədir, düşmən nədir, düşmənə necə nifrət etmək lazımdır?" - qucağıma alıb yatağına uzadanda gözlərini açdı. Üstünü örtəndə qorxa-qorxa bircə bunu dedi, - Ata, Anuşu evimizə aparaq? Mən istəyirəm ki, Anuş mənim bacım olsun... - və doyunca oğurluq görüşdən sonra şirin yuxuya getdi. Bundan sonra yatmaq olardımı? Baxdım ki, qonşumun işığı hələ də yanır. Siqaret yandırıb balkona çıxdı, ermənini səslədim. Birnəfəsə, - Rədd ol, get burdan! Səni görmək istəmirəm! Yoxsa əlimdən bir xəta çıxacaq! - deyib siqareti çırtmayla həyətə tulladım. "Əgər getməsələr, zorla qovacağam" - daha əlim gicisirdi...

* * *

... Sübh tezdən durub bulağa gedəndə gördüm ki, erməni foyedə durub. Salam verdi və əlindəki məktubu mənə uzatdı, - Biz bu gün burdan gedirik. Mən gedəndən sonra bu məktubu oxuyarsan... Salamat qal - başını yerə dikib otaqlarına keçdi. Paketi açdım, otelin emblemi olan vərəqlərdə uzun-uzadı rusca nə-sə yazmışdı - öz-buüzlü iki vərəq idi. "Məndə məktub oxuyacaq hövsələ hardadır?" - istədim dəhlizdəki zibil qabına atım, ancaq bulaqdan qayıtdıqdan sonra oxumaq üçün qatlayıb arxa cibimə qoydum.

Otağa qayıdanda saat səkkiz idi, uşaqlar hələ də müşil-müşil yatırdılar. Ehmalca yerimə uzanıb erməninin məktubunu oxumağa başladım:

Adım maraqlı olmaz yəqin ki, sən, sadəcə "erməni" deyərsən. Yerevandakı ali məktəblərin birində müəlliməm. Bizdə də türklərə nifrət etməyi öyrədir-lər, amma sən, deyəsən türklərin ən hırsılışı, əsl erməni düşmənisən. Bu məktubu ona görə yazmağa qərar verdim ki, sən də biləsən, niyə bizim övladla-

rimiz bir-birinin dillərini anlamadığı halda bu qədər isinişə bildilər? Və Sairmədən səndən qorxduğum üçün yox, Siranuşla Selcanın böyük bir sərrin üstünü aça biləcəklərindən qorxub gedirəm. Sənin nifrət dolu gözlərin bəzi şeyləri sezməmiş burdan getmə-yimiz məsləhətdir və indi sənə bu sirri açmağın heç bir qorxusu yoxdur. Siranuşun həyatını sənə danişa-cağam. Vicdanın sakitliyindən qiymətli şey yoxdur, qoy sənin də vicdanın azca rahatlıq tapsın, mənim də. Yaradan bir gün bütün sirlərin üstünü onsuz da mütləq açacaqdır. İndi isə dinlə...

Səkkiz il ailəliydi, amma övladımız olmurdu. Heç bir müalicə dərdimizə əlac tapmadı. Arvadımla ayrılmış da istəmirdik. Bir gün bizim kimi övlad-sızlıq dərdi yaşıyan dostum mənə dedi ki, - "Mən Qarabağda valideynlərini itirmiş bir oğlan uşağını övladlığa götürmüşəm. Əgər sən də istəsən, valideyn himayəsinə ehtiyacı olan yetim uşaqlardan bərini götürüb saxlaya bilərsən". Arvadıma bu təklifi edəndə sevindi və - "Amma qız uşağ götürəcəyik!" - dərhal razılaşdı. Vaxt itirmədən dostumun verdiyi ünvana - Mardakertə yollandıq. Axtardığımız uşaqlar ya oğlan uşağı çıxdı, ya da qız uşaqlarını arvadım bəyənmədi. Əlibəş Stepanakertə qayıdarkən kəndlərin birində hamile bir gəlin qarşımıza çıxdı. Əlin-də vedrə, yolun qıraqındakı bulaqdan su götürməyə gedirdi. Arvadım gəlinə işarə edib: - Hamiləlik gör qadına necə yaraşır? Axı niyə mən hamilə qala bilmirəm, niyə öz övladımı özüm doğa bilmirəm? - mənə qııldı. - Yol məni yorub, həm də susamışam, gəl düşüb su içək, həm də bir az gəzişək, ayaqları-min keyi açılsın - dedi. Bulağın yanında maşını saxladım. Bayaqqı gəlinlə salamlashaq. Gəlin çox gözəl idi. Arvadımin gözü qadının qabarmış qarnında və dolu döşlərində qalmışdı. Arvadım ondan soruşdu: - "İlk uşağınızdı?". Gəlin bir az da acıqla: -Yox, beşinci olacaq, - deyəndə arvadımin dərdi açıldı, - Amma mənim heç biri də olmur... - köks ötürdü. Gəlin tərs-tərs mənə baxdı, - Ərindəndir, yoxsa səndən? - arvadıma sual verəndə, düzü, qadındakı sırtıqlıq məni üşütdü. Arvadım: - Məndəndir - dedi. Amma yalan danışındı, mənim qüsürüm idi. Gəlin: - Əgər razılaşsan gələn dəfə ərindən də bir uşaq doğa bilərəm sə-ninçün, - üzümə irişəndə onun yarasığı lap gözümüz-dən düşdü. - Axı sən fahişəyə oxşamırsan... Sənin ərin buna nə deyər? - arvadım deyəsən onu ciddiyə alırdı. Elə bil, arvadımı ovsunlamışdı, imdad dolu gözlərini gəlinə elə zilləmişdi ki, sanki bu saat onun ayaqlarına döşənib yalvaracaqdı. Gəlin: - Kəndin bütün kişiləri, bu kəndə qonaq gələn hər erməni mə-nim ərimdir. Bir türk qızını zorlamağın ləzzətini y-

qin ki, sənin ərin də qaçırmaz...

Məni vahimə götürdü. - "Bu gözəllikdə qadın bu qədər həyasız olarmış!"... Daha bayaqkı gözəllikdən iyrənirdim. Arvadım: - Qarnındakı uşağın atası kimdir, bilmirsən? - arvadım onun hər sözünə sidq ürək-dən inanırdı. Bu iyrənc söhbəti dinləməmək üçün bir qədər aralandım.

-Allah bilir hansı donuzun zibilindəndir! - su dolu vedronı əlinə aldı.

- Bəs uşaqlarına necə baxırsan? Necə, nəylə donanırsan?

-Uşaqlarımı əlimdən alıb aparırlar. Allah bilir, ya satırlar, ya da qol-qıçlarını sindirib diləndirirlər... - bunu eşidəndə tükərim biz-biz oldu. - Evin varmı, səninlə bir az yaxından tanış ola bilərəmmi? Sən bu uşağı neyləyəcəksən? - arvadım qır-saqqız olub yapışmışdı bu arsız gəlindən. - Hə.., evim var. Donuz tövləsini təmizləyib mənə veriblər. Bu uşağın aqibətini isə ancaq Armen bilir. Bəlkə istəsəniz elə si-zə satar...

- Uşaq neçə aylıqdır?

- Bu gün-sabahlıq.

- Bəs niyə ağır şey qaldırırsan, axı sənə olmaz?..

- Bu qayğını evdə ərinə göstərərsən... - elə bil heç insan görməmişdi.

- Niyə acığın tutur, axı mən də qadınam, səni başa düşməyə çalışıram...

-Mən isə nə vaxt qadın olduğumu heç xatırlamıram. Məni rahat buraxın, işinizin dalınca gedin, - bunu deyib asfalt yolu keçdi.

Arvadımı yanladım: - Başına hava gəlib, nə etmək istəyirsən? Yoxsa yüz kişidən əmələ gələn bir uşağı övladlığa götürmək istəyirsən? Sən ona inanırsan, bəlkə o bizi barmağına sariyır?

Arvadım:

-O yalan danışmir. Həm də qız doğacaq, anası kimi gözəl bir qız. Addımlarına bir bax...- heç nə başa düşə bilmədim.

-Mən bu uşağı götürəcəyəm. Anası çox sağlamdır, gözəldir. Başa düşmədinmi, o əsir düşmüş türkdür. Deməli övladını heç vaxt axtarmayacaqdır və gələcəkdə də başımıza dərd açmayacaq. Məni sevir-sənsə, bu işdə mənə kömək elə...

Cox çək-çevirdən sonra əlacım kəsildi, ona təslim oldum, - "Bəlkə də qismətimiz belədir". Arvadım yürüüb su vedrəsini onun əlindən almağa çalışdı, lakin, o buna razı olmadı. Ayaqlarımı sürüyə-sürüyə onların dalınca getdim. Həyətə girəndə darvazanın cırıltısına yaxası-başı açıq yekəqarın biri bizi görçək yerindən dik atıldı. Yaxasını düymələyərək üstümüzə cumdu:

- Kimsiniz, nə istəyirsiniz?! - pörtmüdü, nəfəsi şərab qoxurdu.

- Yoldan keçirdik, dedik bir yorğunumuzu alaq - söz ağzımdan çıxdı.

Kişinin eyni açıldı: - Qorxutdunuz məni. Dedim, yəqin yenə ya müxbirlər, ya da Avropanın sülhməramlı avaralarınız. Nədi, türk qızı istəyirsən? Qurbanı sənə. Ancaq onun bu halında inanıram ki, bir ləzzət ala biləsən... Amma özün bilərsən, belə də xoşdursa, buyur onun evinə -burnuyla üstü qamışla örtülümiş alçaq damı göstərdi. İçimdən bu gəlinin yaşadığı evi görmək keçdi, amma arvadım məndən qabağa düşdü. İçəri girəndə buranın həqiqətən köhnə bir mal tövləsi olduğuna əmin olduq. Lakin, qız buranı elə səhmana salmışdı ki, onun təmizkarlığına həsəd apardıq. Damın bir küncündə emalı qopub tökülmüş cuqun hamam vannası dururdu. Divarda ağac budağından asılıqan düzəldib paltarlarını üstünə sərmişdi. Digər küncdə yataq yeri idi - taxt və bir cüt əsgər döşəyinin üstünü yun ədyalla örtmüdü. Köhnə şifonerin gözlərinə səliqə ilə qab-qacaq yığmışdı. Arvadım onun qolundan yapışib taxta oturdu, özü də yanında, - Danış, danış görün sən kimsən, bura necə düşmüsən, adın nədir?

Qız:

-Suren adımı Zeynəb qoyub, - deyirdi, kimdirəm, türk artisti olub. Bircə onu bilirəm ki, türkəm və türk olduğuma görə ən ağır təhqirlərə dözməliyəm. Amma heç özüm də bilmirəm ki, türk olmaq niyə bu qədər rəzalətmiş... Gözümü Surenin qucağında açmışam. O ələndən sonra isə Armenin himayısındə qalmışam.

- Armen səni çox incidir?

- Yox, niyə incitsin ki? Nə deyir onu da edirəm, amma hərdən çox içəndə bərk döyü. Məni qəfəsə salmış canavar kimi hamiya göstərməkdən zövq alır. Mənim doğduğum uşaqların hesabına yaxşı qazanır da, - mən doğuram, o isə fransız müştərisinə satır...

Armenin içəri girməsilə söhbət yarımcıq qaldı, - Hə, xoşunuza gəldi türk qancığının evi? Türkün dişi boz qurdudur bu, ehtiyatlı olun ki, sizi gəmirməsin... - irişərək ərp bağlamış dişlərini göstərdi. -Qancıq sənin anandır! Sənə neçə dəfə demisəm ki, özgə qadın yanında məni alçaltmağına dözmürəm, erməni köpəyoğlu!

Armen onun üstünə cumub yumruğunu düyünlədi, - Erməni mənə deyirsən! - Zeynəbi vurmaq istəyəndə arvadım özünü qabağa verdi, - Axı o hamilədir! - yumruğunu havada tutdu. Zeynəb heç tövrünü də pozmadı, - Nədi, erməni deyilsən? Di qudur-

ma yenə! Bu adamlar uşaq almaq isteyirlər. Pullu müştəriyə oxşayırlar, sən bir bunu düşün... - dedi. Armen bu dəfə özünü bizə göstərərək bağırdı: - Bunlar bizim özümüzünlərdir, müştəri deyillər! Sənə yüz dəfə demişəm ki, bir erməni sənin ürəyini də istəsə, fikirləşmədən çıxar ver!

Zeynəb həminki soyuq tövrlə: - Nə deyirsən, indi çıxardım verim, yoxsa insan kimi doğub verim?

- Türk insan deyil, sən insan kimi doğa bilməsən!

- Yaxşı di, anqırma, türkcə doğaram... - Armen coşduqca bundan açıq-açıqına ləzzət alırdı. Armen səsini bir az yumşaltdı: - Neçə günə doğa bilərsən!

-Sancılarım 3-4 gündür başlayıb, yəqin çox çəkməz. Sonra bizə çönbüb, - Əgər gözləyə bilərsinizsə, qalın, doğum, uşağıınızı götürüb aparın... - elə rahat, soyuq damışındı ki, onda zərrə də olsun analıq, qadınlıq işartisını sezə bilmirdim, elə bil bazar satıcısıydı.

Uzun sözün qisası, qalası olduq. Arvadım pul verdi ki, Zeynəbin doğuşu və yaxşı qidalanması üçün nə lazımdırsa alım. Dörd gündən sonra Zeynəbin doğuş sancıları tutdu. Arvadım hay-həşir saldı ki, həkim çağırıq. Ancaq Armen qoymadı, - Öyrəncəlidir, donuz kimi doğacaq!

Elə bil öz doğma arvadım idi doğan, - Armenlə çaxır içir, həyəcanla nəticəni gözləyirdim. Qulağım tövlədə idi. Körpənin səsi gələndə mən artıq tər içində üzürdüm. Arvadımın dediyi kimi Zeynəb qız doğdu - bizim Siranuşu. Anuş on gün anasının südünü əmdikdən sonra, Armen dedi ki, - Əgər bir neçə gün də anasının südünü əmsə, uşaq türk olacaq, götürün uşagini zi və gedin. Armenə bir az pul verib qızımızı da götürüb evimizə yollandıq. İndi aydın oldumu ki, Anuşla qızın niyə bir-birinə belə mehr salıblar..?

Əgər Zeynəbin erməni əlinə necə düşdüyünü də bilmək sənə maraqlıdırsa, onu da deyim. Armen damışındı ki, onun anası öz körpəsini (yəni Zeynəbi) və qoca qaynanasını xilas etmək üçün meşəni kəsə yolla çıxməq istərkən Surenин dəstəsinin əlinə düşür. Döyüşülər qocanı və Zeynəbin anasını gözləri doyanadək zorladıqdan sonra güllələyiblər. 5-6 aylıq körpəni də murdarlamaq istərkən Suren deyir ki, - "Qoyun bir az böyüsün, sonra hamımız işinə baxarıq. Bizə türklərə döyüşmək üçün türk südü əmmiş oğlanlar lazımdır". Zeynəbi bir erməni ailəsinə verirlər. Qız erməni evində nökər kimi böyüyüb, erməni dilini öyrənir. Doqquz yaşı olanda Suren qızı geri alır və qızın 14 yaşı olanda Zeynəb ilk uşağına yarımçıq salır. Sonralar Suren minaya düşüb ölüür və qız onun döyüşülərindən biri olan həmin Armenin

himayəsinə keçir.

Hə..., ta o gündən bu günədək qızımın bir türk qadından doğulduğunu unutmuşduq. Lakin sənin qızınla qeyri-adi yaxınlığı məni narahat etməyə bilməzdii. Çünkü, Armenin o vaxt dediyi -"Anası çox əmizdir-sə, qızının türk qanı coşacaq"- sözü qulağında səsləndi. Mən elm adamıyam. Bu dilbilməz körpələrin qan yaxınlığından gələn məhrəm mehribanlığını heç bir elm izah edə bilməz. Siranuş bir türk qızını görməklə, anadan aldığı südü-qanı türklüyü coşdurmuşdu canında. Yoxsa, qaraqabaq qızım hətta, baxçada öz tanıldığı qızlarla da belə mehriban olmayıb.

Biz düşmən olsaq da, düşmən qadınından doğulan uşağın atasıyam. Qızımı əlimdən alacaq bir türkü təsəvvürümə gətirəndə özümə yer tapa bilmirəm. Səni, qızımı əlimdən ala biləcək həmin qorxunc türk olaraq gördüm. Bütün gecə bu məktubu ona görə yazmadım ki, Zeynəbin, Zeynəbin anasının və uşaqlığında elektrik lampası partladılaraq iztirabla öldürülən nənəsinin başına gətirilən iyrənc oyunlarla bağrını çatlaşdırıb sənə acıq verəm. Yox, mən sən düşündüyün qəddar ermənilərdən deyiləm. Bunu ona görə yazdım ki, biləsən, Anuşa ömrümün sonunadək doğma atası kimi əziz olacağam, onun qayğısına qalağam. Əgər taleyi gotırsə, bir türklə ailə qurmasına da mane olmayacağam. Bunu niyə istədiyimi heç özüm də bilmirəm, - bu sadəcə vicdanımın səsidir. Bəlkə də evimdə bir türk böyütməyin qorxusundandır. Bilmirəm... Sənə bir şey deyim? - Cox məğrur və şərəfli millətsiniz. Hərdən özümüzünlərdən çox fərqləndiyim üçün öz-özümə, - "Kaş ki, mən də türk olaydım. Bəlkə elə mənim də canımda türk qanı var?" - düşünürəm. Sizinlə rəqib olmaq hər millətə başucalığı gətirərdi. Ancaq erməni əsgəri ilə türk əsgərini üz-üzə qoyan məkrli əllər Ermənistanın belini yaman qırdı. Kaş ki, sizinlə yenə dost ölkə olaydıq. Onda neft-qaz kəmərləriniz İrəvan ərazisindən...

...Məktubun gerisini oxuya bilmədim. Gözlərim dolmuşdu, heç nə görmürdüm, həm də mətləb erməni çaqqallığına keçirdi. Höñkürtüm uşaqları yuxudan oyatdı. Doğmalarımın üzümə zillənmiş sual dolu gözlərindən gizlənmək üçün tələsik dəhlizə qaçdım. Qonşu otağın qapısını xeyli yumruqladım, təpiklədim. Açılan olmadı. Aşağı, qeydiyyat otağına cumdum, - "244-cü otaqdakı erməni ailəsini görmədiniz!?" - soruştum. Qız kompüterdə bir neçə saniyə eşələnib - "Hesabı ödəyib getdilər" - dedi.

-Haraya!?

-Mən nə bilim haraya!

-Sizdən də cavab alınca adamin ürəyi üzülür, ko-

bud heyvərələr!.. - gürcüyə bağırıb həyətə qaçdım, bağlı axtardım, yeməkxanaya göz gəzdirdim, bulaqların hamısına baş vurdum. Amma Anuş balamın izitozu da yox idi. Başıalovlu yoldaşım məni korpusun gırəcəyində qarşılıdı, - Nə oldu sənə, niyə ağlayırın?!

- Anuşgil gedib, Selcanın Anuşu gedib!.. - yuxarı qalxdıq.

- Erməni Anuşu deyirsən?!?

- O erməni deyilmiş, türküymüş - azərbaycanlı balasımı... - ona hər şeyi danişdim.

- Nə danişırsan! Bay anan ölsün! Can, can, yazıq balam!!! - analar dərdi daha yaxşı anlayırlar axı...

- Selcan bunu hardan bilirmiş, o bunu necə hiss edə bilərdi ki? O, Anuşla öz dilində danişirdi, hərəsi öz dilində, amma bir-birini anlayırdılar! - başıalovlu qalmışdım. Arvadımın da əli ağızındaydı. Otağımıza girəndə uşaqların sual dolu gözlərilə toqquşdum. Bilirəm ki, ağlayanda gözlərim qıpçırmızı qızarır. Selcan bu halima qəhərlənəndə, - Anuş balamız gedib, qızım... - balamın boynunu qucaqladım, bağırmı basdım. Selcan da mənə qosıldı, - Mən də Anuşla gedirəm, mən Anuşu istəyirəm, ata!.. - zarıdı. Onu Anuşla oynamaya qoymadığımın utancını göz yaşlarına döndərdim. Balamın üz-gözünü duz kimi yaladım, - Bağışla, mələyim, keç günahimdən...

- Üzmə özünü... Taleyin üzü qara olsun. Yazıq uşaqq... - yoldaşım uşaqq kimi qoluma girdi, başımı sığalladı.

- Bu nə müsibətdi başıma gəldi, ay Allah! Axı balaca qızçıqazın nə günahı vardi? Doyunca oynamaya qoymadım! Əclaf erməni, Anuşumu hara apardı, görəsən?

Böyük qızım:

- Ata, Anuş hardan sənin balan oldu!? Tapıb neyləyəcəksən, övladlığa götürəcəksən? Yəni bir erməni uşağından ötrü qanını bu qədər qaraltmağa dəyərmi? Bura Anuşu görməyə gəlməmiş? - böyüyümün 16 yaşı vardi, ağılı kəsirdi hər şeyi.

Yoldaşım ona bozardı: - Kəs səsini! Sən belə şeyləri hələ bilməzsən! Sən nə bilirsən ki, müharibə nədir, müharibənin vurduğu yaralar necə olur! - uşaqlar pərt olmuşdu bu qanqaraçılıqdan. Onlara nəyisə izah edəcək halim qalmamışdı. Üz-gözümüz yümaq üçün hamama girdim. Otaqdan həyat yoldaşımın qızımı astadan dediklərini aydınca eşidirdim, - Atanla bir də belə köntöy danişma! Sənə hamilə olanda atan göz yaşlarına da baxmamışdı, məni təktənha qoyub getmişdi müharibəyə. İndi yarasının qaysağını qopardı bu erməni küçük'ləri. Bu saat desə ki, - "Ermənistana Anuşu axtarmağa gedirəm", -

dünya-aləm yiğışsa da, qabağını ala bilməz. Odur ki, səsini kəs, yoxsa sənə əl də qaldırar...

Qızım:

- Bir erməni uşağına görə doğma qızına əl qaldıracاق?! - yazıq balam nə bilsin dərdim nədir...

- Anuş erməni deyilmiş, əsir düşmüş azərbaycanlı qadının övladiymış...

Qızım heyrətlə, - Zarafat edirsınız! Vay..., yazıq uşaqq... - deyəndə kürəyimdən bir sancı qalxdı ki, böyrək daşının ağrısı bunun yanında toya getməli oldu. Nə qədər gücəndimsə, nəfəsim çatmadı, ciyərlərimdəki qəhəri öskürə bilmədim. Tövşüyə-tövşüyə otağa gəldim, arvadıma: - Artıq burda heç nə mənə xeyir eləməz, yir-yığış elə, günortadan sonar evə qayıdırıq... - dedim.

- Di yaxşı, dəliliyin tutmasın! Unutmağa çalış, get müalicəni götür! Bura yas qurmağa gəlməmişik ha... - xanımım könlümü almaq istəyirdi.

- Kaş gəlməz olaydıq... Qayınanası gəlinin gözü qabağında, şəhid oğlunun arvadı - doğma gəlini qayınanasının gözü qarşısında təhqir olunmuş ana-bacımızın, əsir düşmüş Zeynəbimizin göz yaşlarını içmək istəyirəm, arvad, başqa heç nə istəmirəm...

- Ata, amma bura çox yaxşı yer idi... Bəs böyrəyin? - qızımı başa düşürdüm.

- Qoy çəhənnəm olsun belə böyrəyi. Böyrəyimin ağrısına dözərəm qızım, amma bu dağa dözmərəm. Anuşla doyunca oynamaya qoymadığım balamın üzünə baxa bilmərəm. Burda indi hər şeydən Anuşun qoxusunu alıram. Onu bağırmı basıb məni bağışladığını görməyəcəyəmsə, burda qala bilmərəm. O isə artıq gedib buralardan. Məni başa düşün, burda dağların arasında sıxışib dəli olaram, bu qeyrətlə gürcünün üzünə dik baxa bilmərəm. Mən bu dərdi ancaq öz biqeyrətlərimizin yanında sindirə, unuda bilərəm. Məni qınamayın, balalarım, bir başqa vaxt gələrik, daha heç nəyi döndərməyin...

Həyətə düşdüm. Son dəfə Sairmənin gözəlliklərini görmə təpdim, - Səndə dərdimin biri də artdı, bura gəldiyim yerdə ayaqlarım quruyaydı, Sairmə! Sinənə namus dağı çəkilməsin, a dağlar...

Sairmə sanatoriyası, Gürcüstan

Qeyd: Rəşid Bərgüşadlıının "Namus dağı" hekayəsi Mədəniyyət və Turizm nazirliyinin 2016-2017-ci illər üzrə yüksək bədii və sənətkarlıq keyfiyyətlərinə malik ədəbi əsərləri dəyərləndirmək, təbliğ etmək, istedadlı ədiblərin səmərəli yaradıcılıq axtarışlarına zəmin yaratmaq məqsədi ilə keçirdiyi "Qızıl Kəlmə" müsabiqəsinə təqdim olunur.

GÜLŞƏN MUSTAFA

Bir günün iki üzü

Yenə də axşam olar,
Zülmət boğar işığı.
Səhər yenə yenidən,
Zülmət doğar işığı.

Ya düşmən, ya sevgili
Bir - birindən gizlənən.
Ya küsüşüb ayrılan,
Ya da yolu gözlənən.

Biri nur, biri zülmət,
Bir günün iki üzü.
Ya zülmət qovar onu,
Ya qaçar işıq özü.

Zülmətdə günahımız,
Ruhumuzu qaralar.
Sabah aydınlananda,
Qəlbimizi yaralar...

İtirmişəm

Taleyimi gözlerinin,
Qarasında itirmişəm.
Arzuları ürəyimin,
Yarasında itirmişəm.

Ruhumdakı məhəbbəti,
Səndən qalan müsibəti,
Cəhənnəm ilə cənnətin,
Arasında itirmişəm.

Ancaq verdin sən möhnəti...
Aradakı bu hörməti.
Heç bilmədim bu söhbətin
Harasında itirmişəm.

Kimi

Sən niyə bu qədər yad oldun mənə,
Axı yaxındasan bir nəfəs kimi.
Bəs niyə çatmırsan ciyərlərimə?
Nəfəsin duyulur adı səs kimi.

Qəlb evi kiflənir, çəkib göz yaşı,
Təməldən laxlayıb bünövərə daşı.
Sənsiz boş qalıbdı süfrəmin başı,
Durmusan kənarda özgə kəs kimi.

Varla yox arası gedib gəlirsən,
Bağrımın başını oxla dəlirsən.
Bilinmir ağıllı, yoxsa dəlisən,
Elə bir söz de ki, olsun bəs kimi.

Göl idin, çay olub mənə axırdın,
Qarşımı alırdım, yenə axırdın.
Könlüm neyləmişdi, onu yaxırdın,
Bu eşq olacaqdı bir həvəs kimi?!

Sevgini qorxudub, gəl, az diksindir,
Nə yaya tənə vur, nə yaz diksindir.
Sən necə sanırsan san, öz işindir,
Mən bunu sanıram sui-qəsd kimi.

Qəlb sevgiyə dolmayanda

Dərd-azar yurd salar canda,
Sevdiyin, yar olmayanda.
Həyat eşqi olmaz qanda,
Qəlb sevgiyələ dolmayanda.

Cana sığmaz yara ruhun,
Boyanar zil qara ruhun,
Çəkər canı dara ruhun,
Qəlb sevgiyələ dolmayanda.

Sönər odun, qalar külün,
Yaz günündə solar gülün,
Yaşamaq da olar zülüm,
Qəlb sevgiylə dolmayanda.

Adına darıxmaq deyirik

Kimsəsizliyimiz gəmirir içimizi,
Tənhalığın soyuğu aparır istimizi,
Gəlsin biri, görsün bizi istəyirik
adına darıxmaq deyirik...

Bir əl yaşılı gözümüzə toxunsun,
Baxsın, qəlbimiz oxunsun.
Səssizliyimizin səsi duyulsun,
Sevincindən su versin,
kədərimiz yuyulsun,
Gəlsin o biri, bizi duysun.
Biz, o birini gözləyirik
adına darıxmaq deyirik...

Arzu qocalanda kədər olurmuş

Bir ümid, bir arzu gəldik dünyaya,
İl ilə calandı, yaşımız artdı.
Arzumuz körpəcə fidan doğulub,
Nə yaziq başını dərdlərə qatdı.

Susubdu dodağı, nəğmə oxunmur,
Qaçıbdı ilməsi, daha toxunmur.
Yoxdur gözlədiyi, daha yox, ummur,
Küskün arzularım ümidi atdı.

Arzu qocalanda kədər olurmuş,
Gözəl duyğuları hədər olurmuş,
Taleyin qisməti, qədər olurmuş,
Bir arzu ömrünün sonuna çatdı...

İtib uşaqlığı ruhumun daha

Həyat sıxıntısı bir güllə vurub,
Ruhum yarasında qəlpə daşıyır.
Gözlərim gördüyü haqsızlıqları
Neynəyim, durmadan qəlbə daşıyır?!

İtib uşaqlığı ruhumun daha,
Körpələr gözündə kədər görənnən.
Övladı önündə utanan ata,
Çəkdiyi əzabı hədər görənnən.

Uçur qanadında boz küləklərin,
Bir qar dənəsidir, ölüm səsləyir.
Ya daşa çırpılar, ya torpaq udar,
Bu ölümsüz ruhum ölüm gözləyir.

Almasız nağıl

Nağıla başladıq bir kəlmə sözlə,
Yazdıq biri vardı, biri yoxları...
Baxdıq o nağıla biz fərqli gözlə,
Bəlkə də qınadı bizi çoxları...

Nağılda yaşadıq, divlə çarpışdıq,
Dönüb göyərçinə sülh də bağladıq.
Köhnə dostlarla da yenə tapisdıq,
Allaha şükər edib şeytan daşladıq.

Yamanla yanaşı Yaxşı da vardı,
Bir Ağatalı oğlan, bir Göyçək Fatma.
Bu igid oğlana o gözəl yardımı,
Gəl, bizim nağıla sən kələk qatma.

Hər gecə davamı olsun, bəs necə,
Yumasan gözünü, o davam edə?!
Şəhrizad deyiləm, mən min bir gecə
Söyləyəm, sultanım yuxuya gedə.

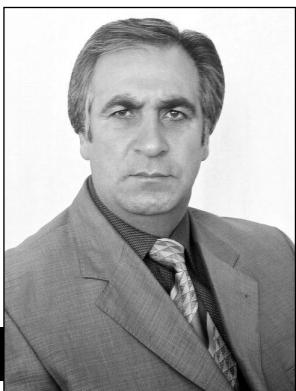
Gülşən, yum gözünü, yuxusuz qalma,
Nağıl başlasa da sona çatmadı.
Göydən nağıllara düşər üç alma,
Göy bizim nağıla alma atmadi.

Nöqtə zamanı

Hər şeyin bir başlanğıçı,
bir də var bitdiyi yer.
Yaxşı, yaman nə varsa
gözündə itdiyi yer.
Arxada acılı, şirinli xatirələr,
Qarşida həsrət və kədər,
bitirmək çətin nə qədər...
Uzun bir cümlə kimi
yazdım bütün olanı.
Nə sual yeri var, nə nida,
Nöqtə zamanı.

Qadın dözümü

Döyümlüdür qadınlar
xəyanətə dözər,
yalana dözər.
Saxta gülüşlər öldürər təbəssümünü,
dözər.
Öyrəşər addım - addım səndən getməyə
Bir gün o dözümün yönü dəyişər,
Sənsizliyə dözməyə də öyrəşər...

SƏRVƏR MƏSUM

ULA, BOZ QURDUM, ULA

RUHUM QALIB ÖTƏN ÇAĞDA,
SAVALANDA, AĞRIDAĞDA.
BOZKIRLARDA, TANRIDAĞDA,
SIRALANSIN ORDUM, ULA,
ULA, BOZ QURDUM, ULA.

ULA, DÖNSÜN OĞUZ, MƏTƏ,
BU AYRILIQ BƏLKƏ BİTƏ,
BİR AZ RUH VER BU MİLLƏTƏ,
DÖNÜR ARTIQ ULUS QULA,
ULA, BOZ QURDUM, ULA.

DARIXIBDI KEÇİLƏN İZ,
DƏRBƏND ELİ, KƏRKÜK, TƏBRİZ,
ARXANCAYIQ YENƏ DƏ BİZ,
VER RUHUMU, DÜŞƏK YOLA,
ULA, BOZ QURDUM, ULA.

GERİ DÖNDƏR SƏN TƏKƏRİ,
AL YANINA HƏR ƏSGƏRİ,
GÜN BATANDAN ÜZÜ BƏRİ,
BİZİM OLSUN HƏR BİR QALA,
ULA, BOZ QURDUM, ULA.

VAXTDI, BİTİR BU ZİLLƏTİ,
SÖZÜNÜ DE KƏSKİN, QƏTİ,
QALDIR, QALDIR, BU MİLLƏTİ,
AVROPADA OCAQ QALA,
ULA, BOZ QURDUM, ULA.

ÖZBƏK, QIRĞIZ, TATAR, NOQAY,
YAKUT, BAŞKURT, YA KARAÇAY,
BU ULUSA DÜSSÜN HARAY,
VARIB GEDƏK İSTANBULA,
ULA, BOZ QURDUM, ULA.

ÜMİDİNİ ÜZMƏ, SƏRVƏR,
SƏN DƏ HARAY ÇƏK BU SƏHƏR,
QOŞULACAQ ÇOX KƏND, ŞƏHƏR,
TÜRK OĞLUyla GİR QOL-QOLA,
ULA, BOZ QURDUM, ULA.

BƏNÖVŞƏM

Adın gözəllərin göyçəyindədi...
Ürkəklik özündə, ləçəyindədi...
Həsrət yarpağında, çıçəyindədi...
Sənsən ilk baharda sevincim, nəşəm,
Gözlə gələcəyəm kəndə, bənövşəm.

Sərgi yaradırsan yamacda, düzdə,
Bir dünya sevincsən könüldə, gözdə,
Səni kim yandırıdı ocaqda, közdə,
Könlünə sığarmı bucağım, köşəm,
Gözlə gələcəyəm kəndə, bənövşəm.

Özünə yer elə bulaq başında,
Ovcunu göyə aç yaz yağışında,
Vüsala cığır aç bir göz yaşında,
Bəlkə mən o zaman yadına düşəm,
Gözlə gələcəyəm kəndə, bənövşəm.

QAYITDIM

Döndüm uşaq çağlarına bu gecə,
Qonşunun qapısın döydüm, qayıtdım.
Başına qalıbdı bu dalan, küçə,
Qarğıdım fələyi, söydüm, qayıtdım.

Yenə güneylərdə bafanı sərdim,
Yenə kal almanı budaqdan dərdim,
Yenə susuz qalıb bostanım, kərdim,
Narzan bulağına dəydim, qayıtdım.

O kimdi danışır divlərin haqda,
O kimdi ayağı qalib qaçaqda,
Alyanaq gilaslar qaldı budaqda,
Uca budaqları əydim, qayıtdım.

Sabahlar oyatdı xoruzun bani ,
Əlimdə çomaqla gəzdim yarganı ,
Yallama mindiyim cilli at hanı....
.... İlləri əynimə geydim , qayıtdım.

DÜŞÜR...

İçimdə bir sevda ölüür, dirilir,
Tutacam deyirəm, əlimdən düşür.
Dərdlərim ciynamdə yükə çevrilir,
Düzəldim deyirəm, belimdən düşür.

Dərdə mübtəladı il üstündə il,
Bu ağrı fələyin vecinə deyil.
Telimdən asılıb dünya elə bil,
Əlimi atiram telimdən düşür.

Sınadım səhrada yəcuc-məcucu,
Neçə yaramaza toxundu ucu.
Bilmirəm növbədə kimdi sonuncu,
Mənim də alqışım dilimdən düşür.

İÇİMDƏN GÖLİR

Fələk mənnən çilingağac oynuyur,
Deyir ki, əlimin içindən gəlir.
Əlini hərdən də belinə qoyur,
Elə bil yorulub, biçindən gəlir.

Ey insan, içində iblisi tanı,
Tərsinə toxuyur ipi, qaytanı,
Doldurub dünyaya cini, şeytanı,
Şeytan da İrandan, ya Çindən gəlir.

Deyəsən, veribdi haqqı nahaqqa,
Onunçun belində bərkimir toqqa.
Qutuda min cürə çıxarır hoqqa,
Deyirsən seçkidən, seçimdən gəlir.

Fələyin hər işi oyundur, oyun,
Kiminə yas qurur, kiminə oyun.
Kiminsə gecələr oxşayır boyun,
İnçimək mənim də içimdən gəlir.

BU GECƏ...

Bu gecə bir qəşəng şəklimi çəkin,
Bu gecə sabaha çıxmadım bəlkə.

Sizə də deyirəm ürəyimdəkin,
Bir də dan yerinə baxmadım bəlkə.

Oturum, bir dəmlı çayı da süzün,
Üfürüm sakitcə soyudum içim.
Qoy, sixim ovcuma allansın üzüm,
Özümə siğinim kölgəmdən keçim.

Deyəsən, bağlılı qapı-pəncərə,
Deyəsən mələklər durubdu hazır.
Olan günahımı gündəliklərə,
Mələklər qanıma batırıb yazır.

Mənə elə gəlir gedəcəm indi,
Elə yol gedəcəm sabaha qədər
Əvvəli həmindi, sonu həmindi,
Bir ömrü dünyada yaşadım hədər.

Sakit ol bir azca ürək, ay ürək...
Mənimtək sənin də sonundu bəlkə.
Məni yarı yolda qoymazdın gərək...
Səninlə bir ölmək qanunu bəlkə?

QARDAS

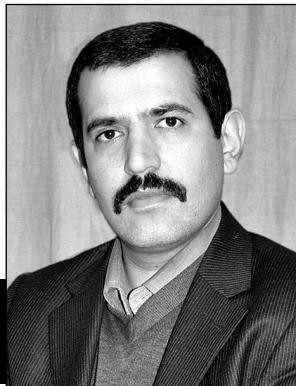
Düşman yenə hər tərəfdə,
Qurub yeni tuzaq, qardaş.
Qayıt yurda, düşmənlərin,
Məzarını qazaq, qardaş.

Atıb yenə çovğun, tufan,
Üfüqlərdən üzülür dan.
Damarında qaynayır qan,
Kəsir məni sazaq, qardaş.

Qurtar artıq təklikdən, gəl,
Gəl Təbrizdən, Kərkükəndən gəl.
Xəbər gətir hər türkdən, gəl,
Yenə tarix yazaq, qardaş.

İblis kəsib sağı, solu,
Uzaq qalib Anadolu.
Bax, görünür Turan yolu,
Olma bizdən uzaq, qardaş.

Ötükənə sal bir haray,
Göylər bizə göndərsin pay.
Gəlsin uyğur, tatar, noqay,
Gəlsin özbək, qazax, qardaş.

ARAZ YAQUBOĞLU,
tədqiqatçı

DƏRDLİ CAVADA CAVAB

(arşadurma - təhlil)

2015-ci ilin aprel ayı idi. Ədəbiyyatla bağlı saytları nəzərdən keçirir, bəzi məqalələri oxuyurdum. "Dirili Qurbani Məclisi"nin saytında "**Şair Qaranı necə mənim səmək olar**" başlıqlı yazı diqqətimi çəkdi. Sərlövhənin özü məntiqi cəhətdən yanlış olsa da, mövzu mənim üçün maraqlı göründüyündən, hərf səhvləri ilə bol olan yazını oxumağa başladım. Məqaləni oxuduqca hırsımı cilovlaya bilmir, özümü güclə ələ alırdım. Çünkü haqsız ittihamlara məruz qalan vardi. Özü də bu haqsız ittihamlara məruz qalan Şair Məmmədhüseyn (1800 - 1880) kimi haqq aşığı idi.

Sözügedən məqalə ilə bağlı saytin rəhbəri Yusif Dirili ilə əlaqə saxladım. O, Dərdli Cavadın "Doğma yurd çağırır məni" adlı kitabından götürdüyü məqaləni olduğu kimi sayta yerləşdiriyini, həmin kitabdan mənə verəcəyini də qeyd etdi. Yusif müəllimlə telefon səhbətimiz əsnasında ona, şifahi də olsa, bir neçə faktı sadaladiqdan sonra həmin məqaləni saytdan çıxartdı. Amma yenə də rahatlıq tapa bilmədim. Fikirləşdim ki, Dərdli Cavad bir cavab yazmalyam ki, həm qəlbim sakitlik tapsın, həm də saza-sözə hörmət qoyan oxucu həqiqəti bilsin.

Dərdli Cavad yazır: "Qara Hacı Yusif oğlunun çox şeirləri olub, əksəriyyəti yadda qalmayıb. 1897-ci ildə Qaranın 45 yaşı olanда o, 12 İmama 12 bənd söz deyib ("Xəbər al,

deym" şeiri nəzərdə tutulur - A.Y.). Atam Bəyalı bəy savadsız olsa da, çox yaxşı hafizəsi olub. Qaranın şeirlərindən çoxunu əzber bilirdi". [1, s.107-108]. Dərdli Cavad sözünə davam edərək daha sonra yazır: "Atamın çox gözəl səsi vardı... 1958-ci ildə yazın gözəl çağlığıdı, atam balınca dirsəklənib Qaranın 12 İmama dediyi şeiri oxuyurdu. Mən axıra qədər qulaq asdım. Atam oxuyub qurtarandan sonra, yalvardım ki, qoy bu şeiri də dəftərə yazım. Atam dedi: - Neynirsən, sənə lazım deyil. Mən əl çəkmədim. Gözlərim yaşla dolmuşdu. Atam gözlərimdə yaşı görüb yumşaldı: - Dur dəftər gətir. Mən sevincək yerimdən qalxıb dəftər gətirdim. Atam dedi, mən yazdım." [1, s.108].

Dərdli Cavadın özünün də dediyi kimi, atası savadsız olduğundan "Xəbər al, deym" şeirinin Şirvan ədəbi mühitinə yox, Goyçə ədəbi mühitinə xas olduğunu duya bilməyib. Amma atan elə düz deyibmiş: "O şeiri neynirsən, sənə lazım deyil". Necə də uzaqgörənliliklə deyibmiş, heyif ki, siz əl çəkməmiş və haqqı nahaqqā vermisiniz.

Nəinki babası Aşıq Ələsgərin, eləcə də, demək olar ki, bütün göyçəli aşiq və el şairlərinin tədqiqatçısı, folklor toplayıcısı İslam Ələsgərin "Sazlı-sözlü Goyçə" kitabına da Dərdli Cavad belə bir qarayaxma yazır: "Şairlik həvəsinə düşən bəziləri Qaranın şeirlərini

mənimsəyib, özünlükəşdirməyə çalışıb. Məsələn, hələ 1991-ci ildə "Sazlı-sözlü Goyçə" kitabında Qaranın "Xəbər al, deyim" şeirini tərtibçi Ələsgər B. (əslində buradakı "B."-nin İslam Ələsgərə aidiyyəti yoxdur, kitabın Bakıda çap olunmasını göstərir - A.Y.) müəyyən dəyişikliklə, Şair Məmmədhüseynin adından vermişdir...

*Qoç iigidlər mindi ərəb atını,
Axırı nə oldu, xəbər al, deyim.
Birinci imamım Sahi-Mərdandı,
İkinci imamım xəbər al, deyim.*

*...Məmmədhüseyn deyər, tamamdı, tamam,
Möminlər könlünə salıbdı güman.
On ikinci imam Sahib əz-Zaman,
Onlardan vacibin xəbər al, deyim.*" [1, s.108-111]. (şeir məqalədə tam verilmişdir. - A.Y.)

Bəli, İslam Ələsgərin kitaba daxil etdiyi məhz bu şeir Şair Məmmədhüseynindir. Rəhmətlik İslam müəllimi şəxsən tanıyan, daim təmasda olan biri kimi deyə bilərəm ki, belə məsələlərdə o heç zaman səhvə yol verməzdı. Dediklərimi onunla uzun müddət AMEA-nın Folklor İnstitutunda çalışan böyük bir kollektivin hər bir üzvü təsdiq edər. İslam Ələsgər o tədqiqatçılardandır ki, öz babasının olsa belə, şeirləri həmişə etibarlı mənbələrdən əldə edər, araşdırar, sonra çap etdirir. Yoxsa sizin kimi heç vaxt şeir üzərində əl gəzdirməz, sonra isə kiminsə adına çapa verməzdi.

"Xəbər al, deyim" şeirinin necə və hansı şəraitdə yaranmasını tarixçi-müəllim Xasay Zeynalov 1936-cı ildə yazdığı "Şair Məmmədsöyüň və Axund Əli" başlıqlı əlyazmasında yerli-yataqlı ortaya qoymuşdur. Mübahisəli şeir əvvəlcə Ərdəbildə, sonra İsfahanda 11 il qalaraq dini təhsil alan Məmmədhüseynin böyük qardaşı Əlinin "Axund" kimi Daşkəndə qayıdanda qurulan məclis zamanı yaranmışdır.[2].

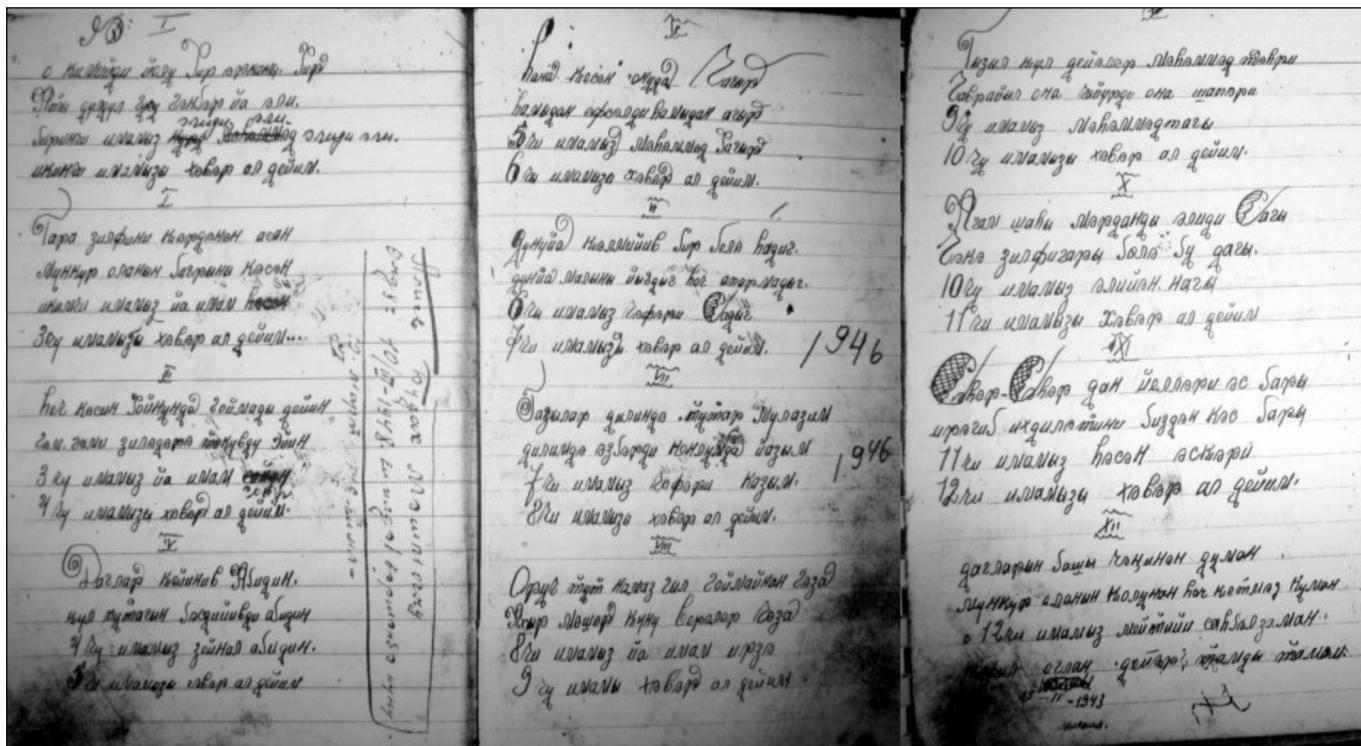
Deyəcəyim fikirlərin daha da dəqiq olması üçün bir neçə alim və tədqiqatçının fikirlərinə nəzər salsaq, daha yaxşı olar. Filologiya elmləri doktoru Hüseyin İsmayılov "Goyçə aşıqları və el şairləri" kitabında yazır: "El şairi Məmmədhüseynin yaradıcılığının əsas istiqamətini təşkil

edən ələvi şeiri təkcə Goyçədə deyil, Azərbaycanın bütün şəhər, tərəkəmə, elat mühitlərində geniş yayılmışdır".[3, s.175]. Professor Hüseyin İsmayılov başqa bir kitabında yazır: "Yas mərasimlərində və İmam Hüseyin təziyələrində şairin sözləri molla və mərsiyəxanların repertuarının aktiv hissəsini təşkil edir. Məsələn, "Xəbər al, deyim" şeiri bu qəbildəndir:

*Qoç iyidlər mindi ərəb atını,
Axırı nə oldu, xəbər al, deyim.
Birinci imamım Sahi-Mərdandı,
İkinci imamım xəbər al, deyim.*" [4, s.253].

İfadələrdən də göründüyü kimi, bu şeir kifayət qədər geniş yayıldığından bir çox şeir həvəskarları, din xadimləri onu əzbərdən biliirlər. Elə Dərdli Cavadın yazısında da "Bəyalı bəy çox aşıqların, şairlərin şeirlərini əzbər bilirdi" kimi ifadə var. Amma bu əsas vermir ki, kiminsə əzbərdən bildiyi şeiri dəftərə köçürüb, möhürbəndini dəyişib çapa verəsən. Tərlan Goyçəlinin də qeyd etdiyi kimi: "Şair Məmmədhüseynin mərsiyələri mərsiyəxanlarının dilinin əzbəri olsa da, çox yerlərdə, xüsusi-

lə Muğan torpağında adsız-ünvansız oxunur.
Möhürbəndi qəsdənmi, bilərəkdənmi təhrif
olunur?" [5, s.31]. Buradan hətta belə qənaətə
gəlmək olar ki, Şair Məmmədhüseynin bu və
digər şeirlərinin nəinki Qobustanlı Qaranın,
hətta digər aşiq və şairlərin də adına çap olun-
ması "təəccübü" deyil.

"Xəbər al, deyim" şeirinin səhvən Qobustanlı Qaranın adına çap olunmasında Dərdli Cavadın səhvindən də böyük yanlışlığa yol verən Seyfəddin Qəniyevdir. Çünkü Seyfəddin müəllim adı bir şair və ya tədqiqatçı deyil, o, professordur. Seyfəddin Qəniyevin "El şairi Qobustanlı Qara" kitabında şeir haqqında yazdığı xüsusi qeydinə nəzər salaq. O yazır: "Sazlı-sözlü Goyçə" kitabında (top. tərt. ed. və önsözün müəl. İ.Ələsgər, B., 1991) bu şeir müəyyən dəyişikliklə Şair Məmmədhüseynin adına verilib". [6, s.55]. Bu ifadələr Dərdli Cavadın məqaləsində də təkrar olunub. Belə olan halda yazının əvvəlində bu ifadələrə münasibət bildirdiyimizdən bir daha təkrar etmədən başqa bir əlavə şərhə ehtiyac vardır.

Ona görə ki, Seyfəddin Qəniyevin "El şairi Qobustanlı Qara" kitabı AMEA Folklor İnstitutun Elmi Şurasının qərarı ilə (01.VI. 2005. pr. № 06) çap olunub. Kitabın elmi redaktoru isə filologiya elmləri doktoru Hüseyin İslmay-

lovudur. Gərək Seyfəddin müəllim kitabın "elmi redaktoru" kimi Hüseyin İslmaylovun ad-soyadını yazanda heç olmasa kitabı ona göstərəydi. Çünkü Hüseyin müəllim o şeiri görmə, onu başqasının adından verilməsinə imkan verməzdidi. Həm də yuxarıda yazılışı kimi, xüsusi qeyd olan bir şeirin üstündən heç bir vaxt ötəri keçə bilməzdi. Biz elə bu məqalədəcə onun elmi məqalələrindən kifayət qədər fikirlərlə tanış olduq. Belə ki, "Xəbər al, deyim" şeirinin həqiqi müəllifi Şair Məmmədhüseynin yaradıcılığı AMEA-nın Folklor İnstitutunda geniş tədqiq olunmuş, 2008-ci ildə Arzu Fikrətqızı "Şair Məmmədhüseyn: həyatı, mühiti və yaradıcılığı" adlı namizədlik dissertasiyası müdafiə etmişdir. Altını cızaraq onu da qeyd edim ki, dissertantın elmi rəhbəri Hüseyin İslmaylov olub. Zənnimcə, bunlarla nə demək istədiyimiz aydın oldu.

Dərdli Cavad məqaləsində oxuculara müraciət edərək belə yazır: "Əziz oxucular, bir şeir ki, kitabda, qəzetdə, jurnalda nəşr oluna, onu mənimsemək necə öz adına təzədən çap etmək olar?" [1,s.111]. Bəli, düz deyirsiz, Dərdli Cavad, çap olunan şeiri necə mənimsemək olar?! Buyurun, tanış olun, sizə və professor Seyfəddin Qəniyevə aşağıdakılardan kifayətdirmi?

"Xəbər al, deyim" şeirinin bibliografiyası:

1. Xasay Zeynalov. "Şair Məmmədsöyüň və Axund Əli". Göyçə mahalı, 1936.
 2. Muxayıł Göycəli. "Əlyazma - V cilddə" (V cild). Göyçə mahalı, 1943.
 3. Tərlan Göycəli. "Göyçə aşiq məktəbi". Bakı, "Göytürk", 1998. səh. 36-37.
 4. İslam Ələsgər. "Sazlı-sözlü Göyçə". Bakı, "Azərnəşr", 1999. səh. 28-37.
 5. Hüseyn İsmayılov. "Göyçə aşiq mühiti: təşəkkülü və inkişaf yolları", Bakı, "Elm", 2004. səh. 253.
 6. Qara Namazov. "El çələngi" (xalq şeirlərinən seçmələr), Bakı, 2004. səh. 255-256. <http://elibrary.bsu.az/kis/1603.pdf>
 7. Daşkəndli şair Məmmədhüseyin. "Yatıb oyanmaz, oyanmaz", Bakı, "Nurlan", 2005. səh. 31-32.
 8. Daşkəndli Şair Məmmədhüseyin. "Xəbər al, deyim", Bakı, "Nurlan", 2006. səh. 36-37.
 9. Hüseyn İsmayılov. "Göyçə aşıqları və el şairləri", I cild, Bakı, "Səda", 2006. səh. 202-203.
 10. Səyyad Şairov. "Saz, söz, sənət incilərimizdən Şair Məmmədhüseyin", "Açıq səma" qəzeti, №01 (57), 27 yanvar 2009-cu il.
 11. Səyyad Şairov. "Şair Məmmədhüseyin yaradıcılığı və Göyçə aşiq məktəbinin inkişafında onun rolu", "Azərbaycan XXI əsrde" qəzeti, №02 (53), 26 fevral 2010-cu il.
- Ümumiyyətlə, bu tipli problemlərdə məsələnin həlli yolu əlyazmanın olub-olmamasından keçir. 2010-cu ildə yazdığını "El şairi Muxayıł Göycəli" başlıqlı elmi məqaləmdən bir cümləni burada təkrar etmək istərdim: "Onun (Muxayıł Göycəli - A.Y.) 1943-cü ilə aid əlyazmasının içərisində Şair Məmmədhüseyinin "Xəbər al, deyim", "Yaxşıdır" qoşmalarına, "Yatıb oyanmaz, oyanmaz" gəraylısına da rast gəldik." [7, s.11-12; 8, s.220; 9]. Söyügedən əlyazmanın surəti hazırda məndədir və əlyazmanın həmin şeir olan hissəsini də bu məqaləyə şəkil formatında əlavə edirəm.

Hörmətli Dərdli Cavad və professor Seyfəddin Qəniyev, xahiş edirəm ki, sizə təqdim etdiyim 1936 və 1943-cü ilə aid əlyazmaya qarşı siz də əlyazma təqdim edəsiniz. Təqdim etdiyim mənbələr qarşısında acizsinizsə, sözünüz yoxdursa, o zaman heç olmasa səhvinizi etiraf edib haqq şairinin haqqını özünə qaytarmaq üçün yazılı şəkildə mətbuat vəsiyəti ilə oxuculara məlumat verərdiniz.

Sonda Hüseyn İsmayılovun: "Onun (Şair Məmmədhüseyin - A.Y.) çoxlu dini şeirləri, mərsiyələri Şirvanda və Muğanda mərsiyə-xanlar tərəfindən oxunur. Qoşmaları, təcnisləri, divaniləri, aşıqların repertuarında əhəmiyyətli yer tutur, ondan ustadnamələr söylənir... Məmmədhüseyin elə böyük sənətkardır ki, onun sözləri birbaşa mərasim folkloruna qarışır; həm toy, həm də yas mərasimlərində oxunur" [3, s.183] - fikirlərini xatırladır və demək istəyirəm ki, Şair Məmmədhüseyin kimi bir sənətkarın haqqını tapdala-maq olmaz.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat:

1. Dərdli Cavad. "Doğma yurd çağırır məni", Bakı, 2014.
2. Xasay Zeynalov. "Şair Məmmədsöyüň və Axund Əli". Göyçə mahalı, 1936.
3. Hüseyn İsmayılov. "Göyçə aşıqları və el şairləri", I cild, Bakı, "Səda", 2006.
4. Hüseyn İsmayılov. "Göyçə aşiq mühiti: təşəkkülü və inkişaf yolları", Bakı, "Elm", 2004.
5. Tərlan Göycəli. "Göyçə aşiq məktəbi". Bakı, "Göytürk", 1998.
6. Seyfəddin Qəniyev. "El şairi Qobustanlı Qara", Bakı, 2005. 114 səh.
7. Araz Yaquboğlu. "El şairi Muxayıł Göycəli", AMEA Folklor İnstitutu, "Elmi axarlışlar", VI/2010, Bakı, "Nurlan", 2010.
8. Araz Yaquboğlu. "El şairi Muxayıł Göycəli", AMEA Əlyazmalar İnstitutu, "Filologiya məsələri", №11, Bakı, "Elm və təhsil", 2010.
9. Muxayıł Göycəli. "Əlyazma - V cilddə" (V cild). Göyçə mahalı, 1943.

MİNAYƏ İMANVERDİYEVA

VƏTƏN

Yardı-yaraşıqdı vətən,
Ömrümə işıqdı vətən.
Neçə igid şəhidi var,
Onlara aşiqdi vətən.

Borcluyuq sənə, vətən,
Görüşsək yenə vətən.
Gələrik vallah onda,
İmana, dinə vətən.

Sən bizim canımızsan,
Damarda qanımızsan.
Ayri düşəli səndən,
Açılmaz danımızsan.

PAYIZ

Payızda qəlbimə çən-çiskin çökər,
Payızda ağaclar yarpağın tökər.
Payızda hər şeydən, hər şeydən betər,
Ürəyim üşüyər qüssədən, qəmdən,
Payızda özümə gəzirəm həmdəm.

Quşlar uçub gedər, qaralar hava,
Boş qalar nə qədər ağaçda yuva.
Necə dözsün bülbül, durna soyuğa,
Ürəyim üşüyər qüssədən, qəmdən,
Payızda özümə gəzirəm həmdəm.

Mən payız fəsliyəm, sevin məni də,
Gözəldir yağışı, duman, çəni də,
Ötüb keçmir nədən, keçmir yenidən,

Ürəyim üşüyər qüssədən, qəmdən,
Payızda özümə gəzirəm həmdəm.

Minayə dərd çəkmə, ötüşər payız,
Hamı deyib gülər, mən tənha, yalnız.
Qəlbindən sil qəmi deyilsən yalqız,
Ürəyim üşüyər qüssədən, qəmdən,
Payızda özümə gəzirəm həmdəm.

VƏTƏNI OLMAYAN YETİMDİR, YETİM

Həyatda təmiz ad əzizdir candan,
Bu yolda can verib neçə qəhrəman.
Yurddan perik düşən neçə min insan,
Vətəni olmayan yetimdir, yetim.

Dünyada məhəbbət, dostluq olmasa,
Bəlkə də dünyaya gəlməzdi insan.
Ayrılıq olmasa, hicran olmasa,
Vüsalın qədrini bilməzdi insan.

Minayə söyləsin, bunu eşit, bil,
Ən böyük yetimdir inamı ölən.
Anası, atası ölənlər deyil,
Vətəni olmayan yetimdir, yetim.

ŞƏHİD QARDAŞIMA

Mərd bir nəslin övladıydın,
Vətən baş tacındı, qardaş.
Gözündən sənsiz yaş tökən,
Bu dərdli bacındı, qardaş.

Dil dodaqda gəzir adın,
Sevir səni dostun, yadın.
İyirmi üç il yaşadın,
Ad qoydun küçəndə, qardaş.

Bələd idin hər dağ, daşa,
Dayaq idin dost-yoldaşa,
Ölüm baxmır nədən yaşa?
Gənckən şəhid oldun, qardaş.

Yağı qıydı sən tək mərdə,
Anan dözmədi bu dərdə.
Hər ikiniz eyni ildə,
Köcdünüz torpağa, qardaş.

Deyilməmiş sözüm qaldı,
Yollar boyu gözüm qaldı,
Bizə səbr, dözüm qaldı,
Dözmürəm bu dağa, qardaş.

ŞƏHLA BALAM

Mənim sevimli, əziz,
Gözləri ceyran balam.
Baxışın canlar alır,
Bal balam, Şəhla balam.

Diqqət elə sözünə,
Sığal çək üz-gözünə.
Mən qurbanam özünə,
Bal balam, Şəhla balam.

Az danışar, çox gülər,
Tez küsər, tez inciyər.
Hərdən dodağın bütər,
Bal balam, Şəhla balam.

Mehriban ol anana,
Sənə candan yanana.
Qurban sən tek qanana,
Bal balam, Şəhla balam.

AYGÜN

Müştəq olmuşam qara gözünə,
İstəkli, sevimli qızımsan, Aygün.
Necə vurulmayım sənin sözünə,
Sən mənim sevimli qızımsan, Aygün.

Gündüzlər dünyaya saçırsan işiq,
Evimə bəzəksən, yurda yaraşıq.
Bu dünya bir üzük, biz ona qaşıq,
Sən mənim sevimli qızımsan, Aygün.

Gah sərin küləksən, gah coşqun dəniz,
Dilin şıpsırındı, ürəyin təmiz.
Gözlərin qaradır, özün ağbəniz,
Sən mənim sevimli qızımsan, Aygün.

Sən gah müğənnisən, gah da ki, rəssam,
Səndəki ilhama inan vurğunam.
Mənim istedadlı, ağıllı balam,
Sən mənim sevimli qızımsan, Aygün.

AY GÖZÜ DÜNYADAN DOYМАYAN İNSAN

Söyləyim sözümü sən bir an dayan,
Ay gözü dünyadan doymayan insan.
Dünya etibarsız, ömür əmanət,
Qarşida durubdu əcələ möhnət,
Ay gözü dünyadan doymayan insan.

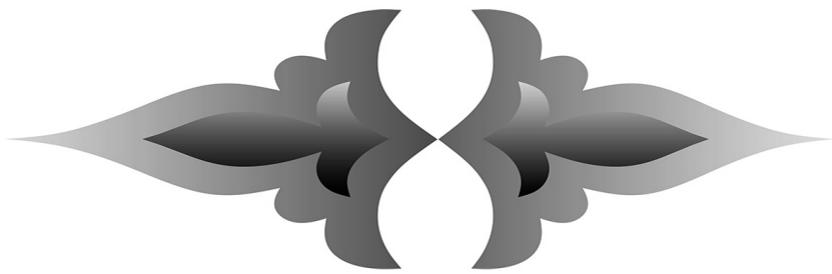
Tərk edib gedirik dünyani heyhat,
Kimə vəfa verib vəfasız həyat.
Kim gedib dünyadan əlində dövlət,
Ay gözü dünyadan doymayan insan.

Kiminin dövləti övlada qaldı,
Kiminin sərvəti əgyara qaldı,
Bu dünyanın varı dünyada qaldı,
Ay gözü dünyadan doymayan insan.

Yoxsula, zəlilə əl tut dünyada,
Yetimi, acizi daim sal yada.
Yetiş dara düşənlərə imdada,
Ay gözü dünyadan doymayan insan.

Əzəldən vəfası olmayan dünya,
On iki imama qalmayan dünya,
Sənə qalmayacaq inan bu dünya,
Ay gözü dünyadan doymayan insan.

Minayə söyləyər sözün düzünü,
Haqqın dərgahına bərk tik gözünü.
Mənəm-mənəm deyib, öymə özünü,
Ay gözü dünyadan doymayan insan.

ÇƏPKƏZ NƏSİRLİ

SONUNCU TRAMVAY SÜRÜCÜSÜ

(*hekayə*)

Fərhad anadan olandan üç il sonra atası Həsənəli kişi mühəribəyə getmiş, o vaxtki Belarusiya deyilən mahaldan qara kağızı gəlmışdı. Balaca Fərhad özündən başqa iki qardaş bir bacısı ilə anası Fatimə xanımın himayəsində qalmışdı. Onun uşaqlıq illəri çox da ürəkaçan keçməmişdi. Mühəribənin dəhşətləri bütün ölkənin hər yerini bürümüşdü. Belə bir dövrdə - 1940-cı ildə Azərbaycanın qərb bölgələrindən olan Qazax mahalında anadan olan Fərhad çox kiçik yaşlarında həyatın acı günlərini yaşamışdı.

Qazax rayonunun elmə, təhsilə bağlı bir diyar olduğu hamiya məlumdur. Orda neçə-neçə tanınmış yazılıçının, şairin, alimin doğulub boyabaşa çatdığını, yazib-yaratdığını hər bir azərbaycanlı bilir.

Böyük Vətən müharibəsi başa çatsa da, mühəribənin fəsadları hələlik qurtarmamışdı. Xalq əzmlə gecəli-gündüzlü çalışırdı ki, ölkənin vəziyyətini, həm də öz güzəranını düzəltsin.

İllər keçir, artıq balaca Fərhad böyüyürdü. O, orta məktəbin səkkizinci sinfini bitirən kimi anasından dayısı oğlu Səlimlə Bakıya, oxumağa, təhsil almağa getməsinə icazə istədi: "Ana, mən sənə söz verirəm, gedib bir sənət sahibi olub sonra qayıdacam. Səni bu əzab-əziyyətdən qurtaracam".

Səlimlə birlikdə Bakıya gələn Fərhad sənədlərini peşə məktəblərindən birinə, sürücü və mexanizator ixtisasına vermək istəsə də, yer dolduğuandan bu mümkün olmur. Ona şəhər təsərrüfatı tramvay-trolleybus sürücülüyü kursuna yer olduğunu bildirir və sənədlərini töqdim etməyi təklif edirlər. Fərhad geriyə qayıtmagi özünə siğışdırır. Ona

görə də tez razılaşır və tramvay-trolleybus sürücülüyü kursuna yazılır. İstər keçdiyi dərsləri, istərsə də təcrübə toplamaq üçün tramvay parkında keçirilən sınaq təcrübələrini çox səylə və həvəslə öyrənir. Özünün söylədiyi kimi, həmin vaxtlar o, özünü dünyanın ən xoşbəxt adamı sanırmış. İlk dəfə tramvay parkında tramvayı sürəndə sevincinin həddi-hüdudu yoxmuş. Bax, beləliklə, Fərhad tramvay sürücüsü olur.

"Mən elə bilirdim ki, bundan sonra hər şey yaxşı olacaq. İşə başlayanda bir neçə ay mən köməkçi sürücü kimi çıxırdım. Parkda işləyənlərin əksəriyyəti erməni və başqa millətlər olduğundan hamı rus dilində danışırırdı. Mən də çalışırdım rus dilini öyrənəm. Həm də sərnişinlərdən çoxu rus dilində danışdıqlarından mən tez bir zamanda rus dilini öyrəndim. Hərdən mən fikirləşirdim: "Axı bura Bakıdır, Azərbaycanın payaxtıdır. Nə üçün burada hamı rus dilində danışır?" Mən orta məktəbdə oxuyanda bir neçə dəfə Gürcüstanın mərkəzi olan Tiflis şəhərinə, bir dəfə də İrvana getmişdim. Onların heç birində mən yerli xalqın rus dilində danışdığını görməmişdim. Xüsusilə Tiflisdə hamı gürcü dilində, İrvanda isə erməni dilində danışırırlar. Bu məsələni mən heç cür anlaya bilmirdim, amma məni həmişə düşündürdü. Nə etmək olardı. Mənim əlimdən nə gəlir ki. Biz tərəflərdə gözəl bir el məsəli var: "Palaza bürün, elnən sürün". Ona görə də, bu məsələyə çox qarışmadım. Sadəcə, tez bir zamanda rus dilini öyrəndim. Bax, bundan sonra Tramvay parkında məni əvvəlki kimi şən, gülərüz qarşılamadılar. Mənim dili bu cür tez öyrənməyim,

şəhərin ən qaynar nöqtələrində təcrübəli sürücü kimi hərəkət etməyim onların xoşuna gəlmirdi. Parkda işləyən ermənilər mənə qarşı hiss olunan dərəcədə öz kinli-küdürütlü hissələrini bürüzə verir, məni həmişə maymaq biri kimi görmək isteyirdilər.

Çox keçmədi ki, onlar yavaş-yavaş məni incitməyə, rəhbərliyin gözündən salmağa başladılar. Məni ilk gündən Aşot adlı bir sürücüyə köməkçi vermişdilər. O, bir neçə aydan sonra bacısı oğlunu özünə köməkçi götürdü, məni kənara itələdi. Bir neçə gün mən parka, kontora gedib dərdimi söyləsəm də, orda da erməni rəislər ilə üzləşdiyim üçün işim düzəlmədi. Çox kədərli qüssəli halda heç bilmirdim nə edim. Bu vaxt qapıçı rus qadın dedi: "Fərhad, gələn adam böyük adamdır, ona yaxınlaş, sözünü de". O adam qapıdan içəri girən kimi ayağa durdum və salam verib, üzr istədim. Danışmaq üçün o, əvvəlcə məni dinləmək istəməsə də, mənim təkidlə və rəvan danışdığını görüb dinlədi. Sonra parkın müdürünin kabinetinə girdi. Onu görəcək işçilərin hamısı ayağa qalxdılar, tez ona yer göstərdilər. Bir neçə dəqiqədən sonra məni içəri dəvət etdilər. Məlum oldu ki, bu gələn adam Bakı şəhəri üzrə təsərrüfat işçilərinin müdürü yoldaş Həsənovdur. Mən içəri girdim və dərdimi yenidən anlatdım. Yoldaş Həsənov parkın müdürü, sonra texniki şöbənin müdürünə baxaraq dilləndi:

-Bu yoldaşın hansı nöqsanları var?

Hər ikisi heç bir nöqsan olmadığını söylədi

-Bu oğlan sürücülük üçün əlavə imtahan verib? - deyə soruşdu.

Mənim imtahani verməyimi və hər üç göstərici üzrə də "əla" qiymət aldığımı dedilər.

-Onda nə üçün yeddi-səkkiz aydır işləyir, amma siz onu hələ də bu günə kimi kiməsə köməkçi verirsiniz və deyirsiniz ki, hər sürücünün köməkçisi var, ona görə də hələlik gözlə, boş yer yoxdur. - Sonra üzünü mənə tutaraq soruşdu: - De, görüm, sürücü işləyə bilərsən?

Mən tərəddüd etmədən cavab verdim:

-Bəli. Elə Aşot dayı ilə işləyəndə tramvayı mən sürürdüm.

O, yenidən rəislərin üzünə tərs-tərs baxdı, amma onlara heç nə demədi.

-Oğlum, sənin adın nədir?

-Fərhad. - Mən adımı söylədim.

-Rafiq Vazgenoviç, mən sizə yeni bir tramvay verəcəm, o tramvayı Fərhada verərsiniz. - Büyük

adam bunu dedikdən sonra mənə əli ilə işarə edərək çölə çıxmamı göstərdi.

Bu hadisədən bir həftə keçməmiş Rafiq Vazgenoviç məni kabinetinə çağırıldı və dedi:

-Bizə yeni tranvay veriblər. İndi Karen Sərkisoviç gedib gətirməyə. Gəl sən belə bir ərizə yaz ki, təzə tramvay olduğu üçün mən onu sürməyə qorxram. Xahiş edirəm, onu başqasına verin. Mənə isə bir qədər işlənmiş tramvay verin.

Mən qəti etiraz etdim və ərizə yazmadım. Kabinetdən çölə çıxanda erməni millətindən olan bir neçə sürücü məndən xahiş etdilər ki, tərslik etməyim. Razılışmadım. Sonra məni qorxutmaq istədlər. Mən çəkinmədən təzə tramvayı sürmək istədiyimi bildirdim. Əlacsız qalan rəis yenidən məni yanına çağırıldı. Tramvayı mənə verdi və dedi:

-Ancaq köməkçi sürücü Aşot və sərnişinlərə bilet satan Knarik adlı bir qızla işləməli olacaqsan.

"Hər ikisi erməni millətindən olan işçilərdir". Mən razı olduğumu bildirdim. Bir neçə müddətdir ki, bu ermənilərlə işləyirəm. Az da olsa onların fırıldaqlarından xəbərim olurdu. Mən qorxmadan razılıq verdim və öz-özümə dedim: "Yaxşı, siz fikirləşdiyinizi fikirləşin, görün mən nə fikirləşəcəm".

Beləliklə, işə başlayandan düz səkkiz ay sonra məni bir tramvay sürücüsü kimi sənədləşdirildər. İşlər pis getmirdi, çünki mən onların məqsədlərini dəqiq biliirdim. Yoxsa sürücü Aşota nə olmuşdu ki, sürücülüyü buraxıb mənə köməkçi olsun. Hələ öyrəndim ki, Knarik də onun bacısı qızıdır.

Mən özümü avam bir adam, heç bir qeyri-qanuni işlərdən başı çıxmayan,ancaq tramvay sürməklə zövq alan bir insan kimi aparırdım. Təzə tramvay olduğundan xarab olmur, xarab olan tramvayların növbəsinə girir, gündə iki-üç dövrə etmək əvəzində elə olurdu ki, dörd, bəzən də beş dövrə edirdik. Mən gördürdüm ki, çox vaxt Knarik sərnişinlərə bilet satmır, ancaq pulu alıb cibinə qoyur. İş vaxtimız qurtaranda məndən əvvəl kontora girib hesabat verir. Sonra dayısı Aşotla birləşdə çıxıb gedirlər. Bir müddət bu cür işlədik. Kontorda planı hamidan əvvəl artıqlaması ilə ödəyirdik, hətta qabaqcıl bir komanda kimi icaslarda bizi tərifləyirdilər, bir dəfə Fəxri Fərman da verdilər.

Mən fikirləşirdim ki, artıq bəs edər, onlara özümü tanıtmağın vaxtıdır. Əvvəlcə Aşot kişiyə dedim ki, bu gün tramvayı sən sürəcəksən. Neçə vaxtdır hər gün mən sürürəm, artıq yorulmuşam. O, etiraz etsə də gördü ki, mən təkidlə israr edirəm, razılaş-

di. Elə birinci dövrədən sonra Knarikdən soruşdum ki, nə qədər bilet satmışan, dedi bilmirəm.

Dedim:

-Nə üçün bilmirsən? Tezdən mən sənin götürdüyün biletin nömrəsini götürmişəm. İndi səndə qalan biletin nömrəsinə baxım, onda biləcəyik ki, nə qədər sərnişinimiz olub.

Knarik ələcsiz qalıb qalıq biletin nömrəsini mənə dedi. Hesabladiq ki, cəmi 120 nəfər sərnişinimiz olub. Mən Knarikə dedim:

-Mən saymışam, 250 nəfər sərnişin tramvaya minib düşüb.

-Sən nə danışırsan? - O, əvvəlcə çığır-bağır etmək istədi.

Bizim söhbətimizi eşidən Aşot kişi dilləndi:

-İşiniz görün, axırıncı dayanacağa az qalıb, orda söhbət edərik.

On beş dəqiqədən sonra axırıncı dayanacağa çatdıq. Orda on dəqiqə dayanıb sonra yolumuza davam edəcəydik. Biz on dəqiqə ərzində danışib söhbətlərimizi aydınlaşdırırmalı idik. Əvvəlcə Aşot kişi sözə başladı:

-Fərhadcan, nə olub, nədən narazısan? - deyərək mənə sual verdi?

Mən olanları ona dedim və o dəqiqə də əlavə etdim ki, işlədiyimiz bu aylar ərzində həmişə belə olub, ancaq mən özüm dillənmirdim, görüm sizin vicdanınız nə vaxt dilə gələcək. Aşot kişi bir qədər fikrə getdi. Mən hərifi düz nişan alduğumu bilirdim və sözümüz davam etdim:

-Aşot dayı, mən onu da bilirəm ki, tramvayımıza qoyulan plan da köhnə tramvayın planıdır. Siz ikiniz dayı-bacı qızı, bir də kontorun növbətçi nümayəndəsilə hər gün yiğilan artıq pulu bölürsünüz. Mən bu güne qədər heç kimə bir söz deməmişəm. Sizi gözlədim, dedim, bəlkə bir insafa gələsiniz. Mən gecəli-gündüzlü əziyyət çəkirəm, siz yeyirsiniz.

Knarik lal kimi mat qalmışdı. O, elə bilirmiş ki mən heç nə bilmirəm, avam bir kəndli balasıyam (Sonralar bunu özü etiraf etmişdi).

Aşot kişi bir qədər dayandıqdan sonra dilləndi:

-Fərhadcan, sən düz deyirsən. Biz ermənilerdə vicdan-insaf yoxdu. Biz görürdük ki, sən təsərrüfat şöbəsində bir söz demirsən, biz yenə insafla iş görmürdük. Bundan belə, əgər yenə heç kimə bir söz deməsən, işimiz əvvəlki kimi olsa, ortaq pulu dörd yərə bölrək.

-Mən buna bir şərtlə razılaşıram, ancaq düzgün-

lük olsun. Hərçənd ki sizə bir o qədər də inanmaq olmaz.

Mən hələ uşaq olandan bilirdim ki, Qazax rayonunda kəndimiz erməni kəndi ilə qonşu idi. Orda onlar çətin bir işe düşəndə necə mehriban, şirin dilli olduqları, işləri düzəldikdən sonra iç üzlərinin göstərməklərinin mən dəfələrlə şahidi olmuşam. Öz-özümə fikirləşirdim eybi yoxdur bu məsələni də yoxlayaram.

-Aşot dayı, ancaq düzgünlük olsun. Əgər mən hiss etsəm ki, məni yenidən aldadırsınız, onda mən bilirəm, bu dəfə necə hərəkət ələmək lazımdı. - deyə qətiyyətlə fikrimi bildirdim.

-Yox, Fərhadcan, sən bizə əməlli-başlı dərs verdin. Elə gedib yoldaş Həsənova bir kəlmə söz çatısa idi, bizim parkın bütün işçilərini işdən çıxaracaqdı, və yaxud da geniş yoxlama briqadası göndərib bizim qohumlarımızın hamısını məhkəmə qarşısında cavab verməyə məcbur edəcəkdi. Bunu mən çox yaxşı bilirəm. Mən sənə söz verirəm ki, bu gündən, əlavə nə yiğilsə, düz dörd yerə bölcəyik. Bilirsən də növbətçi rəislərə verməsək, o, bizim planı gündən-günə artırıra bilər. Özü də ümumi parkın rəisinin əmisi oğlu olduğun söylədi və dedi ki, onun familiyası ayrı olduğundan bunu heç kim bilmir.

Nə isə, həmin gündən mənim işlərim düzəldi. Hər gün 10-12 manat pulum olurdu. Gündəliyim çıxdığından, hər ay əmək haqqı alanda evə, anama pul yollayıb, onların da güzaranını düzəltmək üçün çalışırdım. Bu cür işləmkə özümə xeyli pul toplamışdım. Knarikin də fikri dəyişilmişdi, mənə çox yaxınlıq edir, evdə yemək bişirib mənə gətirir, palatarımı yumaq üçün məndən onları toplayıb ona verməyimi xahiş edirdi. Bir neçə dəfə də verdim. İnsafən, elə təmiz yuyub, ütüləyib gətirirdi ki, adamın xoşu gəlirdi. Sonra mənə məlum oldu ki, o, çox gənc yaşında ərə getmiş, sonra ərindən ayrılmışdır. Hazırda 18 yaşında bir qızı var.

Günlərin birində Knarik işə gələndə gördüm ki yanında qara qaşlı, qara gözlü, hündür boylu çox gözəl bir qız var. Gəlib mənim yanına çatandan sonra salam verdi və dedi:

-Fərhadcan, bu mənim qızım Rozadır. Evdə darixır, gətirmişəm ki, bu gün bizimlə birlikdə Bakını gəzsən. Onsuzda dayım tramvayı sürür, sən də bekar oturursan. Bir yerdə söhbət edərsiniz, bunu darixmağa qoymazsan.

Mən "xoş gəlmisiniz" dedim. Knarikin qızı əlini

uzatdı, mənimlə əl tutdu. Elə zərif barmaqları var idi, əli əlimə dəyəndə bütün bədənimi sanki tok vurdu, əhvalım tamam dəyişdi. Mənə əvvəlcə sərin tər gəldi, sonra sir-sifətimin hərarətdən qızardığını hiss etdim. Bilmədim mənə nə oldu, əməlli-başlı halim dəyişdi. Düzünü desəm, Bakı şəhərində yaşıdığım illər heç bir qızla nə tanış olmuşdum, nə də bu cür görüşmüştüm. Odur ki, bir qədər donub belə qaldım, heç qızın əlini də buraxmamışdım. Onun vurduğu ətirin qoxusu məni bihuş etmişdi. Bizim bu halımızı görən Knarik:

-Hə, Fərhadcan, Aşot bizi gözləyir, o, tramvayın yanındadır. - dedi.

Mən qızın əlini buraxdım və yan-yana tramvayın yanına gəldik. Həmin gün iş necə keçdi mən bilmədim. Qız doğrudan da, həm gözəl, həm də danışığından, hərəkətlərindən çox ağıllı bir qız olduğunu görünürdü. Knarik həmin gündən sonra mənimlə yaxınlıq edirdi. Bir neçə dəfə Rozani özü ilə işə gətirmişdi. Roza da mənə qarşı çox mehribanlıq edirdi. Məni evlərinə dəvət etsələr də hələlik getmirdim. Hər dəfə bir bəhanə edərək onlara getməkdən boyun qaçırdırdım. Sonralar mən onların fikrini başa düşürdüm. Nə edəcəyimi bilmirdim. Gecə-gündüz fikirləşirdim,ancaq bir qərara gələ bilmirdim. Bir gün Knarik mənə dedi:

-Fərhadcan, sən bizə nə üçün getmək istəmir-sən? Qızım Roza sənin xətrini çox istəyir. Deyir ki, bu gün ad günüdür, Fərhada xahişimi çatdır, qoy bizə gəlsin. Ya da xahişimi çatdır bir yerdən mənə zəng etsin. İndi istərsən tramvayda dayanacaqda düş zəng et, istərsən də axşam növbəyə başqa adam çağırıq, gedək bizə, yoxsa Roza səndən inciyər.

Mən çox pis vəziyyətə düşmüştüm, bilmirdim nə edim. Bir tərəfdən qızın gözəlliyi qarşısında əriyirdim, bir tərəfdən də dayım oğluna bu məsələni danışmışdım. O, birmənalı olaraq bu məsələyə son qoymaq və o qızla bütün əlaqələri kəsməyi mənə tapşırılmışdı. Yoxsa, evə xəbər verəcəyini bildirmişdi. Ermənilər haqqında bir çox bilmədiklərimi də mənə danışmışdı. Bir də mən onu heç istəmirdim ki, hər şeyi özüm anama danışım. Başqa bir adamın anama bu məsələnin anlatmayı mənim üçün böyük bir faciə idi. Ona görə də mən bir qədər fikirləşib sonra cavab verdim:

-Mən qarşidakı, dayanacaqda düşüb onunla danışacam.

Elə də etdim. Qarşidakı dayanacaqda tramvaydan düşdüm və "siz gedin", dedim. Mən gedib Ro-

zaya zəng edərək onu ad günü münasibətilə təbrik etdim. Hələlik onun xətrinə dəymək istəmirdim. Onun ad gündənə olmaq istədiyimi bildirdim, ancaq anamın rayondan bu gün gəlməsini, onu qarşılayacağımı bildirməklə ad gündənə iştirak edə bilməyəcəyimi ona söylədim. Axşamacan Knarikə bir söz demədim o, zəng etməyimi soruşdu. Mən də Roza ilə danışdığını bildirdim. Axırıncı dövrədən əvvəl Knarik tramvaydan düşdü və evə getdi.

Sabahı gün Knarik mənimlə bir qədər incik görüşdü.

-Biz səni çox gözlədik, amma sən gəlmədin.

Mən bircə onu dedim:

-Sən bilirsən ki, mənim anam rayondan gəlib. Bir azdan icazə almışam, gedəcəm. Aşot dayı istəyirsən bir nəfər köməkçi çağırıq?

-Yox-yox lazımlı deyil, mən bir təhər bugünkü növbəni başa vuraram.

Axşam Bakı-Ağstafa qatarına minib kəndimizə getdim. Bir neçə günlüyü icazə alduğum üçün orda qaldım. Orda qaldığım müddət nə qədər özümü toplayıb anamla bu barədə səhbət etmək istədim sə də ürək edə bilmədim. Ürəyimdə keçirdiyim arzularımı anama bildirmədim, sadəcə bildirə bilmədim. Həm də kənddə olduğum vaxt qonşu kənddə yaşayan ermənilərin bir çox törətdikləri fitnə-fəsadlar yadına düşdü. Gələn gün anam mənə yaxınlaşıb soruşdu:

-Qadanı alım, oğlum, bəlkə bir sözün var? Səni elə bil fikirli görürəm.

-Yox, ay ana, elə bir sözüm yoxdur. Eləcə darıxmışdım, ona görə də gəldim.

-Anan qurban, sən artıq böyümüşən. Şəhərdə də tək qalırsan. Bəlkə, elimizdən halal süd əmmiş bir qızla evlənəsən? Bizə kömək lazımlı deyil. Artıq qardaşların da işləyir, lazımlı gəlsə, biz sənə kömək edərik, deyirsin ki, sənə tezliklə ev də verəcəklər.

-Düzdür, ana, növbədəyəm, mənə bu il ev verəcəklər.

-Lap yaxşı. Evi gec versələr də bir müddət kira-yədə qalmaq olar, təki sən mənə bir söz de. Kəndimizin gözəl qızlarından birini sənə alım.

Düzü anamın bu cür danışığı məni bir qədər ürəkləndirə də fikrimdən tamam döndüm. Özümüzün gözəl-gözəl qızlarımızı qoyub bir atası bilinməyən erməni qızı ilə evlənməyi ağılsızlıq hesab etdim. Həm də dayım oğlunun ermənilər haqqında dedikləri, ümumiyyətlə, ermənilərin tarix boyu bizim xalqın başına gətirdikləri müsibətlə hadisələri,

yeni işə girəndə elə mənim başıma gətirdikləri oyunları yadına saldım, onlara bir daha nifrət etdim.

Axşam qatara minəndə anama dedim:

-Nə deyirəm, ana, özün bilərsən. Sən kimi nəzərdə tutsan, gəlib onunla evlənəcəm.

Ertəsi gün Knarik və onun qızı Roza ilə necə danışmağım haqqında fikirləşə-fikirləşə yuxuya getdim. Knarik mənim qayıtdığımı görəndə çox mehribancasına qarşılıdı. Salamlaşdıqdan sonra soruşdu:

-Fərhadcan, kənddə nə çox qaldın?

Mənim ona cavabım qısa oldu.

-Anam gəlmüşdi, məni aparsın və nişanlasın.

O, belə, bəlkə də gözləmədiyi cavabı eşitdikdə bir qədər durduqdan sonra dedi:

-Bəs sən nə dedin?

-Mən hələ evlənmək istəmədiyimi söylədim. Dedim ki, hələ mənim evim yoxdur. Nə vaxt ev alacam, onda da evlənəcəm.

Knarikin üzü gülməyə başladı.

-Düz demisən, kisinin evi olmadan evlənməz.

Hər nə isə iş başladı. Bu gün Aşot da işə çıxmışdı. Mən tramvayı sürdüm, Knarik də öz işini gördü. İşdən sonra evə gedəndə məni onlara getməyi xahiş etsə də, mən "işim var", - deyərək ondan ayrıldım. Bu gündən sonra onunla mehriban danışsaq da o söhbətə qayıtmağa imkan vermədim.

Bir gün yenidən Roza bizim iş yerimizə gəldi, mənimlə çox mehribanlıqla danışdı. Mən dedim:

-Roza, səni mən də görmək istəyirdim.

-Bəs nə üçün bizə gəlmirdin?

-Yox elə də vacib deyildi. Fikirləşdim ki, haçan sən bura gəlsən onda söyləyərəm.

-Buyur, mən sənin qulluğunda hazırlam, sən nə istəsən söylə. Aşot dayıya deyim, səni əvəz etsin. Hara istəsən, istədiyin yerə səninlə getməyə hazırlam.

-Yox-yox, Roza, heç yerə getmək lazım deyil. Bilirsən sənin xətirini bir ağıllı, savadlı qız olduğun üçün istəyirəm. Səndən bir dost kimi istəyim budur ki, kəndde olan nişanlıma lazım olan şeyləri almağa mənə köməklik göstərəsən.

Roza çəşib qalmışdı, bilmirdi nə desin. Birdən, sanki özünə gəlib dilləndi:

-Hə, nə olar, nə vaxt istəsən, sənə köməklik edərəm.

Bu danışıqdan sonra nə Roza, nə də Knarik mənimlə mehriban bir insan kimi danışmadılar.

Beləliklə, bu məsələdən qurtarmış oldum. Ancaq işimdə qarşıma çox əngəllər çıxdı, hamısının da altından erməni quyuğu tapıldı. Allahın köməkliyi ilə işlədim ev də aldım, gözəl bir azərbaycanlı qızı ilə evləndim. Ancaq nə qədər qarşıma çətinliklər çıxsı da hamısından Allahın köməkliyi ilə alnı açıq, üzü ağ çıxdım. Gündəlik qəpikləri yiğaraq manat düzətdim, manatları yiğaraq lazımi qədər pul toplayıb övladlarımı saxladım. Özümə bir maşın aldım. Aldığım bu maşını o qədər çox istəyirdim ki, hər gün sevə-sevə təmizləyir, onu çiçək kimi tər-təmiz saxlayırdım. Axı bu maşını mən qəpik-qəpik pul toplamaqla almışdım. İndi artıq dövran dəyişmiş, xalqımız azadlığa qovuşmuş, artıq müstəqil bir dövlət kimi dünyada öz səsimiz, öz sözümüz var.

Bir gün axırıncı dövrəni vurub tramvayı parka sürdüm. Tramvaydan düşüb kontora getdim. Burda sürücüləri və digər işçiləri çox pərişan gördüm. Soruşduqda sanki əvvəlcədən sözləşibləmiş kimi dedilər:

-Nə olacaq? Sən sonuncu tramvay sürücüsü kimi tarixə düşdü. Bu gün sən sonuncu tramvay sürücüsü kimi tramvayı parka gətirdin. Bundan sonra Bakı şəhərində tramvay xətti işləməyəcək.

İnanmaq istəməsəm də gerçək xəbərdən bərk məyus oldum. Bu xəbəri eşitdim. Tezliklə şəhərdə tranvay xətlərini sökəcəkdilər. Guya şəhərə tramvay lazım deyil. Bu günə kimi mən özüm üçün belə bir bəd xəbər eşitməmişdim. Mənə o qədər pis təsir etdi ki. Axı mən ömrüm 45-50 ilini tramvay sürməyə həsr etmişəm. İndi özümü tramvaysız təsəvvür edə bilmirdim. Ancaq uzağı görməyənlər, bəsit fikirləşən iş adamları öz işlərini görmüşdülər. Artıq qərar verilmişdi, sabahdan xətləri sökməyə başlayacaqdılar. Mənim kimi yüzlərlə adam artıq işsiz-gücsüz qaldılar. Onlar nə iş görəcəklər, heç kim bu haqda fikirləşmədi. Bir tərəfdən də kecid dövrü idi, hər şey çətinləşib, yaşamaq dolanmaq doğrudan da çox çətin olmuşdu. Bununla da, mən sonuncu tramvay sürücüsü kimi çox pis vəziyyətdə fikirləşə-fikirləşə qaldım.

Görəsən, nə vaxtsa yenidən tramvay xətləri düzələcəkmi? Yenidən Bakı küçələrinə tramvay sürüləcəkmi? Axı Bakı kimi inkişaf etmiş Avropa şəhərlərinin çoxunda tramvay indi də işləyir...

RAHİM ÜÇOĞLANLI

O GECƏ

(20 yanvar şəhidlərinə)

Əsdi, yaman əsdi, şimal küləyi,
Götirdi yurduma məkri, kələyi.
Aldadıb çasdırıdı çərxi-fələyi,
Yaradan bixəbər qaldı o gecə.

O sarı Şeytanlar, ölüm səslilər,
Bütün bənd-bərəni tutub kəsdilər.
Haqqı tapdalayıb yixib əzdilər,
Ədalət sukuta daldı o gecə.

Cüt başlı quzgunlar qanadın çaldı,
Şıgayıb bülbülün üstünü aldı.
Didib, parçalayıb pis günə saldı,
Küçələr qan gölü oldu o gecə.

Nalələr, fəryadlar ürək dağladı,
Bütöv bir məmləkət matəm saxladı.
Millət Şəhidlərin qucub ağladı,
Bakı saçlarını yoldu o gecə.

Yurdun qız-gəlini qara bağladı,
Qəlblərdə azadlıq eşqi çağladı.
Zülmün, əsarətin kökü laxladı,
Xalqım şanlı tarix yazdı o gecə!

KİMİM VAR MƏNİM

Gəl, ay gülüm, qəm sinəmi dağlayır,
Ağlamağa bircə himim var mənim.
Başımı qoy dizin üstə, dincəlim,
Səndən özgə axı kimim var mənim?

Eşqi əhliyəm, güman etmə kefdəyəm,
Dincliym yox, bir bazarsız həftəyəm.

Dərd alıb satıram, hər gün nəfdəyəm,
Canıma sığmayan qəmim var mənim.

Üzüb məhəbbətdə uzaq getmişəm,
Dənizlər adlayıb, çaylar ötmüşəm.
Sevgimi dorunda yelkən etmişəm,
Eşqin dəryasında gəmim var mənim.

Məkanım qeyb olub, yurd itirmişəm,
Bir mələk qəlbində yer götürmişəm.
Məhəbbət səpmişəm, eşq bitirmişəm,
Neçə biçilməmiş zəmim var mənim.

Rahiməm, sevgimdə çox düz ilqaram,
Harda məhəbbət var, orda mən varam.
Çanağı çartlamış bir sınıq taram,
Zilim kökdən düşüb bəmim var mənim!

GƏZİR

Gözəlim, həsrətin rahat buraxmır,
Xəyalım ardınca küçələr gəzir.
Gündüzlər ay kimi çəkilib gedir,
Payız dumani tək gecələr gəzir.

Gecələr yata da bilmirəm, gülüm,
Ürək yanıb gedib, qor olub külüm.
Sən olan məkana çatmayır əlim,
Ruhum dam axtarır, bacalar gəzir.

Sevgi zəmisiyəm, məni qəm biçir,
Sinəmin üstündən eşq gəlib keçir.
Kədər ürəyimdə gəzib yer seçir,
Elə bil xan mülkün xocalar gəzir.

Rahiməm, sevginlə qəlbim kövrəlir,
Bir dəli həsrətlə ahım daş dəlir.

Bu dünya ay gülüm, mənə dar gəlir,
Qalxıb könlüm quşu ucalar gəzir.

KEÇİR

Həyat adlı bir səfərə çıxmışam,
Ələnir bu ömrüm, ələkdən keçir.
Arabir covğuna, qara tuş gəlir,
Hərdən firtinadan, küləkdən keçir.

Baxdıqca dünyaya qaralır qanım,
Ürək sizildiyir, dərddir hər yanım.
Kədər dəryasına baş vurur canım,
Minlərlə məkrdən, kələkdən keçir.

Hərdən nəzərimdə hər yanı kirdi,
Hərdən gözlərimdə ocaqdı, pirdi.
Başdan ayağacan bu dünya sirdi,
Gəliş də, gediş də, bələkdən keçir.

Rahim, bir az düşün, bir az fikrə dal,
Xəyallar mülkündə azca tənha qal.
İstər min yol tikib, min də körpü sal,
Hər yolu son ucu, fələkdən keçir!

AĞRıMA, ÜRƏYİM

Ağrıma, ürəyim, dönük çıxma, gəl,
Bu dünyaya səni deyib gəlmışəm.
Sənə pənahlanıb, sənə güvənib,
Bu yetim ruhuma arxa bilmışəm.

Ağrıma, ürəyim, incitmə məni,
Bir ömür mən sənə qulluq etmişəm.
Bircə gün ac qoyub üzmədim səni,
Nələr kədər verib qəm yedirmişəm.

Ağrıma, ürəyim, ağrıma belə,
Sənin sağlığına ehtiyacım var.
Neçə dəndlərim var, sığışmaz dilə,
Nə çarə bilirəm, nə əlacım var.

Ağrıma, ürəyim, dərd yetim qalar,
Körpə dəndlərimə kim dayaq durar?
Qönçə fidanlarım saralar, solar,
Kim nəzər yetirib, kim suyun vurar?

Ağrıma, ürəyim, bir az döz, dayan,
Tapdaqlar altında elim var mənim.
Lütv elə, aman ver, qoy görüm, gedim,
Bir Ağdam adında gülüm var mənim!

BİR DƏ MƏNİ BU DÜNYAYA GƏTİRMƏ

Tanrı, tutma bir də mənim adımı,
Bir də məni bu dünyaya gətirmə.
Çox sənədəm qohumumu yadımı,
Bir də məni bu dünyaya gətirmə.

Bir ulduzdan öz əlinlə çap götür,
Mən əvəzdən bircə parça daş gətir.
Bir yarpağı ağaçında çox bitir,
Bir də məni bu dünyaya gətirmə.

Qoy, unudum daha fikrə dalmağı,
Dərd içinde özümlə tək qalmağı.
İstəmirəm bir də insan olmayı,
Bir də məni bu dünyaya gətirmə.

Bir də məni dərd yüküylə yükləmə,
Yük altında çökəməyimi bəkləmə.
Bu dünyada, gəl, heç məni təkləmə,
Bir də məni bu dünyaya gətirmə.

Rahim adlı bir qulun, qoy az olsun,
Sözə döndər bir şeirdə söz olsun.
İstər eylə bir sinədə, saz olsun,
Bir də məni bu dünyaya gətirmə.

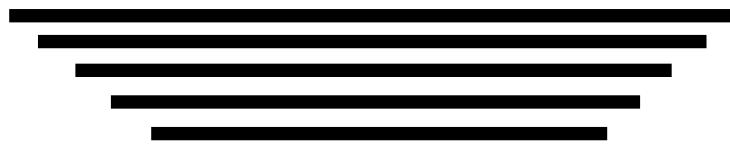
GETDİ CAVANLIQ

Bilirəm, bir daha geriyə dönməz,
Uçdu cavanlığım, quş oldu getdi.
Ov oldu aylara, yem oldu ilə,
Zaman tələsinə tuş oldu getdi.

Sökdü bu qocalıq gənclik çəpərin,
Car çəkib söylədi gəldim, xəbərin.
Göz nurun itirdi, ruhum təpərin,
Dərd çəkən ürəklə baş oldu getdi.

Nə tez gəldi, nə tez getdi cavanlıq,
Bir də cana dönməz o dəliqənləq.
Gül bağım qovrulub oldu viranlıq,
Ardınca çatılan qaş oldu getdi.

Rahim, cəfa çəkdi, səfa görmədi,
Eşqin çəmənindən çiçək dərmədi.
Bir gözəldən könül alıb vermədi,
Həsrətdən qurusu yaşı oldu getdi!

NEMƏT BƏXTİYAR

Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin üzvü,

"Qızıl Qələm" Media mükafatı laureati

LAÇINDA QIŞ NAĞILI...

(Cillələr, Çərşənbələr və Novruz bayramı... haqqında)

Yurdumuzun hər dərəsini, hər uçurumunu, hər zirvəsini təbiət elə yaratmışdı ki, sanki, bura, Laçın dağları insanlar üçün möhtəşəm qala, düşmən üçün isə fəlakət yuvası idi. Vətən torpağının hər daşı qəhrəmanlıq tariximizin bir sərrini özündə yaşıdır. Xalqın qazandığı qələbər də, dücar olduğu fəlakətlər də bir çox yurd yerlərində, adlarında əbədiləşmiş və canlı tarixə çevrilmişdir.

Laçın rayonu qonşu Kəlbəcər və Qubadlı, Dağlıq Qarabağın Şuşa, Əsgəran, Xocalı rayonları, eləcə də Ermənistən Respublikası ilə həmsərhədir...

Yüksək dağ zirvələri, Dəlidəğ silsiləsində, 3620 metr dəniz səviyyəsindən yüksəklikdə, Calbayır, Mıxtökən, Nərdivan, Qırıqxız, Kotanqaya, Qorqundağ, Laləli, Sarıbaba dağlarının ətəklərindəki təpəliklər, yaylalar, düzənliliklərlə, maraqlı relyef quruluşuna malik olan 206 oba, binə, kəndlər, "Qayğı" qəsəbəsi, Laçın şəhərindən ibarət olan yaşayış məntəqələri mövcud olmuşdu.

1992-ci ildə Dağlıq Qarabağ və onun ətrafında baş verən hadisələr zamanı Laçın rayonunun 58 min əhalisi öz doğma el-obasından, ata-baba yurdlarından Respublikamızın müxtəlif bölgələrinə səpələnməyə məcbur olmuşdular.

25 ildir ki, bir gözümüz ağlayır, bir gözümüz yol çəkir, el-oba həsrətli laçınlıların gözləri yolla dikili qalıbdır. Hər bir azərbaycanının şərəflə borcudur ki, bu gündən sonra, heç olmasa vətəndən gətirdikləri, adət-ənənələrini qoruyub saxlaşın, gənc və gələcək nəsillərə çatdırı bilsin. Adət-

ənənələri yaşatmaq xalqın tarixini yaşatmaq deməkdir. Dünyagörmüş ağısaqqallardan, ağbircək nənələrimizdən eşitdiklərimizdən qış fəslində keçirilən günlərdən, mərasimlərdən söhbət açmaq isteyirəm.

Bir ilin dörd fəsli vardır. Hər bir fəslin özünə görə, öz xüsusiyyətləri olduğu kimi, bir-birlərin-dən fərqlənirler. Gərək, fəsilləri - yazı, yayı, payızı və qışı yaşayasan ki, bir il tamam olsun. Qış olmasa yaz olmaz, yaz olmasa yay olmaz, yay da olmasa payız olmaz deyiblər.

Deyimlərə görə havalar, iqlimin dəyişməsi ilə müəyyən olunmuşdur ki, ilin fəsilləri bir-birlərini əvəz edirlər. Qış fəsli başlayan gündən havalar soyumağa başlayır, qar yağır, sular donur, insanlar da libasını dəyişməyə başlayır, təbiət kimi.

İnsanlar məşğul olduğu çöl, tarla, bağ, əkin, ev işlərini sahmana salaraq hər bir işin, vaxtını müəyyən etməklə, bəzilərini təxirə salmaqla havaların istiləşməsini, yəni yazı gözləməli olurlar. Qış fəslində üç ay, yəni 90 gündən ibarət olmaqla, birinci ay - 30 gün (22 dekabr - 21 yanvar) Büyük çillə, ikinci ay - 30 gün (22 yanvar - 20 fevral) Kiçik çillə, üçüncü ay - 30 gün (21 fevral - 22 mart) Boz ay günləri adlandırılmışdır.

Deyilənlərə görə, birinci il Büyük çillə zamanı havalar yaxşı keçmişdir. Ancaq Kiçik çillə dəcəllik etdiyindən havalar çox sərt, soyuq keçməyə başlayır.

Xeyli müddət qar yağır, şaxtalı günlər adamları çox incitməyə başlayır, soyuğun, şaxtanın hikkəsi-

nə davam gətirə bilməyən adamlar özlərini ocağa, təndirə "təpməyə" məcbur olublar. Soyuqdan, şaxtadan insanlar da, heyvanlar da, hələ təbiətin özü də ziyan çəkməli olur, təlafat da olur.

Kiçik çilənin belə hərəkətlərdən adamlar çox əziyyət çəkirler, bunu hiss edən Allah-təala Kiçik çillənin ömründən, yəni 30 günü azaltmalı olur. 10 günü götürərək Böyük qardaşı, Böyük çillənin üstünə atır. Böyük çillənin ömrü 40 gün olur. Kiçik çillə bundan qəzəblənir. Hikkəsi soyumayır, daha da coşur. Deyir ki, "hələ mənə imkan versəydilər, ananın bədənində balasını da dondurardım", adamları da ocaqa təpərdim...

Böyük çillənin 40 günü çox şaxtalı, soyuq həvalar keçir. Kiçik çillənin 20 günlük ömrü müdətində havalar daha da sərt keçdiyindən deyirlər ki, "Allah-təala sən rəhm et, nə yaxşı ki, Kiçik çillə 30 gün deyildi", yoxsa dözmək olmazdı.

Qış fəslinin tən yarı olması, 45 günün tamamında fevral ayının 5-7-nə təsadüf edilmişdir. Həmin gün, əlamətdar gün kimi qeyd olunmaqdı idi. Bu Xıdır Nəbi bayramı günü adlandırılmışdı. Qış fəslində adamların başını bir az ovundurmaq, bir az maraqlı və sevincəklə olsun deyə Xıdır Nəbi bayramı keçirilməsi adət-ənənə şəklinə qədər gəlib çıxmışdır. Xıdır Nəbi bayramına ona görə çox sevinənlər olurdu ki, qış yarı olmuşdur, bundan sonra günləri bir - bir saymalı olarmışlar.

Xıdır Nəbi bayramında su dəyirmanında üyüdülmüş, xüsusi bugda növündən olan undan ailədə qoca nənələr xəşil bişirərdilər. Ocağın üstünə misdən olan qazan qoyardılar. Su töküldər, su qaynara düşəndən sonra ailədə nəfər sayına görə un əlavə olunardı. Qazanı oxlovla qarışdırmağa cavanlar növbə ilə köməyə gələrdilər ki, yaxşı həll olunsun, yaxşı bişsin...

Yeməkdən unun iyi gəlməyənə qədər, yaxşı bişənə kimi qarışdırıldılardı. Hazır olanda xəsili mis similərə, dövrələrə, boşqablarla çəkərdilər, xəşilin ortasını cala edərək, oraya ərimiş nehrə yağı, doşab, bəhməz əlavə edilərdi. Yeməklə doymaq olmazdı, xəşil yeməyi qış fəslində tez-tez bişirilən yeməklərdən biri idi. O adamları sərt soyuqlu, şaxtalı, qarlı havada düzümlü edərdi. Xəşil müalicə əhəmiyyətli, güclü yemək hesab olunardı. Mədə-bağırsağı müalicə edərdi. Gec həll olunduğuna görə deyərdilər ki,aclığa davamlı, bədənə qüvvə getirərdi.

Xıdır Nəbi bayramı üç gün davam edirdi: həmin gün el arasında qodu-qodu oyunu da təşkil olunardı. Bu barədə deyimlər də mövcud olmuşdur.

*Xıdır Nəbi, Xıdır İlyas,
Bitdi cicək, oldu yaz.
Xıdır gəlir hayla,
Altında dayla. (yəni atla)
Yağ gətirin, yağlayaqq.
Dəsmal verin, bağlayaqq.
Dəsmal dəvə boynunda,
Dəvə dəyirman yolunda.
Dəyirman yolu buz bağlar,
Buzun üstü gül bağlar.
Gülün birin üzəydim,
Saç, boynuma düzəydim.
Qardaşımın toyunda,
Bax, belə süzəydim.*

Kənd yerlərində Xıdır Nəbi bayramında qodu-qodu gəzdirmək bir adət, ənənə olmuşdur. Bunun üçün səriştəli, hörmətli, hazırlıq, dillibaməzə adamlar seçilərdi. Adama bənzər formada düzəldilmiş, bəzədilmiş müqəvvaya Qodu deyərdilər. Havaların isti keçməsi üçün qapı-qapı, ev-ev Qodu gəzdirilərdi. Qoduya pay, nəzir-niyaz verilərdi. Yığılan payı, nəzir-niyazı kənddə, obada ən kasib yaşayan, imkansız ailələrə paylaşırdılar. Bu barədə də el deyimi vardır.

*Qodu, qodunu görmədin?
Görüb salam vermədin
Qodu gedəndən bəri...
Qızmar gün görmədim.*

40 gün Böyük çillə, 20 gün Kiçik çillə günləri tamam olandan sonra 30 günlük Boz ay günləri başlayır. Yalançı çərşənbələr Boz ayı simvolik olaraq qarşılıyır, yazın gəlişini xəbər verir. Boz ay bozara-bozara, qızara-qızara günlərini saymağa başlayır. Bir gündə 5 təbə düşür.

Hər həftənin çərşənbə günləri düzülməyə başlayır.

Birinci çərşənbə - Su çərşənbəsi fevral ayının son günləri qədəm qoyur. Çayların, bulaqların suyu buz bağlayan yerləri yavaş-yavaş əriməyə başlayır. Havalar get-gedə, yavaş-yavaş isinmə-

yə başlayır. Təzə gəlinlər, nişanlı qızlar bulaq başına su gətirməyə gedərdilər, durna qatarı ki mi düzülən qızları gözaltı edənlər də olardı, oğlanlar tamaşaşa çıxardılar, sevgi ovuna çıxardılar...

İkinci - Od çərşənbəsi - yazın, baharın qoxusu hiss olunmağa başlayırdı. Günəş yavaş-yavaş ətrafi, torpağı isitməyə çalışır. Od çərşənbəsi günü hər bir ailədə toy, bayram kimi qeyd olunmağa başlanardı. Hər bir ailə üzvünün adına, sağlamlığına görə şam yandırılardı, ad olunardı. Axşam süfrə, xonça bəzədilərdi.

Üçüncü - Yel çərşənbəsi - təbiət oyanmağa başlayırdı. Torpaq isindiyindən bitkilər cücməyə başlayırdı. Adamlar ağacların qol-budaqlarını tərpədərdilər ki, yuxudan oyansınlar. İlk yaz bitkisi, Xıncılovuz bitkisi çıxdığı üçün yiğilardı, kətə, qutab, "cirdala" yeməyi bişirilərdi. Novruz gülü çiçəyi ilk dəfə acardı. Nişanlı oğlanlar Novruz gülünü yiğib sevgililərinə hədiyyə verərlər. Ağaclar tumurcuqlayardı. Zoğal ağacı ilk çıçək açan meyvə ağacı idi.

Dördüncü çərşənbə - Torpaq çərşənbəsi - ana təbiət oyandığına görə əkinçilər cütü, kotanları əkin sahəsinin kənarına sürərdilər. İlk yaz əkinini gecikdirənlər heyfslənərdilər ki, bu il məhsuldarlıq az ola bilər. Ona görə də yaz əkinin gecikdirmək olmazdı. Nənələr buğda isladıb, səməni qoyardılar ki, bu ilə bolluq olsun. Dodaqaltı oxuyardılar "səməni, ay səməni, saxla məni, hər il göyərdərəm səni". Əkin-biçin işlərinin bərəkətli olmasını arzulayardılar. Torpaq çərşənbəsinə İlaxır çərşənbə də deyərdilər. Həmin gecə kim nə niyyət tutub yuxu görsəydi, çin olardı. Deylimlərə görə, həmin axşam su arxi kənarında bitən hündür söyüd ağacının baş budaqları həmin an əyilərək sudan su içir. Kəhrizlərdə, bulaqlarda da həmin an su dayanır.

Axırıncı çərşənbə günü əkinçilər cütü, kotanı əkin üçün sazlayardılar, cüt, kotan haqqında bu bilgiləri yada salmaq yerinə düşərdi.

Yazın gözəl çal-çağır vaxtı gələn kimi el-oba-da çol işlərinə hazırlıq görülərdü. Elə ki, ağaclar burc bağladı, demək torpaq da qış yuxusundan oyanmağa başlayırdı. İşlərin bulaq kimi qaynayan çağında səhər tezdən torpaqda çalışan adamlar bir də baxırdı ki, gün əyilibdi. Əkinçilərin də başını qaşımışa belə macalı olmayıb, görsün gun

nə vaxt batıbdı.

Yazda bol məhsul götürmək üçün cütcülərimiz qoymazdılardır əkin geciksin. Yaxşı biliblər ki, torpağı vaxtında şum etməyənlər həmin il az məhsul götürübllər. Odur ki, işi öz vaxtında görüblər. İlk günlərdən xış, kotan hazırlanardı. Cütçülük sənəti zəhmətli olmaqla yanaşı çox qədimdən yaxın vaxtlara kimi xalqımızın güzəranının daha da yaxşı olması üçün adamların əlindən tutmuşdur. Bu sənət get-gedə müasirləşib "dəmir atla" əvəz olunmuşdur. Kotan, xış muzeylərimizin maraqlı eksponatlarına çevrilmişdir.

Bir xış və ya kotanla 18-20 baş öküzlə, 5 nəfər cütçünün qüvvəsi ilə vur-tut bir traktorun bir gündə gördüyü işin yarısından da az şum edə bildirlər. Dəmir kotandan qabaq xışdan istifadə olunub, bu dəzgahda bir nəfər maj tutandan, iki nəfər hodaxdan, 3-4 boyun öküzdən (6-8 baş öküz) ibarət olmuşdur. Xışı davamlı ağaç kötüyündən hazırlayırdılar ki, torpağı qazan zaman sürtünərək yeyilməsin. Bu dəmirağac, qarağac (murdarça) kimi möhkəm, davamlı ağaclardan hazırlanardı. Bu haça kötüyün üç hissəsinə dəmir ucluq vurulardı ki, torpağı qazsın və tez korlanmasın. Haçanın yuxarı hissəsinə isə qol və dəs-dək birləşdirilərdi ki, qayış, yaxud da zəncirləri ona bağlamaq mümkün olsun. Xışı boyunduruqlara findiq ağacının körpə zoğlarından əzilərək burulub hazırlanmış bağlarla bağlayardılar. Sonralar bu burğu qayış və zəncirlə əvəz edilmişdir. Kotan əkdiyi yerin torpağını bir tərəfə, xış isə hər iki tərəfə çıxardı. Cütçülər get-gedə xışı təkmilləşdirərək dəmirdən hazırlanmış kotandan istifadə etməyə başlamışdır.

Cüt və ya kotan dəsti 1 nəfər maj tutandan, 3 nəfər hodaxdan, 1 ədəd dəmir kotandan, 6-8 boyun öküzdən ibarət olmuşdur. 2 baş öküz bir boyunduruqda cəmlənirdi. Yəni, hər boyunda 2 baş öküz olmaqla cəmi 12-16 öküz işləyərdi. Qoşqu üçün hər bir boyun öküzə bir ədəd boyunduruq, hər bir boyunduruğa 2 öküzü bağlamaq üçün 4 ədəd sami ağacı və 2 ədəd sami bağlı lazım olmuş. Kotanla boyunduruqları bir-biri ilə bağlamaq üçün isə 5 baş öküzün dərisindən hazırlanmış qayış və ya zəncirdən istifadə olunarmış. Hər bir boyunduruğun arası 2,5-3,0 olarmış.

Kotanın iki növü varımış: qara kotan və xırda kotan. Qara kotan daha böyük və təkərli olurdu.

Kotanın uc hissəsinə iti ucluq taxılardı. İslənib korlaşdıqda onu dəmirçiyə verib itilədərdilər. Köhnəlib istifadəyə yaramadıqda isə başqası ilə əvəz edilərdi. Bu da kotanın ömrünü uzadardı. Çənbər deyilən zəncirlə qara kotanın təkərləri bağlanarmış. Onun uzunluğu 0,5 metr olurdu. Çox işlek kotanların ucluğu heç bir vaxt paslanmırıldı. Günəş vurduqca par-par alışib yanardı.

Maj xışda və ya kotanda dəsdəyin adıdır. Majqal isə iki əllə ondan tutub istiqamət verən adama deyilirdi. Maj tutmağı hər adama etibar etməzdilər. Bacarıqlı, təcrübəli və güclü adam olmalı idi. Majqal majı düz tutmağı bacarmalı idi ki, əkin, şum xərəksiz olsun, ordan-burdan olmasın. Hər 2-3 boyunduruqdan birinin arasında bir nəfər hodax olardı. Hodax, adətən azyaşlı oğlan uşaq seçilərdi. Bu da öküzlərin düz istiqamətdə hərəkət etməsi və lazım olduqda asanlıqla dönməsi üçün lazım idi.

Boyunduruqların hər iki uc hissəsində isgənə ilə iki oyuq samı yeri açıldı. Hər bir boyunduruqda 4 samı olmuş olurdu. Hər bir oyuğa isə bir samı ağacı salınardı. Bununla da öküzin başı samı ağaclarının arasında qalmış olurdu. Bu samılar isə öküzin boğazının altından keçirilərək samı bağı ilə bir-birinə bağlanmış olurdu. Samılar bərk, döyümlü ağacdən düzəldilərdi. 0,5 metr uzunluğunda olan samı ağacının bir ucu haça və ya düyünlü olmalı idi ki, oyuqdan çıxmasın.

Boyunduruqların düz ortasında isə iki tərəfli, yəni, alt və üst tərəfdən çökəklik olardı ki, bu da boyunduruqları bir-birinə bağlayan qayış və ya zəncirlə bağlandıqda tərpənərək sürüşməməsi üçün idi. Ona da həvənd və yaxud da işkil deyərdilər.

Bunlar hamısı hazırlanıqdan sonra cüt yazın ilk günlərində sübh tezdən əkiləcək torpaq sahəsinin kənarına götürilərdi. Cüt qoşulduğdan sonra majqal qayıdardı ki:

-Ay uşaqlar, kimin ayağı yüngül, ruzuludu, işimizin üstünə gəlsin, işimizə xeyr-dua versin.

Beləliklə, iş başlanardı. Torpaq həmişə maili yerdə yalnız bir istiqamətdə, düz yerdə isə hər iki istiqamətdə əkilərdi. Kotanla, xışla yer əkən peşəkar adamlara cütçü deyərmışlər. Haylı-küylü cütçülərin səsi öküzlərin fisiltisine qarışardı. Öküzlər də yorulmadan güc vurardılar. İşin qızığın yerində majqal deyərmış:

-Ay uşaqlar, işimiz yaxşı gedir, bir holavar demək vaxtı gəlib çatıbdı. Hazırlaşın.

Maj tutan cütçü nəgmənin əsas hissəsini, hodaxlar isə xorla onun səsinə səs verərək holavarı deyərmışlar. Holavarlarancaq şum, kotan, xış və öküzlə bağlı olardı.

Holavarların oxunuşu isə belədir:

Öküz, öküz, xan öküz.

Hay, hay, hay...

Boynu qızılqan öküz.

Ha-ho, ha-ho...

İnək yaylaqda yaylar.

Hay, hay, hay...

Sən aranda yan öküz.

Ha-ho, ha-ho...

Öküz, axşam hovudu.

Hay, hay, hay...

Boynundakı samıdı.

Ha-ho, ha-ho...

Gəl bizi xar eyləmə

Hay, hay, hay...

İşin bizlə yarıdır.

Ha-ho, ha-ho...

Novruz bayramı günü təzə il, yeni il kimi qəbul olunardı. Novruz bayramı mərasiminin yaranma tarixi çox qədimdir. Bu mərasim qışın sona çatması və yazın gəlişi ilə bağlanır. Mərasimin qədim insanların təbiət hadisələrinə münasibəti, etiqadı, həmçinin əmək fəaliyyəti ilə əlaqədar təşkil olunmuşdur. Odur ki, qışın başa çatmasını canlılar səbirsizliklə gözləyir. Yazın gəlişi isə bambaşqa aləmdir. Bu zaman bütün aləm, təbiət, heyvanlar, bitkilər, canlılar dirilir, cürcərərək torpağın üstünə çıxmaya başlayır.

Bizim tərəflərdə, Laçın rayonunda Novruz bayramına bir ay qalmış Boz aydan hazırlıq işləri görülməyə başlanardı. Məhəllələrdə, həyətlərdə, hətta evlərdə ciddi təmizlik, abadlıq işləri görülərdi, səliqə-sahman işləri ilə məşğul olardılar.

Axırıncı çərşənbə günü gənclər bir yerə yığılıb keçmiş, köhnə qədim damlardan, möhkəm iplə, sicimlə, kəndirlə kiflən, yelləncək asardılar.

Yelləncək və kiflən iki qoldan ibarət olurdu. Yellənən oğlan və Bahar qız yaz haqqında nəğmələr, mahnilər oxuyardılar. Subay qızlar mis baydacaya su tökərdilər. 2 iynənin dəliyinə sap, pambıq salardılar. Üzük falına baxmaq üçün iyinələri suya atardılar. İynələr bir-birlərinə yaxın gələndə, qoşalaşanda, sevinərdilər ki, ürəyində nəzərdə tutduğu oğlanın da ona meyli vardır, birləşməsi evlənmək əlamətidir.

Qızlar duzlu könbə bişirərdilər, yeyərdilər, su

eşitdiyinə görə onlara minnətdarlıq edərdilər.

Od çərşənbəsində hər bir ailədə evin qarşısında tonqal yandırılırdı. Tonqalın başına toplananlar növbə ilə odun üstündən atdanardılar "Ağırlığım, bugurluğum odda yansın" deyərdilər.

Hər bir çərşənbə gününün axşamları ləziz, dadlı Bayram aşısı, plovu bişirilərdi. Maşlı, lobyalı, ərişdəli, səbzi, cüçəli aş, plov hazır olanda ailə üzvləri bir süfrə başına toplaşardılar, Bayram yeməyi yeyərdilər. Yaxın, əziz adamlara, qonşu-

içməzdilər ki, gecə yatanda yuxuda hansı oğlan ona su versə idi demək onların bir-birinə eşqməhəbbəti, meyili vardır.

Oğlanlar qonşu qapısına gedərdilər, astadan qapıları açardılar, papaq atardılar, sonra da qaçıb gizlənərdilər. Ev sahibi də hazırlanmış Bayram payından, sovqatından onların papağına pay qoyardı. Sevinə-sevinə papağı götürüb o biri qonşuya gedərdilər.

Qızlar ürəyində niyyət tutaraq qonşu qapısına qulaq falına gedərdilər. Pusardılar, evdəkilər həmişə Bayramda pis söz danışmadılar. Xoş sözlər eşidəndə sevinərdilər, qapını açıb yaxşı söz

lara pay aparıb verərdilər. Fəsəli, kətə (qutab), yayma, südlü aş bişirilərdi.

Bizim ellərdə kətəni, qutabı sacda bişirərdilər. Goy-goyərtidən, pendir-şordan özü də sacın tən yarısı boyda bişirərdilər. İndi küçələrdə kiçik ölçüb kətəyə rast gəlirik. Buna da qutab deyirlər.

Bayramqabağı ailədə, ailə üzvlərindən kimsə uzaqdadırsa, səfərdədirə, birinci həmin adam yad olunardı. Övladlar Bayram qabağı valideynlərinə, ata, anasına, qocalara baş çəkməyə gedərdilər, bu övladların müqəddəs borcudur. Bu ziyrət deməkdir, mütləq övladlar valideynlərini,

əzizlərini onların Bayramlarını təbrik etməlidirlər. Onda övladın işləri yaxşı gedər, deyirlər. Bu hamiya xoş təsir bağışlayardı.

Yumurta boyanardı. Yumurta "döyüşü" yarış mərasimi kimi təntənəli təşkil olunardı. Hər kəs bir səbət yumurta alıb, meydana yumurta döyüşdürmək üçün gələrdi. Yumurtalardan "qatar" düzəldilir, hər kəs bir ədəd yumurta götürərək, sı-nana qədər rəqiblə "döyüşə" başlayırdı. Axırda kimin əlində sağ yumurta qalsa idi, həmin adam "qalib" hesab olunardı və sinnmiş yumurtaları ud-muş hesab edilərək ona verilərdi. Xoruz döyüş-dürülməsi kimi maraqlı oyunlar mövcud idi. Bunun üçün qabaqcadan döyükən xoruzlar alardılar, bəsləyərdilər. Bayram günü meydana çıxar-dılan, aranı qızışdırılması üçün, xoruzun sahibi gizli olaraq xoruza ət yedizdirərdi. Xoruzların döyüşü zamanı kimin xoruzu qalib çıxsa idi, o qalib olaraq, məğlub olan xoruzu pay verərdi.

Bayram axşamına kimi, yaxın qohumlar da, qonşular da, gileyli, küsülü adamlar olsa idi, on-lar dərhal barışdırılardı. Küsülü adamlar barış-malı idilər, bayramda küsülü qalmaq olmazdı.

Novruz bayramı günü oğlanlar 2 dəstəyə bö-lünərək dairə - dairə döymə, toqqa dirəsi, ənzə-lixan-ənzəli, xoruz fit ver, yoldaş səni kim apar-di, çiling-ağac kimi oyunlar keçirilirdi.

Axırıncı çərşənbə və Novruz bayramı günü Keçəl və Kosanın məzəli oyunları, zarafatları adamların yaddasından silinməz iz buraxardı. At-macalı sözləri, Novruz bayramına və yaz fəslinə aid maraqlı söhbətləri, oxuduqları mahnılar yad-daqlan olardı.

*Novruz, Novruz baharı,
Güllər, güllər baharı,
Novruz gəlir, yaz gəlir,
Nəğmə gəlir, saz gəlir.*

*Bağçamızda gül olsun,
Gül olsun, bülbül olsun.
Bağçalarda gül olsun
Gül üstə bülbül olsun
Kimi nəğmələr oxunardı.*

Yuxarıda qeyd etdiyim kimi, evlərdə səməni göyərdərdilər, yumurta boyayardılar, bunlar da yazın gəlişinin əlamətlərindən biridir. Yumurta-

ların qırmızı rənglərlə boyanması günəşin rəm-zidir. Bu vaxt artıq günəş torpağı qızdırırdı, tə-biət canlanırdı.

*Gün çıx, gün çıx!
Köhlən atı min çıx.
Oğlun qayadan uçdu,
Qızın təndirə düşdü.*

*Keçəl qızı qoy evdə,
Saçlı qızı götür çıx.*

Novruz mərasimində çox məqamlar, nəğmə-lər, mahnilarda oxunur, vəsf olunardı. Lakin bunlardan çox az hissəsi gəlib bizə çatmışdır.

Bəzi yerlərdə, Novruz Bayramını həmçinin dini bayram kimi qələmə verənlər, axırda başa düşdülər ki, "Novruz"un dinlə heç bir əlaqəsi yoxdur. Bu bayram Azərbaycanın Milli bayramıdır, dövlət səviyyəsində hər il qeyd olunmaqdır.

Hər bir xalq öz adət-ənənəsi ilə tanınır. Belə də olmalıdır. Xalqımızın milli adətlərini nəyə görə unudmalıyıq? Onu yaşadıb, yeni nəsillərə çatdırımlıyıq. Novruz Bayramında bütün milli xüsusiyyətləri nəzərə alınmalıdır. Bayram tamaşaları təşkil olunmalı milli geyimlər, həmçinin milli musiqi alətlərində, zurna-balabanda, sazda və sair xalq mahnıları və muğamlar istifadə olunmalıdır.

Bayramın təntənəli və canlı keçməsi üçün Laçın rayonunda, kəndlərdə fəaliyyət göstərən mə-dəniyyət evlərinə, klublara, mağazalara, məktəblərə bu barədə göstərişlər verilirdi, bayrama ciddi hazırlıq işləri aparılırdı.

Xalqımızın adətlərini qoruyub saxlamaq hər birimizin borcudur. Xalqın adət-ənənəsini yaşatmaq, xalqın özünü yaşatmaq deməkdir.

Qeyd: Nemət Bəxtiyarın "Laçında qış nağılı" publisistik məqaləsi Mədəniyyət və Turizm nazirliyinin 2016-2017-ci illər üzrə yüksək bədii və sə-nətkarlıq keyfiyyətlərinə malik ədəbi əsərləri də-yərləndirmək, təbliğ etmək, istedadlı ədiblərin səmərəli yaradıcılıq axtarışlarına zəmin yaratmaq məqsədi ilə keçirdiyi "Qızıl Kəlmə" müsabi-qəsinə təqdim olunur.

MİSRALARIN KEŞİYİNDƏ DURAN ŞAİR

(təqdimat)

Türkiyəli qardaşoğlum Əhlullah bəy Bakı Dövlət Universitetinin Sosial elmlər və psixologiya fakultəsinin birinci kurs tələbəsidir. Tez-tez onunla görüşür, dərslərinin necə getməsi, tədris-təlim sahəsində, tələbəlik həyatında, yaşayış durumunda çətinliklərinin olub-olmaması ilə maraqlanır, nəzər-diqqətimi, qayğı və müsafirlilik-qonaqpərvərlik saygımı, aşyanəlik himmətimi ondan əsirgəməməyə çalışırdım. Bir-birimizlə arada "amca" - qardaşoğlu münasibəti vardı. Mənim yaradıcılıqla məşğul olmağım-dan xəbərdar idi. Bir gün Əhlullah bəy çox nazik, incə bir təblə və utana-utana mənə poeziya ilə, şeirlə maraqlanmağından və bir neçə adda şeirlər yazmağından söz açdı. İstəməsə də, mənim təkid etməmdən sonra tanış olmaq və yazıları haqqında fikir bildirmək üçün Əhlullah bəy şeirlər qovluğnu mənə verməsinə razı oldu.

Həmin qovluq indi mənim masamıñ üstə əlimin altındadır. Yaxşı deyiblər, görünən dağa bələdçi nə lazı̄m. Dəryani da öyrənmək üçün ondan bir damlanı tədqiq etmək yerər. Mən elə oxuduğum ilk şeirdən, ilk misradan Dönməz ədəbi təxəllüsü ilə şeirlər yazan Əhlillah bəyə, qardaşoğluma çəkinib-filan eləmədən, birbaşa "əsil şairdir" ünvanını verdim. Misraların keşiyində məsuliyyətlə durması, "qələmdən göz yaşı" axıdaraq yeni fikir, poetik söz deməyə can atması, misradan-misraya lirik, təzə-tər obrazlarla üz-üzə qalmağım, "qardaşoğlum şairdir" fikrinə gəlməyimdə yanılmadığımı sorğu-sualsız, qeyd-şərtsiz zəminlik və əminlik yaratdı. Poetik anlayışla qeyd edim ki, Əhlullah Dönməzin oxuduğum elə ilk

şeirindən XX əsr Türkiyənin tanınmış sofi şairlərindən Nəcib Fazıl Qısakürəyin nəfəsini hiss etdim, ruhunu duydum. Ümid edirəm ki, şair həyatının enişli-yoxuşlu keşmə-keşindən, ağır və çətinliklərindən çəkinməyib poeziya yaradıcılığını davam etdirəsə, Əhlullah Dönməz XXI əsr Türkiyə poeziyasında Nəcib Fazıl Qısakürək ırsinin davamçı tək ad çıxaran tanınmış şairlərdən biri olacaqdır. Elə bu istəklə də ona uğurlar diləməyi özümə borc bildim.

Mən qovluqdan ayrı-seçkilik etmədən, nöqtə-vergülünə dəymədən, toxunmadan, Azərbaycan türkcəsinə çevirmədən Əhlullah Dönməzin beş şeirini necə var elə də, Anadolu türkcəsində "Xəzan" dərgisinin şeirsevər oxucularına təqdim edirəm. Qoy, burada həm ortaqlı dil mövzusu gündəmdə öz aktuallığını saxlasın, həm də "Xəzan" dərgisi qardaş Türkiyə torpağında, doğma türkəllərində də özünə oxuca auditoriyası əldə etmiş olsun. Həm Azərbaycan türkcəsində, həm də Anadolu türkcəsində oxunan və yayılmış iki qardaş ölkənin ilk ortaqlı ədəbi-bədii dərgisinə çevrilsin.

Qeyd: Anadolu türkcəsində oxuduğum bu dörd şeirdə başa düşmədiyim çiçək adı olan tək bir söz, "papatya" kəlməsi oldu. Sözlüyü müraciət etdim. Anadolu türkləri solmazçıçıya papatya deyirlər. Bu sözü hansı dildən, hardan götürüb'lər, deyə bilmərəm, fərqiñə varmadım. Ancaq onu deyə bilərəm ki, "papatya" gözəl türkçəmizə yad bir sözdür. Heç şübhəsiz ki, ortaqlı türk dilimizdə bu söz "solmazçıçı" şəklində işlənəcəkdir.

Əlisahib ƏROĞUL

EHLULLAH DÖNMEZ,
*Baki Dövlət Universitetinin sosial elmləri və
 psixologiya fakültəsinin tələbəsi*

Çok gerçekçi bir rüya

Ve bir gün mísralarını yaşarken
 bulursun kendini.
 Saatin yaşlı bir bunak gibi
 bastonunu alnına tak-tak vurduğu bir zamanda...
 Mísralarında yaşılanırken bulacaksın kendini.
 Fikirlerin intihar ediyor!
 Çöz beynindeki kendiri,
 Çok gerçekçi bir rüya,
 Yaşamak gibi,
 Qafilsin,
 Ölüm uyanışında görecek sin öz beynini,
 Öz bendini,
 Dünyadaki fikrini...

Hayat denilen muamma

Zoraki nefesler alıyorum hayat denilen muammada,
 Gözlerin gözlerime yağmur gibi yağacak,
 Bu sisli gece dağıldığında,
 O kasvetli gecede çiçeklerin açtığını gördüm,
 Yeni yıldızlar doğmuştu.
 Hatta bi kaç tane ayvardı o gece.
 Susmuştu,
 Susamışdım.
 Hava yerine kor soluyor gibiydım,
 İçimde mum ışığı.
 Gök yerde uyumuştu sanki,
 Bir bizmi vardık ne
 Bu muammada?
 En son baktığında.
 Katliam içinde katliam,
 Rüya içinde rüya,
 En son baktığında...

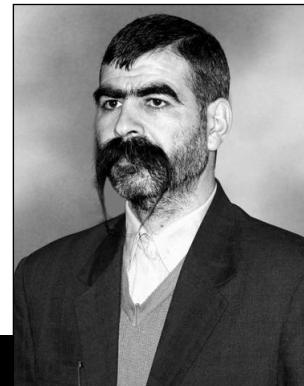
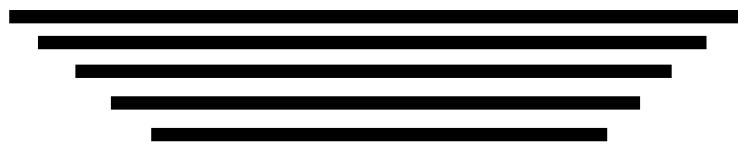
Iftarı olmayan bir oruç

Mísralarında haykırıyorum sana susuzluğumu,
 Kaç yılda gelir bu gecenin sonu.

Yaşamak dediğin bumu?
 Bu orucun ne zaman olur, ne zaman olur sonu?
 İftarı hep iftiharla andık, gelmedi nerede?
 Tenin içimi ıslatıyor,
 Şu geceye bir sus de, artık yeter!
 Kalemde kalmadı akacak göz yaşı!
 Ellerim sizliyor,
 Şu geceye bir sus de, artık yeter!
 Fikirlerim ağarıyor, yeter!
 Bari bir yudum gelde bitsin şu sonralar,
 Ben ölüyorum sona giden yolda,
 Orucunu tuttuğum ellerin şimdi dar ağacım.
 Olmayacağım!
 Papatyalar dolu kucağım
 Şunu bil ki,
 Vardığım yerde susmayacağım.

Katliam

İntihara meyilli bir insanın
 hiss ettiği özgürlüğünü yaşamak gibi
 gözlerine bakma.
 Kirpiklerin salıncağım,
 Asacağım...
 Bileklerimi asacağım,
 Yüzüm asılacak.
 Bir yok daha meçhule kayacak
 Gözlerinde...
 Katliam
 Gözlerinde...
 Islak bir ölüm
 Gözlerinde...
 Yaşam aşım
 Ellerinde...
 Ayaklarının altına getirdim
 Gönül yolumu,
 İçimden her geçtiğinde
 Geçtiğin yerlere misk döktüm.
 Mísralarında içim,
 Mísralarım sana mızrak,
 Mísralarım kutsal...

HƏSƏN HÜSEYNİ

XURMA AĞACI

(məlumat)

Xurma "Qurani-Kərim"in "Rəhman" surəsinin 68- ayəsində bəhs olunan, cənnət nemətləri arasında "bənzərsiz xurma" ifadəsi ilə qeyd edilən bir meyvədir. "Fiihimə fəkihətun və nəxlun və rumman" - yəni, O ikisində meyvələr, xurma və nar var". "Əbəsə"(Qaşqabağını tökdü) surəsinin 29-cu ayəsində də Allah-təala zeytun və xurma haqqında belə buyurur: "Və zeytunən və nəxlə - Zeytun da, xurma da".

Allahın Quranda bildirdiyi bu meyvə tədqiq ediləndə onun bir çox əhəmiyyətli xüsusiyyətlərinin olduğu üzə çıxır. Məlumdur ki, xurma bilinən ən qədim bitki növlərindəndir. O, lezzətli dadı ilə yanaşı, qidalandırıcı xüsusiyyətinə görə də əhəmiyyət verilən bir qidadir. Hər ötən gün kəşf edilən faydaları xurmaya həm qida, həm də dərman kimi istifadə edilən bir meyvə statusu verib. Xurmanın malik olduğu bu xüsusiyyətlərə "Məryəm" surəsində diqqət çekilir. Allah-təala Qurani-Kərimin "Məryəm" surəsinin 23-26-ci ayələrində belə buyurur:

"Doğuş sancısı onu bir xurma ağacının gövdəsinə söykənməyə məcbur etdi. Dedi: "Kaş ki, mən bundan əvvəl ölüb qurtaraydım və ya tamamilə unudulub getmiş olaydım!" Dərhal alt tərəfindən ona belə bir nida gəldi: "Kədərlənmə, Rəbbin sənin üçün (ayağının) altından bir irmaq axıtdı. Xurma ağacını özünə tərəf silkələ, üstünə təzə yetişmiş xurma tökülsün! Ye-iç, gözün aydın olsun..."

Allahın Həzrəti Məryəmə xurma yeməsini bildirməsinin bir çox hikməti var. Allahın Həzrəti Məryəmin doğuşunu asanlaşdırmaq üçün təqdim etdiyi nemətlərdən biri olan xurmanın hamilə və yeni doğan zahi qadınlar üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb etməsi və faydaları elm tərəfindən də son zamanlarda təsdiq edilib. Xurma tərkibindəki 60-65 faiz şəkərlə ən çox şirinliyə malik olan meyvələrdəndir. Həkimlər hamilə qadınlara doğduqları gün tərkibində meyvə şəkəri olan qidaların verilməsini tövsiyə edirlər. Burada məqsəd ananın zəifləyən bədəninə enerji və canlılıq vermək, həmçinin təzə doğulan körpəyə zəruri olan südün yaranması üçün süd hormonlarını hərəkətləndirmək və ana südünü çoxaltmadır. Həmçinin doğuş zamanı baş verən qan itkisi də bədənin şəkər miqdarının azalmasına səbəb olur. Xurma bədənin şəkər ehtiyacının təmin edilməsi baxımından vacibdir və təzyiqin düşməsinin qarşısını da alır. Xurmanın kalori dəyəri çox yüksək olduğu üçün o, xəstəlikdən taqətsiz düşənlərə və yorğun olanlara xüsusiylə faydalıdır.

Bu məlumatlar Allahın Həzrəti Məryəmə həm onun özünə enerji və canlanma verəcək, həm də körpənin yeganə qidası olan südün yaranmasını təmin edəcək xurmadan yeməsini bildirməsində böyük bir hikməti ortaya qoyur. Məsələn, xurmada insan bədəninin sağlam və gümrəh qala bilməsi üçün həyatı əhəmiyyət daşıyan

ondan çox element var. Buna görə də müasir dövrdə alımlar insanın təkcə xurma və su ilə yaxaya biləcəyini bildirir. Bu sahənin tanınmış mütəxəssislərindən sayılan V.H.Dauson isə bir xurma ilə bir stəkan südün bir insanın gündəlik qida ehtiyacını təmin etməyə kifayət edəcəyini deyir.

Xurmada oksitosin maddəsindən də müasir təbabətdə doğuşu asanlaşdırın bir dərman kimi istifadə edilir. Oksitosin doğuşu asanlaşdırma təsirinə görə bir çox mənbələrdə "rapid birth", yəni "sürətli doğuş" ifadəsi ilə qeyd edilir. O doğuşdan sonra ana südünü artırın təsirə malik olması ilə məşhurdur. Oksitosin, əsasən, beynin ifraz etdiyi doğuş sancılarını başladan bir hormondur. Doğuşdan əvvəl bədənin bütün hazırlığı bu hormonun sayəsində başlayır. Hormonun təsiri özünü ana bətnini təşkil edən əzələlərdə və ana südünün ifrazını təmin edən əzələ quruluşundakı hüceyrələrdə göstərir. Doğuş zamanı ana bətninin əhəmiyyətli şəkildə büzülməsi doğuşun gerçəkləşə bilməsi baxımından çox vacibdir. Oksitosin də bətni təşkil edən əzələlərin çox güclü şəkildə büzülməsini təmin edir. Oksitosin həm də yeni doğulan körpənin qidalanması üçün ana südünün ifrazına təkan verir. Xurmanın təkbaşına bu xüsusiyyəti - onun tərkibində oksitosinin olması - Quranın Allah'ın vəhi olmasının daha bir mühüm dəlilidir. Xurmanın tibbi faydasının müəyyənləşdirilməsi ancaq yaxın vaxtlarda mümkün olub. Halbuki, Quranda təxminən 1400 il əvvəl Allahın Həzrəti Məryəmə hamiləlik dövründə xurma ilə qidalanmayı vəhi etdiyi bildirilir. Xurmada insan bədənində bol miqdarda hərəkət və hərarət enerjisi yaranan, bədəndə parçalanıb asan istifadə edilən bir şəkər növü də var. Özü də bu şəkər qan şəkərini sürətlə yüksəldən qlükoza yox, meyvə şəkəri olan fruktozadır. Xüsusilə şəkər xəstələrində qan şəkərinin sürətlə qalxması bir çox orqanlara mənfi təsir edir, amma bundan ən çox zərər görən orqan və sistemlər göz, böyrəklər, qan-damar və sinir sistemləridir. Gözün görmək qabiliyyətinin itirilməsinə kimi aparıb çıxaran narahatlılıqların, infarkt və böyrək çatışmazlığı kimi bir çox ciddi xəstəliklərin ən mühüm səbəblərindən biri qan şəkərinin yüksəkliyidir. Xurmanın tərkibində

çox çeşidli vitamin və minerallar var. O lif, yağ və proteinlər baxımından da çox zəngindir. Xurmana natrium, kalium, kalsium, maqnezium, dəmir, kükürd, fosfor və xlor da var. Bundan başqa, xurmanın tərkibində A vitamini, betakroten, B1, B2, B3 və B6 vitaminləri də bol miqdardadır. Xurmanın tərkibindəki vitamin və mineralların adı insan bədənində və hamiləlik dövründəki faydalardan bəzilərini isə bu ardıcılıqla qeyd edə bilərik: Xurmanın qidalandırıcı gücü onun tərkibindəki münasib mineral balansından qaynaqlanır. Xurma hamilə qadınların qəbul etməli olduğu bir B vitamin qrupuna aid fol turşusu da olur. Fol turşusu (B9) bədəndə yeni qan hüceyrəsinin yaranmasında, bədənin əsasını təşkil edən amin turşularının təşəkkül tapmasında və hüceyrələrin yeniləşməsində mühüm vəzifələri yerinə yetirən bir vitamindir.

Buna görə də hamiləlikdə fol turşusuna olan ehtiyac özünü qabarlıq göstərəcək dərəcədə artır və gündəlik ehtiyacın iki qatına çatır. Fol turşusu (B9) bədəndə yeni qan hüceyrəsinin yaranmasında, bədənin əsasını təşkil edən amin turşularının təşəkkül tapmasında və hüceyrələrin yeniləşməsində mühüm vəzifələri yerinə yetirən bir vitamindir. Buna görə də hamiləlikdə fol turşusuna olan ehtiyac özünü qabarlıq göstərəcək dərəcədə artır və gündəlik ehtiyacın iki qatına çatır.

Fol turşusunun səviyyəsi kifayət etməyəndə quruluş etibarilə normadan böyük, iş əmsali isə aşağı olan eritrosit hüceyrələr (qırmızı qan hüceyrələri) meydana gəlir və qanazlığının əlamətləri özünü göstərməyə başlayır. Xüsusilə hüceyrələrin bölünməsində və hüceyrənin genetik quruluşunun əmələ gəlməsində mühüm rol oynayan fol turşusu hamiləlik zamanı iki dəfə artıq ehtiyac hiss edilən yeganə maddədir. Xurma da fol turşusu baxımından çox zəngin olan bir qida növüdür.

Digər tərəfdən, hamiləlik zamanı yaranan uzunmüddətli ürək bulanması və fizioloji reaksiyalar nəticəsində kalium azlığı müşahidə olunur. Belə vəziyyətdə qadına əlavə kalium verilməlidir. Xurmada bol miqdarda mövcud olan kalium bu baxımdan çox böyük əhəmiyyət kəsb edir, bu maddə bədəndəki su balansının qorunması baxı-

mindan da çox faydalıdır. Kalium beynə oksigenin getməsinə kömək edərək, dərindən fikirləşməyi təmin edir. Bununla yanaşı, bədənin mayeləri üçün əlverişli alkalik xüsusiyyətini yaradır. O bədəndəki zəhərli tullantıları ifraz etmək üçün böyrəklərə xəbərdarlıq edir. Yüksələn qan təzyiqinin aşağı salınmasını və sağlam dərinin yaranmasını təmin edir.

Xurmanın tərkibindəki dəmir qırmızı qan hüceyrələrində mövcud olan hemoqlobinin sintezinə nəzarət edir. Bu da hamiləlikdə qan çatışmazlığının qarşısının alınmasını və körpənin inkişafı üçün həyati əhəmiyyət kəsb edən qandaki RBC eritrosit balansının uyğun hala gəlməsini təmin edir. Məlum olduğu kimi, eritrositlər qanda oksigen və karbondioksid daşıyaraq hüceyrələrin öz mövcudluğunu davam etdirməsində vacib rol oynayırlar. Tərkibində çoxlu dəmir olduğunu üçün bir insan gündə 15 ədəd xurma yemək-lə bədənin dəmirə olan ehtiyacını təmin edə və dəmir çatışmazlığının yaratdığı narahatçılıqdan xilas ola bilər.

Xurmadakı kalsium və fosfat isə skeletin yaranıb formalaşması və bədənin sümük quruluşunun balanslaşması üçün çox mühüm elementlərdir. Xurma tərkibindəki bol fosfor və kalsiumla sümük zəifliyindən qoruyur və bu xəstəliklərin azalmasına kömək edir. Alımlar xurmanın gərginliyi və həyəcanı aradan qaldırmaq qabiliyyətinə də diqqəti çəkir. Berkli Universiteti (ABŞ) mütəxəssislərinin apardığı tədqiqatlar sinirləri gücləndirən B6 vitamininin və əzələlərin fəaliyyətində mühüm rolü olan maqnezium mineralının xurmada yüksək miqdarda olduğunu göstəriblər. Xurmanın tərkibindəki maqnezium böyəklər üçün də son dərəcə əhəmiyyətlidir. Bir insan gündə 2-3 xurma yeməklə maqneziuma olan ehtiyacını ödəyə bilər.

Xurmadakı B1 vitamini sinir sisteminin sağlamlığını asanlaşdırır. O bədəndəki karbohidratların enerjiyə çevrilmesinə, protein və yağların bədənin başqa ehtiyacları üçün istifadə edilməsinə kömək edir. B2 vitamini ilə də bədənin enerji təminatı və hüceyrələrin yeniləşməsi üçün protein, karbohidrat və yağların yandırılmasına yardım edir.

Hamiləlik zamanı A vitamininə ehtiyac artır.

Xurma tərkibindəki A vitamini sayəsində görmək gücünü və bədənin müqavimətini artırır, sümükləri və dişləri gücləndirir. Xurma betakaroten maddəsi ilə də çox zəngindir. Betakaroten hüceyrələrə hücum edən molekulları nəzarətdə saxlayaraq, xərçəngin qarşısını alan xüsusiyyətə malikdir.

Başqa meyvələr protein baxımından ümumiyyətlə zəngin deyil. Ancaq xurmanın tərkibində protein də var və bunun sayəsində bədənin xəstəlik və infeksiyalardan qorunmasını təmin edir, hüceyrələri yeniləşdirir və bədəndəki mayeni balanslaşdırır. Məsələn, ət də faydalı qidadir, ancaq xüsusilə belə bir dövrə təzə xurma qədər fayda verməyə bilər. Hətta belə bir dövrə ətdən çox istifadə edilməsi zəhərlənməyə səbəb ola bilər. Həzmi asan olan yüngül meyvətərəvəz ərzaqlara üstünlük verilməsi daha münəsib seçimdir.

Xurma haqqındaki bütün bu məlumatlar Allahın sonsuz elmini və insanlara olan mərhəmətini göstərir. Göründüyü kimi, müasir tibbin dövrümüzdə müəyyənləşdirdiyi xurmanın faydalarına, onun xüsusilə də hamiləlik dövründəki faydalara Quranda 14 əsr əvvəl işarə edilmişdir.

İraqda təqribən otuz üç milyon ədəd xurma ağacı vardır. Xurma ağacı 5-7 ildən sonra məhsul verir. Meyvəsini birinci və ikinci ildə qırıb tökürlər ki, ağac zəif düşüb məhv olmasın. Hər ağacda 4-12 salxım və hər salxımda 10-20 kilogram xurma olur. Xurma bağlarını yalnız şitillər vasitəsilə çoxaldırlar. Tumdan əmələ gələn xurma ağacı cir olur, məhsul vermir. Ərəbcə (nəxl) adlandırılan xurma ağaclarının hündürlüyü 10-20 metrə çatır. İraqda bir milyon yarım adam xurma ağaclarına, bağlara qulluq edir, tərəvəzin yetişdirilməsilə məşqul olur. Bağlar ona görə xurma ağaclarının altında salınır ki, qaynar günəş ağacları qurudub məhv etməsin. Bağdad, Bəşrə, Kərbəla, Hillə, Divaniyyə ətrafında xurma bağları geniş yayılmışdır.

İraqda xurmanın yüzdən çox növü vardır. Zəhdli, xəstəvi, diqal, barban, seylan, həmra, əl-əyd, ibrahimi, bedaraya, məştumi, safra əl-əyd və s. ən yaxşıları hesab olunur. Bütün xurmaların gözü zəhdidir. Xurmadan yağ və araq çəkir, köpə qarşı dərman hazırlayırlar. Xurma tam yetiş-

məmiş ondan sirkə düzeldirlər. Yetişmiş xurma-dan isə mürəbbə bişirirlər ki, bu da "dibs" adlanır. Bir kiloqram xurmada 2700 kalori vardır. Bu bir kiloqram ətdə və ya iki kiloqram balıqda olan kaloridən çoxdu. Xurmada askorbin, nikotin turşuları, "A", "D", "B1", "B2" vitaminləri vardır. Xurmanı İraqda qatıq və ya südlə yeyirlər. Qatıqla hər vaxt istənilən qədər xurma yemək olur. Ölkədə "Dəclə", "Fərat", "Şətt əl-Ərəb" (Ərəb çayı) kimi böyük xurma emalı zavodları vardır. Zavodlar ona görə çayların adları ilə adlandırılır ki, xurma bağları onların hövzələrində yerləşir. İraqın başlıca kənd təsərrüfat məhsulu ixracı olan xurma bu ölkədə hələ qədim zamanlardan məhşurdur. Xurmadan un və bal hazırlayırlar, çeyirdəyinən yanacaq kimi istifadə edirdilər. Xurma ağacı qabığının lifindən kəndir və səbət hörür, özündən isə kiçik qayıqlar düzeldirlər. Ərəblər xurma ağacını insan bədəni ilə müqayisə edirlər. "Əgər xurma ağacının başını kəssən o məhfvi olur. Əgər hər hansı bir budağını kəssən yerində yenisi çıxmır. Xurma ağacları da orta hesabla yüz ilə qədər yaşayırlar".

Mühəribə vaxtı düşmən tərəfin xurma ağaclarını kəsmək ona ən ağır dağ çəkmək hesab olunmuş. Elə-bələ, odun üçün bu ağacı kəsmək görünməmiş bir şeydir. Onun qayığını adamlar doğma balasının qayığını çəkən kimi çəkirər. Xurma yetişən vaxt onun sarı və qırmızı salxımları ağaca və ətrafa elə gözəllik verir ki, adam ona tamaşa etməkdən doymur. Xurma ağacı bolluq və bərəkət nişanəsi sayılır. Bağdadın xurma bağlarını gördükdən sonra Azərbaycan xalqının milli qəhrəmanı Koroğlunun "Bağdad səfəri"ndəki müqayisə və mübağıləni daha yaxşı duyдум: "Koroğlu baxanda gördü Bağdad bağlarında xurmaların sayı var, amma dəlilərin sayı yoxdu". İraqda yaşayan Azərbaycanlıların bayatisı da Bağdad xurmalıqlarından söz açır:

*Bağdadda xurmalıqlar,
Suda oynar balıqlar.
Nə böylə sevda olsun,
Nə böylə ayrılıqlar.*

Bağdadın şəninə gözəl sözlər deməkdə məqsədim heç də onu sevdirmək üçün tərifləmək deyil. Buna ehtiyac yoxdur! Həm də Şekspir demişkən:

Eşqimi tərifləyib, heç kəsi aldatmırıam.

Cünki məhəbbətimi kimsəyə mən satmırıam

Akademik Qəzənfər Paşayev xurma barəsində danışarkən dedi: "Xurma yetişməzdən öncə ilanlar çıxıb xurma ağaclarının üstündə otururlar. Xurma yetişən zaman durnalar gəlib həmin ilanları dənləyib zərərsizləşdirirlər, sonra yerli camaat gəlib xuramani dərirlər". Bu da Allahın insanlara bir lütvü mərhəmətidir.

Xurma termini "Əhli-həqq" təriqətinin böyük şəxsiyyətlərindən olan, rübai ustadı Baba Tahir Üryanın şeirlərində daha çox işlənən ifadələrdən biridir. Xurma ağacının canlılıq xüsusiyyətləri Baba Tahirin bir sıra dübeytilərində də eks olunmuşdur. O dübeytlərdən biri budur:

*Hansı bağda xurma olsa sərbədər,
Bağbanın könlünü kədər, qəm dələr.
Biryolluq kökündən çıxarmaq gərək,
Meyvəsi olsa da lap ləlü-gövhər.*

Bu ağac barədə Nəsrəddin Tusi də "Əxlaqi-Nasir" əsərində yazır: "Xurma ağacında heyvanlara xas bir neçə xüsusiyyət vardır. Onun tənəsində (gövdəsində) elə bir yer tapıblar ki, heyvanların ürəyində olduğu kimi, burada da həyat istiliyi çoxdur, ürəkdən qan damarları çıxıb bütün bədənə yayıldığı kimi, buradan da şaxələr çıxıb ətrafa yayılır, sanki mayalanma, barlanması burada baş verir, barlanması vaxtı onun qoxusu döllənmə zamanı heyvan nütfəsinin verdiyi iyə oxşayır. Başqa canlılar başı kəsiləndə, ürəkdən yaralananda, suda batanda necə olursa, Xurma ağacı da bəzi cəhətlərdən elə olur. Kənd təsrüfatı mütəxəssisləri xurma ağacında başqa xüsusiyyətlərin olduğunu da demişlər. Bunlardan ən maraqlısı onun yalnız bir ağaca meyl göstərməsi, başqa ağacdən mayalanmamasıdır. Bu, başqa heyvanlar arasında olan eşq və məhəbbət hissini oxşayır. Xurma ağacının buna oxşar başqa xüsusiyyətləri də çoxdur. Onun heyvana çatması üçün yalnız bircə şey qalmışdır: Yerindən qalxıb yemək ardına düşməsi, buna görə də Peyğəmbərin (s) adından deyirlər ki: "Xurma insanın bibisidir" - cünki o belə buyurubdur: "Öz bibiniz - xurma ağacının qədrini bilin".

ELDAR SƏFA

ADSIZLAR

Cörək ağacı dar ağacından qəddar,
cörək imtahani baş daşından ağır.
Baş daşım qoltuğumda,
əynimdə darayı libas,
yüyürürəm qiblə tutduğum tüstünə...

Güçüm çatmir ürəyimdən keçməyə,
Zülməti bağrimi qan eylər, eylər.
Həsrəti ən uzun gecəm, gecəmdi,
Bu bəxt açılırsa sabahı neylər.
Yellənir sübhün pərdəsi, çəkilir
ürəyimin tüstüsü göyün üzünə;
ürəyimi zil zülmətlər bələklər,
havasına fələk oynar ələklə.
Gecənin qəm karvanını çəkirəm obaşdana,
Gecəmə şükür gəlir.
Ürəyim sökülür dan yeri kimi
Gözlərimə qəm yuxusu ələnir.
Mənim daşım ağır daşdı, bilirəm
Gecənin zülmətini,
Ayın qaranlığını,
Şal kimi çəkirəm başıma.
Baharı tez gələn alça ağacı kimi,
Büsbüütün çıçəyəm həsrət gərdəyində.
Qoltuğumda baş daşım,
güçüm çatmir baş daşımı əkməyə...
Gündüzün zülməti keçilməz imiş,
kərəntisi sıniq sazmış fələyin.

GETMƏK

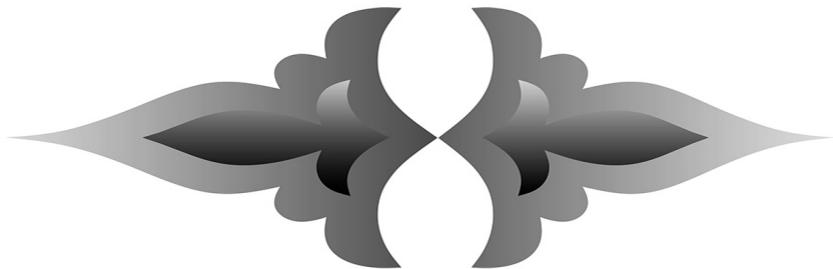
Getmək, getmək, getmək,
Vətən səni çağırın yerə.
-Yanıram, bir damcı su ver!-
deyib bağırın yerə.

Vətən çağırın yerdə,
Yağılar meydan sulayır.

Yağılara yamaq olan,
Naməndlər quyruq bulayır.

QATARLARIN FIT SƏSİ

torpaqla qaynamağım,
od ilə oynamağım,
qayğısız günlərimdən,
uşaqlıq aləmindən,
biryolluq ayrılmağım,
baş götürüb kəndimdən
bu tünlüyə qaçmağım,
mənsiz
yüyənsiz gəzən,
gədikdən leytək sözən,
köhlən kəhər yolların arxamca uçmağı,
bir cüt qoşa höryə həsrətimin qonması,
gözlədiyim qatarın yollarda ləngiməyi,
o qızın əllərindən bəxtimin boşqab kimi
düşüb çılıklənməyi,
elə mən çathaçatda metro qapılarının
üzümə bağlanlığı,
arzu-ümidlərimin gözünün dağlanması,
mənim itkin halıma o balaca kəndimdən,
qar gətirmiş buludun həzincə ağlamağı,
yurd yerinin-kəndimin ruhu tutub elə bil,
ürəyim səksəkədə, gözümün yuxusu çin,
açılmayan səhərim,
üzümə bağlı qalan günlərimdən hər səhər
qumru qiyafəsində məktub verən göyərçin-
qatarların fit səsi...
yağışı biçə-biçə, küləyi kəsə-kəsə
xəbərə təşnə qalan ürəyimə tələsən
ümid dalıycan gəlib, alça arzularımın
dərdə düşən qarmağı,
cığırları mələyən, yolları yolda yoran,
papağını da günə yandırdığım bir ömür,
bircə misrası əskik-beyt olmayan qəzəlim,
qariyan sözüm, sazım - hörüklü bir gözəlin,
nişan üzüksüz barmağı,
o barmağın taxçada paslanıbdı oymağı...

ƏLİ BƏY AZƏRİ QURD AĞZI

(hekayə)

Ucqar bir dağ kəndində yaşayirdim. Kəndimiz iyirmi bir evdən ibarət idi. Çox mehriban dolanırdıq, daha doğrusu, o vaxtlar mehribançılığın nə və necə olduğunu bir o qədər də dərindən dərk etmirdik, yəni mehribançılığı elə o vaxtkı ölçülərə görə qiymətləndirirdik. Həm uşaqlıq, yeniyetməlik çağlarımız idi, qayğısız və şən böyüyürdük, mehribançılığı bundan artıq dərk etmək qabiliyyətində deyildik, həm də hər bir ailə öz fərdi təsərrüfat işləri ilə məşğul olurdu. Birinin başqasına işi düşmürdü ki, gərsün münasibəti necə olacaq. İşi düşəndə də ya deyəcəkdi, gəl, heyvan növbəsini dəyişək, ya da su növbəsini ver mənə.

Kəndin əsas qayğılarından biri mal-heyvan növbəsi idi. Nə vaxtsa kişilər bir yerə toplaşıb belə bir növbə müəyyənləşdirmişdilər. Ballı qarı inək saxlamırdı deyə onu mal növbəsinə daxil etməmişdilər. İnək saxlamırdı deyəndə, bəlkə də bir az düz gəlmir. Kənddə yaşayan, özü də inək saxlamayan, kənd adamının işinin, gücünün adı nədir ki, inək saxlaması? Sadəcə, Ballı arvad oturaq xəstəydi, inəyə baxa bilməzdi, qızı çolaq Qızyetər də bir əlli inəyi necə sağacaqdı? Ancaq ki, qoyunları birtəhər rahlayırdı.

Beləliklə, növbəlik iribuynuzlu mal-qara üzrə 20, kiçik davar, yəni heyvan üzrə 21 gündən bir dövrə edirdi. Heyvan növbəsini kəndin aşağısında evdən - Alməmməd kişidən, mal növbəsini kəndin yuxarı başındakı evdən - Nəriman kişidən başlamışdır.

Bizim ev kəndin aşağı məhelləsində, həm də or-

tada yerləşirdi. Heyvan növbəsi İlahi, Səlim, Qurban, Mikayıł, Nağı, mal növbəsi isə Nağı, Mikayıł, Qurban, Səlim, İlahi ardıcılılığı ilə firlanırdı. Uzun müddət dövr etdiyindən bəzən növbələr toqquşurdu, yəni bir adamın hər iki növbəsi eyni gündə düşürdü. Onda qonşular öz aralarında müəyyən razılığa gəlirdilər ki, növbələri ötüşdürüslər. Bəzən də hər kəsin öz vacib işləri olurdu deyə qonşusunun növbə kəsişməsin ötüşdurmürdü, ötüşdürü bilmirdi. Heyvan növbəsi ağır hesab olduğundan evin kişiheyvan növbəsinə, qadını isə uşaqlarından biri ilə mal növbəsinə yollanırdı. Ya da iki yeniyetmə oğlan uşağı birlikdə naxırı haraylayıb örüşə, otarmağa aparırdılar.

Yaxşı yadimdadır, yayın birinci ayı idı, məktəbdən tətilə buraxılmışdıq. Əvvəlcədən hesablamaşdıq, nədənsə həmin vaxt hər iki növbə bizdə kəsişirdi. Hamının başı ot biçininə qarışdığından növbələri heç kimlə dəyişdirə bilmədik. Onda mən yedinci sinifdə oxuyurdum. Dədəm (atama "dədə" deyə müraciət edirdik) işdə olduğundan məndən üç yaş balaca qardaşla heyvan növbəsinə biz gedəsi olduq. Naxırı isə nənəm (anaya da "nənə" deyirdik) dərə aşağı, nisbətən rahat örüşə hayladı. Kənddə iş yeri olmadığından kişiler Qafana, Qacarana, Meğriyə, Qərçivana, Ordubada gedirdilər. Yaxşı halda həftədə bir dəfə gəlib evə dəyişdirilər. Elə də olurdu ki, ayda bir dəfə, o da maaş alandan alana gəlib dəyir, elə gecə ilə də qayıdır qatarla gedirdilər. Kənddə maaş almaqla dolanmaq olmurdu, təsərrüfat saxlamaq üçün isə çətin illər idi.

Qardaşımla mən heyvan sürüsünü kəndin qənşərindəki Şah bərəsi yuxarı, hər yerdə yalnız sol tərəfi ilə otara-otara günortanı Rəsul çəsməsinə mağala yüksələ. Günortadan sonra da yenə apardığımız örüşlə otara-otara geriyə qaytardıq. Çünkü Şütürü dərəsi, Mizard, İmanqulu yurdu, Sağaltop, Sürtün və digər ərazilər zəmi yerləri sayılırdı, yəni biçənək idi və hələ biçilib yiğışdırılmamışdı ki, sürünü oralarda otarmaq mümkün olsun.

Əlqərəz, heyvan kənddə qapılara dağlışandan, əl-ayaq çəkiləndən sonra şaq-şaq Fatının vay-şivəni aşağı məhəlləni bürdü. Danışanda puleyot kimi şaqqıldayırdı, elə bil dəyirmandır, üyüdüb tökür. Çörək yeyəndə yanında oturmaq olmurdu, çənəsi elə şaqqıldayırdı ki, deyirdin bəs, hacileylək başının üstündə dimdiklərini bir-birinə vurur. Ona görə də üzünə deməsələr belə, daldada hamı onu "şaq-şaq Fati" adlandırdırdı.

"Şaq-şaq" başladı, nə başlandı. Üzünü çəpərdən üzü bizə tərəf tutub hay saldı ki, bəs erkəyimi itirmisiniz. Bərk narahat olmağa başladıq. İnsafən, növbə rahat keçmişdi, sürü bizo korluq verməmişdi. Qabağımıza canavar yox, heç çəqqaldan, tülükdən də çıxan olmamışdı. Heyvan heç hürkməmişdi də, deyək ki, ilan çalıb, harda isə kola ilişib, yixilib, biz görməmişik.

Nənəm bərk hirsləndi, bir partiya dədəmin qarşına deyindi. Sonra da bizi qınadı ki, otara bilməyəcəydiniz, getməzdiniz, siz malı aparıb hərləyərdiniz, mən özüm heyvanı otarmağa gedərdim. Nənəm dediyini edən arvadlardandı, kişi kimi qadındı, dediyini edən idi. Heyvan növbəsi onun üçün nə idi ki? Odur ki, heyvan növbəsini yaritmadığımıza görə hirsənib özündən çıxmışdı.

Bu hələ başlangıç idi, nənəmin hirsı-hikkəsi hələ qabaqdaydı. Gözləyirdi ki, birimiz dillənib nə isə deyək, yəni onun sözün qaytarاق sonra qızışın, arvad əməlli-başlı hirs dağarcığıydı. Mən dinmirdim ki, onu özündən çıxartmayıam, çünkü axırıncı dəfə nənəm məni altıncı sinifdə oxuyanda döymüşdə. Sonra da qucaqlayıb; "daha yekə kişisən, bundan sonra səni döymek yaramaz" deyərək hönkür-hönkür ağladı. Nənəm hikkəli qadındı, həm də çox qururluydu. İstəmirdim, bir söz deyib onu qıcıqlandıram. Ancaq nənəm dözə bilmir, hər dəfə şaq-şaq Fatının səsini eşidən kimi yenidən coşurdu, nə onun cavabını verə bilmirdi, nə də biz dinmədiyimizdən, bizə bir söz demirdi. Birdən qayıtdı ki, erkək tapılmasa, ətinizi işşə taxacam. Birinci dəfəydi belə hə-

də-qorxu eşidirdim.

Dilxorçuluğumuzdan nə yedyimiz bilindi həmin axşam, nə içdiyimiz. Gecəni birtəhər keçirdik. Tez-dən obaşdan məni durquzdular ki, dur, get erkəyi tap. Dayım Səlimin arvadı Təzəgül dostumun yazığı gəlməşdi, oğlu Fazili də mənə qoşdu. Qardaşım Şakir isə südəmər quzuları, çəpişləri otaracaqdı.

Hər yerdə heyvani apardığımız çəhlimlərlə getdik axtarmağa. Heç bir yerdə nə qoyun tükü, nə də sümüyü qarşımıza çıxmadi. Mizardın bəri başında oturub nəfəsimizi dərdik, bir az dincəldik. Elə orada heybəmizdəki çörəyi çıxardıb yedik, yəni atüstü "nahar" etdik. Sonra yalnız beli ilə geriyə addımladıq.

Dəfələrlə ovçularдан eşitmışdım, canavarlar, adətən yalnız belində mariğə yatar, şikarının hərəkətini izləyərdilər. Xüsusən də yanında çobanı olan kəndin mal-heyvanını belə güdərdilər. Elə ki, şəvinik düşürdü, çatdırıb vaxtında kəndə qayida bilməyən mal-heyvanın başının üstünü kəsir, ovlayırdılar. Odur ki, yalların belini üzü Abuseyid dərəsinə, Sarı güneyə, Qaşqa kolavata, Sağaltopa, Fındıqlı çəsmə-yə tərəfə qayıdaq gümən gələn və gəlməyən hər yeri axtardıq. Axşama yaxın yorulub əldən düşmüş, üzgün halda özümüzü kəndə çatdırıldıq. Fati arvad boş qayıtdığımızı görse də bizə tərəf gelmədi, eləcə çəpərin o tərəfindən səsini başına atdı:

-Sizə deyirəm, mənim erkəyimi tapın, verin. Canavar yeyibsə ölüsunü, yeməyibsə dirisini tapın, göstərin. Yoxsa yaxanızdan əlimi çəkən deyiləm.

Elə yorulmuşdum ki, cavab verəsi halda eyildim. Heç kimə məhəl qoymadan evə gəldim. Bacımın stola düzdüklərindən bir az yedim, üstündən də bir çay içib yatmağa getdim. Gecəni daş kimi yatdım, dünyadan xəbərim olmadı. Tez-dən obaşdan nənəm yenə də məni dümsüklədi.

-Dur, get Fatının erkəyini axtarmağa. Tapılmasa, əl çəkən deyil, oturub, durub zəhləmizi tökcək. Bir toyda deyəcək, beş dəfə də vayda.

Sözü çevirə bilməzdim. Bizi belə tərbiyə etmişdilər. Düz on gün də dalbadal göndərsəydiłər, getməliydim.

Bu dəfə Şütürü dərəsi yuxarı getdim. Dedim, bəlkə Fatının erkəyi biçənəklərin yaşıl otuna allanıb, yenib dərəyə. İmanqulu yurduna qədər gedib çıxdım, Taxtalardan yuxarı hələ heyvan ayağı dəyməmişdi. Mizarda qalxdım. Durbinlə Alçalı yurdunu, Büyük Zəmini, Təkə daşını, Ulabı; o həndəvərlərde gümən gələn hər yeri gözdən keçirdim. Gözümə nəinki Fatının erkəyi, nə bir cüyür, nə bir dağ

keçisi, nə bir canavar, ümumiyyətlə, heç bir çöl həyvanı dəymədi. Yenə də heybəmdə olan çörəyi yeyib geri qayıdası oldum. Bu dəfə güney tərəfi; Əyri dərəni, Ağdaşsutöküləni, Minaqızöləni, Qaradaşlığı, Qırmızıtili ələk-fələk elədiməsə də bir şey tapa bilmədim. Fatının erkəyi yağılı əppək olub göyə çəkilmişdi.

Evə çatanda Fatı arvad çəpərdən göründü, elə bil məni güdürmüş, geri qayıtmagımı gözləyirmiş.

-Gedib Oruc dərəsindən cic eliyib qayıdlar bəri, elə bilirlər xəbərim yoxdur. Adın da qoyular erkəyi axtarmağa gedirik. Mənim erkəyimi axtarın, tapın. Yoxsa, yaxanızdan əl çəksəm şümrünün qızı Yam.

-Yaxşı da, bəsdir uşaqları bağırdalaq elədin. Qoy, dədələri işdən gəlsin, gəl hansı erkəyi aparırsan, qat qabağına apar. - Axır ki, nənəm dilləndi, yoxsa şaqşaq Fati hələ çox baş aparacaqdı.

-Mənə sizin erkək lazıim deyil. Mən öz erkəyimi istəyirəm. Mənim erkəyim erkək yox e.., öəc id, düz beş ildir bəsləyirdim, oğlumun toyuna kəsəcədim.

Axşam çörək yeyəndən sonra nənəm xəbər aldı ki, sabah axtarmağa getməyə heyim qalıb, ya yox. Şaqşaq Fatının atmacası, deyəsən, onu da almışdı, guya, mən gedib Oruc dərəsində gizlənib, axşam düşəndə geri qayıdırıam. Düzdür, nənəm ona yox, mənə inanırdı, bilirdi ki, mən heç vaxt belə hərəkət etmərəm. Ya axtarmağa getməzdəm, deyərdim ki, yorulmuşam, ya da getirdimsə, gümanım gələn hər yeri axtarmalıydım. Odur ki, nənəmin sorğusuna sözlə cavab vermədim, eləcə başımı bulayıb "yox" işarəsi verdim.

-Onda dur get, Nağı kişiyyə de, qurdun ağızın açısin.

Yadına düşdü ki, erkək itən gecəsi Nağı kişiyyə qurd ağızı bağlatmışdıq.

Gümrahlığına baxmayaraq, yaşı altmışı keçmiş olsa da yaşından daha yaşılı görünən Nağı kişi kəndin "qurd ağızı bağlayanı" idi. Birinin itiyi itən kimi axtarmağa Nağı kişinin evindən, qurdun ağızın bağlatdırmaqla başlayardılar. Elə ki, Nağı kişi, bir vaxtlar Tehranda ruhani təhsili almış, köhnə fars əlifbasını bilən, bölgədə yeganə savadlı adam olan Əli əmisindən öyrəndiyi "qurd ağızı bağlamaq" duasını tiyəsi qara şəfdən olan qövsvari bıçağına oxudu və bıçağı yarıyadək qatlayıb taxçaya qoydu, o dəqiqə itik sahibinin yönbəri düşürdü yerinə. Ayın-arxayın durub gedirdi itiyini axtarmağa, bəzən də heç get-

mirdi. Evinə gedib səhərin açılmasını gözləyirdi. Itiyyi ya gecəyariya yaxın özü gəlirdi, ya da səhər açılanda gedib dərələrin birində sağ-salamat tapırdılar. Bizim də başımıza belə bir hadisə gəlmışdı. Payız axşamlarının birində boz eşşəyimiz örüşdən qayitmamışdı. Eşşək neyləsin, güneydə ot az, payız günü də kasıbin dili kimi gödək, ha yeyir ki, qarın dolsun, dolmur. Yığdığımız otu da ancaq inəyə, qoyun-keçiyə yedizdirərdik, özü də eşşəyin gözünün qabağında, eşşək də qalırdı baxa-baxa.

Qaranlıq düşənə kimi güney tayı Kaha dərəsi, Hava dərəsi boyunca xırman yerinədək axtardım, tapa bilmədim. Qayıdb Nağı kişiyyə dedim ki, eşşəyimiz itib, qurdun ağızın bağla, yeməsin. O da harda itdiyin soruşdu. Öyrənəndən sonra durub getdi əlini sabunlayıb yudu, sərhədçilərdən aldığı ağappaq dəsmalla quruladı. Sonra gəlib həmin bıçağını taxçıdan götürdü və duasını oxuyub Kaha dərəsi, Hava dərəsi boyunca "qurdun ağızın bağladı".

Səhər sübh tezdən nənəmlə ikimiz eşşəyi axtarmağa getdik. Aşağıları axtarmışdım deyə birbaşa Kaha dərəsi yuxarı getdik. Bürünc daşının dibinə yüz əlli-iki yüz metr qalmış kəmərəliklər başlayırdı, kəmərəliyin birinin ətəyində nənəmin gözü nəyi isə aldı.

-Bala, mənim gözüm alacalanır. Sən yaxşı bax, gör, orda nə görürsən? - deyə məndən soruşdu.

Orda nə vardısa nənəm məndən əvvəl görmüşdü, onun gözlerinin itiliyinə söz ola bilməzdi. Görünür gördüğünü dəqiqləşdirmək istəyirdi, odur ki, mənim də həmin yerə baxıb nə gördüyümü eşitmək istəyirdi. Diqqətlə baxdım və gördüm ki, orda nədir-sə iki-üç tərpənti var. Alatoranlıqdı deyə, itdi, çaq-qaldı, canavardı, inəkdi, eşşəkdi, nədisə ayırd edə bilmədim, çünkü aramızdakı məsafə çoxdu. Dedim:

-Hə, nənə, orda nə isə var, ancaq ayırd edə bilməm nədi.

Yerişimizi yeyinlətdik, amma yoxusu getmək çox çətindi. Hardasa on-on beş dəqiqə getdikdən sonra kəmərəliyin dibinə yaxınlaşdıq. Hava da xeyli işıqlaşmışdı, hər yer apaydın görünürdü.

-İndi necə, görürsənmi? - Nənəm məndən bir də soruşdu.

-Görürəm. - Tam ayırd edə bilməsəm də cavab verdim.

Bir də diqqətlə baxdıqda arxasını kəmərəliyin daşına söykəyen eşşəyimizi gördüm. Boz eşşək qabaq ayaqlarını gen qoyaraq başını aşağı əyib qulaqlarını şəkləmişdi. Ağəmmədin iti Toplan boyda iki

çaqqal eşşeyin qabağında sağa-sola tullanırdılar.

-Ay iit! Ay it, tuuut! Alabaş heeyy! Toplan heey! Bozdar heeyyy!

Nənəm qışqırıb haray-həşir salmağa başladı, mən də onun səsinə səs verdim. Çaqqallar bizim səsimizə qaçıb aradan çıxdılar. Biz yaxınlaşana kimi eşşək yerindən tərpənmədi, üstündə bircə diş yarası da yoxdu. Nağı kişi ağızlarını necə bağlamışdışa çaqqallar eşşəyi dişləyə bilməmişdilər.

-Yəqin təzəcə tapıblarmış ki, biz gəlib çıxdıq. - Nənəm handan-hana dilləndi və əlindəki çubuqla eşşəyi o ki, var çırpdi.

...Nağı kişinin qurd ağızı bağlamasına bütün kənd əhli inanırdı. O, ki, qurdun ażzin bağladı, həmin gecə qurd itən heyvanı parçalaya bilməzdı. Odur ki, nənəmin sözü ilə Nağı kişinin yanına getdim. O, əvvəlcə məndən heyvanı haralarda otardığımızı bir də soruşdu. Haralardan keçdiyimizi bitdə-bitdə danışdım. Sonra haraları və necə axtardığımı, havada qarğı-quzğunun dolaşib-dolaşmadığını xəbər aldı. Onu da danışdım. Mizardı, Böyük Zəməni, Təkə daşını da durbinlə müşahidə etdiyimi söyləyəndə saxladı. Dedi:

-Day bəsdir. Erkək belə tezliklə basıb oralara gedə bilməz. Ya canavar yalquzaq olub, erkəyi boynuna qaldırıb çox uzağa aparıb, ya da şaq-şaq Fatı yalan danışır, erkək sizin nobatdaitməyib.

Nağı kişinin dediklərin arvadı Fəryad da eşitdi.

-Ə kiri! - deyə ona çəmkirdi. - Söz sənnən çıxməsin, gedib Fatının qulağına çatar, ayıbdır. Sən öz işini gör.

Nağı kişi başını bulaya-bulaya durub taxçaya yاخınlaşdı. O, həmişəki odun tiyəli əyri biçağını götürmək istəyəndə dayandı, elə bil hansısa qüvvə onu saxladı, geriyə qanrilib mənə baxdı. Sanki mənim nə deyəcəyimi gözləyirdi, nənəmin sıfarişini yox.

-Bəlkə bu gün açmayasınız? - Özümdən asılı olmayaraq tir-tir əsirdim, elə bil qurd bu gecə Fatının erkəyini yox, məni parçalayacaqdı, kim nə deyir desin, canavar vahiməli heyvandır, onu görən yox, adını eşidənlər belə qorxu hissi keçirirlər.

-Qurbanın oğlu, məni bərkə salırsan haa... On-da... mən günaha batmış oluram. Qurd da Allahın yaratlığıdı. O da bir şey tapıb yeməlidir, ya yox? İki gündür ki, onu ac saxlayıram. - Nağı kişi dodağının altında mızıldana-mızıldana bunları dedi, mənim titrəməm isə kəsmek bilmirdi.

-Nağı dayı, qurd canlı olar, deyiblər. - Axır ki, özümdə cəsarət tapıb dedim. - Üç gün ac qalmaqla acıdan ölməz. Sən bircə gün də səbr elə, mən sa-

bah Fatının erkəyini yerə batmış olsa da tapıb gəti-rəcəyəm. - İndi də yaman diri-dirə danışdım, elə bil öz əlimlə qoymuşdum, gedib getirəcəkdir. Özümə bir arxayıncılıq gəlmişdi.

-Yaxşı, nə deyirəm ki, qoy, sən deyən olsun. Ancaq günahı sənin boynuna.

-Kaftar kişidir, utanmir, günahı uşağın boynuna yazdırır. - Fəryad xala yenə ərinin abrını ətəyinə bükdü.

Evet qayıtdım, yaxşı ki, nənəm qabağıma çıxıb heç nə soruştadı. Yavaşça gedib yerimə girdim.

Səhər sübh tezdən yuxudan oyandım. Heç kim bilməsin deyə sakitcə paltarımı geyinib çıxmaq istəyirdim ki, nənəm qabağımı kəsdi.

-Obaşdan hara gedirsən? Çay içib çörək də yeməmisən.

-Hara var, hara gedəm? Gedirəm Fatının erkəyi ni axtarmağa.

-Qardaşın Şakir xəstələnib, xoruzəng olub. Sən gedirsən, bəs quzuları kim otaracaq? Bir erkəkdi, itib itib də. Dədən gələr, əvəzinə başqasını verər. Çörəyini ye, quzuları ac, apar otarmağa.

Tələsik çörəyimi yeyib həyətə düşdüm. Hələ heyvan örüşə açılmamışdı. Tez quzuları açıb Kaha dərəsi yuxarı apardım.

Bölgədə iki əzəmetli qayadan biri sayılın Büyünc qayası kəndin yuxarısında, iki kilometrliyində yerləşirdi. Kaha dərəsi də daxil olmaqla Tapan, Arxac, Yaz yurdu, Qumluyal, Hava, Qırmızıtil, Qara-daşlıq dərələri başlanğıcını Büyünc qayasının dibindən alır və quru dərə hesab olunurdular. Təkcə Kaha dərəsində sızqa çeşmə var idi. Havayı gəlməsin, həmin çeşmənin suyu ilə güney tayda yerləşən on bir ev bostan saxlayırdı.

Bürünc daşının başından kəndin bütün ərazisi; bığçənəkləri, öruş yerləri, meşələri, çuxurları, dərələri ovuc içi kimi görünürdü. Məqsədim gün qızanadək Büyünc daşının zirvəsinə qalxıb ətrafi seyr etmək idi. Harda bir canlı tərpənsəydi, görünəcəkdir. Bir neçə dəfə Büyünc daşının zirvəsinə çıxmışdım. Yalan olmasın, çox uzaq məsafələrdə hərəkət edən kiçik canlıları seçmək olurdu. Zəmi yerində koramalın hərəkətini özüm müşahidə etmişdim. Çalışanlar, qartallar, quzğunlar oradan qıy vurub səmaya qalxır, şıkarın dalınca gedirdilər.

Quzuları otara-otara yolun yarısında gedib çıxdım. Körpələr çeşmənin gözündən doyunca su içəndən sonra üzüyxərə getmək istəmədilər, dolaylandılar. Məcburən mən də səmtimi dəyişdim. Fikir-

ləşdim ki, qayanın zirvəsinə çatıb çıxa bilmirəm, çünkü quzuları tərgidib gedə bilməzdim. Həm də o tərəfləri axtarmışam, indi də kəndin güney tayı üzrə günçixan və aşağı tərəflərini axtararam. Quzuları üzüdələyi otara-otara gəlib çıxdım Yuxarı Zişdi deyilən yerə. Buralar bir vaxtlar babamın biçənəyi olmuşdu. İndi də ot adama boy vermir. Mən quzuları qabağa buraxıb üzü yuxarı - Bürlünc daşına baxırdım. Birdən quzular hürküb mənə tərəf qaçdırılar. Onların nədən hürkdüyünü öyrənmək üçün qabağa getdim. Bir az getmişdim ki, qırx-əlli metrlikdə heyvan gördüm. Qoyun, ya erkək olduğunu ayırd etmək üçün yeyin addımlarla irəlilədim. Yaxınlaşanda gördüm ki, buynuzlu, kürən bir erkək, daha doğrusu, toğludur, başı keçib zinc ağaclarının arasına, buynuzları ilişdiyindən nə qabağa gedə bilməyib, nə də geri çəkilməyi bacarmayıb. İki, ya bəlkə də üç yaşı olardı. Ancaq ya yaxşı süd əmə bilməmişdi, ya da sava olmuşdu deyə şaqqalı deyildi. Hər halda yaxşı bəslənməmişdi, yoxsa üç gündü ac qalmışdı, nəydisə, gözümə çox balaca və ariq göründü. Döl vaxtı da deyildi ki, belə ariq olsun. Odur ki, Fatının erkəyi olub-olmadığını qərar verə bilmədim, çünkü o, beş illik erkəkdən, ööcdən dəm qılırdı.

Buynuzları çox iri olduğundan başı zinc ağaclarının arasına girmiş, qaydırıb çıxa bilməmişdi. Tapıntı erkəyin başını ehmalca yuxarı qaldırdım. Ağacın binini yana çəkməklə onu düşdüyü vəziyyətdən xilas etdim. Əvvəl-əvvəl hürkdü, sonra sanki o da quzulardan biriymiş kimi körpələrə qoşulub otlamağa başladı. Həyəcanlı olsam da kəndə qayıtmağa tələmədim. Daha bir neçə saat quzuları otardım. Gündəntaya yaxın quzuları da götürüb kəndə qayıtdım. Kəndin qənşərinə çatanda qışqırdım ki, camaatin diqqətini çəkim.

-Ay camaat, heeyyy!.. Fatının... erkəyini tapmışam... heeyyy...

Bir neçə dəfə çağırandan sonra adamların təndirin yanına toplaşdığını gördüm, Kaha dərəsinə gedən yol təndirin yanından başlanıb çəpərlərin arası ilə üzüyuxarı uzanırdı. Məhlüqa, Mələk, Nağı, Fəryad, Fatan, Telli, Fatı, Gülgiz; nə bilim, onadək adam təndirin yanına toplaşdı ki, Fatının erkəyinə baxınsın, hər halda, mənə belə gəldi.

-Aaz, Fatı, budumu sənin erkəyin? -Quzular onların bərabərinə çatar-çatmaz Nağı kişi ariq toğlunu göstərib soruşdu.

-Həə, çər dəysin buna, neçə gündür yaziq uşaqları bağırdalaq eliyib, xalxınan da üz-göz olmuşuq.

İstədim deyəm ki, ay Fatı xala, bəs deyirdin beş illik erkəkdir, bəsləmədə saxlanılan öəcdir, amma özümü saxladım, heç nə demədim, heyvan göz qabağında idi. Fatı arvad erkəyin boynundan tutub aparmaq istəyirdi ki, Nağı kişi bir də dilləndi:

-Nə hə, aaz? Qurbanın oğlu heyvanı Şütürü dərəsi yuxarı aparıb, ordan da geriyə qaytarıb. Sənin erkəyin də Yuxarı Zişdidi tapılır. Bunu necə başa düşək?

-Hə də. Yəqin axşam heyvan gələndə uşaqlar hürküdüblər, erkək də qaçıb gedib bu tərəfə.

Mən məqamı yetişdiyini hiss edib erkəyi hansı vəziyyətdə tapdığımı yerli-yataqlı danışdım, buynuzlarının zinc ağaclarının arasına necə keçdiyini dedim.

-Yekə arvadsan, heyvanına diqqət elə də. - Nağı kişi Fatiya açıq-aşkar təpindi, Fəryad xala gözünü ağartsa da dayanmadı, sözünün dalını gətirdi. - Xəbərin olsun, sənin erkəyin itibsə də, Qurbanın nobatından bir gün qabaq itib.

-Fəxrəddin heyvan itirməz. - Anası Məhlüqa arvad eyhamı başa düşüb Nağı kişini qabaqladı.

-Erkək itibsə də Fəxrəddinin nobatında itib. - Nağı kişi bu dəfə qəti və daha kəskin dedi. - Heyvanı Güneydə, Yuxarı Zişdidi o, otarıb. Sən də düşmüsən Qurbanın uşaqlarının üstüne.

Bizdən bir gün qabaq Səlim kişinin növbəsiydi. Mikayılın oğlu Fəxrəddin növbəni onlarla dəyişə bilmişdi, bəlkə elə ona görə də mal və heyvan növbələri ikisi də bir gündə gəlib bizə çatmışdı. Ani olaraq hamısı duruxdular, bu firtinadan qabaqkı sakitciliyə bənzəyirdi, bir az da dursayırlar, yeni həngəma, Nağı, Fatı, Məhlüqa arasında dava qızışa bılardı. Odur ki, sükutu pozmaq qərarına gəldim.

-Nağı dayı, indi get, qurdun ağızını aç. Yazıqdır, qoy, gedib bir şey tapıb yesin, acıdan ölməsin. Gündən nə sənin, nə mənim üstümədə qalsın.

-Vay, dədəm vaayyy! - Fatı durdu, durdu, birdən erkəyi buraxıb dizlərini döyəcləməyə başladı. - Üç günün ac canavarı indi harda olsa tapıb sürünü parçalayacaq.

Fatı elə huy vurdu ki, elə bil üç günün ac canavarı sürübəki qoyunları yox, qoyunları otaran çobanı yeyəcək. Kənddə əlinə dəhrə, yaba, dəyənək alan kim vardısa, pəpə yeyəndən mama deyənədək hamısı Abuseyid dərəsi yuxarı götürüldü. Sən demə, bu gün heyvan nobatı Fatığının imiş, fərsiz oğlu asan olsun deyə sürüünü Abuseyid dərəsi yuxarı otarmağa aparıbmış.

SAHİB ABDULLAYEV

QƏLƏM

(poema)

**Qarlı aşırımda, dağ keçidində,
Ana balasını atıb gedəndə,
Qələm də intihar etmək istədi,
Qarabağ düşmənə tərk ediləndə.**

Danışır mənimlə o səssiz dillə,
Hələ çox dinəcək, çox söz deyəcək.
Belə görürəm ki, bu qələm mənlə,
Elə birlikdə də qəbrə gedəcək...

...Atmaq istəyirəm hərdən qələmi,
Quzu tək mələyir nə qədər fikir.
Ona da yad deyil dünyanın qəmi,
Duyduğum acını məndən çox çekir.

Yapışış yaxamdan mənimlə qalır,
Sürüyür yaylağa, arana məni.
Bəzən də özümü özümdən alır,
Tuş edir çiskinə, dumana məni.

Ömrümə taledən düşən ənamdır,
Bəzən acı dildir, bəzən kövrəkdir.
Bəzən o qayğıkeş nurlu anamdır,
Bəzən yarpaq kimi əsən ürekdir.

Qardaşdan, bacıdan gizlətdiyimi,
Ona söyləmişəm, ona demişəm.
Təkcə o bilibdir gözlədiyimi,
Diliylə bir kəsə sona demişəm.

Toxuyar özünü daşa, divara,
Bəzən haqq yolunda gedər tarana.
Bəzən də ümidlə çıxar yollara,
Hərdən dağa qalxar, enər arana.

Hərdən gözəllikdən, haqdan yazanda,
Dönür bircə əlcim piləyə qələm.
Nə vaxt ki, həqiqət susur qınında,
Dönür bir yumruğa, silləyə qələm.

Ölmüş anasını əmir bir əlik,
Dolur uşaq kimi gözü qələmin.
Elə ikimiz də bir xislətdəyik,
Yandırır əlimi közü qələmin.

Odur həm sirdaşım, bağribadaşım,
Mənim dərdlərimi daşıyacaqdır.
Hansı bir yerdəsə mənim başdaşım,
Onun əlləriylə yazılıcaqdır.

Əlimdə haqq deyir, haqqı söyləyir,
Bəzən Nəsimi tək soyulur qələm.
Nə vaxt bir Allahsız kəlmə dirləyir,
Köhnə quyulartək oyulur qələm.

Ələnir içindən, keçir içindən,
Döyülmüş taxiltək sovrular qələm.
Yazsa Qarabağın qəmli köçündən,
Sac üstədə bugda tək qovrular qələm.

Vermişik baş-başa yaxın dost kimi,
Gəzirəm onunla aranı, dagı.
Bir yetim gözündə görəndə nəmi,
Mənimlə birlikdə çıxır cızdağı.

Bir ünə çevrilir, dönür bir səsə
Gedib yurd yerini gəzib dolaşır.
Əgər həqiqəti yaza bilmirsə,
Onda bu qələmə ölüm yaraşır.

Birinin tapdansa haqqı hardasa,
Bu qələm özünü qılıncı çapar.
Haqq gəlib nə vaxtsa yerini tapsa,
O da sakitləşib rahatlıq tapar.

Mənlə birgə yanır hey iç-in-için,
Kül altda qorranan közümdür qələm.
Dözbə əzablara hey əlçim-əlçim,
Qeyrətdir, səbatdır, dözümdür qələm.

Yetimin payını yeyib gəzənlər,
Haqdan danışanda odlanır qələm.
Ədalət yoluna tikan düzənlər,
Görəndə dəli tək dolanır qələm.

Sevən üreklerin olub həmdəmi,
Könüldən-könüllə məktublar yazar.
Hərdən boy göstərsə ayrılıq dəmi,
Onun da köksünə acılar sızar.

Kərəm tapmayanda düymənin sırın,
Onunla birləkdə alışdı qələm.
Sonra da düşünüb o dərin-dərin,
Ülvi məhəbbətdən danışdı qələm.

Düzlüyün uğrunda, haqqın yolunda,
Dayanıb həmişə yarpaq tək əsər.
Bəzən ixtiyarı olmur canında,
Bir nadan əlində o baş da kəsər.

Bir namərd hakimin əliylə hərdən,
Böyük bir sarayı o daşsız qoyur.
Bəzən bəhrələnib harın nəfsindən,
Böyük bir ocağı o başsız qoyur.

Onunla yazılan şah qanunları,
Bəzən də yazanın özü pozanda,
Dinir köksündəki lal ağruları,
Hər məmur özü bir qanun olanda.

Bəxtiyar görəndə eli, obanı,
Çiçəyi çırtlayar, sifəti gülər.
Qaranlıq içində görsə dünyani,
Bezər öz canından, ölməyi gələr.

Bəzən inciyərək durruq üz-üzə,
Halın başa düşmür hərdən şairin.
Salamlar aparır burdan Təbrizə,
Nakam anasına Söhrab Tahirin.

Nə uşaq tanıyır, nə də ailə,
Nə vara baxır o, nə də ki yoxa.
Ağla gəlməyəni getirir dilə,
Az qalır özünü gözümə soxa.

Bəzən umduğundan çıxanda əli,
Qeyb olan ümidi, sənən arzudu.
Yazdığı bitməsə gödələr dili,
Hərdən yalquzaqdı, hərdən quzudu.

Özündən asılı olmadan hərdən,
Bir nadan məmura mədhiyyə deyir.
Sonra da utanıb xəcalətindən,
Qızmar gün altında buz tək əriyir.

Doğmadan yamanlıq, dostdan saxtalıq,
Görəndə göynəyir o iç-in-için.
Baxır ki, çəkilib göyə halallıq
O çəkmək istəyir dünyadan köcün.

Nədən danışmadı, nədən yazmadı,
Çox vaxt göyərmədi sözü qələmin.
Kəndir axtarmadı, ip axtarmadı,
Asıldı özündən özü qələmin.

Hun babam Assini¹ aldı yanında,
Hərbi təlim keçib öyrətdi nə var.
Attila uduzdu Katalaunda²,
Qələm gözlərindən axıtdı yaşlar.

Sərhədlər kiçildi, torpaq azaldı,
Qələmin köksündə artı yaralar.
Dözmədi məzarda ney tək sizladı,
Qeyrət etalonu OD ƏR babalar.

İtmiş bir erməni itinə görə,
Nəsrəddin şah ağlar qoydu Təbrizi.
Ah-nalə sığmadı nə göyə, yerə,
Çox ocaqlar söndü, qalmadı izi³.

Dininə istehza edən kafəri,
Hacı öz əliylə tez qılıincladı.
Şah Sultan Yaqubsa o "günahkarı",
Çatırıb hikkəylə özü doğradı⁴.

Koroğlu yeridi qardaş üstünə,
Qırkı qardaşların, "qəhrəman" oldu.
Sonra da qayıdır döyüdү dösünə,
Qətlə yetirdiyi müsəlman oldu.

Ruslar yeridilər Gəncə üstünə,
Cavad xan tək qaldı qarı yağıyla.
Qələm də bu dərdi yiğdi köksünə,
Daşdı bu yükü min cür ağrıyla.

Qardaşın halına baxıb kənardan,
Xanların hamısı çəkdi yaxasın.
İbrahim⁵ köməyi umdu yadlardan,
Ərməğan eylədi doğma balasın⁶.

Ərməğan edildi əsirlər kimi,
İranın şahına gül Ağabəyim.
Əliyin itirmiş cüyürlər kimi,
Üzü Qarabağa sızladı bəyim:

**"Əzizinəm, Qarabağ,
Şəki, Şirvan, Qarabağ.
Tehran cənnət olsa da,
Yaddan çıxmaz Qarabağ"**⁷.

Söz açdı babamdan o lal səsiylə,
Boylandı zamanın dolaylarından.
Yazıldı tarixim onun əliyə,
Ün gəldi Qobustan qayalarından.

Açıdı, vərəqlədi o tariximizi,
Ona bir dağ oldu qanlı Çaldıran.
Yazdı, açıqladı, ayıltdı bizi:
Qardaşmış qardaşa qılinc qaldıran.

Yadlar taleyimə imza atdlar,
Böldü iki yerə bizi "Gülüstan".
Oldu qismətimiz ağrı-acılar,
Qələm də susmadı, yazdı min dastan.

Neçə il boğulduq yad nəfəsində,
Bütün dəyərlərə arxa çevirdik.
Əridi dilimiz dillər içində,
Günü, güzərəni belə keçirdik.

Boşaldı Zəngəzur, getdi Borçalı,
Göyçəni döndərib Sevan etdilər.

Oğul doğma yurdu qoyub qaçalı,
Biçarə qələmə divan etdilər.

Allahsız yasaqlar, bəd qadağalar,
Kəsdiilər aranı qayalar kimi.
Güç gəldi qələmə həmin ağrılar,
Bozladı hey ağca mayalar kimi.

Qardaş həsrət qaldı doğma qardaşa,
Sahildən sahilə boylandı onlar.
Adları hardasa yazıldı daşa,
Hətta ayrılıqda qaldı məzarlar.

Bükdük boynumuzu dərd bərəsində,
Tikanlı məftillər arxasında biz.
Boylandıq o taya həsrət içində,
Çatmadı doğmaya doğma səsimiz.

Ağlaya bilmədik doğma yaşında,
Oynaya bilmədik qardaş toyunda.
Əlli metrlikdən yazılan məktub,
Çatdı əlimizə ilin başında⁸.

Köşəyin itirmiş dəvələr kimi,
Şəhriyar bozladı həsrət içində.
Dişləri tökülmüş həvələr kimi,
Diddi içimizi dərd hər biçimdə.

O tayda nə qədər türk övladının,
Öz ana dilində bir məktəbi yox.
Duz-çörək itirən arsız "hay"ların,
Məktəbinin sayı özlərindən çox.

Mənim türk qardaşım ana dilində,
Danışa bilməyir doğma yurdunda.
Elə bil kəsilib səsi, dili də,
Öz doğma yurdunda yalquzağın da.

Kərkük qan içində, Qarabağ mələr,
Təbrizə uzalı qalib qolları.
Keçir xəyalından, gör, nələr, nələr,
Hələ ki, bağlıdır onun yolları.

Necə sakit dursun görüb bunları,
Əlimdə özünü öldürən qələm.
Keçirib içindən bu ağrıları,
Bəzən də düşməni güldürən qələm.

Həcəri görəndə kafər əlində,
Səlim bəylər bigin eşdi, yağladı.
Yağı da bu hala baxıb güləndə,
Dözmədi hikkədən qələm ağladı.

Onun nisgili var, onun dərdi var,
Qarabağ biçimdə, Qarabağ boyda.
Nə qədər əsirdir doğma torpaqlar,
Sevinə bilməyir nişanda, toyda.

Evdə arvadına sözü keçməyən,
Millətə rəhbərlik eşqinə düşdü.
Torpaqçın ölmək də yeri göynəyən,
Kasib şəhidlərin "püşküñə" düşdü.

Qarlı aşırımda, dağ keçidində,
Ana balasını atıb gedəndə,
Qələm də intihar etmək istədi,
Qarabağ düşmənə tərk ediləndə

Süd qoxulu əllər ana ardınca,
Uzalı qalsa da, ana dönmədi.
Elə o vaxtdan da çapdı qılınca,
Gündə neçə kərə oldu, dirildi.

Ağbirçək nənələr ağızı dualı,
İsmətdən salındı, təhqir olundu.
Ağsaqqal dədələr: ağır, sanballı,
Qaldı yaman günə, qələm odlandı.

Körpə addımladı ulduza sarı,
Görmədi o günü şəhid atası.
Çilik-çilik oldu çox arzuları,
Bir xoş gün görmədi gəlin anası.

Məmur balaları keyf eylədilər,
Güvənib atanın haram puluna.
Hərdən də ikrahla baxıb güldülər,
Torpağın uğrunda şəhid olana.

Qaldı yurd yerləri yada, yağıya,
İtib çəhlimlərdə ayaq izləri.
Analar yön tutub indi ağıya,
Baxır yurda sarı qəmli gözləri.

Yurddə haray salıb başdaşları,
Övlad o haraya çata bilməyir.
Döndərib yumağa dərd anaları,
Həsrətdən, nisgildən yata bilməyir.

Bir boz qurd söngüb Diri dağında⁹,
Üzü yurda sarı müdəm ulayır.
Dədə Qurbani də öz "yatağında",
Rahatlıq tapmayırlar, aram olmayırlar.

Kol-kos bürüyübdür sahibsiz qəbrin,
Aşıqlar anası nənəm Pərinin.
Yox olub təpəri dözümün, səbrin,
Dərdin, gəl, aşkar et dayaz, dərinin.

Əvvəlki şuxluqla axmir Araz da.
Xəcalət çəkir hey Xudafərin də.
Könüllər oxşanmır baharda, yazda.
Sərtləşib sifəti boz kədərin də.

Böyükür balalar yurdsuz, yuvasız,
Yurddə çınar qalıb köksü yazısız¹⁰,
Atası, anası Qarabağlıdır.
Özü Şəkilidir, ya Şirvanlıdır.

Qoyub məsxərəyə bir elin yasın,
Haqqı tapdalayan məmur görmüşəm.
Qısnayıb divara şəhid anasın:
"Oğlunu cəbhəyə mən göndərmişəm?"

İllər ömrümüzdən yaş aldı getdi,
Arzuya, muraza yetə bilmədik.
Həsrət ümidi lərə daş saldı getdi,
Xudafərin üstdə ötə bilmədik.

"Fərman yananların qələmi sinsin":
Şəhid anasının yüksəldi ahi.
Bu qələm çox görüb el dərdin, yasın,
Axı o neyləsin, nədir günahı?

Yurd həsrəti bir dağ oldu anama,
Üzü yurda sarı boylandı müdəm.
Belə arsızlığa, belə duruma,
Mən də qələmimlə uzağam, yadam.

Neçə qəbristanlıq "boy verdi", artdı,
Yurddan uzaq yerdə, uzaq məkanda.
Qələm fikrə dalıb qaşını çatdı,
Bu dərdi yaşayıb, onu duyanda.

Atamın, bacımın, qardaşlarımın,
Yurdumda baş daşı əl eyləyirlər.
Qara tikan basıb qəbrin ətrafin,
Gedə bilmirəmsə, məni neynirlər?

İndi başa keçib, hörmətli olub,
Səhnəyə lüt çıxıb göbək atanlar.
Biçarə səhnəmiz gör necə dolub,
Gündə neçəsiylə birgə yatanlar.

Hanı Şövkət xanım, hanı Xan əmi,
Bəlkə unudulub Cabbarın səsi?
Yandırır ocaqsız yazılıq qələmi,
Bir çox "sənətçinin" hey didişməsi¹¹.

Əyləncə yuvası olub ekranlar,
Onların əlindən biz hara gedək?
Siz ey səhnələrdə lüt soyunanlar,
Qoyun körpəmizi tərbiyə edək!

Lənətlə dağladı, yad eylədi o,
Sənəti mal kimi gövşəyənləri.
Səhnədə görməyi istəmədi o,
Cidir atları tək töyüyünləri.

Qulun xətasını əfv emək üçün,
Ağanın kərəmi yoxa çıxıbdır.
Bir saf məhəbbəti göyərtmək üçün,
Əslinin Kərəmi yoxa çıxıbdır.

Arvadı xarici ölkələr gəzən,
Müdam kişilikdən bol-bol danişdi.
Görərək bunları canından bezən,
Ocaqsız, alovşuz qələm alışdı.

Kişi küçələrdə hey axşam-səhər,
Birtəhər yaşamaq işi axtarır.
Onu hikkəsindən boğanda qəhər,
Arvad internetdə kişi axtarır¹².

Qoruyaq uşağın göz yaşlarını.
Hələ biz sağ ikən axmasın onlar¹³.
Öləndə islatsın baş daşlarını,
Yanğıyla, həsrətlə bizi ansınlar.

Ömründə torpağa ting sancmayanlar,
Almadan, heyvadan, nardan danişdi.
Yanında balası arvad alanlar,
Namusdan, qeyrətdən, ardən danişdi.

Adam var, bir içim suya həsrətdir,
Adam var hovuzda timsah saxlayır.

Adam var, peşəsi, işi qeybətdir,
Adam var düz sözün özün dağlayır.

Evdə yol gözləyən uşaqlarına,
Adam var cœurökçün qıyrı canına.
Adam var daraşib xalqın malına,
Qızıl diş saldırır öz ceyranına¹⁴.

Duyğular əlində yesir olanda,
Ziyarət etdiyim dərgahdı qələm.
İcimə bir dəli yanğı dolanda,
Çahargahdı qələm, Segahdı qələm.

Başımda at çapan fikri bişirən,
Kösövü sönməyən ocaqdı qələm.
Baxanda başımdan papaq düşürən,
Savalandı qələm, Şahdağdı qələm.

İllərlə mənimlə gəzib dolaşan,
Arzudu, ümidi, gümandı qələm.
Bəzən haqq yolunda yanıb alışan,
Bəzən də azdırən dumandı qələm.

Onunla bir kəlmə yalan söz yazsam,
Oğlumun üzünə baxa bilmərəm.
Həqiqət yolunda büdrəyib azsam,
Pisliyə şimşek tək çaxa bilmərəm.

Qarğı qələmlərin yazdıqlarını,
Qızıldan olanlar yaza bilməyir.
Qarğı qələmlərin aydınlarını,
Zamanın küləyi poza bilməyir.

Yazır yana-yana, yazır ağrıyla,
Yazdığı gözünün yaşına düşür.
Nahaq ayaq tutsa haqqın adıyla,
Daş onda qələmin başına düşür.

Hər vaxt kədərimiz bülövlü oldu,
Sevinclər pas atdı, işildamadı.
Ağrı-acılarla bizimlə qaldı,
İşlək kotan kimi hey parıldadı.

Sevincdən, nəşədən yazüb ürəkdən,
Nə vaxt güldürəcək bu qələm məni?
Yazmasa nə vaxtsa vurub köksümdən,
Vallah öldürəcək bu qələm məni.

...Fərəh boy verəcək onun üzündə,
Özün Qarabağa toxuyacaqdır.
İsa bulağında, Cıdır düzündə,
Bir qəmli şikəstə oxuyacaqdır.

...Danışır mənimlə o səssiz dillə,
Hələ çox dinəcək, çox söz deyəcək.
Belə görürəm ki, bu qələm mənlə,
Elə birlikdə də qəbrə gedəcək.

**25-26.05.2009;
10-11.07.2009**

IZAHALAR:

1. Assi-Attilanın yanında böyük tərbiyə almış, mükməm hərbi təhsilə yiyələnmiş və Attilanın döyüş üslullarını tam mənimsemidi. Sonralar Romaya qayıtdıqdan sonra imperatorun Dəşt-i-Qıpçaq işləri üzrə müşaviri olmuşdur. Attiladan öyrəndiklərindən qədərincə bəhrələnərək sonralar onun üzərinə yürüş etmişdir.

2. Katalaun çölü - Şimal-şərqi Fransada düzənlik. Attila ilk dəfə həmin düzənlikdəki döyüşdə uduzmuşdu.

3. "İtmış bir erməni itinə görə" - 1847-ci ildə Təbrizdə (başbələli Təbrizim-S.A.) rus konsulluğunda işləyən bir ermənin özünə bənzeyən iti yox olur. Uzun axarlıqlardan sonra it tapılmadıqda, rus konsulu şəxsən özü bu barədə Təbriz bəylərbəyi Məhəmməd xana məlumat verir. "Qeyrətli" bəylərbəyi isə öz növbəsində nə qədər Təbriz əhlini həbs etdirir, əl-ayaqlarını qandalladıb olmanın işgəncələr verdirir. Bu hadisəyə görə etiraz edən təbrizlilər görə o vaxt Azerbaycanın vəliəhdə olan şahzadə Nəsirəddin necə "qəzəblənirsə" bir erməni itinə görə az qala Təbrizi alt-üst edir.

4. "Çatdırıb hikkəylə özü doğradı" - Hacı adlı iman sahibi bir dərvish milliyətcə erməni olan varlı tacir Xacə Mirəkə müsəlmanlığı, yəni islamiyyəti qəbul etməyi tövsiyə edir və bu zaman İslamin fəzilətlərindən uzun-uzadı moizə oxuyur bu erməniyə. Erməni isə dərvişin təklifini rədd edir, hələ desən İslama istehza ilə yanaşır. Hacı da eləməyib tənbəllik çəkir qılınçını və bu kafəri öldürür. Bu hadisədən sonra Xacə Mirəkin oğlu əlüstü Ağqoyunlu hökmədarı Sultan Yaquba şikayət edir. Sultan Yaqub da öz növbəsində Mərənddə gizlənmiş Hacını tapdırıb götfirdir. Və qəribə orasındadır ki, həmişə edam hökmünü cəlladaların əliylə yerine yetirən sultan, necə "qəzəblənirsə" Hacını xəncərlə özü qətlə yetirir ("qeyrətinə" əhsən-S.A) və əmr edir ki, Hacının cəsədini itlərə atsınlar.

Sultanın qəzəbindən qorxaraq heç kim küçədə atılıb qalmış meyitə yaxın düşə bilmir. Nəhayət, ağısaqqallar sultan ailəsinə yaxın olan, Yaqubun atası Uzun Həsənin məqbərəsinin mütəvəllisi, iman sahibi dərvish Qasıma müraciət edirlər. Dərvish Qasım da sultan ailəsinə yaxınlığından bəhrələnib meyitin küçədə götürülüb müsəlman qaydası ilə dəfn olunmasına şərait yaradır. Bundan xəbər tutan Sultan Yaqub düşünmədən, tərəddüd etmədən belə atasının məqbərəsinin qulluqçusunu da öldürür. Bununla ürəyi soyumayan Sultan Yaqub Təbriz camaatını ağır şəkildə cəzalandırır, şəhəri başdan-başa öz əsgərlərinə talan

etdirir. Bütün bunlardan sonra bu "qeyrət dağarcığı" Xacə Mirəkin diğəsini saraya dəvət edir, ona alimənsəblərə la-yiq qəbul düzəldirir və utanıb-qızarmadan, xəcalətindən yerə girmədən baş vermiş olaya görə dığadan üzr istəyir.

5. İbrahim (İbrahimxəlil) xan - Qarabağ xanı (1763-1806) - Çar Rusiyasının qoşunları Gəncəyə hücum edəndə Cavad xanın birləşib düşmənə qarşı birgə mübarizə aparmaq təklifinə xanların hamısı, o cümlədən İbrahimxəlil xan da biganə yanaşmışdır.

6. "Ərməğan eylədi döğma balasın" - İbrahimxəlil xan qızı Ağabəyim ağanı öz siyasetinə qurban verərək Fətəli şah Qacara "ərməğan" etmişdi.

7. Ağabəyim ağa (1781-1831) - Azərbaycan şairəsi. Qarabağ xanı İbrahimxəlil xanın qızı. İbrahimxəlil xan tərəfindən zorla Fətəli şah Qacara əre verilmiş, ədəbi aləmdə "Ağabacı" ləqəbi ilə tanınan kövrək təbli şairə Ağabəyim ağa həmişə Vətən həsrətini, Qarabağ dərdlərini özündə ehtiva edən həzin və lirik şeirlər yazmışdır. Tez-tez qeyd edilən bayatını işlətməyi xoşlayarmış. Çuğulların vasitəsilə bundan xəbər tutan Fətəli şah Qacar bunu ona irad tutanda, Ağabəyim ağa: "Şahım, sizə düz çatdırma-yıblar. Mən: "Tehran cənnətə döndü, Yaddan çıxdı Qarabağ", demişəm", - deyərək vəziyyətdən çıxır.

8. "Çatdı əlimizə ilin başında" - sonralar SSRİ öz siyasetini bir azca yumşaltmış və o taylı - bu taylı azərbaycanlılara biri-birləriyle məktublaşmağa icazə vermişdi. Arazın sahilində üz-üzə olan kəndlərdən biri-birinə yazılan məktublar Moskvadan dolanaraq nə qədər instansiyalardan keçərək neçə aylardan sonra sahibinə çatırıldı. Məktub sahibine çatanda isə çox gec olurdu.

9. Diri dağı - Qafqaz sıra dağlarının cənubda axırıcı dağı. Cəbrayıl rayonu ərazisindədir. Aşıq Sənətinin atası Dirili Qurbanının qəbri həmin dağdadır.

10. "Yurduda çinar qalıb köksü yazısız" - uşaq vaxtlarımızda adımızı zamanlarının yaşadaşı Xan Çinarlarının gövdəsinə və budaqlarına yazardıq. İllər ötərdi, lakin o yazılar pozulmadı.

11. "Bir çox "sənətçinin" hey didişməsi" - Vaxtilə sənətçilər öz sanbalları və kübarlıqları ilə seçilərdilər. Yeniyetmə vaxtı filarmoniya bağında kənardan durub Xan əminin və digər sənətçilərin rəftarlarına, biri-birinə elitar münasibətlərinə o qədər baxmışam ki. İndiki sənətçilərin isə əksəriyyəti biri-biri ilə didişir, gündəmdə qalmaq üçün min hoqqadan çıxırlar. Uzun illərdir ki, iki ağbirçək xalq artistinin didişmələri səngimek bilmir.

12. "Arvad internetdə kişi axtarır" - İnternet saytlarının birində belə bir məlumat yayımlanmışdı ki, kişi aradığını internetdə başqa kişilərlə yazışında yaxalamış və onun başını kəsmiştir.

13. Qədim yunan filosofu və riyaziyyatçısı Pifaqor demisidir: "Uşaqlarınızın göz yaşlarını qoruyun ki, onlar bu yaşları sizin qəbriniz üstündə axıda bilsinlər".

14. "Qızıl diş saldırır öz ceyranına" - mətbuatda yayılan xəbərlərə görə yüksək çinli məmurlardan biri hovuzda timsah saxlayır, digəri isə həyətində saxladığı ceyrana qızıl və brilliantdan diş saldırır.

Niyə, məhz "KƏPƏNƏK ÖMRÜ"?

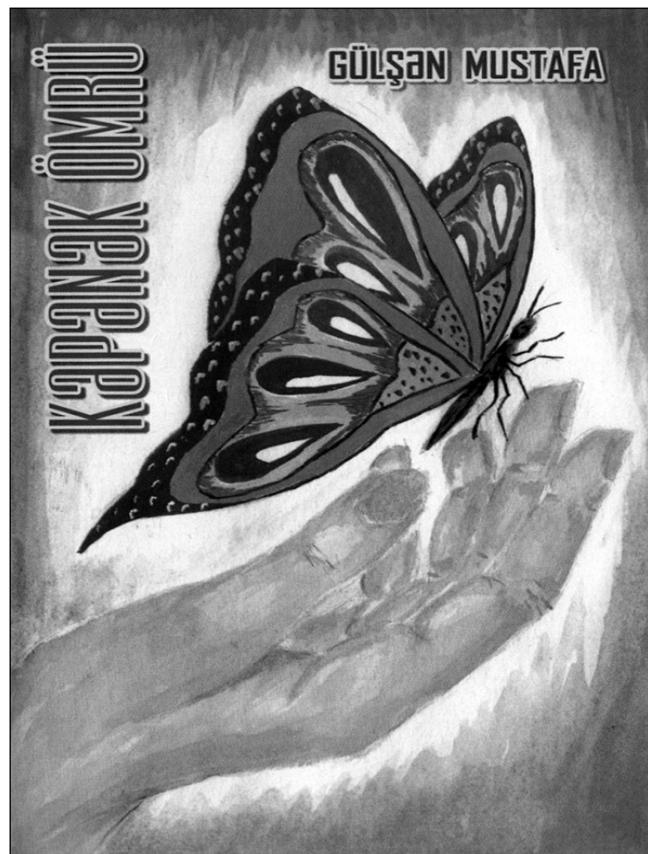
Gülşən Mustafanın kitabındaki şeirləri, məhz bu suala cavab tapmaq ümidi la oxuyur və sonsuzluğa qədər bu məchul sualın aurasından çıxa bilmirsən

Kitab rəflərini zənginləşdirən kitablar sırasına biri də əlavə olunub - bu Gülşən Mustafanın "Kəpənək ömrü" kitabıdır. 128 səhifəlik kitab "Elm və Təhsil" nəşriyyatı tərəfindən 300 nüsxə ilə nəfis tərtibatla çap edilib. Gülşən Mustafanın müxtəlif vaxtlarda qələmə aldığı şeirləri toplanmış adıçəki-lən kitab Namiq Hacıheydərlinin redaktorluğu ilə ərsəyə gətirilib.

İnsanlar dünyaya övladları gələndə ən əvvəl ona yaxşı ad qoymağa çalışırlar. Hər adın öz mənası olduğundan düşünürlər ki, övladına, ailəsinə, nəslinə yaraşan adlardan olsun, başucalığı gətirsin. Şairlər də həssas yaradı insanlardandır. Amma onlar heç vaxt hazırladıqları kitaba qoymaq üçün gözəl ad ax-tarmırlar. Ürəklərinin səsini dinləyib onlara agah olan adı seçirlər. Yaxşıımı, uğurlumu alındı, yoxsa əksinə, fərqiñə varmazlar. Gülşən Mustafanın kitabına "Kəpənək ömrü" adı seçməsi, şübhəsiz ki, onun daxili dünyasından hayqırın nərəsinin səsidir. Qəribə səslənsə də vurgulamalıyım; niyə bəs "Kəpənək Ömrü"? Kim bilir, kəpənək ömrü nə qədər olar? İnsan da min bir əzab-əziyyətlə ərsəyə gətirdiyi kitabına belə qısa ömürmü arzulayın? Yoxsa burda nə isə başqa bir sərr vardır? İstənilən halda, kitab oxunub qurtarana kimi, hətta ondan da sonra adamı yalnız bir sual düşündürür: Niyə, məhz "Kəpənək ömrü"? Təbii ki, hər qələm məhsulu onu ortaya çıxaran insanın daxili təlatümü, vulkanı, firtınası, ən nəhayət həmin insanın özünün ifadəsidir. Bunu nəsr və yaxud nəzm kimi formalaşdırmaq isə həmin yaradıcı insanın ilk əvvəl ruhunun, sonra istedad və təbinin, bir də savadının məhsuludur, həm də istedadından istifadə etmək bacarığından asılıdır. Sözsüz ki, zəhmətkeşliyi nəzərə almamaq olmaz.

Haqqında söhbət açdığınız poeziya Gülşən Mustafanın müxtəlif vaxtlarda ovqata köklənməsi nəticəsində yaranıb. Həmin şeirlərlə ilk tanış olanlardan biri kimi ön söz müəllifi, həm də kitabın redaktoru Namiq Hacıheydərli bu məqamı belə qiymətləndirib: "Gülşən Mustafa öz baxış tərzi olan şairlərdəndi. Ətrafında baş verən bütün olaylara özünəməxsus yanaşması və ifadə özəlliyi var".

Ümumən götürəndə, doğrudan da Gülşən Mustafanın şeirlərində istək və arzular, sevgi və nifrət, vüsal və həsrət, döyüş və mübarizə ruhu, vətən və

insan amalı yüksək bədiiliklə, poetik dillə öz ifadə-sini tapmışdır. Çünkü bu şairin danışq dilidir, tərzidir, daxilində cövlan edən mübarizliyin ifadəsidir. İnsanın ruhunu, mənini narahat edən, onu bir an rahat buraxmayan problemlərin şiddetli təsvirindən poeziya yaranır. Poetik dillə az yazımaqla daha çox ifadə olunmaq mümkündür.

Bələliklə, qismən uğurlu alınmış poetik ifadədə Gülşən Mustafanın şeirləri onun müxtəlif vaxtlarda ki rəngarəng zövqünün, düşüncəsinin məhsulu olaraq yarandığından eyni cür baxmaq, təhlil etmək mümkün süzdür. Heç şair özü də onları sıralamayıb, necə gəldi, eləcə də səhifələrə düzüb. Onlardan bir neçəsinə nəzər salmağa ehtuyac duyulur ki, kitab əldə olunana kimi ümumi bir təsəvvür yaranmış olsun.

"Kimi" şeirində insan-zaman, insan-insan, yaxındırma kimi hissələr fəlsəfi dəqiqliklə cizgilənib, insanın özünüifadəsi, ya da ifadə edə bilməməsindən yaranan problemlər öne çəkilib.

*Sən niyə bu qədər yad oldun mənə,
Axi yaxındasan bir nəfəs kimi.*

...

*Sənsiz boş qalıbdi süfrənin başı,
Durmusan kənarda özgə kəs kimi.*

Nağıl dünyamızın zənginliyindən söz açan Gülsən xanım, hiss olunur ki, hər zaman yaradıcı insanların dadına çatan xalq folklorunu kifayət qədər yaxşı bilir. "Biri vardı, biri yox"la başlayan nağıl dünyasının divlə savaşımı, göyərçinin sülh rəmzi olmasını, ağ atlı oğlanla Göyçək Fatmanın macərasını, nəhayətdə min bir gecə Sultanı nağıl danışmaqla yuxuya verən Şəhrizadın təsvirini bir rəssam yox, bəlkə də bir zərgər dəqiqiliyi ilə təsvir etməsi sadəcə alqışlanasıdır. Amma bu da Gülsən Mustafa olmazdı ki, məzmunca çox zəngin, görünüşcə sadə olan nağıla həsr etdiyi şeirini dolğun fəlsəfi fikirlə yekunlaşdırmasın.

*Yum, artıq gözünü, yuxusuz qalma,
Hər nağıl başlayıb sona çatmadı.
Göydən hər nağıla düşdü üç alma,
Göy bizim nağıla alma atmadi...*

Bu təkcə şairin iç dünyasında baş verən xülyalarla-aldanma mexanizminin ifadəsi deyil, həm də ətrafımızda baş verənlərə bir işarədi. Axı şairlər təkcə öz mənəvi ömürlərini yaşamırlar, onlar bir elin, obanın həyatını düşünür, bir sözlə, zamanın yükünü çəkirlər.

"Dünyanın" adlı şeir bütün hiss və həyacanların, zaman-insan-məkan üçbucağının, bəlkə də ümumi-ləşdirilməsidir.

*Demə çıçək əkib tikan dərmışəm,
Bəllidir astarı, bezi dünyanın.
Hələ inanıram var görülənməmiş,
Neçə min sıfəti, üzü dünyanın.*

...

*Nə qədər düzlərin haqqını yeyib,
Doğrunu gizlədib, yalani deyib.
Neçə məğrurların belini əyib,
Söyüb lap üzünə yüzü dünyanın.*

Əlbəttə ki, şair "dünya" məfhümunda zamanın çirkablarını, yarın abır-həya və ismətini, məğrurun mərdi mərdanəliyini müzakirə müstəvisinə çıxarır. Hər zaman olduğu kimi XEYİRlə ŞƏRİ üz-üzə qoyur, seçim şansı verir. Amma təkcə poeziya ilə qamçıqlamaqla iş bitmir, mexanizmi riçaqları başqlarının əlindədir, hansı ki, hər zaman zəifi əzib haqqını yeyiblər, zəifin üzünə durmağa, onun həqiqətini gizlədib yalanlar uydurmağa vadar ediblər başqlarını. Burada şairə deməkdən başqa nə qalır? İnsan arif olmalıdır ki, ehtiyatını əldən verməsin, bələ qarmaqa-rışq zamanlardan baş çıxara bilsin.

Gülsən Mustafa inanan, inandıran şairdir. Səsini zilə qaldırmır, həzin, lirik şeirlərlə oxucusunu ovsunlayır, demək istədiklərini qulağına piçildayır, sanki

ana laylası çalır. Görünür, bələ daha təsirlidir, deyə düşünür. Ana laylası demişkən, hər şairə xas olan xüsusiyyətdir, Gülsən Mustafa da ananı yaddan çıxartmayıb. Şeirləri içində ANAya həsr etdiyi şeirlər də öz çəkisinə görə öndə yer tutur.

İnsan inamını itirməməlidir, hansı iş olur olsun, bu da Gülsən Mustafanın qənaətlərindən biridir. İnancı isə gücə, sarsılmaz iradəyə, dəyişməz əqidəyə olmalıdır. "Güvəndiyin dağların..." şeirində qismən də olsa deyilənlərə toxuna bilib.

*İçim hey dolub - daşır, amma yaza bilmirəm,
Ölmüş bir məhəbbətə qəbir qaza bilmirəm.
Bu sərrim söylənərmi qəmlı saza, bilmirəm,
Bu qədər dolmuş ikən boşal, boşala bilsən.*

*Nə söyləyə, nə susa, nə də dözə bilmirəm,
Necə dözüm dilində acı sözə, bilmirəm.
Hansi baxış yaraşdı qara gözə, bilmirəm,
Bu qədər dolmuş ikən boşal, boşala bilsən.*

*Güvəndiyin dağların qarı üşütdü səni,
Yolunu yaman kəsdi, dağın dumani, çəni.
Dəli-divanə ruhum, sən gəl, qinama məni,
Bu qədər dolmuş ikən boşal, boşala bilsən.*

Bələ nəticəyə gəlmək olar ki, kitaba toplanmış şeirlərin əksəriyyətini qənaətbəxş hesab etmək mümkündür. Amma kitabın niyə məhz, "Kəpənək ömrü" adlandırılması fəlsəfi və məchul olaraq qalmadadır. Kəpənək az ömürlüdür, əsasən yaz aylarında olur, xoşbəxtidir, güldən-gülə, çıçəkdən çıçəyə qonur. Bəlkə, Gülsən Mustafa onun xoşbəxt anını hamiya, bütün insanlara arzulayır. Ancaq nədir bu xoşbəxlik, hər şeyin yaxşı və firavan bir dövrü, yoxsa insanın daxilindəki bütün firtınasını püskürüb rəhatlaşandan sonrakı ani? Axı şairlər bütün dünyaya, kainata, baş verən bütün yaramazlıqlara qarşı üsyankar olurlar. Bəlkə... elə şairin kitabına ad olaraq seçdiyi həmin şeirə birlikdə nəzər salaq?

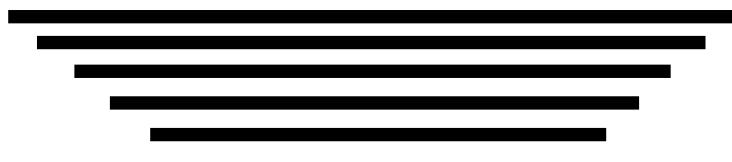
*Kəpənək olardım kaş bir günlüyü,
Çiçəyə qonardım, gülə qonardım.
Ya qanad açardım məhəbbət deyə,
Ya da məhəbbətin dilin anardım.*

...

*İşə bax, qıysam da bu zərif cana,
Gör, məni gözəllik nəyə səsləyir?
İnsan gözəlliyi dadmaqdən yana,
Bir günlük kəpənək olmaq istəyir.*

Bəli, düz tapdınız, Gülsən Mustafa bu şeirini "Kəpənək ömrü" adlandırıb - elə kitabına da həmin adı bu şeirə rəğmən seçib.

*Əli bəy Azəri
Azərbaycan Yazuçular Birliyinin üzvü*

ƏLƏSGƏR TALIBOĞLU

ŞƏRURDAN BAŞLANAN YOL

(tədqiqat - araşdırma)

Naxçıvan Muxtar Respublikasının tərkibinə daxil olan rayonların içərisində Şərur rayonunun özünəməxsus yeri vardır. Ərazisinin böyüküyünə, torpağının münbətiyinə, barına-bəhərinə görə digər rayonlardan çox fərqlənir.

Muxtar Respublikanın digər rayonlarından fərqli olaraq Şərur rayonunun Azərbaycan aşiq şeiriinin inkişafında da yeri ayrıcadır. Cənki ustad sənətkarımız Aşıq Ələsgərin ustadı əgər Aşıq Ali olmuşdursa, Aşıq Alının da ustadı Şərur elindən olan Ağ Aşıq Allahverdi (Qara Osman oğlu - Kosacan kəndi) olmuşdur. "Ağır Şərili", "Yüngül Şərili" kimi saz havalarının adları da məhz, bu torpaqla, bu diyarla bağlı olmuşdur.

Tarixən olduğu kimi ötən əsrə də Şərur torpağında saza-sözə böyük dəyər verilmişdir. Gənclik illərimizdə yorulmadan, sevə-sevə dinlədiyimiz Aşıq Həmidin (Danzik kəndi), Ağ Aşığın (Aşıq Usub- Sədərək kəndi), Aşıq Hüseyn Arpacayılinin, Aşıq Əli Şəhriyarlının, Aşıq Əlinin (Aralıq kəndi), Aşıq Nəsibin (Axaməd kəndi) simaları gözümüzzdə canlandığı kimi, xatirələri də qəlbimizdə yaşamaqdadır. Şərur torpağında bu gün də saza, sözə böyük dəyər verilməkdədir.

Aşıq poeziyamızın, aşiq sənətinin inkişafında Qurbani, Aşıq Abbas Tufarqanlı, Xəstə Qasım, Aşıq Ali, Aşıq Ələsgər kimi klassik kişi sənətkarlarımızla yanaşı, Aşıq Sona, Aşıq Pəri, Aşıq Həmayıl, Aşıq Bəsti kimi qadın sənətkarlarımızın da böyük rolü olmuşdur. O cür qadın sənətkarlardan biri də XX əsrədə Şərur torpağında doğulmuş və şöhrəti Azərbaycandan çox-çox uzaqlara yayılmış

Aşıq Nabatdır.

Aşıq Nabat (Nabat Paşa qızı Cavadova) 1914-cü ildə Şərur rayonunun Parçı kəndində (o kənd indi Xanlıqlar kəndinə birləşdirilib) yoxsul bir ailədə dünyaya gəlmişdir. Çox erkən yaşlarından anasını itirən bu qız atasının himayəsində böyümüştür. Aşıq Nabatın məlahətli və əsrarəngiz səsinin olması hər kəsin diqqətini özünə cəlb etmişdir. Dədə Qorqud timsallı nuranı ağsaqqal babaların söylədiyi ovsunlu dastanlar, ağbirçək nənələrimizin şirin-şəkər nağılları onun ruhunu saz-söz üstündə kökləmişdir və Aşıq Nabat nağılı, Aşıq Nabat dastanı da beləcə yaranmış, dildən-dilə, ağızdan-ağıza düşmüşdür.

Aşıq Nabatın ailə qurmaq sevdası onu sevmədiyi bir insana zorla vermək istədikləri üçün baş tutmamışdır. Bu hadisə ona böyük təsir etdiyindən Aşıq Nabat Şərurda duruş tapa bilməyib Qarabağa getməli olur. O, 1934-cü ildə Bərdəyə gəlir. Burada məclislərdə oxuduğu zaman Aşıq Ələsgərin qardaşı oğlu Aşıq Musa ilə tanış olur, onunla birlikdə el məclislərində iştirak edə-edə saz, söz sənətinin sırrlərinə dərindən iyələnir. Eyni zamanda Xan Şuşinski, Seyid Şuşinski, Zülfü Adıgözəlov və Qurban Pirimov kimi ustadlarla bir yerdə xanəndəlik edir.

Aşıq Nabat 1937-ci ildə Yevlax şəhərinə köçür, burada Borsunlu Məzahirin aşıqlar dəstəsinə qoşulur. Sevdalı Həsən, Pərvanə Həsən, Aşıq Əsəd, Aşıq Saleh və Aşıq Teymur kimi gözəl aşıqlarla tanış olub, onlarla birlikdə məclislərə gedir. 1938-ci ildə aşıqların ikinci qurultayına nü-

mayəndə seçilir. 1940-cı ildə may ayında Moskvada Azərbaycan ədəbiyyatı və incəsənəti ongünlüyündə iştirak edir və sevimli şairimiz Səməd Vurğunun "Danışaq" adlı qoşmasını ilk dəfə burada oxuyur. Hələ 26 yaşında Kremlin səhnəsində uğurla çıxış edən Şərurun bu nəgməkar qızının səsi-sorağı Azərbaycanın sədlərini aşmış olur. 1954-cü ildə "İzvestiya" qəzetində onun haqqında geniş məqalə yazılar və həm də şəkili verilir.

Aşıq Nabatın ecazkar səsi olduğunu görən Azərbaycanın böyük şairi Səməd Vurğun onu Bakıya dəvət edir. 1961-ci ildə Aşıqların III qurultayına nümayəndə seçilir. Həmin dövrdə otuz üç aşiq haqqında xüsusi bülleten buraxılır ki, onlardan da biri Aşıq Nabat olur.

1968-ci ildə isə böyük folklorşunas alimimiz Sədənik Paşayev

"Azərbaycan qadını" jurnalında onun haqqında gözəl bir məqalə ilə çıxış edir və Aşıq Nabata yüksək qiymət verir.

Aşıq Nabat ömrünün sonuna qədər Yevlax şəhərində yaşamasına baxmayaraq, Şəruru heç zaman unutmamış, onun həsrəti ilə yaşamış və 1973-cü ildə dünyasını dəyişərkən öz vəsiyyətinə görə Şərura gətirilmiş və Siyaqut kənd qəbiristanlığında dəfn olunmuşdur. Hazırda yeganə övladı olan qızı Kəmalə xanım isə Yevlax şəhərində yaşayır.

Aşıq Nabat təkcə ifaçı aşiq olmamış, eyni zamanda, həm də bədii yaradıcılıqla məşğul olmuşdur. Çox təəssüflər olsun ki, aşığın şeirləri sağlığında toplanmamış və çap olunmamışdır. İllər keçdikdən sonra Aşıq Nabatın 70 illiyi ərefəsində gözəl ziyanlı, qədirşunas insan olan Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü, Məmməd Araz Mükaflatı laureanti, şair-publisist Budaq Təhməz aşığın olduğu yerləri el-el, oba-oba gəzərək, böyük çətinliklər bahasına olsa belə, onun ırsinin çox kiçik bir hissəsini toplaya bilmüşdür. Səksəninci illərdən üzü bəri isə aşığın yaradıcılığının təbliği ilə

məşğul olmuşdur. Sevimli şair, filologiya elmlər namizədi, dozent Məhərrəm Cəfərlinin yanından köməkliyi və redaktorluğu ilə "Aşıq Nabat" kitabçısını çap etdirib oxuculara ərməğan etmişdir. İstedadlı şair Budaq Təhməz aşığın keşməkeşli həyatını və könül dünyasını əks etdirən "Aşıq Nabat" adlı lirik-romantik bir poema da yazmışdır. Bununla da o, Aşıq Nabat şəxsiyətinə və yaradıcılığına olan sevgisini poetik bir dillə, dərin məhəbbətlə əks etdirmişdir. Şair, eyni zamanda, 1982-ci ildə Şərur rayonunun Siyaqut kənd orta məktəbində Aşıq Nabatın yubileyini təşkil edib keçirmiştir. Hətta görkəmli akademik İsa Həbibbəyli də o zamanlar həmin yubileydə iştirak etmişdir.

Bir filoloq, bir ziyali, bir şair, hər şeydən əvvəl isə, aşiq poeziyasının vurğunu olan bir oxucu kimi Aşıq Nabatın şeirlərini incələdikcə heyrətlənməyə bilmirsən. Bir daha anlayırsan ki, Aşıq Nabat heç də sıradan biri olmamışdır. Qurbani, Abbas Tufarqanlı, Xəstə Qasım, Dədə Ələsgər bulağından su içən aşiq mükəmməl söz sahibidir. Onun şeirlərindəki fikir dolgunluğu, poetik ifadə tərzi, aşiq şeirlər məxsus duruluq və axar adımı valeh etməyə bilmir. Aşığın şeirlərində yurd sevgili, yurd həsrəti hissələr daha üstünlük təşkil edir. Bu da səbəbsiz deyil. Gənclik illərindən doğulduğu Şərur torpağından ayrı düşən bir aşıqdan bundan savayı, daha nə gözləmək olardı ki?!.....

*Taleyin hökmüylə gələn qardaşlar,
İtirmişəm tapın ellərim mənim.
Çərxi-fələk saldı məni toruna,
Ağlamır, lal olub dillərim mənim. -*

deyən aşiq öz hissələrini, öz duyğularını nisgili bir dillə ifadə edərək "Yaxşıdır" rədifli gəraylısında son nöqtəni belə qoyur:

*Qürbət eldə xan olunca,
Öz yerimdə qul yaxşıdır.*

Doğulduğu torpağa varlığı ilə bağlı olan Aşıq Nabat illərlə yurd deyə-deyə yanır yaxılır.

*Taleyin hökmüdür belə,
Məni atıb eldən-elə.
Dərviş olub düşdüm dilə,
Bu dünyada, bu dünyada.*

*Nabat, harda qaldı elin,
Oğulsuz bükülüb belin.
Lal olub danışmır dilin,
Bu dünyada, bu dünyada.*

Dərviş olub eldən-elə düşən aşığın yurd sevgisi zaman keçidkə səngimək bilmir.

Könlüm axır Vətənə sarı. -

deyən bu insanın həsrəti günü-gündən daha da artır, onu Vətənə sarı çəkir.

Klassik aşiq poeziyamızın ənənələri, ifadə formaları Aşıq Nabatın şeirlərində də öz bədii həllini dolğun şəkildə tapmışdır.

*Al yaşıl geyinib tirmə bağlayın,
Bənzəyin qubaya-qaza, gözəllər.*

*Ağ buxağa gül-bənövşə düzərsiz,
Gərdən çəkib bağrin başın üzərsiz.
Şıgallanıb toy-düyündə gəzərsiz,
Bu hal çox yaraşır sizə, gözəllər.*

Gözəllərə bu cür gözəlləmə deyən aşiq özünü də unutmur.

*Həqiqət yolunda mən bir səyyadam,
Günəşli ölkəmə baxdıqca şadəm.
Cəfakesəm, yorulmamış Fərhədam,
Nabat meylin salıb saza, gözəllər.*

"Açılmamış soldu güllerim mənim". - deyən Aşıq Nabat daima taleyindən şikayətlənir. Lakin bunu elə bir formada, elə bir dillə ifadə edir ki, istər-istəməz heyrətlənməyə bilmirsən.

*Dörd bir yanım qaranlıqdır, adadı,
Fələk tutub qollarımdan budadı.
Aman, qoyma, o dəryada, sudadı,
Qərq olub dəryada batan baxtımı.-*

deyən aşiq sonda isə "Paytaxtı yan üstə çonən mən oldum" -deyir.

Bütün ustad aşıqlarımız kimi Aşıq Nabat da bayati janrına müraciət etmiş, özünəməxsus orijinal bayatılar yarada bilmüşdir.

*Mən aşiqəm üz üzər,
Bu dərddən can üzüsər.
Bülbül qanad tərpədər,
Külək əsər, üz üzər.*

*Əziziyəm ağam, gəl,
Ölməmişəm sağam, gəl.
Boynunda qəm zənciri,
Yolunda dustağam, gəl.*

Aşıq Nabatın bu kitabçada Aşıq Hüseynlə verilmiş birgə deyişməsini aşiq şeirinin mükəmməl nümunələrindən biri kimi qiymətləndirmək düzgün olardı.

Aşıq Hüseyn

*Aşıq Nabat, götür sazı deyişək,
Düz ilqardan, sədaqətdən danişaq.
Şairlərin sənətindən söz açaq,
Görünməmiş məharətdən danişaq.*

Aşıq Nabat

*Şair qardaş, sən qələmlə, mən sazla,
Əlli yaşılı bu bahardan danişaq.
Min dil açıb Azərbaycan torpağı,
Tükənməyən arzulardan danişaq.*

Aşıq Nabatın Şərurdan başlayan sənət yolu Azərbaycanın hər bir elini, obasını, bütövlükdə Vətən torpağını qarış-qarış gəzərək dolaşdı və sonunda qəlbərə, onu sevən könüllərə köcdü və orada da yaşamaqdadır.

Di gəl ki, Aşığın adını həyatda əbədiləşdirmək, xatirəsini yaşatmaq üçün Şərurda onun adını daşıyacaq bir küçə, bir uşaq bağçası və ya bir məktəb olsayı necə də gözəl olardı? Yəqin ki, bununla əlaqədar düşünənlər nə zamansa tapılacaqdır.

Şərurdan başlanan sənət yolunun yolcusu olan Aşıq Nabatın sazı yüksəklərə qaldırması Azərbaycanda qadın aşıqları sırasında onun da özünə layiq yerinin olmasını göstərən ən böyük amillərdən biridir.

ÇƏRKƏZ NƏSİRLİNİN hekayələri TARİXİN daşıyıcılarıdır

Çərkəz Nəsirlinin yeni bir kitabı çapdan çıxıb. "Köç gedəndən sonra" adlanan kitab yaziçinin oxucuları ilə üçüncü görüşüdür. Onun həyat və yaradıcılığına nəzər yetirdikdə göz öündə mücərrəd bir şəxsiyyət obrazı formalaşır. Dünya ədəbi mühitində belə bir fikir hakimdir ki, hər hansı bir yaziçinin həyat və yaradıcılığı bir-biri ni tamamlamalıdır. Yaziçi öz həyatında baş verməyən hadisələri də qələmə ala bilər. Amma bu halda o hadisələr baş verən dövrü və mühiyi mükəmməl öyrənməlidir. Ən yaxşı halda isə yaşadığı, şahidi olduğu hadisələri qələmə alarsa bu, daha uğurlu alına bilər. Çünkü hər kəsə özünün yaşadığı hiss və həyəcanı, yaşam duyğularını qələmə almaq daha asandır. Amma bütün bunları Çərkəz Nəsirli üçün demək, sadəcə mümkün süzdür. Çünkü o, uzun müddət yazıçılıq istedadının gözünü basıb, Tanrıının ona əvəzsiz pay olaraq verdiyi bu fitri istedadı içində böyük və mənalı həyatının böyük bir hissəsini elə yaradıcılığa yaxın, bəlkə də qohum olan başqa

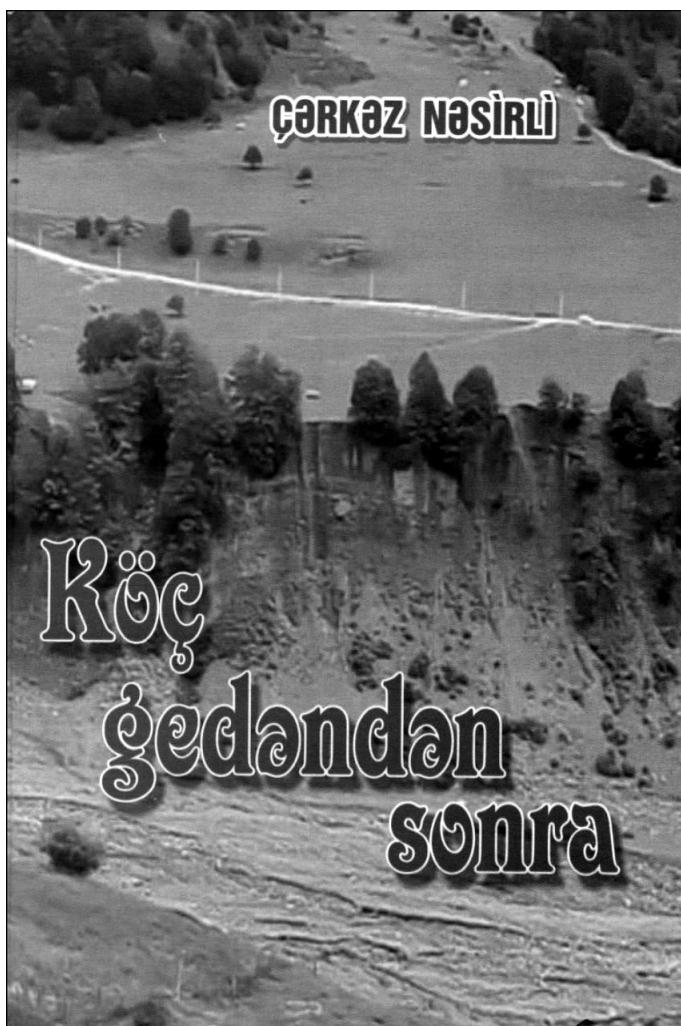
bir sahəyə həsr edib. Erkən yaşlarından həm də musiqi duyumu olan Çərkəz Nəsirli valideynlərinin dəstəyi ilə musiqi, mədəniyyət sahəsinə qədəm qoyub. Burada o, təhsil aldığı və işlədiyi dövrdə nə qədər mənalı günlər keçirən də ondan da çox çətin və dözülməz hadisələrlə qarşılaşır. Hələ uşaq musiqi məktəbində təhsil aldığı dövr

yaşadığı doğma rayonda musiqi məktəbi açılsa da uzun müddət yerli kadrlar olmadığından tez-tez boşluqlar görən Çərkəz Nəsirli hələ o vaxt bir musiqi müəllimi olacağına qərar verir və axıracan da həmin qəti qərarının üstündə duraraq, nəinki musiqi müəllimi olur, hətta bir neçə ildən sonra musiqi məktəbinə rəhbərlik etməyə başlayır. Cox keçmir ki, onun yetişdirdiyi yerli musiqi müəllimlərinin sayı əlliini keçir. Bununla da doğma rayonda musiqi müəllimi ixtisasına olan ehtiyac sərf yerli kadrlar hesabına doldurulur.

Onun güclü iradəsi ilə uzun müddət doğma rayonda musiqi məktəbinə rəhbərlik etməsi nəticəsində istiqamətləndirilən və hazırlanmış kadrların səsi çox keçmir ki, qonşu rayonlardan gəlir. Bununla yanaşı Çərkəz Nəsirli erməni və qeyri millətlərdən olan musiqi müəllimlərini doğma rayondan sixışdırıb çıxaramayıb, qalıb işləmələrinə şərait yaradıb və onların vasitəsi ilə yerli kadrular hazırlamaqla, sadəcə onları əvəzləyib. Bax, Vətənə əsl xidmət budur! Bunu yalnız uzaqqorən, müdrik insanlar hə-

yata keçirə bilər.

Yaradıcılığa gəlincə, onu demək mümkündür ki, rayonda çıxan "Kənd həyatı" qəzetində arasıra çıxışlar etsə də bədii yaradıcılıqla geniş məşğul olmayıb. Ona görə də Çərkəz Nəsirlinin köhnə bədii yazıları ilə tanışlığımız yoxdur. O, deyəsən elə, sözün əsil mənasında müdrik ya-

şında Tanrıının ona verdiyi fitri istedadın ipini buraxıb. Bu, sözün əsl mənasında alqışlanmalıdır. Çünkü indi o, hər hansı bir çılgınlıqdan, emosiyalardan kənar, bəlkə də nəsihət xarakterli, ən azından içindən nəsə götürüləsi mümkün olan bədii nümunələr ortaya qoya bilər. Elə araya-ərsəyə gətirdiyi hekayələrə nəzər saldıqda düzgün mülahizə yürüdüyümüzün qənaətindəyik.

"Köç gedəndən sonra" kitabı Çərkəz Nəsirlinin oxucuları ilə növbəti görüşüdür. Müəllifin son illərdə qələmə aldığı həyatın ayrı-ayrı sahələrini doğru-dürüst işıqlandıran hekayələri bu kitabda daxil edilmişdir.

Hekayələrdə gənclərin milli vətənpərvərlik ruhunda tərbiyə olunmasına geniş meydan verilmiş, onların düzlük, haqq-ədalət uğrunda aparıcıları mübarizə öz əksini tapmışdır. Eyni zamanda uzun illər içərisində yaşadığımız Sovet cəmiyyətinin eybəcərlikləri fonunda riyakar siyasətin nəticələrindən bəhrələnən ermənilərin törətdikləri fitnə-fəsadlara da kifayət qədər yer ayrılmışdır. Çirkabda böyüüb artan parazitlər kimi, Sovet cəmiyyətinin iflasa uğradığı, yəni çüründüyü bir dövrdə baş qaldıran ermənilər, hansı ki, zaman-zaman qoltuğumuza sığınıb, süfrələrimizin bərəkətindən bolluca yeyərək özlərini "dost" kimi göstərib, sonra da yaranmış şəraitdən istifadə edərək bizə qənim kəsilən, erməni xisətinin mahiyyətini bir anın içində aləmə faş edən nakəslərin kimliyini, törətdikləri əməlləri Çərkəz Nəsirli boş-boşuna bədii nümunələrdə əks etdirməyib. Bu bədii nümunələr gələcəyə, tariximizin qan yaddasına hesablanıb.

Elə bu səbəbdəndir ki, Çərkəz Nəsirlinin hekayələrinin böyük əksəriyyəti, sanki tarixin daşıyıcılarıdır. "Tarixini unudan xalq nə vaxtsa onu bir də yaşamağa məhkumdur" nə vaxtsa, kimsə tərəfindən dahiyanə deyilmiş bu müdrik kəlam elə bil ki, onun hekayələrinin epiqrafıdır. Sanki, hekayələrin içindən hayqırı-hayqırı bir yazıçı obrazı boyanır: O, yana-yana, içi göynəyə-göynəyə həmvətənlilərinə söyləyir ki, yaşadığımız məşəqqətləri, ermənilər tərəfdən başımıza gətirilən müsibətləri unutmaq olmaz. Bizim unut-qanlılığımız həmin hadisələrin bir də nə vaxtsa ayaq tutub taleyimizə, həyatımıza yeriməsi deməkdir, necə ki, bir neçə dəfə artıq belə olub.

Bununla belə, çox incə və maraqlı məqam da

diqqəti özünə cəlb edir. Çərkəz Nəsirli əsərlərində kütləni qisasçılığa səsləmir, sadəcə başımıza gətirilən müsibətlərdən nəticə çıxartmağa, bundan sonra başqa millətlərlə münasibətdə ehtiyatlı davranışmağa, ayıq-sayıq olmağa səsləyir. Bu, müdrik bir insannın övladlarına, yaxınlarına, doğma xalqına olan sevgidən, məhəbbətdən, təsibkeşlikdən irəli gəlir.

Çərkəz Nəsirlinin hekayələrini səciyyələndirməzdən önce bir maraqlı məqamı xüsusişə qeyd etmək lazımdır. O, bəzən təsvir etdiyi hadisələrin axınıni istiqamətləndirmir, bu axına düşərək gedir. Özü də elə ülvı hiss'lərə qapılaraq gedir ki, sözə qayğı, dilin ahəng qanununa tabeçilik nəinki qorunmur, hətta arxa plana ötürülür. Hadisənin nəqli ədəbi dillə deyil, daha çox danışq dili tərzində həyata keçirilir. Yəzici hekayə janının manevrlərindən bolluca yararlanaraq bunu elə tərzdə tamamlayır ki, nə axıcılıq, nə bədii təsvir öz gücünü zəiflətmir. Hətta müxtəlif təbəqələr arasında qurulan incə dialoqlar "diz-dizə oturaraq" müstəvisində orijinal bir formanın qatı fonunu göz önünde təbii canlandırma bilir. Yəzicinin dilinin şirinliyi bir də ondadır ki, o, ədəbi dilə yaxınlığı ilə seçilən, bölgə xarakterli sözlərdən bol-bol istifadə edir.

"Köç gedəndən sonra" hekayəsində qələmə alınan hadisə olmuş əhvalatdır, Arazqırığı kəndlərin, demək olar ki, hamısı üçün xarakterikdir. Burada hadisə yenə də qonşular arasında baş verir, amma hər iki sahildə yaşayan dili bir, dini bir azərbaycanlılar arasında yaşanan əhvalat heç də xoş əhval yaratmır. Arazın şimal sahilində yaşayanlar köçəri, elat həyatı yaşayırlar, yəni yazda təsərrüfatlarını götürüb yaylaqlara qalxır, payızda geri qayıdır. Amma aranda, daimi yurd yerlində də qalanlar olur, həm kəndin müdafiəsi üçün, həm bostan-bağ suvarmağa, həm də təsərrüfatı az olan adamların yaylağa qalxması imkan xaricində olduğundan onlar da aranda qalmalı olurlar. Əsərin qəhrəmanı Salmandır. O, Nurcahanla nişanlıdır və payızda toylarının ola-cağı gözlənilir. Amma Nurcahan ailəsi ilə yaylağa qalxdığı halda Salman hər il kənddə qalırırsa, bu il ona da yaylağa getməyə icazə verilmişdi. Bu, onun ürəyincə olsa da aranda baş verən hadisələr Salmanı məyus edir və o, sevgilisin-dən ayrılmak məcburiyyətində arana qayıdır.

Yeri gəlmışkən onu da qeyd etmək lazımdır ki, kənd bütövlükdə bir aqsaqqal sözü ilə, Məsi kişinin məsləhətiylə hərəkət edir. Sonra Arazın o tayından gələn qaçaq-quldur tərəfindən basqın olur, kənddə qalan iribuyuzlu mal-qara, o cümlədən xırda davar və evlərdən götürülmüş bəzi qiymətli əşyalar aparılır. Hadisəni eşidən kimi dərhal yaylaqdan qayıdan Salman Məsi kişinin məsləhəti ilə axtarışa yollanır. Yazıçı burada milli mentalitetimizə uyğun hərəkətlər təsvir edərək Salmanı göz öündə parladır, onu əsərin qəhrəmanına çevirir. Salmanın uzaqgörənliyi, müdrikliyi sahəsində ortaya düşə biləcək düşmənçilik aradan qaldırılır. Təsvir olunan bu və digər hadisələr yazıcının milli folklorumuzdan, o taylı-bu taylı camaatımızın yaşayış tərzindən hərtərəfli məlumatlı olmasından xəbər verir.

"Sonanın arzuları" hekayəsi məkan-insan-zaman məfhumu baxımından yazıcının diqqətçəkən əsərləri sırasından hesab oluna bilər. Belə ki, yazıçı burada ermənilərlə həmsərhəd olan bir neçə kəndi hədəfə almış, oradakı insanların saflığını, qonşularla xoş münasibətlərini, vətənə, torpağa bağlılıqlarını, onun müdafiəsi uğrunda birlikdə olmalarını, hətta bir göz qırpmadan belə həyatlarından keçə bilmələrini ön plana çəkmiş, acı da olsa, sonrakı talelərinin müşahidəsini apara bilmışdır. Əsərin qəhrəmanı Ramiz kənd müəllimidir, gəncdir, amma yetkin ziyalıdır, ermənilərin məkrili hiylələrinə aldənmir, onların hiylələrini başa düşüb dərhal ifşa edə bilir, müdrik qərarlar çıxarır. Odur ki, kəndin aqsaqqallarından tutmuş cavanları nadək hamı onun ətrafinə toplaşır, kəndin müdafiəsini təşkil edirlər. Hətta qonşu kəndlərdən silahi olan da, olmayan da onun harayına gəlir. Döyüşlərin birində faciəli şəkildə sonuncu patronunu ürəyinə vurub həyatı ilə vidalaşan Ramiz müəllimin həyat yoldaşı Validə hadisədən kədərlənsə də sınızır, sarsılmır. Bütün gücünü sərf edib ayaqda qalır, işləyir, məcburi köçkünlük həyatında qızı Sonanı cəmiyyət üçün faydalı bir övlad olaraq böyüdüür. Sona orta məktəbi bitirən kimi imtahanlardan müvəffəqiyyətlə keçib Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsinə qəbul olur. Bu fakültə bir vaxtlar onun atasının və anasının oxuduğu, tanış olduqları, bir-birlərini sevərək bağlandıqları fakültəydi. Sona atasının yarımcıq qalmış ar-

zularını davam etdirmək niyyətindəydi. Bu zaman yazıçı onu Azər müəllimlə qarşılaşdırır. Bir vaxtlar atası ilə bir yerdə oxumuş Azər müəllim sonralar əlaqə saxlaya bilməsə belə dostlarının təsibini çəkdiyindən onların adlarını övladlarına qoymaqla təskinlik tapır. Sona tezliklə Azər müəllimin uşaqları; qızı Validə, oğlu Ramizlə dostlaşır, atasına olan hədsiz sevginin şahidi olur və atasının arzularını davam etdirmək istiqamətində yeni doğmalarının əhatəsində daha qətiyyətlə addımlayır.

"Sonuncu tramvay sürücüsü" adlı hekayəsi özündə dövrün hadisələrini ehtiva etmək nöqtəyi-nəzərindən çox maraqlı bir əsərdir. Müəllif kiçik hekayədə maksimum manevr etməklə həm sosializmin iyrənciklərin, həm ermənilərin fitnə-fəsadların, həm də müasir dövrümüzün müsbət və mənfi hadisələrini təsvir etməyi bacarmışdır. Heç kimə sərr deyil ki, Sovet dövründə kənddə yaşanan problemlərin biri də gənclərin şəhərə axınının qarşısının alınması idi. Odur ki, əsərin qəhrəmanı Fərhadın anası oğlunu şəhərə buraxmaq istəmir. Yalnız oxuyub geri qayıdacığına söz verdikdən sonra icazə ala bilən Fərhadın qarşılaşlığı hadisələr, doğrudan da onun geri qayımasına mane olur. Yalnız bircə boş yer olduğundan Fərhad tramvay sürücüsü ixtisasına yiyələnə bilir və yalnız yeganə iş yeri olan Bakıda qalıb işləyir. Elə gənc vaxtlarında ermənilərlə, onların hər bir çirkin əməlləri ilə üzləşir, amma əyilmir, sınızır. Güclü iradə nümayiş etdirib hər bir çətinliyə qalıb gəlməyi bacarır. Hekayə gözlənilməz, çox nikbin bir sonluqla bitir. Çox təəssüf ki, bütün bu mübarizələrdən sonra ölkənin baş şəhərindəki tramvay xətti bütövlük də yad millətin firıldaq ünsürlərindən təmizləndiyi, saflaşdırıldığı bir vaxtda şəhər rəhbərliyi tərəfdən ləğv edilir. Fərhad, sadəcə xətdə sonuncu olan tramvay sürücüsü kimi böyük bir kollektivin yaddaşına həkk olur.

Çerkəz Nəsirlinin hekayələrini səciyyələndirməyə, geniş təhlil verməyə ehtiyac yoxdur. Onların hər biri ayrı-ayrılıqda dərin məzmunlu nəşr əsərləridir. Oxumağa, bəhrələnməyə və nəticə çıxarmağa dəyər.

**Əli bay AZƏRİ,
"Qızıl qələm" Media mükafatı laureati**

XEYRULLA AĞAYEV

DÜŞÜNCƏLƏRİM...

*YANVAR... YUXU...
ƏZABLARIM...*

YANVAR ayı.. İlin ilk ayı.. Ən çox qorxduğum AY... Ağır hisslər və acı gözləntilər içində yaşayırıam bu ayı.. heç kəsə hiss etdirmədən, biruze vermədən... xarakterimə uyğun olaraq..."Pisi mənimdi, yaxşını başqlarına verməliyəm"... Yanvarla bağlı içimdə yaşıananların öz tarixçəsi var....

2006-ci ilin iyul ayı idı, tezdən durub dostlarla Qəbələyə "Çənlibel" istirahət mərkəzinə yola düşməliydim, həmişə gec yatsam da, bu gecə tez yatmalı oldum, tezdən qalxmaliydim... və gecə çox dəhşətli yuxu gördüm... Yuxu görmürəm adətən, nadir hallarda görsəm də, yadımda qalmır təfsilatları, yalnız kimi görmüşəmsə, o yadıma gəlir, filankəsi görmüşəm yuxuda, daha necə, harda, hansı şəraitdə, nə dedi-danişdi, yadımda qalmır. (yuxunun yaddaşından silinməyinin də öz tarixçəsi var. 25-30 il əvvəl tez-tez çox qarışiq və qorxulu yuxular görərdim, bu məni yorur və çox narahat edirdi, bir həkim dostum mənə yuxunu unutmaq üçün səhər oyanan kimi sağ gicgahımı qasımağı məsləhət bildi... və xeyli müddət belə elədim, doğrudan da yuxular unudulmağa başladı və heç inanmadığım yuxu gərginliyimə son qoyuldu)...

Bəli.., həmin gecə yuxu gördüm... Ağ palтарlı nurani, pirani bir kişi çox cazibədar təbəssümlə, çox şirin dillə mənə dedi ki: "Səni yanvar ayında aparcağam"..., daha hara, necə, niyə aparacığını

demədi və qeyb oldu, getdi... Oyandım, tərləmişdim və ürəyim bərk vururdu, həyəcan hiss olunurdu... Tezdən oyanıb istirahətə yola düşdüm, yuxuda gördüyüümə məhəl qoymadan.., axı hələ iyul ayı idi....

...2 yanvar 2007-ci il... "Sabit Orucov" gəmisi ilə Neft Daşlarına gedirik. Bir həftə firtına olduğundan gəmilər işləməmişdi, neftçilər növbəni dəyişə bilməmişdilər, dənizdəkilər orda qalıb sahilə çıxa bilməmişdilər, sahildəkilər də işə getmək üçün gəminin gedəcəyi günü gözləyirdilər. Ona görə dəniz limanında izdiham vardı, gəmiyə minmək istəyən çox olduğundan basabas yaramıdı. Həmkarım Bəhruzla gəmiyə minib kapitan Kamilin kabinəsinə qalxdıq. Orda televiziyyaya baxır, çay içə-içə nərd oynayırdıq. Hava küləkli olsa da, çox təcrübəli kapitan Kamil dənizə çıxmaga razılıq vermişdi. Açıq dənizə çıxan kimi güclü firtinanın şahidi olduq, dalğalar gəmini oynadırdı, ləngər vuran gəmidə biz oturan kabinədə televizor, soyuducu, bütün mebellər aşmağa başladı, dalğalar hətta belə nəhəng gəminin üstündən aşıl keçirdi... Hiss etdik ki, vəziyyət yaxşı deyil... Çox firtınalar görmüş kapitanın da üzündə gərgilik və narahatlığı duyanda vəziyyətin çox ciddi olduğunu anladım... Tez aşağı düşüb göyərtəyə çıxdıq, bərk şaxta olmasına baxmayaraq gəmidəki 450 nəfərin hamısı göyərtəyə toplaşmışdı... Coşan dalğalar hamını qılınc kimi çırpса da heç kəs buna məhəl qoymadan ümidsiz halda dənizə və insana nərə çəkən pələngi xatırladan dalgalara baxırdılar... Heç kəsin səsi çıxmırıldı, sanki ölüm

kabusu bürümüşdü gəmini... Heç kəsin üzündə həyat əlaməti yox idi... ağappaq, rəngi solmuş donuq sifətlər... hətta bir neftçinin çarəsizlikdən ağlaya-ağlaya dediyi "ay sizə qurban olum, nolar bir danişin da, bir insan səsi eşidək burda" sözləri də bu üzücü sükütu poza bilmədi... Ölüm sükunəti... bir-birimizin üzünə baxıb nəsə təsəlli də tapa bilmirdik... Bu çoxluqda bir yoxluq, tənhalıq duyulurdu... 6 saat, bax, beləcə YOL getməli idik... vəziyyət getdikcə ağırlaşırıldı. Küləyin sürəti açıq dənizdə 25 metrə çatırdı, halbuki 15 metr küləkdə gəmiyə icazə verilmir dənizə çıxmağa... - bu firtina hesab edilir, indi isə külək 25 metrə çatıb, dalğaların da hündürlüyü getdikcə yüksəlirdi... kapitan məcbur olub bir neçə dəfə SOS siqnalı da verdi.., ancaq Xəzərdə elə gəmi hardayı ki, bizə köməyə gələ biləydi... Adətən həmişə təmkinli görünən kapitan Kamil mənə astaca piçıldadı - qalan sərnişinlərə hiss etdirməmək üçün - "Müəllim, vəziyyət yaxşı deyil.., gəminin yana çevrilməyi qorxulu deyil, ancaq altdan deşilməyindən qorxuram"... Bəli, artıq hiss etdim ki, ölümlə üzüzəyik... o anda nələr yaşadığımı ifadə etməkdə çətinlik çəkirəm... və bu an 6 ay əvvəl gördüküm yuxu yadına düşdü... bəli, O nurani kişi mənə demişdi axı "səni yanvarda aparacağam"... bu da yanvar... dəniz... firtina... və çıxılmaz vəziyyət... Dostoyevskini xatırladım, güllələnməyə möhkum olunmuş yazıçının ölümqabağı hissələri, düşüncələri ani gəlib beynimdən keçdi... telefonumu çıxarıb ölümqabağı düşüncələrimi yazmağa başladım... bir az yazdım... sildim... ağır vəziyyətdə olmağımızı bildirən mesajlar yazdım, əlim gəlmədi kiməsə göndərməyə... istəyirdim son sözlərimi yazım, nə baş verdiyini bilsinlər, məndən nəsə son söz kimi yadigar qalsın... oğluma, qardaşima, ya əmioğluma yazıb göndərim... qiymadım, axı onlar oxuyub nələr çəkəcəklər.., bəlkə də ürəkləri dözməyəcək.., axı hara gedəcəklər, nə edə biləcəklər.., biz ki dənizin ortasındayıq. heç kəsin bura əli çatmir....

Ölüm... Dəniz... Dalğalar... Yol... Düşüncələr... və Yuxu kabusu... Dəniz mənə o anda həmin aq palтарlı nurani kişini xatırladırdı... üstümə gəlirdi... bu dəfə xoş təbəssümle yox, qəzəblə, nifrətlə, nərə ilə, sifətində qorxunc ifadə ilə... cəllad kimi... Əzrayıl kimi... Bəli... Ölümün üzünə dik baxa-baxa, beləcə dalğaları yara-yara irəliyən gəmiylə biz də ümidsiz halda irəliləyir-

dik... bilmirdik ölümə doğru gedirik, ya həyata doğru... hər saniyəsi bir insan ömrü qədər uzun görünən bu dəhşətli anın yaşantıları böyük bir kitabın mövzusudur... bunu dəniz həyati yaşayanlar daha yaxşı anlayarlar...

Tale bizə qiymadı ölümü... 450 nəfər... hərəsinin arxasında neçə insan taleyi dayanır, ailə-uşaqlar... qohumlar... yaxınlar... dostlar... çətindir bu faciənin miqyasını dilə gətirmək...

Qurtulduq... və 6 saatlıq əzablı yoldan sonra, nəhayət, ölüvay halda yaxınlaşırıq Neft Daşlarına... Dəniz şəhərinə yaxın ərazidə, dənizdə "Sər-xoş döngə" (Pyanıy pereulok) adlanan yer var ki, gəmilər üçün çox qorxuludur, dənizdə axının güclü olması səbəbindən... oranı da birtəhər üzüb keçdik... indi hamımızı bir dərd götürmüdü; belə küləkdə gəmi körpüyə yanala biləcəkmi?.. Axı firtinalı havada körpüyə yan almaq çox çətindi... və bəzən mümkün olmayıb gəmi geri qayıtmalı olur... indi də bu vəziyyətdə gəmi yanala bilməsəydi təzədən Bakıya doğru 6 saat beləcə ölüm ab-havalı yol qayıtmalıydıq... bu isə hamımızın sonu demək idi, heç kəsin salamat çıxacağına guman yox idi... Şaxtalı havada göyərtədə islanmış, ümidsiz insanların geriyə qayıdırıb sahilə sağ çıxaqları inandırıcı görünümürdü... Şükurlər olsun ki, çətinliklə də olsa gəmi yanala bildi, estakadaların texnikanın köməyilə... gəmiçilərin fədakarlığı sayəsində... Gəminin trapından Neft Daşlarına düşəndə necə sevinirdik ilahi... yenidən həyata qayıtdığımızı anlayırdıq... təkrar yaşamaq şansı qazanmışlar kimi.., ancaq heç kəsin dili söz tutmurdu ki, kiməsə nəsə desin... eləcə lal-din-məz yataqxanalara üz tutduq....

...5 yanvar 2007-ci il... Yaşadığım evdə kanalizasiya xətti tutulmuşdu, qonşularla məsləhətləşdim, dedilər həyətdə kislota (ədəbi dildə turşu desək də, xalq dilində ehtiyac duyduğum bu sözü yazmağa) satırlar, ondan tök, açılacaq xətt. Həyətdə "Xlor var, xlor.." çağırın qadından kislota alıb gətirib tökdüm mətbəxdəki kanalizasiya xəttinə... və bir azdan ordan köpük geriyə axmağa başladı... qab qoyduq ki, köpük yerə dağılmışın... bu an köpüklü qab tüstülenməyə başladı... evi qap-qara boğucu tüstü bürüdü... çöldə hay-küy səsləri eşidildi... binanın sakinləri hamısı həyətə tökülmüşdü, sən demə kislotanın iyi və vahiməli fişiltisi bütün binanı bürüyüb... və qapımızı döyüb tez həyətə qaçmağı tələb etdilər... o biri

otaqda əmim Quran oxuyurdu, dedim "Əmi, ev yanır, tez düşün həyətə"... qaçaraq düşdük həyətə... birdən yadına düşdü ki, əlil oğlum Bəxtiyar evdə qalıb, az qaldı ürəyim partlasın, tez ev tərəf cumdum, qonşular məni qoymurduru ki, "evə getmə, boğulacaqsan"... dayana bilməzdəm... özümü 6-cə mərtəbəyə çatdırıldım birnəfəsə... tünd boğucu tüstü basmış evə girdim, heç nə görünmürdü, öskürməyə başladım. boğulurdum.., ancaq gözüm Bəxtişi axtarırdı... gördüm mətbəx qapısı və soyuducu arasında künçdə qalıb boğulmaq halindadir... tez qucağıma alıb pilləkənlərlə ildirim sürətilə həyətə düşürtdim.... və bir neçə saatdan sonra tüstülənmə öz-özünü dayandı... sən demə, köpük yiğilan alüminium qab kislota ilə reaksiya verib alışib, tüstülənib... kauçuk qab qoymaq lazımmış... biz bunu nə bileydik... və bu bələdan da qurtulduq... evdə hər şeyi qara zəhərli qat örtmüdü... və hamisini atdıq zibilliyyə... qapı-pəncərələri taybatay açıq qoyub ailəliklə gedik qohumların evinə... burda hələ yaşamaq olmazdı...

...7 yanvar 2007-ci il... ANAM bizi gəldi... xəstələnmişdi, ayağı bərk ağrıyordu, ertəsi gün onu Nəsrəddin Tusi adına klinikaya, aparata apardım... Sonra analizin cavabını alıb apardım Eksperimental xəstəxanaya.., damar cərrahiyəsi şöbəsinə... Analizlərə və ANAMın ayağına baxıb həkim birbaşa dedi: "QANQRENA!!! Bu bir kəlmə söz məni necə titrətdisə bütün dünya başıma firlandı... həyat gözümdən düşdü, deməli, ANAMı əlimdən alacaq bu cəllad dünya... çərəsi yox idi... şəkərdən ayaq barmağı çürüməyə başlamışdı... kəsib atmaq da gec idi... mümkünüsüz idi... Yenə o yuxu və yuxudakı KİŞİ gəldi gözüm önünə... və həmin gündən ANASIZLIQ əzablarına gedən günlərim başladı... və o gündən təzyiqim düşməyə başladı. Başağrılarım və yuxusuzluq məni haldan saldı... 8 ay bir dəqiqə olsun belə gözümü yuma bilmədim... ən yüksək dozalı yuxugətiricilər atsam belə yata bilmədim... Taleyimin ən ağırlı günləri başladı... Depressiyanın ən ağır formasını yaşamağa başladım... Ölülərdən məni yalnız quruca nəfəs fərqləndirirdi... dinmirdim... danışmirdim... heç nə yeyə bilmirdim... boynu büyük gəzirdim... Ruhən ölü idim artıq... ANAM ağrılardan əzab çəkəndə qulaqlarımı tutub qaçırdım... Doğmalarım da vəziyyətimi bilib məni ANAMA yaxın qoymurdular... bu da bir

başqa əzab idi... və avqustun 11-də ANAMI itirdim... ANASIZLIQ dünyasının nə olduğunu, ANAsızların nələr çəkdiklərini anlamağa başladım.....

Yenə YANVAR ayıdı... Yeni YANVAR... və yenə o YUXU yadına düşdü... və təbii ki, O nüranı kişi... Mən yuxulara inanmırıam... mən yuxu görmürəm... Mən yuxuları xatırlamırıam, ancaq o YUXU hər YANVAR yaddaşında baş qaldırı... düşündürür məni, bəlkə də ona görə YANVAR ömrümün ən uzun ayıdır...

GECƏ EHTİYAT ÖMÜRDÜ, YATMAQ DA OLAR, YAŞAMAQ DA...

*(...və ya milyarda qədər
saymağın sırrı)*

Uşaqlıqdan yuxuya meyilli olmamışam. Az yatardım, tezdən durardım, bütün kənd uşaqları kimi qoyun-quzu dalınca qaçardım, atamlı birgə ot çalmağa ya başqa təsərrüfat işlərinə gedərdim, gah mal nobatına, gah da qoyun, gündəlik də quzu-çəpişləri aparardım otarmağa. Bax, beləcə uşaq ikən böyüklerin zəhmət taleyini yaşamaqdan zövq alırdım, yorulmaq nə olduğunu bilməzdəm. İsti aylarda gündüzlər eve gələrdik, mal-qarani da, qoyun-quzunu da həyətə gətirərdik dincəlməyə, su içməyə. Belə isti havalarda nahardan sonra hamı uzanıb dincini alardı, mən isə heç yatmadım, gündüzlər də... (bu vaxta qədər gündüzlər yatmağım heç yadına gəlmir), hamı yatanda mən həyətdə topla oynayardım, ya məftildən, dəmirlərdən özümə oyuncaq düzəldirdim, "kom-bayn" düzəldib "biçin" biçərdim, "yük maşını" düzəldib cammaatın ot-küləşini, odununu "daşıyıb" xeyirxah iş görərdim... günün günorta çağında, al günəş altında, nə bürkü hiss etməzdəm, nə də yorğunluq... və imkan olduqca kitab oxuyardım, bir sakit guşəyə çəkilib, bədii ədəbiyyata marağım böyük idi, axı o vaxtin uşaqları kitabxana yollarını yağır edərdi, kitab üçün həftələrlə, bəzən aylarla növbədə durardıq, filankəs "Haradasınız müsyö Abel" kitabını qaytarsayıdı mən də oxuyardım... Söhbət kitab oxumaqdən getmir, yuxudan danışmaq istəyirdim, fikrim haçalanıb getdi başqa səmtə... yəni mən yuxudan qaçardım uşaqlığında...

Tələbəlik illərində kitaba marağım daha da artdı. Sevimli müəllimim Məmməd Qocayev (bu yaxınlarda onun 75 illiyi münasibətilə kitab bura-xıldı və orda mənim "Dostoyevski ruhunun tərcümanı" məqaləm də dərc olunub) mənə Dostoyevski və Tolstoyu sevdirdi, bu dahilərin əsərlərini sadəcə oxumurdum, içimdə yaşayırdım. Dünya ədəbiyyatına isə marağımı artırın gözəl pedaqoq Nailə Mirqasimova (görkəmlı kinorejissor Oqtay Mirqasimovun həyat yoldaşı) yaratdı, mənə xüsusi nəvazişlə yanaşırdı, öz doğma övladı kimi sevir və öz şəxsi kitablarından da gətirib verirdi ki, oxuyum. Homer, Höte, Şekspir, Hüqo, Brexit, R.Rollan, Swift, Defo, B.Şou, Drayzer, C.London... və s.s.s. Yataqxanada qalırdıq, Dərnəgündə, 5-ci mərtəbə, 129-cu otaq. 5 il 3 yoldaş; rəhmətliklər Nazim, Nəbi və mən eyni otaqda qaldıq. Otaq yoldaşlarım məndən 5-6 il böyük idilər, əsgərlikdən sonra ali məktəbə daxil olmuşdular, otaqda da, qrupda da ən azyaşlı və ən balacaboylu mən idim, orta məktəbi bitirəndə cəmi 150 sm boyum vardı. Məni uşağa bənzədən tələbə yoldaşlarım, xüsusilə də müəllimlərim uşaqşayağı qayğı və nəvazişlə yanaşırıdlar mənə. Bu da oxumağa, kitaba marağımı daha da artırıdı, axı məni həvəsləndirirdilər və özümdə də uşaqlıqdan bu maraq vardi. Qardaşım İsaməddin rayonda işləyirdi, Xəlilin kitab mağazasına gələn kitabların ilk alıcılarından olurdu... və mən də həvəslə oxuyardım...

Yataqxana yoldaşlarım tez yatardı, mən də onlarla eyni vaxtda uzanardım, guya yuxuya getmiş kimi, onların yuxuya getdiyinə əmin olandan sonra qalxıb işığı yandıradım, onlara mane olmasın deyə, onlara işiq düşən tərəfə qəzet asardım lampoçkadan... və səhərəcən kitab oxuyardım... həftələrlə, aylarla bu belə davam edərdi. Onlar heç vaxt bilmədilər ki, mən gecələr kitab oxuyuram. Yalnız imtahan vaxtı onlar "3" alardı, mən isə "5", təəccübənləndirilər, axı sən də bizim qədər oxuyursan, niyə sən "əla" qiymət alırsan, biz isə tramvay altda qalmış "3"? Axı onlar nə biləydi ki, gecələri yatmırıam, kitablarla YAŞAYIRAM... Bakının bütün kitab mağazalarını, Bukiñisti qarış-qarış gəzərdim, kitab alverçilərini gözəl tanıyırdım, daim yeni kitab eşqindəydim ki, gecələrimi onlara həsr edim.

Gecə mövzusunda məni dərindən düşünməyə vadər edən bir epizod oldu. Tolstoy yaradıcılığı

haqda, daha doğrusu "Hərb və sülh" romanında valyuntarizm və fatalizm fəlsəfəsi" (Napoleon və Kutuzov obrazlarının timsalında bu fəlsəfənin izahını verməyə çalışmışdım) mövzusunda elmi iş yazırdım Tələbə elmi konfransında çıxış etmək üçün. Tolstoy insan ömrünün qısa olduğunu nəzərə alaraq ondan mənəvi kamillik gözləməyin əbəs olduğunu söyləyir, hətta 1000 illik ölüm belə əsl kamillik üçün yetərli olmadığını fəlsəfi-psixoloji baxımdan əsaslandırırdı... və beləcə 60-70-100 illik ömrün insan üçün çox qısa olduğunu anladım, düşündüm ki, bu ömrün də yarısını yuxuda keçiririk, daha nə qaldı ki, kamilleşməyimiz üçün?! Bir fakta da rast gəldim, Tolstoy haqda araşdırımlar zamanı. Belə sual verilirdi: "Milyarda qədər saymaq üçün sizə nə qədər vaxt lazımdır?" Hərə bir cür cavab verirdi, 3-5 saat da deyən vardı, 1-2 sutka deyən də, 5-6 ay deyən də... da-ha nə biləydi ki, hər say üçün 2 saniyə vaxt hesablaşsaq milyarda qədər saymaq üçün 63 il vaxt lazımdır!? Praktiki olaraq insan 150 il yaşayib fasiləsiz saysa belə milyarda qədər sayıb qutara bil-məz... (bəziləri milyardlarla pul toplayır, görəsən, onları necə sayırlar?) və bu fakt məni ÖMÜR və onu faydalı işə həsr etmək haqda düşünməyə məcbur etdi... və şüurlu surətdə yuxudan qaçmağa, daha doğrusu yuxuya nifrət etməyə başladım... və gecələri kitab oxumaqla Tolstoyun öyrətdiyi "mənəvi kamillik" yolunu qısaltmağa çalışırdım...

İnstitutu "əla" qiymətlərə bitirib Buynuz məktəbinə getdim təyinatla, rayonun ən intellektli kəndi, böyük şəxsiyyətlər yurdu. Təkcə İsrayıl Həsənov və Musa Yaqubun adını çəkmək kifayət edər Buynuzun başda olmasına sübut kimi... və orda işlədiyim 7 ildə daim kitabla təmasda keçdi gecələrim... Bəzən aylarla yatmadım, səhərəcən yeni kitabları oxuyurdum, məktəb və kənd kitabxanasından, dostlarımdan tapdığım kitabları oxuyurdum.., bəzən yeni kitab tapmadıqda Dostoyevskini təkrar oxuyurdum, həm rusca, həm Azərbaycanca... (yeri gəlmışkən xatırladım ki, Dostoyevskinin bütün əsərlərini 4 dəfə oxumuşam) və gecələrim bu dahilərlə ünsiyyətdə keçirdi... Gecələrimi yatmırıam, yaşayırdım... hər halda özüm belə düşünürdüm... tək, geniş otaq, böyük həyət, gecə sakitliyi... oxuyurdum... yoox, sadəcə oxumurdum, kitabın ruhuna girirdim, yaşayırdım içimdə kitablardakı hadisələri, hissələri, ağrıları,

faciələri. Ağlaya bilmirəm, gözümdən yaş çıxmır, elə indi də.., ancaq gecə yarıda V.Hüqonun "Səfillər"ində Jan Valjanın ölüm səhnəsində gözlərimdən necə yaş axdığını duydum... və ya K.Buğçovun "100 il bundan sonra" fantastik kitabında quldurlar Alisanı öldürmek üçün qapını döyərkən eşitdim ki, mən uzanan otağın da qapısını döyürər, durdum qapını açdım, heç kim yox idi, balkona baxdım, həyətə boylandım, heç kəs yox..., bəs qapını döyən kim olub? Divar saatına baxdım, gecə saat 4 idi, özümü nədənsə narahat hiss etməyə başladım, uzanıb yatdım... və səhər oyananda bədənimin daşa döndüyüni hiss etdim... və 1 həftə 40 dərəcə qızdırma içində yandım, nə qədər iynə vursalar da xeyri olmadı... həkimlər nə biləydi ki, məndə qızdırma yaranan nədir?.. Kəndə apardılar məni... ANAM dərhal duydu qorxduğumu... və qədim xalq təbabəti qaydasında çıldıq elədi, məndən xəbərsiz ərsini qızdırıb üstünə soyuq su tökməklə məni diksindirdi... və qorxuluğumu götürdü... və qızdırımm o gedən getdi...

Əzablarım, ağrilarım, yuxusuzluğun yaratdığı fəsadlarım çox olurdu, ancaq oxumaqdan aldığım zövqlə müqayisədə bunlar çox kiçik görünürdü və əhəmiyyət belə vermirdim. Beləcə, gecələrin, daha doğrusu, gecələri yaşamağın fanatına çevrildim...

Taleyimin sonrakı mərhələlərində də Kitab gecələr ən yaxın sirdəşim olub... və hər zaman Kitabı ömrümün GECƏ adlı Zülmətindən məni aydınlığa çıxaran mayak kimi, ən yaxşı Tərbiyəçi, ən şəfəli Həkim, ən müdrik MÜƏLLİM kimi sevdim... və zaman yetişdi ki, oxumaqdan yazmaq mərhələsinə keçdim, buna ehtiyac duydum, özüm kitab yazmağa başladım... yenə gecələr yazıldım... Sevinirəm ki, ilk kitabı böyük dostum Alçın Şirinzadə ilə birgə dünya şöhrətli dahi alimimiz AZAD MİRZƏCANZADƏ haqda "Əfsanəvi insan, əfsanəvi şəhər" kitabını yazdım... dəfələrlə nəşr olunub... və indi də sıfarişlər alıram müxtəlif ölkələrdən, Azad müəllim haqda kitabı geniş işləməyə... Hazırda A.X.Mirzəcanzadə haqda xatirələrimi işləyirəm, kitab şəklində çap etdirmək üçün. Taleyimdə müstəsna rol oynamış İNSANA, "mənəvi kamillik" nümunəsi olan dahiyə öz borcumun heç olmasa çox cüzi hissəsini ödəmək üçün... və onun ŞƏXSİYYƏT kimi sonrakı nəsil-lərə yaddaşa ötürülməsi üçün... axı yaddaş daim təzələnməlidir...

50 illik yubileyimdə aparıcı Pünhan İslayıllı tez-tez "50 yaş, 50 il", "50 ilin 50-si də mübarək" deyirdi, heç xoşlamadığım bu rəqəmi aramsız xatırladırdı, yaxınlaşış astaca dedim ki, "ay Pünhan, 50 yoox, mənim 25 yaşım var!".. Musa Yaqub da fikrimi təsdiqləmək üçün dedi ki "ayə Pünhan, görmüsənmi ki, bu heç 50 yaşlıya oxşamır, saçları qap-qara şəvə kimi, özü də şux, qıvrıq, hamidan da cavan"... Millət vəkilimiz Novruz Aslan da məni dəstəkləmək üçün "Xeyrulla Dəniz 50 ilin yarısını yaşayıb, yarısını da yatıb da, deməli 25 yaşı var".... bu fikrin cavabı olaraq oğlum Xəy-yam da gülümşəyərək dedi ki "Papam heç yatıb ki?"..."

Bəli,,, həmişə gənclərə, dərs dediyim ali məktəb tələbələrinə də milyarda qədər saymaq barədə sual vermişəm... təbii ki, cavablar müxtəlif olub, az adam olub ki, düz və məntiqli cavab verisin... Söhbət hesablamadan yox, sadəcə ömrü və görəcəyimiz faydalı işlər "VAXT"ını uzatmaqdan gedir... mən bunu gecələri "gündüzə" ćevirməkdə gördüm... bacardım.., ancaq çox əzablarını yaşadım da... nevroz, depresiya, sarsıntılar... və indi ha çalışıram ki, tez yatam, çox yatam, yata bilmirəm, deyəsən Yuxunu özündən küsdürmüşəm, ola bilər... o vaxt yuxum gəlirdi, mən yuxunu qovurdum kitablarla.., indi yuxu məni qovur öz kitabından...(((ancaq yenə o fikirdəyəm ki, yaşanan ömrümüzü uzatmaq üçün gecələri yaşamamaq lazımdır... Yuxunu sevmirəm... YAŞAMAQ gözəldir!..

AĞRILAR TALEYİMDİR...

Qəlbimə Xitab...

Salam sevimli, istedadlı, dünyani dərd kimi ciyinində deyil, daha çox qəlbində daşıyan fədakar dostum, əzabkeş qəlbim!.. ağrılardan şikayətlənirsən yenə, səhərin gözü açılmamış... Ağrilar təbiidir.., əgər 1-2 günə ağrı çəkilsəydi, onda ağrının çekisi də, adı, nüfuzu da adiləşərdi... O, da insandan asanlıqla ayrıla bilmir... o da insanda yaşamamaq istəyir... axı ağrını ən çox duyan, anlayan insandı... elə bilirsən ayrılməq asandı?!.. Həm də sənin kimi ağrilları sevən, ömrü boyu özünü ağrılara həsr edən mələk qəlbli insandan ayrılməq asanmı ağrı üçün?!.. O özündən ayrıılır sanki... Bəli, sevdiyi, rahatlıq tapıldığı məkandan

ağrı da uzaqlaşmaq istəmir... bu belədir... bu ağrı fəlsəfəsidir... ömrüm boyu yaşamışam bu fəlsəfəylə... qəlbimi ağrılara məskən eləmişəm. Mən ağrıların Vətəniyəm... Ocağıyam... qəlbimi vermişəm onlara... qoy yaşasınlar... və sağ olsunlar ki, məni də yaşadıblar... mənə sevdirlərlər özlərin... və əsl böyük sevgim kimi yaşayıblar kök-sümdə, qəlbimdə... Ruhumda isə ilahiləşib bu ağrılar... məni Dostoyevski ruhuna yaxınlaşdırıldılar, doğmalaşdırıldılar bu gözəl və şirin ağrılar... onlarsız özümü təsəvvür edə bilmirəm, əgər taleyimdən ağrıları çıxsayıq, yerdə nə qalardı ki?! Heç nə!.. Nə qazanmışamsa, nəyə nail olmuşam-sa, ağrılarına borcluyam, onlara minnətdaram... Bu da bir insan taleyidir gözün qarşısında, ağrıra əyani vəsait kimi... canlı nümunə kimi... və bax, boylan iç dünyama... axı sən Qəlb dünyamın ən məşhur səyyahisan, bütün ənginliklərə baş vurmusan, hər künc-bucağına bələdsən... Və ağrıları sevə-sevə yaşayaq... və yaşadaq onları da... ömür YOLLARINDA yol yoldaşımız kimi... taleyimizin məzmunu kimi.... Ağrıları heç vaxt yad hesab etməyək... düşmən kimi baxmayaq... biz insanlar ağrılardan yoğrulmuşuq... Biz - ağrılar, əzablar övladıyiq....

Soruşurlar bu yazının kimə ünvanlandığı-nı... o ünvan MƏN özüməm... əslində qəlbində, taleyində ağrı olanların hamısına aiddir bu yazı... düşüncənin dəqiq ünvanı olmur, əzizlərim... in-san tapa bilərsənmi ki, ağrısı olmasın... əzabı olmasın... dərdi olmasın... taleyində faciə yaşamasın? Yox, əlbəttə, deməli, bu hamiya ünvanlan-mış yazıdır... hərə öz ağrısını, əzabını tapır po-eziyada da, musiqidə də, düşüncələrdə də... Ağrı-ların övladı olsaq da, ağrılar həm də övladlarımızdır, əzizləyib nəvazişlə qoruyuruq, yaşadırıq, əzablarımızı həyat ağrılarından qoruyuruq....

Ağrılar... ağrılar... 10-12 il əvvəl ürək ağrılarım səngimirdi, bir gün belə mənə rahat yaşama-ğa imkan vermirdi... bəzən gündə 2-3 dəfə təcili yardım çağırımlı olurduq. Bakının bütün klinika-larında oldum, ən məşhur kardiloqlar baxdı ürəyi-mə, reanimasiyaya düşdürüüm hallar da oldu, an-caq ürəyimdə heç bir problem ya patologiya tapa bilmədilər, qaldılar mat-məəttəl, hətta reanimasi-yada olanda 3 nəfər psixoterapevt dəvət etdilər mənə yardım üçün... onlarla söhbətdə özləri eti-rəf etdilər ki: "müəllim, biz sizdən daha çox şey öyrəndik. Halbuki biz sizə yardım etməyə gəl-

mişdik"... nə isə... ağrılı günlərim, bax, beləcə davam edirdi... təzyiqin düşməsi... başağruları... və dərin depressiya... (depressiya zamanı yaşadıq-larımı ayrıca qələmə almaq fikrim var, zənnimcə depressiyadan əzab çəkənlərə bir dərslik rolunu oynaya bilər yazacaqlarım, çünki bunları özüm yaşamışam... dərk edərək)... və nəhayət türk hə-kimi məni danışdırıb ürəyimi yoxlayandan sonra dedi: "ƏFƏNDİM.. SİZİN ÜRƏYİNİZ YOX, QƏLBİNİZ AĞRIYIR"... və ağrılarının səbəbi-ni, mənbəyini anladım... və ağrılarla DOST olub onlara öyrəşdim, onları sevdim iç dünyam kimi... və hələ də onlar yaşayır içimdə, ancaq məni incit-mir, narahat etmir. Çünkü onlar taleyimdir... Tale-yimi çox sevirəm və taleyimdən çox məmnu-nam!

RUHUYLA DANIŞAN İNSAN...

Bu gün gənclər günüdür. Təbrik edirəm həm yaşça, həm qəlbən, həm də ruhən gəncliyini ya-şayanları!.. Gənclik eşqiniz heç vaxt sönməsin!....

Həyatda ən çox sevdiyim gənci; 22 yaşlı BƏXTİYARIMI, Qəlbimin həmdəmi BƏXTİŞİ təbrik edirəm bu əziz gündə!.. O da yaşayır öz gəncliyini... hamidan fərqli... necə ki körpəliyini də, uşaqlığını da yaşayıb hamidan fərqli, sakit-cə... öz içində... dinməz-söyləməz... danışma-dan..., çünki hələ 2 yaşında "professor-həkim" adlı pul düşgünü cəllad insafsızlığı və naşılığıyla məhrum etdi Bəxtişi danışmaq qabiliyyətin-dən... cərrahi əməliyyat zamanı sinirlərinə toxu-naraq həm dilindən, həm zehni inkişafdan məhrum etdi... və hamının istedadlı olacağını dedik-ləri, hələ təzəcə dil açıb danışan körpəni susma-ğə məhkum etdi.... Anadangəlmə dodaq şikəstli-yini aradan götürmək əvəzinə dil və beynini də şikəst elədi "həkim"... qas düzəldən yerdə.....??!

Cox bəlalar çəkdi başı bu başıbələli Bəxti-şim... 6 yaşı oldu... tay-tuşları məktəbə getdi, o, isə həsədlə onların arxasında baxdı... bəli... o, məktəbə gedə bilməzdə... axı danışa bilmir... 17-18 yaşlarında həmyaşıdlar ali məktəblərə, ya or-duya getdilər, kimi təhsil dalınca, kimi xidmə-tə... Bəxtiş isə hamisindən məhrum idi... yenə gözləri yol çəkirdi...

Dil-ünsiyyət vasitəsi kimi yalnız insana xas

olub, onu bütün canlı və cansız aləmdən fərqləndirib dünyanın əşrəfinə döndərib... Ancaq insan təkcə dillə danişa bilirmi, insanı anlaya bilirmi?! Əsla yox... Bəxtişim danişir... hər gün danişir... çünkü hər şeyi çox gözəl anlayır, duyur, lap o dil qatili "profesor"dan da yaxşı danişir Bəxtişim... İnsan dilində danişir, qəlb dilində danişir, Ruhuyla danişir hamıyla... və hamiya öz fikrini bir çox dillilərdən və pul diliylə danişan o "həkim"dən də yaxşa anlada bilir hamını... çünkü ürəklə danişir... səmimi danişir, yalan nə olduğunu bilmir... saxtakarlıqla anlayışı yox... pislik bacarmır... çox şeyi baxışlarıyla deyir... Onun yolunda hədsiz əzablara qatlaşan Anası ağrınannda onun gözlərindəki hissəleri, duyğuları ifadə etməyi ən mahir şair ya psixoloqlar belə bacarmaz... Mənimlə Ruhuyla bağlı Bəxtişim... gəlişimi qabaqcadan hiss edir, əl çalıb oynayır hər evə qayıdışına... hər səhər mən evdən çıxanda xeyir-dualarını baxışlarıyla çatdırır mənə... Ürəyim ağrıyanda o rahatlıq tapa bilmir, həssas qəlibiyələ mənə məlhəm olur, ağrılarımı yox edir, başım ağrıyanda əlini qoymağın kifayərtdir ki, sakitləşsin on minlərlə kitabı içində daşıyan başım..

Bəxtişim - bəxt ulduzumdur, taleyimdə nail olduğum bütün uğurlara görə daha çox ona minnətdaram, onun xeyirxah Ruhuna!.. və ən böyük uğurlarımı, məhz o, dünyaya gələndən sonra qazanmışam... (yeri gəlmışkən xatırladım ki, onun dünyaya gəlişi də əlamətdar gündə oldu, 1995-ci il iyunun 24-də biz İsmayıllı mədəniyyət evində gözəl ziyalımız, tarixçi-alimimiz, yazıçı-publisist Aydin Səlimzadənin xatırə gecəsini keçirən gün... və ona ən böyük Aydınım - BƏXTİYAR Vahabzadənin adını qoymuş...) O talismanım olub, dağdağanım olub, İlham pərim olub... Mənim gözümdə o dünyanın ən Məsum, ən saf, ən həssas, ən intellektli, ən zirəng, ən mərhəmətli İnsanıdır... çünkü o hamıyla RUH dilində danişir, çoxlarının öz saxta və dayaz düşüncələrini, iyrənc niyyətlərini, məkrli planlarını gerçəkləşdirmək üçün sui-istifadə etdiyi "insan" dilində yox..

Bayramın mübarək Bəxtişim, ey RUH tərcümənim, qəlb şairim, yazıçım, təbibim, loğmanım, fəxrim, məni bu dünyaya ən bərk bağlayan sehirli Varlığım, BƏXTİŞİM mənim!..

İNSANI TALEYİNDƏN AYIRMAQ OLMUR...

Konsertdən çıxıb evə qayıdırıdım, gec idi. Taksiyə əyləşdim, arxa oturacaqda mənimlə yanaşı 50-55 yaşlarında ziyalı görkəmli bir kişi əyləşmişdi, üzünün ifadəsindən elm ya sənət adamı olduğu duyulurdu. Qayğılı olduğunu hiss etdim. Kimsə zəng etdi və çox mehbəncasına salamlasdı, hiss etdim ki, həyat yoldaşıyla danişir. Qarşı tərəfin səsi aydınca eşidilirdi. Qadın "Görüm səni heç evə salamat gəlməyəsən" dedi, qəzəblə, nıfratlı... Kişi tutuldu, sanki qəfil gullə ilə düz ürəyindən vurdular... Sarsıntı və iztirabları üzündən oxunurdu... Gözlərininə ətrafi qaraldığından əzabkeş insan olduğu bilinirdi... Onun nələr çekdiyini, nələr düşündüyünü və getdiyi "ev" adlı ünvanda nələrlə qarşılaşacağına təxmin elədim. Ona zəif təsəlli kimi başını söhbətə qatmaq, acı və ağrılı düşüncələrdən ayrımaq cəhdlərim də nəticə vermədi... O, öz qarışq aləmindəydi və söhbətə körpü salmaq üçün verdiyim sualları heç eșitmədi də...

Evə gedirdi..., ancaq bu evmi?.. hər binaya ev demək olarmı?!.. əgər içində həyat varsa, sevgi-anlayış varsa bina evə çevrilir, yoxdursa, o elə sadəcə tikili olaraq qalır... Onu evə, insan ocağına döndərən, isidən nə sobadı, nə kombidi, insan nəfəsi, insan sevgisidir.. Ev - rahatlıq üçündür, yorğunluğunu unutmaq üçündür, gündəlik həyatda, cəmiyyətdə baş verən min cür neqativdən, əsəbdən, gərginlikdən qurtulmaq məkanıdır ev. İnsanın özünə, öz həyatına qayıdışdır ev - unutdurur qalan dünyani... Əzablar və cavabsız suallar məngənəsində sıxılan, əzilən bu insan üçün hiss olunurdu ki, ev heç can atmadiği məkandı, o, sadəcə gecələmək, ya müəyyən saatlarını keçirmək üçün bir tiklidir, soyuq daş divarlardan ibarət... Yaxşı deyiblər ki, xoşbəxtir o kəs ki, səhər işinə tələsir, axşam da evinə... Bu kişi tələsmirdi..., əksinə yol getdikcə narahatlılığı artırdı, görünür qarşılaşacağı mənzərələrin də əzablarını indidən yaşayırıdı... hələ taleyində nələri arxada qoyub, onu demirəm. Gözlərində yaş, hirsindən, qəzəbindən, hiddətindən doluxsunmuş, dolmuş, gərilmiş bu insan gözlərini məchul nöqtəyə zilləyib YOL gedirdi..., öz içindəki tale yolunu... Taksinin apardığı ünvan, görünür onun tale ünvanı deyilmiş...

İnsanı öz taleyindən ayırmaq olmur....

MÜNDƏRİCAT

Redaktor güşəsi

-Bir yaşın mübarək "XƏZAN!"	1
-Telman Ümman TİRCANLI - "Qəlbdən gələn gözəllik" (Şair Teyfur Çələbinin 60 yaşına)	3
-Ələsgər TALIBOĞLU - "Torpağa bənzəyən şair" (Kəmaləddin Qədim - 60)	5

Publisistika

-Akif Alişanov - "Heydər Əliyevin azərbaycançılıq ideologiyası" (arşadırma - təhlil)	27
-Cavad BEHBUDOV - "Cəbrayılm EL QƏHRƏMANI - Rəşid Məmmədov" (oçerk)	37
-Araz YAQUBOĞLU - "Dərdli Cavada cavab" (arşadırma - təhlil)	64
-Nemət BƏXTİYAR - "Laçında qış nağılı" (arşadırma - təhlil)	77
-Əlisahib ƏROĞUL - "Misraların keşiyində duran şair" (təqdimat)	83
-Həsən HÜSEYNİ - "Xurma ağacı" (məlumat)	85
-Əli BƏY AZƏRİ - "Niye məhz "Kəpənək ömrü?" (təhlil)	101
-Ələsgər TALIBOĞLU - "Şərurdan başlanan yol" (arşadırma - təhlil)	103
-Əli BƏY AZƏRİ - "Çərkəz Nəsirlinin hekayələri tarixin daşıyıcılarıdır" (təhlil)	106
-Xeyrulla AĞAYEV - "Düşüncələrim"	109

Poeziya

-Məhəmməd ƏLİ - "Azərbaycan", "Şeir yarandı", "Bizim qızlara", "Bulud - duman", "Bakıda qar", "Hardasa", "Çiçək", "Yarpaq tökürlər", "Oynayır", "Fikrət Sadiq haqqında", "Cavid əfəndi", "Zəlimxan Yaqub", "Yuxuda", "Adsız şeirlər" (şeirlər)	7
-Məlahət YUSİFQIZI - "Güclülər allaha silah çevirir", "Düشمüşəm", "Yoxsa", "Baha kəsdilər başımı", "Doğmalığın bəsdir", "Ağır saxlanc", "Sınacaq axır", "Çoxu öldü", "Dərd-qəmdən bahası yox" (şeirlər)	10
-Mövlud AĞAMMƏD - "Gah sağa boyylanı, gah da ki, sola", "Dünyanın dərdini çəkə bilsəydim", "Üzüyün üstündə qara bənzəyən", "Boyun əymə, dərddi eşqin dərmanı", "Zaman-zaman, aram-aram", "Bağı-gülüstanda gül dərən gözel", "Ya da sən", "Göz yaşı içində gülüşlər donuq" (şeirlər)	20
-Turac HİLAL - "Mənim anamdır", "Ay dəlim", "Yenə də", "A dağlar", "Yarım deyilsən", "İslanmış gözel", "Kaş", "Günahim nədi", "Əlinde bir çubuq", "Qırıq xəyalların imiltisi", "Ana çörek bişirir", "Sevgi bumu", "Şəhid sevgilisi", "Bir neçə sual", "Sevmək niyə günah imiş" (şeirlər)	22
-Əlisahib ƏROĞUL - "Mən türkəm, bəşər oğluym" (şeir)	31
-Ramiz İSMAYIL - "Görünür axı", "Sevgisiz həyat", "Yandım", "Qaçqın-köckün adı", "Nə qalıb ki?", "Şükür, Allah", "Qəm şairi", "Köhnə yurd" (şeirlər)	32
-Sabir ZAMANLI - "Bu dar dünya dörd divardı", "Dünyanın da qarğışı var", "Payız vergül, qış nağıldı", "Xəyalımız görüşsün", "Ağlına gün doymayıb", "Bədən başdan asılıb", "Günəş batıb dənizə", "Yaltaqlığı yaşıdan", "Kim dəyib çayın xətrinə", "Ad günün mübarək, dünya", "Günahından incimə, qız" (şeirlər)	34
-Xalıq LAÇINLI - "Dili yoxdu", "Əllərimə", "Dərd edəcəyəm", "Dilinə gəlmədi", "Nə günahı", "Səndən ötrü", "Çəkil, get", "Sənsizlik və sükut" (şeirlər)	40
-Azad QƏLBİNUR - "Sən dünyadan köçəni", "Məni dağlama", "Ata", "Şirin albali", "Rinatım, Ramalım mənim", (şeirlər)	43
-Telman Ümman TİRCANLI - "Sözü atma daş kimi", "Varlı-kasib", "Doğru axtardım", "Şeir yazır indi çoxu", "Allahim gizlətdi məni", "Allah olub allahsızlar", "Xədicə" (şeirlər)	49
-İlham QAZAXLI - "Haqqımız yox, millət kimi Qarabağsız yaşamaga", "Dahi Sabirə ithaf", "Sevirem dünyani olduğu kimi", "Şairlər", "Məni bu həyata sevgi bağladı", "Salam olsun", "İstədim", "Gedirəm haqqa doğru" (şeirlər)	51
-Gülşən MUSTAFA - "Bir günün iki üzü", "İtirmişəm", "Kimi", "Qəlb sevgiyə dolmayanda", "Adına darıxmaq deyirik", "Arzu qocalanda kədər olurmuş", "İtib uşaqlığı ruhumun daha", "Almasız nağıl", "Nöqtə zamamı", "Qadin dözümü" (şeirlər)	60
-Sərvər MƏSUM - "Ula, boz qurdum, ula", "Bənövşəm", "Qayıtdım", "Düşür", "İçimdən gəlir", "Bu gecə" (şeirlər)	62
-Minayə İMANVERDİYEVA - "Vətən", "Payız", "Vətəni olmayan yetimdir, yetim", "Şəhid qardaşına", "Şəhla balam", "Aygün", "Ay gözü dünyadan doymayan insan" (şeirlər)	68
-Rahim ÜÇOĞLANLI - "O gecə", "Kimim var mənim", "Gəzir", "Keçir", "Ağrıma, ürəyim", "Bir də məni bu dünyaya götirmə", "Getdi cavanlıq" (şeirlər)	75
-Ehlullah Donmez - "Çok gerçekçi bir ruya", "Hayat denilen muamma", "İftarı olmayan bir oruc", "Katliam" (şeirlər)	84
-Eldar SƏFA - "Adsızlar", "Getmək", "Qatarın fit səsi" (şeirlər)	89
-Sahib ABDULLAYEV - "Qələm" (poema)	95

Nəşr

-Camal ZEYNALOĞLU - "Zəfərlə dolu dörd gün" (hekayə)	13
-Ülviyyə NİYAZQIZI - "İşiq" (hekayə)	45
-Rəşid BƏRGÜŞADLI - "Namus dağı" (hekayə)	54
-Çərkəz NƏSİRLİ - "Sonuncu tramvay sürücüsü" (hekayə)	70
-Əli BƏY AZƏRİ - "Qurd ağızı" (hekayələr)	90